

रसंस्कृती

२०१३ - २०१४

K. J. Somaiya College of Science & Commerce

Re-accredited by NAAC with Grade A with CGPA 3.21

Autonomous - Affiliated to University of Mumbai

Vidyavihar, Mumbai, India

Vigyan Yagnya

Inauguration by the Vice Principal Prof. A.G. Bhoge

Principal Dr. Vijay Joshi encouraging the students

Judging the exhibits

Judging the exhibits

Interaction with visitors

Interaction with parents

Felicitation of "Shantiswaroop Bhatnagar" awardee Dr. Eknath Ghate by Shri V. Ranganathan and Prin. Dr. Vijay Joshi

Interaction with students

संस्कृती

२०१३ - २०१४

The Magazine of
K. J. Somaiya College of Science & Commerce

Re-accredited by NAAC with 'A' Grade with CGPA 3.21
Autonomous - Affiliated to University of Mumbai

COLLEGE PRAYER

ॐ

ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात् पूर्णमुदच्यते ।
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥१॥

1. OM. Whole is that (Brahman), Whole also is this (world). From Whole comes the Whole; take Whole from Whole; (yet) Whole remains.

ॐ ईशावास्यमिदं सर्वं यत् किं च जगत्यां जगत् ।
तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधःकस्यस्विद्धनम् ॥२॥

2. OM. Whatever exists in this world is enveloped by God (the Ruler). By renouncing it (the world), thou mayst enjoy. Do not covet the riches of any one.

मूकं करोति वाचालं पङ्गुं लंघयते गिरीम् ।
यत्कृपा त्वमहं वन्दे परमानन्दमाधवम् ॥३॥

3. I bow down to Madhava, the Bliss Eternal; to Him whose grace enables the dumb to speak (and) the lame to go across a mountain.

ॐ प्रणो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती धीनामवित्र्यवतु ।
ॐ चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । यज्ञं दधे सरस्वती ॥४॥

4. OM. May Sarasvati, the Divine, protect us by her strength-giving favours, she who is rich in strength-giving favours, the protector of our thoughts. Saraswati, who inspires hymns and promotes pious thoughts, brings about our sacrifice.

ॐ असतो मा सद्गमय । तमसो मा ज्योतिर्गमय ।
मृत्योर्माऽ मृतं गमय ॥५॥

5. OM. From the unreal lead me to the real. From darkness lead me to light. From death lead me to immortality.

ॐ सहनाववतु । सहनौ भुनक्तु । सहवीर्यं करवावहै ।
तेजस्विनावधीतमस्तु, मा विद्विषावहै ॥६॥

6. OM. May God protect us both at the same time; at the same time support us both; May both of us the same time apply (our) strength. May our learning be illustrious. May there be no hatred (between us).

सर्वेऽत्र सुखिनः सन्तु सर्वे सन्तु निरामयाः ।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखमाप्नुयात् ॥७॥

7. May all here be happy. May all be free from disease. May all see well-being. May nobody experience misery.

ॐ शांतिः । शांति । शांति ।
OM. Peace, Peace, Peace.

CONTENTS

1. Principal's Desk	vii
2. Editorial	viii
3. Special Events	1
4. NCC, NSS	10
5. Cultural Activities	17
6. Result and Special Achievements.....	20
7. English Section	23
8. Marathi Section	37
9. Hindi Section	49
10. Gujarati Section	63
11. Department Reports	93
12. Committee Reports	109

Editorial Board

Sanskriti

2013-2014

**The Magazine of
K. J. SOMAIYA COLLEGE OF SCIENCE & COMMERCE**

Chairperson

Dr. Vijay Joshi

Vice Chairpersons

Prof. (Mr) A.G. Bhoge

Dr. (Mrs) Pradnya Prabhu

Prof. (Mr) J. Uudirwadkar

Editorial Board

Dr. (Mrs) Deeplaxmi Satam

Prof. (Mrs) Reema Khanna

Dr. (Mrs) Meena Patankar

Mrs Savita Moghe

Ms. Jyoti Shah

Ms. Pradnya Khalpe

Our Founder

Padmabhushan
(Late) Pujiya Shree Karamshibhai Jethabhai Somaiya
(May 16, 1902 - May 9, 1999)

A Message From The Founder

*My Dear Young Students,
Welcome to you to the Institutions of Vidyavihar!
Your finest hour is here. The future belongs to you.
Let us all zealously work together and dedicate ourselves to build India of our dreams.
Remember, nothing was ever achieved without hard work.
Be bold but not be bowled over. Let Truth and Duty be your watchwords.
Never despair in the face of setbacks.
Keep courage and continue to work with Fortitude.
Have faith in yourselves and in the Almighty.
Strive for your Goals and the future is yours!*

Our Inspiration

The Great Visionary and Transformational leader

Dr. Shantilal K. Somaiya

29 - 12 - 1927 to 01 - 01 - 2010

President
Shri Samirbhai Somaiya

Trustees
Smt Leelaben Kotak

Hon Secretary
Shri V. Ranganathan

From the Principal's Desk

I would like to congratulate all the teaching and non-teaching staff of the College for their personal and professional achievements in the academic year 2013-2014. While presenting this Annual Report to you in this year due to the dedicated team efforts we are awarded Star Status by the Department of Biotechnology, New Delhi and FIST "O" level grant by the Department of Science and Technology, New Delhi. This is necessary outcome of our superb team work and tenacity with each we have adhere to our goals and objectives. It is a great matter of satisfaction with the results of HSC, B.Sc and M.Sc. It was our first year of experimenting autonomy and utmost care was taken to deliver just an impartial evaluation system. The important focus this year was giving equal importance to extra curricular activities as a part of curriculum and teaching foreign languages instead of Foundation Course. The flexibility which was offered in these courses was due to the dedicated effort of a team who has worked hard for the desired flexibility. Magazine is not just a compilation of the reports and achievements but it also gives a platform to display the creative skills to our students and when I was going through the various sections of the contribution of the students, I was amazed by the language skills and variety of the subjects and various forms used by the students. I compliment the Magazine Committee for the outstanding job they have accomplished in a very short period at their disposal. I wish many more of you will actively contribute to the "Sanskriti-2014" I invite you to participate in this various activities conducted by the College. These experiences will transform you and you will cherish these wonderful moment in your life.

May God Bless You

Dr. Vijay Joshi
Principal

Editorial...

Dear colleagues & friends,

Greetings! It is really nice to be on this column after a gap of five years. I am lucky and privileged to get associated with Sankriti during the years, our institute crossing some milestone. At the time of "Sanskriti - 2008-2009" it was Golden Jubilee celebration of our college, and for "Sanskriti - 2013-2014", our Autonomous status. This is the recognition to our distinguished institute towards contribution in academic field. It is a significant achievement and I salute to all who have put in enormous and tireless efforts for over five decades for this feat.

Autonomy facilitate us in creating and cultivating capabilities of our students by providing them opportunities for all round growth and prepare them for life. We wish to impart state-of-the-art education to students enabling them to trigger into competent, socially responsible and value-driven citizens committed to sustainable development. We aspire to create healthy and promising environment for faculty, staff and students to achieve their full potential. We crave to establish strong linkages with industry, academic and social institutions and corporate world.

However, as an academic institution we also have some responsibilities to the larger society. If the academic institution wishes to reach any heights, an institution must make the necessary changes proactively to keep up with the changing responsibilities to the society.

We are exploring autonomy to fulfill our vision and accomplish our mission as a proactive center of learning. We organized different activities throughout the year. "Vigyan Yagnya" unveiled talent within young participants. In "Convergence", crucial issue like water scarcity and conservation was discussed, propagating importance of conservation of natural resources for sustainable growth. Various Departments arranged programs like COMPHY, Abhyas Mahostasav & Zoorila with innovative methods to upgrade academic and technical skills of students. NSS and NCC groups have organized many adventurous and sport activities around the year.

I sincerely thank all the organizers for conducting academic, cultural and social activities which will go long way to nurture a scientific and social attitude, temperament and culture among the students. These aspirations are reflected in the articles contributed by staff and students in this magazine.

We are trying our best and are successful so far in meeting our missions. Let us strive hard and sincerely to achieve more milestones in future to fulfill the ideals of our founders and keep our flag flying high.

On behalf of the Magazine Committee, I would like to express our deep sense of appreciation to the staff, the students and the patrons for their invaluable cooperation.

My Best Wishes

Dr. Deepa Satam

**Special Events &
Achievements**

HBCSE Olympiad

Dr. Chitra Kamath
Department of Chemistry

International Junior Science Olympiad 2013 – A report

The International Junior Science Olympiad (IJSO) is a competitive examination open to secondary school students of all countries in the world. Each country is represented by one team, comprising of six students. The host country is entitled to nominate two teams.

Each year the selection and training camps for the Indian contingent is organized by the Homi Bhabha Science Centre (HBCSE), Mankhurd. This year, India being the host country, the preparations for the international event was the responsibility of HBCSE. According to the rules of IJSO, the camps for the Indian team could not be organized by HBCSE. So the teaching faculty and the venue for the camps had to be elsewhere. After some scouting for alternate venue, it was decided to have the camps in K.J. Somaiya College of Science and Commerce.

All basic subjects of Science (Physics, Chemistry, Biology and Mathematics) are given equal weightage in the IJSO examination.

In India, the selection and preparation process for the Junior Science Olympiad program followed the following 4 stages:

Stage I: NSEJS or National Standard Examination in Junior Science:

NSEJS was organised by the Indian Association of Physics Teachers (IAPT). NSEJS was conducted in many centres in the country.

Syllabus: The syllabus for NSEJS is broadly equivalent to the secondary school level (upto Class X) of CBSE. The different basic subjects of science (physics, chemistry, biology and mathematics) had equal emphasis. The question paper consisted of eighty multiple choice questions.

The NSEJS 2012 – 2013, examination was conducted on 24th November 2012

Website: [IAPT](#) and HBCSE

Stage II: Indian National Junior Science Olympiad (INJSO)

INJSO was organized by HBCSE in fifteen centres in the country. Students selected from Stage I examination (NSEJS) were eligible to appear for INJSO. The INJSO 2013 examination was held on February 02, 2013.

Syllabus: The syllabus for INJSO was broadly similar to NSEJS. Questions and problems in National Olympiads are usually non-conventional and of high difficulty level, comparable to International Olympiads.

On the basis of performance in INJSO, the top 45 students in the merit list were selected for Stage III.

Stage III: Orientation cum Selection Camp (OCSC) in Junior Science

OCSC in Junior Science was organized by HBCSE at the K.J.Somaiya College of Science and Commerce in May 2013. The OCSC 2013 was held from 16th May, 2013 to 2nd June 2013.

The students were accommodated at the international Hostel within the Somaiya campus. The camp began with an inaugural function to welcome the participants.

The camp included several theoretical and experimental tests. Orientation was provided to students in theory and in experiments. Dr. Mrs. Pradnya Prabhu and Mr.Chandan Bhosale were the Chief co-coordinators of the camp. Several committees like accommodation, food and hospitality, library, medical, administration and management, stationary, finance, instrumentation and laboratory apparatus, excursions and visits were constituted for smooth conduct of the camp. In addition subject co-coordinators for Physics, Chemistry and Biology oversaw the compilation of question papers, assessment of answer papers and moderating the assessment. The students attended lecture sessions delivered by subject experts drawn from the faculty

of the Somaiya College and also from HBCSE, TIFR, BARC, Ruia College, international schools, etc.

The merit list of OCSC in Junior Science was prepared on the basis of the combined theoretical and experimental score aggregated over all the tests in the camp, with 60% weightage for theory and 40% weightage for experiment. Two tests each MCQs, theory and practical's were conducted for the selection and training of the students.

The top 6 in the OCSC Junior Science merit list were declared as special merit awardees. They represented Team India. These special merit awardees were given Rs. 5,000 each in the form of books and cash. Another Team comprised of the next 6 students in the merit list formed the second team.

The names of the selected 'students were announced in a Grand closing ceremony.

Stage IV: Pre-departure Training (PDT) Camp for IJSO

The selected two teams were provided rigorous training at the K.J.Somaiya College of Science and Commerce. The training covered both theoretical aspects and experiments. This camp was held in the K.J.Somaiya College of Science and Commerce from 24th November 2013 to 2nd December 2014. The research laboratory of the department of chemistry was used for the purpose of experimental training. Resource persons from K.J.Somaiya College and different institutions across the country trained the students.

The students were given extensive training in practicals. Short and long experiments were setup, which included instrumental and non-instrumental ones. Calculations, plotting of graphs deriving conclusions, correct handling of the apparatus, instruments etc. were some of the aspects dealt during the camp.

Teaching staff from the Somaiya college who actively participated in this camp to make it a grand

success were Dr. Deepa Satam (Zoology) Dr. Anjali Ratnakar (Botany) Dr. Geeta Nair (Physics), Dr. Smita Survase (Physics) and Dr.Chitra Kamath (Chemistry). The non-teaching staffs involved were Mr.Vaibhav Ghanekar, Mr.H.L.Hatkar, Mr. Naresh Makwana, Mr. Monde, Mr. Prakash Kamble and Mr. Avinash. Mr. Yash Punjabi, Mr. Nischal Dwivedi and Mr. Vivek Singh were the student volunteers.

The Junior Science Olympiad (IJSO) was held in Pune from 3th December, 2013 to 11th December, 2013.

Two teams and 6 teacher leaders constituted the delegation to represent India at the International Junior Science Olympiad (IJSO) 2013. Dr. Chitra Kamath (Department of Chemistry) was one of the team leaders who accompanied the students to the international event.

The venue of the event was the Shri Shiv Chhatrapati Sports Complex, Mhalunge Balewadi.

38 countries and 220 students participated in IJSO 2013. 27 students won the individual gold medals, 45 won silver and 73 students won bronze medals. Team India bagged nine gold and three silver medals and secured the second spot. The Indian team ranking moved from the fifth spot last year to the second - its best performance till date.

Chinese Taipei continued its dominance by emerging as the topper at the science Olympiad and also winning the best country award. Being the host country, India got the opportunity to field two teams in the Olympiad and each team member secured a medal.

Prof. Vijay Singh, the national coordinator, Science Olympiad said, "Experiments has been India's weakness. But this year, they have performed really well. Winning nine gold medals means that the students have earned maximum points in the experiments segment".

COMPHY 2014 @ National workshop on Computational Physics

Anshul Gupta & S K Saxena

Department of Physics

K.J. Somaiya College of Science and Commerce, Mumbai 400 077 India

An extensive increase in computation power made the solution of various Physics problems easy which were previously not feasible. A variety of complex problems both in theoretical as well as in experimental physics are being solved using computational methods. Computational physics combines computer science, physics and applied mathematics to develop scientific solutions to complex problems. It is an overlapped area between theory and experimentation in traditional scientific investigation. As per the web definitions, it is sometimes regarded as a sub discipline (or offshoot) of theoretical physics, but others consider it an intermediate branch between theoretical and experimental physics, a third way that supplements theory and experiment.

In fact it may be regarded as a separate branch for research altogether. Using computational methods we can counter realistic problems in practically every field of science and engineering.

So far it has been successfully worked with area such as molecular modeling, electronic circuit design, lattice field theory, high energy Physics, meteorology, aerodynamic design and testing, and material science.

An Introductory knowledge of computational methods and tools may be a stepping stone for those who wish to pursue a research career in Physics or its applied branches. Indian students seeking a research career abroad are expected to have an optimum command over these skills. This subject is not a part of most of the Indian universities' standard Physics curricula. Either it is taught with research methodology to research scholars or they spend lot of time to learn on their own. Therefore students need to be bridged over this gap between physics and computation. In addition to that they must be introduced to the recent advancements progressing in the area of Computation done by physicists.

COMPHY 2013 had been organized successfully already to meet the above objectives. The documented feedback received of this workshop was very encouraging. Most of the 2013 participants

suggested the organizers to plan the future workshops in a more comprehensive manner. Organizers thus extended the workshop nationally. This time the duration of the workshop was tripled and so also the courses to be delivered. This year the workshop covered not only the introductory skills but actual solutions to the sample problems also.

COMPHY 2014 was once again organized at K.J. Somaiya College of Science and Commerce, Mumbai and in association with Indian Association of Physics Teachers (IAPT) during 28th Jan to 1st February 2014.

Indeed COMPHY's workshops are serving effectively in inspiring young physicists for the computational solutions. Additionally, it gives us a chance to develop a short course or a set of modules good enough to be taught in post M.Sc. and pre-research duration. It is hoped that running such a course will definitely boost up the enthusiasm of research aspirants.

Following were the modules discussed in the COMPHY 2014.

Module 1

Computation in Physics phenomenology and experiments

It is an introduction and a general overview of the use of computers in Physics research. Also in this module students were made aware of a unified physical approach to different visual computing fields including computer graphics, human-computer interaction, virtual environment and animations.

Module 2

Use of computers in understanding complex physical systems

Here some numerical techniques were summarized. In this section communicators described many specific examples from complex systems theory in order to elucidate the pivotal role played by computers in many phenomena discovered

recently. This also contained physical significance of differential equations and elementary Numerical integration techniques.

Module 3

Matrices in Computational Physics

In computational physics, matrices are encountered in everyday's life representing transformation of a vector into another. The numerical solution of partial differential equation / eigen-system to be solved efficiently to obtain feasible answers. This involves a large coefficient matrix often sparsely populated.

This section was discussed with generation, properties and storage of these coefficients matrices and their efficient solutions.

Module 4

Excel as a powerful calculating tool

Excel is ordinarily regarded as an accounting tool. Seeing from Physics point of view it is a powerful tool at least for neophytes in computational Physics. Following things were demonstrated in the module:

1. Plotting various functions using excel and developing feel for the graphical nature of them.
2. Developing insight from the graphical nature of different potential functions.
3. Numerical differentiation using Newton's interpolation methods.

Numerical integration using trapezoidal and Simpson's rules

Module 5

An Introduction to computer simulations in Physics

In Physics one can build a model and run Simulations. A Physics model on computer refers to the algorithms and equations used to capture the behavior of the system which is being modeled. On a contrast Actual running of this program based on equations or (algorithm) is called Simulations. The model represents the system itself, whereas the simulation represents the operation of the system over time.

Simulations, animations and modeling are rather

intermingled at introductory stage. Learners were made aware of the distinction among these three with actual examples.

Module 6

Random Number Generations and Monte Carlo Method

Random numbers are very useful for variety of computational purposes, such as data encryption keys, simulating and modeling complex phenomenon and for selecting random samples from larger data sets.

Major approaches to generate random numbers using a computer, Pseudo-random Number Generators (PRNGs) and True Random Number Generators (TRNGs) can be elaborated.

The defining characteristics of Monte Carlo simulations is the use of multiple independent trials, each driven by some stochastic (random) process. The results of the independent trials are then combined to extract the average answer, relying on the Law of Large Numbers, which states that as more trials are combined, the average answer will converge on the true answer. However, a key component within Monte Carlo simulations is the random number generators (RNGs) that provide the independent stochastic input to each trial. The periods over which sequence of numbers gets repeated in the random number generation decides quality and strength of the algorithm.

Future Modules

In addition to that course in future we may run rather specific tools and simulating resources as per the specialization and interest of the learners. For example:

Other programming tools like MATLAB, and Resources like Material Studio for Material Science and Nanotechnology are pipelined for future COMPHYs.

Supercomputing and parallel processing

It always remained a debatable issue whether to include High performance computing (HPC) and parallel processing in computational Physics. But so many Physicists are involved and contributing to this field. That made it inevitable to include High performance computing (HPC) in modules. In fact this popular topic inspires the physicists too much.

Dr. Kiran Kolwankar, Dr. Anurag Gupta, Mr. Kislai Bhatt, Dr. Vishwajeet Jha, Dr. Atul Mody, Mr. Deepak More, Mr. Deepak Jalla and Mr. Mahesh Shetti for contributed as resource persons.

Dr. Vijay Joshi (Principal) provided overall

inspiration and organised the Indian Association of Physics teachers (IAPT) as a partner All faculty members of Department of Physics KJSSC Mumbai., were also a great help in this workshop.

Vigyan Yagnya

Dr. Deeplaxmi Satam
Convenor

As per the motto of our Institution, '*Inspire, Innovate and Invent*', Vigyan Yagnya 2013, the Science & Technology Fair was organized for the in house students on 10th, 11th and 12th December 2013 at Gargi Plaza near Project Office. The main purpose of this fare was to ignite a spark of curiosity in the young minds by providing a platform it had strong support by our Patron, Shri Sameerbahi S. Somaiya and the able guidance of our Principal Dr. Vijay Joshi.

Vigyan Yagnya 2013 committee was formed under the leadership of Principal Dr. Vijay Joshi and Dr. Deeplakshmi Satam as the convener. Sessions were conducted to motivate and guide the students.

Several ideas were screened to finalize the topics of the presentations. Three categories were made (from K.J. Somaiya College of Science and Commerce) viz. 1. Junior category for 11th and 12th (Seventy five Projects), 2. Senior category for undergraduate science students (Forty one projects) and 3. Senior category for post graduate science students (Twenty six projects). Five guest projects from S.K. Somaiya Vinay Mandir were also presented. All participants were mentored by their teachers for this purpose. A detailed brochure was prepared and circulated in schools and colleges in the vicinity.

On 10th December, at 11 am the Vigyan Yagnya 2013, was inaugurated by Respected Vice-Principal Prof. Bhoge in the presence of Principal Dr. Vijay Joshi.

Several working models and posters were showcased in the fair. Different kinds of products using various medicinal herbs and food articles were also displayed. The presentations were a unique

blend of basic life science information to novel research ideas based on biotechnological techniques.

Apart from the students and faculty from different institutions of Somaiya Vidyavihar, many students (about Five Hundred) from various schools and colleges visited the fair. (Chhatrapati Shivaji Secondary High School, Michael High School, D.J. Joshi Gurukul, Holly Cross High School, National High School, V.C. Gurukul to name a few). Many of the school children were accompanied by their teachers and parents. The venue was buzzing with discussions, exchange of ideas among the participants and the visitors, on all the three days.

On 11th December, the presentations were assessed by eminent judges from various research institutions; Dr. Vikas Goel (BARC), Dr. S.G. Gokarn (IIG) and Dr. Lalit Sharma (Veterinary Consultant), Dr. B.M. Pathan (IIG), Dr. K.K. Mishra (HBCSE), Mr. V.C. Sonawane (HBCSE) and Dr. S.P. Agarwal (Tata Power, Retired GM).

Sis Maitry Doshi and the Botany group from Degree college sector won the first prize for the project entitled, "Preparation of paper from *Echornia* – Water Hyacinth". Bro Surabh Ghosh and the physics group won second prize for the project entitled, "Automatic street light". Bro. Vikas Chaudhary and the mathematics group secured consolation prize for the project entitled "Mathematics of games". In the Post Graduate section, Sis. Bhavana Pandya and the Microbiology group won the first prize for the project entitled "Degumming of silk using microorganisms".

Sis. Chandani Mehta and the 11th std. group won the first prize for their exhibits entitled, "Heart Beats". The second prize was awarded to Bro.

Rushabh Joshi and group for their exhibit entitled, “Conventional Energy”. The third prize was awarded to Bro Niral Panchal and group for their exhibit, “Cis-Trans Isomerism and Conformation”.

On 12th December 2013, valedictory function was held in the Red Hall of the Management Building at 3.30 pm. Dr. Eknath Ghate (Department of Mathematics, TIFR) was invited as the Chief Guest. The function began with the campus prayer. Dr. Eknath Ghate was felicitated by the Honorary Secretary Shri Rangnathan from Somaiya Management, in presence of Principal Dr. Vijay Joshi, Vice Principal Prof. Bhoge and the Honorable Member of the judging committee, Dr. Lalit Sharma.

The feed back session by Dr. Lalit Sharma was very encouraging. After the interesting talk by Dr. Ghate on “The Tau of Ramanujan” a prize distribution ceremony was conducted. The science fair concluded with the announcement of Vigyan Yagnya 2014.

The shortlisted projects of Vigyan Yagnya 2013, “Making chalks from Moluskan shells”, by Drashti Danani and group, UG section, and “Degumming of silk using microorganisms”, by Bhavana Pandya and group, PG section, were presented in Avishkar 2013-14. One of the Staff members, Mrs. Soniya Shetty won the 1st Prize in Avishkar for her paper on “Microbial Retting of Coconut Fibers”.

Abhyas Mahotsav

Coordinators : **Mrs. Madhavi Kate, Dr. Kalpana P. Naik**
Chemistry Department

The Department of Chemistry, K.J. Somaiya College of Science and Commerce had organized “Abhyas Mahotsav” comprising of a series of lectures for the benefit of post-graduate students of Mumbai University, on 13th and 14th December 2013 in the seminar hall at K.J. Somaiya College of Science and Commerce. Some eminent speakers were invited to deliver lectures on topics of special importance to the students. There were a total of six sessions – three on each day, each session of two hours duration. Eighty students from different colleges of Mumbai University participated in the programme. The overall response and feedback from the students was good.

The eminent speakers were:

1. Dr. B.M. Mehta
2. Dr. Geeta Nair
3. Dr. Meena B. Mehta
4. Dr. Rajiv Dixit
5. Dr. Aart Sawant
6. Dr. Vishnu Ajgaonkar

The topics included:

- Molecular Symmetry and Group Theory
- Safety in Chemical laboratory
- Bio-Inorganic Chemistry
- Quantum Chemistry

Learn From Stalwarts – Lecture series:

Dr. R.T. Sane, Director, G.N. Khalsa Institute of Research and Development conducted a three day hands on workshop and lecture series. It was organized jointly by the Department of Chemistry and Environment Science. Thirty five students from T.Y.B.Sc. Chemistry, sixteen students from M.Sc. sem II Environment science students and two Ph.D. students participated in the first series of lectures and Hands on Practical in COLUMN chromatography, GC, HPLC and HPTLC during 6-9th December 2013. GC/HPLC experiments were conducted at GENESYS Labs, Somaiya Vidyavihar. HPTLC and Column chromatography experiments were conducted at the new Instrumental laboratory by the research scholars from Khalsa College.

A talk on “QUALITY OF WORK LIFE” was delivered by Mr. Pares Chitnis, Synergy Associate Consultancy on 4th January 2014, at 11.30 am in the Chemistry Seminar Hall.

Mr. Paresh Chitnis, an alumni, explained the topic and the importance of sincerity, hard work, knowledge and time management. A perfect combination of all these helps us achieve work – life balance and reduce stress. At the conclusion, he shared his life story with us. His experience and journey is exemplary and motivating. All chemistry teaching staff members attended the talk and interacted with the speaker.

A two day Workshop on Rural sustainability was conducted on 10th and 11th December 2013 by Dr. Priyadarshini Karve, Director, Samuchit Envirotech and Mr. Timothy Reber, Cornell University. Sixty students from Somaiya Polytechnic, M.Sc. Environment science and a few FY B.Sc. students participated in the first IMMERSION programme to be conducted at Sameerwadi during the month of February and March. A few teachers from sister institutions also participated in the workshop.

A lecture by Prof. Stefan Neumann, a renowned microbiologist from Cornell University on ‘APPLICIATION AND SYNTHESIS OF CYCLODOXTRINS’ was organized on 8th Jan 2014. The students and staff members of Chemistry, Biochemistry and Biological sciences were immensely benefited by this talk. This was followed

by an interactive session with Prof. Neumann and Prof. Schmid Gerhard (Colleague of Prof. Neumann)

The Head of Chemistry Department Mrs. Nutan Navelkar inaugurated the workshop on Micro scale testing, welcoming the resource persons Dr.G.C. Kulkarni, Wadia College, Pune, Dt. Thatte, Ferguson College, Pune on 10.01.2014. Dr. G.C.. Kulkani explained the goal and need of the workshop with respect to environment, cost and time. Nine Chemistry Department teachers, M.Sc. Part II students, one T.Y. B.Sc. student and one S.Y. B.Sc. student attended the workshop.

The following Chemistry teachers attended the workshop :

1. Mrs. Madhavi Kate
2. Dr. Bhanu Raman
3. Dr. Kamlesh Agarwal
4. Dr. Bright O Philip
5. Dr. Chitra Kamath
6. Dr. Veena Khilnani
7. Dr. Chandana Basu
8. Dr. Nishamol Kanat
9. Dr. Yogesh Ghalsasi

International Natural Science Tournament

Anshul Gupta

Assistant Professor, Department of Physics

INST International Natural Science Tournaments is a team event in natural science. Teams of different countries present a series of solutions on applied science and corporate R & D problems in this tournament. INST 2013 was conducted at St Petersburg State University Russia during 13-18th Novemeber 2013

This year twenty one teams (about hundred and eleven Participants + Coaches) participated in INST. Only one Indian team which was from our college qualified team the extra – mural round with nineteen rating. The tournament ran for six days in four rounds. The finals took place on 18th November 2013. Five team were declaired qualified for finals. Prior

to the tournament, a one day school was organized for participants. The lectures in this school were mainly motivational for young potential scientists and some were for material chemistry. Material chemistry is an outstanding point of the host department.

Prof. Anshul Gupta was the invited speaker on “Astrobiology for young scientists” during the school. He was also a Member of Jury during the tournament (since the Indian team missed the participation, jurisdiction was extended for all days)

The prime objective of the tournament is to promote the scientific excellence among young university students. Additionally, working fo teams

inspires scientific review and research basics.

The tournament was organized as per the standards of an International one. Team management and punctuality added to the brilliance.

This was the only fourth attempt of a successful tournament. Organizers are expanding their work in other countries well even though pure sciences are facing challenges. Observing the current scenario, one can expect a bright future for the tournament.

This year's tournament was an outstanding learning experience. Ranging from exact challenge method to judgment criteria may help in future Indian team preparation.

Since this year we were the only team and organizers are much optimistic of Indian participation we can have a training node at our centre.

Certificate Course In Bio Physics

Mr. Jitendra K. Pendharkar (Convener)

Dr. Lolly Jain (Co-convener)

The certificate course in Bio Physics is an interdisciplinary course of six month duration for the students of this College. The research trends are already heading towards merging of different branches of science. No longer can the biologist or physicists work in an isolated chamber to work for some science problems. The interactions amongst different branches are unavoidable. At a very small scale the behavior of cells are very different. Biologists and Physicists are using their traditional approaches to form a rational picture of it.

So an interdisciplinary course – Bio Physics – was introduced in our College. The lectures were delivered by prominent Biologists and Physicists from CBS, TIFR and UDP and of course from our own esteemed institute. The course comprised of lectures, practicals, and visits to science institutes.

The said course was completed in the month of February 2014.

The course started with the Inauguration followed by a lecture by the convener on “Introduction to Bio Physics – a Thermodynamic Approach. The concepts of thermodynamics were considered for a system that is a cell. Prof. Chetan Gurada delivered his lecture on Nanotechnology in Bio Physics. He discussed the Nano technology in the study of Biological samples. Dr. Jacinta D'suza who is a prominent scientist from CBS-TIFR delivered a lecture. Her Scholarly lecture was highly appreciated by listeners. The topic was ‘Flagella –

sensors and movers of Cell” and in this lecture internal structure of flagella its mechanical and chemical aspects were discussed with help of Clammy cell and E Coli cell. The lecture on ‘Atomic Force Microscopy’ was delivered by Prof. Dr.D.C. Kothari, Head Department of Physics, University of Kalina. In his lecture the concept of AFM was discussed. He also showed how the structure of cell and its internal parts can be viewed through AFM. He showed the measurement of Young Modulus of the cell wall through AFM.

Many interesting practical sessions were conducted for students like Measurement of dielectric constant with change in temperature of Biological samples like Bees wax, Variation of conductance with phase transitions with change in temperature, staining of flagella of some cells, preparation of culture, use of Microscope etc.

On 16th November 2013 students went for a visit to the Department of Bio Physics, Kalina, Mumbai. A lecture on introduction to Bio Physics was delivered by Dr. P.M. Dongre, Head of Department of Bio Physics. Various opportunities in research, and present scenario in this field. In the practical sessions many wonderful experiments were kept for our students like ECG – curves description, Dynamics of Micro Organism in accordance with Electric field, study of blood cells in different concentration solutions, Raman spectroscopy and its use etc.

Convergence 2013

Dr. Sugandha Shetye
Environmental Science

Convergence 2013, an Environmental fest was organized by the postgraduate students of department of Environment Science of K.J. Somaiya College of science and commerce during September 23-24, 2013 at Somaiya Vidyavihar campus. Shri. Kiran Purandare, a keen Observer, Researcher and writer on birds inaugurated the two day Environmental fest on 23rd September. During his presentation and Live demonstration on bird calls, he illustrated how birds communicate with each other. The amazing skill of making calls of forest birds like lora, red vented bulbul, fantail Flycatcher, Koel, Laughing Dove, Yellow footed green pigeon and many other birds left the audience spellbound for more than two hours. Shri. Purandare also illustrated about his work on water conservation by reviving the traditional water holes around the protected areas like Melghat, Nagzira, Pench forests with the help of local people. This year the Theme of the Fest was "Water...Every drop counts!" several interactive competitions were arranged to raise the sense of responsibility towards

environment were arranged in these two days. The two day fest was packed with entertaining activities like Mind Craft-The Quiz on water as natural resource, Strike out - An Enviro Housie game, Nature Hunt-treasure hunt with difference. Ecojockey, Green walk-A Fashion show using eco-friendly materials, debates, photography ect. The fest concluded by the Valedictory address on "Water Conservation and Shirpur pattern" by the dedicated Geologist Shri. Suresh Khanapurkar who has made 45 villages in Dhulia district, Maharashtra tanker free through his 9 year efforts. Mr. Khanapurkar has accepted the mandate of making Maharashtra drought and flood free through his Novel technology Shirpur pattern. About 150 students from various colleges in Mumbai participated in this festival. Birla College won the trophy for best participation in the fest. The fest was sponsored by The Bombay Bullion Association, Mumbai, Andhra Bank, Corporation Bank, EPRI and Godavari Biorefineries Limited.

DNA Global Education Seminar

Mrs. Reema Khanna

The DNA'S Global Education Seminar sponsored by Bank of India was conducted at K. J. Somaiya College of Science and Commerce on the 6th of December 2013. The aim of this workshop was to guide the students who had a desire to study abroad. Dr. Satish Alawadi, director, K. J. Somaiya Institute of Management studies and Research was the chief guest.

DNA'S overseas education counsellor, Alisha Mashruwala, enlightened the students on universities, courses, scholarships and job opportunities. She stressed on the fact that students need to work on their resume and even have a clear written statement about his/her academic and work goals.

Neha Sarwal, academic head, verbal, IMS gave information about various exams like GRE, GMAT

and TOEFL, SAT etc. She elaborated on the costs, the paper pattern, score scales etc of these exams.

Tania Romanoff, from the US consulate spoke about the US visa application. She stated that students need to be very particular about their documents and the details of their funding with the I-20 form.

N. S. Goswami, Assistant General Manager, Bank of India, Mumbai, spoke about the education loan procedurces. He said that a student could get maximum upto rupees 20 lakh loan at interest reate 12.5% p.a. This loan covered the tution fees, living expenses and also the insurance cover of the student and parents who were co-borrowers.

The workshop concluded with a question answer session.

NCC Report Year 2013-14

Mrs. Shraddha Gambhir

- Tree plantation was organized by our sub-unit “K.J.Somaiya College of Science & Commerce” wherein 4,500 plants were planted by our Cadets in M.G. Road of K.J. Somaiya campus, within somaiya campus, along with Zee Media, BN Oranized Colaba.
- As before every this year also Thirty five NCC cadets of K.J. Somaiya college of Science & Commerce Unit helped the college authorities for admission. K.J.Somaiya college of Science & Commerce NCC unit cadets had erected first aid center in the campus. It was already challenging job to handle huge crowd.
- An Anti Tobacco Campaign was organised on 31st May 2013 in the Somaiya college campus. Forty eight cadets participated in the campaign. It was organized especially to spread awareness about causes and ill effects of tobacco chewing and cigarette smoking.
- Every year our sub-unit celebrates August Kranti Diwas in our campus. This year also on 9th Aug 2013 our cadets assembled for the celebration. Our senior cadets along with senior cadets of 6 MAH. BN gave guard of honour to our freedom fighters. Our Principal addressed the cadets and spoke about the importance of sacrifice.
- Our sub-unit has taken up a drive to clean our beaches. Twenty of our cadets participated in the Beach cleaning programme, which was held on 25th July 2013 at Girgaon Chawpaty.
- A BLOOD DONATION DRIVE had been organized by our sub unit along with United Adventure Association (regd.) (an organization of Ex-NCC cadets) The Loins club of Ghatkopar had sponsored this programme ninety five bottle of blood was collected on the occasion which was handed over to Samarpan blood bank Ghatkopar.
- A cleanliness drive was organised by our sub unit in the college campus, on 18th September 2013.
- Colaba Firing was held on 28th and 29th May 2013 in which there were total ten cadets from K.J. Somaiya college of science and commerce for mavrankar camp. Our JUO Shraddhasutar was selected.
- On 17th Dec. 2013, the 1 MAH GIRLS BN NCC sub-unit of K.J.Samaiya college of Science and Commerce had organised an INTER-UNIT DRILL COMPETITION in the Somaiya campus. Twenty seven platoons of various Girls & Boys unit of N.C.C. from both GRP A & GRP B. from 1 MAH GIRLS BN, 5 MAH GIRLS BN & 8 MAH GIRLS BN. participated in the competition. Our sub-unit was awarded the BEST DRILL CONTIGENT. SUO RASIKA KATHER was awarded the BEST PARADE COMMANDER.
- On 30th August 2013 our sub-unit was requested by the officers of “N” ward to present a demonstration of fire fighting & other safety measures to be taken at school level. SUO Rehnuma Shaikh demonstrated by setting her self on fire. JUO jalpa Bhushan and JUO Shraddha Sutar demonstrated the rescue methods & artificial respiration. 12 cadets participated in this demonstrated.
- The N.C.C. has been a helping hand to the police in Ganesh Visarjan. This year an artificial lake was constructed in the hills of Ghatkopar. On the request of the Muncipal Councillor and the Ghatkopar police station, our sub- unit had extended a support to the authoritith. Thirty eight cadets participated on one and a half day visarjan. Ten cadets were volunteered on the fifth day of visarjan and fory one cadets on the final visarjan.
- On 24 “ Dec 2013 our unit organised a cycling expedition from Somaiya college Vidyavihar to Palghar, about 200 KMs. The aim of this expedition was to spread ecological awareness among the public and the cadets.
- Our sub- unit helped Hirkani Mahila Mandal I an N.G.O. in organizing the annual get-together on 20 th October 2013 at Gandhi Maidan, Thane.

NCC Activities

Marathon

Civil Defence

SUO Rehnuma Shaikh selected for basic mountaineering camp at Manali

Hike NCC Group Photo

Hirkani (1)

Cleaning Drive 1

NCC Activities

Blood Donation

Social Awareness Rally

Social Work at Shivneri

Rock Climbing

Tree Planation

Yoga

The Union agriculture minister Shri Sharad Pawar graced the occasion.

- On 15th August, 2013 the independence day, the flag was hoisted by Shri Somaiya and Smt. Leelaben Kotak. A get together of ex CDT of sub- unit was also held after the flag hoisting which was attended by approx hundred ex-cadets. A send off party was given to the last year cadets. The Zee- Media had covered our 15th August celebration in our campus. Many of our cadets and ex- cadets were interviewed by the Media. Zee TV appreciated the smartness & co-ordination of our cadets.
- Thirty six of our cadets participated in a camping against Leprosy on 28th June, 2013. The cadets visited the slums near Vidyavihar and other places where there is a small colony of Leprosy patients.
- Our SUO Rehnuma Shaikh was selected for basic mountaineering course at ABVIMAS, Manali, (HP) from 1st July to 30th July 2013. She was the rope leader. She was also the leader of all girls of the course. Their rope was awarded the best rope of the course. SUO Rehnuma Shaikh was also master of ceremony for the closing ceremony.
- On 5th November, 2013 Somaiya mini marathon was organized at Vidyavihar. Six Hundred athlete from various walks of life participated in the Marathon. This marathon was organized by Somaiya trust in which our sub- unit participated with full strength to make it successful.
- A National Integration Camp (Nagpur) was held from 15th Aug to 26th Aug, 2013 . In which

our Cadets Juo Jalpa Bhushan & Coms Laxmi Chavan were selected for this camp. Self defence training for thousand girl cadets was given by our Incharge Capt. Pravin Haria in September , 2013

- On 28th August, 2013 the Birthday of Maj. Dhyanchand, our sub- unit had also organized sports day for our cadets. The aim was to spread sportsmanship sprit and liking for sports among the girl cadets.
- Our sub-unit contributes for ThalSena Camp for Maharashtra Directorate. JUO Swapnali Yelonde represented Maharashtra Directorate for TSC 2012. This year, under the leadership of JUO Shraddha Sutar nine of our cadets competed for pre- group and group selection camp at Nashik and Pune. JUO Shraddha Sutar reached upto TSC 2.
- On 22nd September, 2013 ten cadets were imparted training by the inspector R.T.O. control room. These cadets performed duties at various functions on MG road –RC Chembur Road and Thakkar Bappa Junction.
- On 16th December , 2013, Vijay Diwas, our girl cadets did rifle drill to pay tribute to Amar Jawans.
- On 25th Sept. 2013 twenty six of our cadets visited the orphanage house in Kurla Suburb of Mumbai.
- Our cadets intracted and played with such children, drill was taught to them and a Drawing competition was organized for them. The event was sponsored by Camlin limited. A small contribution was given by our cadets.

NSS

Annual Report 2013-2014

Dr. Anjali Ratnakar

- On the occasion of World Environment Day, a tree plantation program was organized by the University of Mumbai on 5th June 2013 at Kalina Campus. Five students actively participated in the Program.
- World Population Day was celebrated in K. J. Somaiya College of Science and Commerce on 11th July 2013. The program was conducted on behalf of Mumbai University. Dr. Kavita Nair was the guest speaker. Fifty two students were benefited.
- On 18th July 2013, the University foundation day, a visit was arranged to University Kalina Campus. The students were shown a Chinese Cultural show and Martial Art Show along with training.
- On 22nd and 23rd July 2013, the RRC workshop was arranged at Gurukul College, Ghatkopar. the annual working guidelines were also provided. Two volunteers of the college attended the workshop at MDCAS. The development of executive plan and activities for the year were discussed.
- A college induction programme was organized in the Engineering College on 5th and 6th August 2013. Honorable Principal Dr. Vijay B. Joshi guided the students about benefits and changes due to autonomy. The students were made familiar with various courses and fields open for them. Six volunteers participated in the programme.
- A Peace rally was organized at Azad Maidan by the University of Mumbai on 6th August 2013. Twenty two volunteers participated with placards bearing various slogans. During the rally, a voice was raised against atomic war. An oath was taken to sow the seeds of peace. The rally created awareness in the community.
- On 8th August 2013, a session on Renewable Energy Resources was conducted under the project Save Energy. The emphasis was given on non-conventional sources of energy. During the session, implantation of biogas plant, solar lights and solar cookers was promoted.
- During 10th to 14th August 2013, flag code awareness program was conducted students visited various societies in Ghatkopar, Vidyavihar, Thane and Mulund. There were six hundred beneficiaries.
- 15th August flag hosting was done at Somaiya Vidyavihar Campus at 8 am. Forty NSS students volunteers were present.
- A street play training session was arranged after the flag hosting ceremony. Mr. Jagdish Makhwana was the resource person. He explained to the students about basics and various forms of street play. The importance and effects of play on community were discussed with the students. A play was demonstrated on the spot. Seventy students participated in the sessions. There were two hundred beneficiaries of the play.
- Dropped flag collection was done on 15th August 2013 where in twenty two volunteers in pairs collected flags thrown on roads. This initiative helped the community as total five hundred six flags were collected.
- On 18th August 2013 a disaster management training was organized for the benefit of the community at Keshav Shriti. A session dealing with types of disasters and fire fighting was organized. It was followed by a demonstration including evacuation drill, rescue and mobilization, earthquake and terror shelter. Seventy individuals were benefited.
- Under the project disaster management, a crowd control session was organized at the community level. Mission Mrutunjay by Dr Satyapal Singh was also organized. The

NSS Activities

Academic assistance to ZP School

that the way...

Learning the improvised stretcher

Explanation on exhibits on current issues

Exhibition at Nareshwadi

NSS Activities

Blood donation camp

Disaster Management

College students conducting training exercise on disaster preparedness in Rambhau Mhalagi Prabbodhan

Response was overwhelming as forty-five students were benefited.

- A Leadership Training Programme was arranged at Karjat during 16th to 21st August 2013 by the University of Mumbai students were given various activities to build up their confidence. An attempt was made to inculcate leadership qualities. Two hundred students benefited from the program.
- 24th August 2013, on behalf of University of Mumbai, a visit to Rabindra Natya Mandir was organized. A play in Indian history, Freedom fighters and role of Mahatma Gandhi was arranged for the students.
- A workshop was organized on parliamentary behavior on 24th and 25th August 2013. Justice Dharmadhikari was the honorable guest speaker. He guided students by explaining the concept of parliament, its working and zero hour. Singers from rural Maharashtra presented their talent.
- On 26th August 2013, a Blood disorder session was organized for the community benefit. Dr Swaroopa Bhagvat explained various blood disorders, their reasons, symptoms and treatments. Dr. Vinay Shetty from Think Foundation explained details of Thalassaemia.
- A Blood donation camp was organized on 27th August 2013, jointly for KEM and Somaiya Hospital. sixty nine bottles of blood were collected. The donors were tested for Thalassaemia, minor.
- On 5th September 2013, a temperament management session was arranged. Dr. Dushyant Badlikar was the guest speaker. He informed students about various aspects of anger management. Thirty five students attended the session.
- Under the project, Consumer Awareness, a programme was arranged on 6th September 2013. Dr. Kamath explained the various aspects of consumer market, importance of buying behaviour. Consumer guidelines were also discussed with suitable examples.

- On the same day a session about financial management was also arranged. The students were highly benefited with the talk as it included the basics of Investment.
- On the occasion of Ganapati immersion on 10th, 13th, 15th and 18th September 2013, twelve NSS volunteers participated to help the Police force. Various placards pertaining to caution about the fit, respect to women and children etc were displayed. It was very helpful for the community as about thousand people were properly instructed.
- On 17th September a visit was planned to Vidhan Bhavan. The students interacted with honorable Sabhapati of Maharashtra.
- Beez Ankur Utsav was organized at Acharya College on 23rd September 2013. Fifteen students participated in various activities such as debate, street play and poster making.
- During the NSS week from 25th to 31st September 2013, various exhibitions and street plays were organized under the project gender equality.
- Exhibitions and street plays about water scarcity were organized on 25th and 26th September 2013. There were fifty beneficiaries of the event.
- A street play on responsible media was arranged on 29th September 2013. Eight NSS volunteers were involved in the activity.
- On 25th and 29th September 2013, a street play on responsible tourism was held at Vidyavihar, Ghatkopar and Thane. There were fifty beneficiaries.
- Under the project Save Electricity, a street play was done on 30th September 2013. Eight NSS volunteers performed the activity.
- Exhibitions and street plays were organized on 26th, 28th and 30th September, 2013 pertaining to substance abuse.
- On 1st October 2013, a poster making event on gender equality was arranged for community benefit. On the same day a street play on avoiding plastic was organized.

- Bhajan Sandhya was organized at Gateway of India on 2nd October 2013. Thirty students were present. They exhibited posters on women empowerment.
- An online academic session was organized by K. J. Somaiya College of Science and Commerce on 17th & 18th October 2013.
- RRC organized Thalassaemia test for third year Students on 19th October 2013.
- The same program was organized on 21st October 2013.
- Electoral roll form distribution to students was the programme arranged on 19th and 24th October 2013.
- Under the project 'Blind Belief' a poster making session was organized on 19th October 2013. The topic given was snakes and blind belief. There were two hundred beneficiaries of the said event.
- On 20th October 2013 , a community activity was undertaken by making posters on tobacco.
- Voter Registration project helped to organize a session 'my vote my right' at Vikas College.
- On 11th November 2013, another session on blind belief was organized which was followed by a demonstration. Dr. Vandana Shinde was the resource person. She showed many tricks used very commonly to fool people. The talk was very useful as it helped to imculcate scientific attitude to remove blind believes.
- On 12th November 2013, road safety training and grudance was arranged by ACP Mr. Baliram Kadam. Seventy NSS volunteers from various colleges attended the said training.
- On 26th November 2013 tribute to Martyrs was arranged. Thirty students were present.
- On 30th November 2013, five hundred books and three hundred and nine pencils collected from college waste were donated to orphan students in zilha parishad school at Naresh-wad.
- A street play and exhibition was arranged on 30th november 2013 at ghatkopar Chembur Naka.
- Same programme was repeated on 3rd December 2013 at K. J. Somaiya College campus at Viyavihar.
- RRC poster exhibition was also aranged on 3rd December 2013.
- Project 'Substance abuse' resulted into an exhibition on tobacco chewing and its hazardous effects. It was displayed at Shivaji Park on 6th December 2013.
- on 5th February 2014 a session was organized at Vaze College.
- On 9th and 10th Dec.2013 'Avahan' mock drill was organized. A session including types of disasters and fire fighting was organized. It was followed by a demonstration including evacuation drill, rescue and mobilization, earthquake, void rescue, Dr. Rita Sawala demonstrated Firt-Aid practices. Mr. Rajendra Lokhande stated the role of common man at the time of disaster. Afterwards various knots were shown to the students. It benefited the community very well as about eight beneficiaries were present.
- On 18th and 19th December 2013, similar 'Avahan' mock drill was organized at Mahad for the community.
- An exhibition entitled 'Respect to Woman' was organized at Shivaji Park for community. On thousand five hundred people were benefited.
- University of Mumbai organized a programme 'Nirbhaya Ek Aatmachintan' at churchgate on 16th December 2013.
- On 23rd and 24th December 2013, similar 'Avahan' mock drill was organized at Aurangabad for the community.
- On 3rd January 2014, road safety workshop was organized at Sahyadri.
- Yuva Diwas activity was organized by Mumbai University. Students from Sonopat Dandekar College, Palghar and Vittahlwadi College visited

- and stayed overnight in K. J. Somaiya college of Science and Commerce on 11th and 12th January 2014. Disaster management training was given to student. They visited our campus. Library and laboratory visits were planned for these students. Twenty two students from K. J. Somaiya College of Science and Commerce were present for the activity.
- RRC arranged a street play on 2nd December 2013 at RJC, Ghatkopar. Awareness was created among the society about HIV virus and modes of transmission as well as preventive measures. It benefitted roadside vendors.
 - On 12th January and dowry movement programme was organized.
 - State Republic Parade training was organized at Kirti College from 17th to 25th January 2014.
 - A cultural programme 'Ek Sur Ek Tal' programme was organized by The University Mumbai on 6th February 2014.
 - A programme including launching of National Youth Policy launching was organized in K. J. Somaiya college of Science and Commerce on 21st February 2014. Pro-Vice Chancellor Dr. Naresh Chandra was the honorable chief guest for the programme.
 - A consumer forum meet was arranged under the project consumer awareness on 13 Feb 2014.

Annual Report of the Sport Department 2013-2014

Dr. Rajendra Nayak
Mr. Ravindra Walmiki

The academic year 2013-2014 was a very important year with respect to the participation of K. J. Somaiya College of Science & Commerce students in different disciplines at various competitions. The highlights were the National level Winner/participation, State level, Division level, District level and Intra campus.

National level participation / winners :

The students actively participated at various sports event organized at Inter collegiate, Inter university level, Intra campus and on the sports day of the college held on 14th of December, 2013.

1. **Swapnil Konda - S.Y.B.Sc. I.T.** participated in Athletic 400 meters competition at Patialia - Punjab.
2. **Jagruti Murbadkar - F.Y.B.Com** participated in Table tennis at Kolkatta.
3. **Deven Mane - F.Y.J.C.** Secured Gold medal in his category under 19 boys section at the National level in Chaewondo, Bangalore.

4. **Sandeep Patil - T.Y.B.Com** participated in Taekwondo at National level.
5. **Sagar Kharat - M.Com.** Part I was selected for All India University Best Physique competition.
6. **Sonali Kadam - F.Y.J.C.** secured Silver medal in her category under 19 at India Acrobatic gymnastic 2013-14
7. **S. K. Kiran - S.Y.J.C.** secured Silver medal in her category under 19 at India Acrobatic gymnastic 2013-14
8. **Pranit Phadtare** - participated in All India University in fencing in Punjab.

State level participation / winner :

1. **Shaurab Thorat of S.Y.J.C.** participated at Y.M.C.A. State athletic meet in 4x100 meters relay and got a silver medal.
2. **Pratik Chauthani of S.Y.J.C.** participated in Badminton.

3. **Alok Kumar Sahu of S.Y.B.Sc. I.T.** participated in athletic event of 800 meters.
4. **Mithesh Patole - F.Y.B.Com** won a Bronze medal in swimming at state level
5. **Aayush Malwani of S.Y.J.C.** participated in State level in Volley Ball.

Division level :

1. **Sanika More F.Y.J.C.** participated at division level and also got a Bronze medal in swimming.
2. **Volley ball team** also participated at division level.

District level :

1. **Volley ball team** got a Gold metal in D.S.O.
2. **Sunit Kadam - F.Y.J.C.** secured a Gold medal in Taekwondo.

3. **Devendra Mane - F.Y.J.C.** secured a Gold medal in Taekwondo.

Intra Campus level-Somaiya Vidyavihar Tournaments 2013-14:

Participation / winner :

1. Carrrom - I Prize, II (Girls).
2. Table Tennis I (Girls).
3. Basket Ball Team I (Boys).
4. Foot Ball Team II (Boys).
5. Cricket Team Participation.
6. Volley Ball Team II (Girls).
7. Squash Participation.
8. Badminton Participation.
9. Athletic events :

Events	Winner (Boys)	Winner (Girls)	
100 meters	-	-	
Short Put	I and III	-	
Long Jump	-	-	Girls got
800 meters	I	-	Championship
1500 meters	I, II, III	II	
400 meters	I	II, III	
200 meters	-	II	

Gymkhana Events

Cultural Forum

Cultural Forum Annual Report for the Academic Year 2013-2014

Mrs. Supriya Naik
Convener, Cultural Forum

The 46th *Intercollegiate Youth Festival (Zone II)* was held in August 2013 in which students of K. J. Somaiya College of Science and Commerce participated with lot of enthusiasm. Following is the list of events and the winners.

	Category	Group	Rank
	Performing Arts (Theater)		
1)	One Act Play (Marathi) "Baa"	A	I
2)	One Act Play "Pani Re Pani"	C	II
3)	Skit "Mangla Gaur"	A	III
4)	Skit	C	I
5)	Mime "Shunya Ek Shunya"		II
6)	Mono-acting "Raje Rajya Kunache"	A	III
7)	Indian Music (Vocal)	Con I	
8)	Folk Dance "Gidha"	Con II	
	Fine Arts		
9)	Cartooning		I
10)	Rangoli		III
	Literary Arts		
11)	Elocution	A	II

Final Round

Mime - IIIrd Prize

Best Actor (Marathi, Female)- Radhika Karekar IInd Prize

Best Actor (Hindi) - Ruchira Jadhav Consolation Prize

The Cultural forum organized '*Exotica*', a two day intra-collegiate festival on the 16th and 17th of December, 2013. The students of our college, enthusiastically participated in all the events which included performing arts (dance, vocal, filmy quiz), literary arts (essay competition and debate), fine arts (mehendi, poster competition, rangoli and Sports even (box cricket and tug of war). There was maximum participation of students in events like mehendi, box cricket and tug of war.

The *Annual day* function of the Degree College was held on 19th December, 2013. Students from

both, aided and un-aided sections exhibited their talents by performing dances, skits and singing melodious osngs. The function concluded with an inspiring presentation by NCC cadets about the various regiments of India, representing the states of India.

After the Annual Day, '*Asmita*' an event representing cultures and talents of Maharashtra was celebrated on 19th and 20th. The students performed in various events such as solo and duet songs, skits, solo and group dances. On 20th three members of the cast of the popular T.V. Soap 'Radha Hi Bawari' were invited as guests. At the climax of the event, students enjoyed a vibrant interaction with these well known actors.

The theatre group of our college "Kalankur" conducts various theatre events throughout the year. Many student participated in intercollegiate events and have won the following prizes :

Kalankur :

- Bhandup Rajya Ekankika Spardha
- 2 hearts & a jack
- Consolation

Street Plays : (Inter collegiate Competition)

1. Rangvardhan VJTI - 1st prize
2. Symphony K. J. Somaiya Eng. - 2nd prize
3. Kshitij - Mithibai College - 3rd prize
4. Insurge K. J. Somaiya Sion - 2nd prize

Ruchira Jadhav : Best Actor (Female)-conso.: 2
Anki Rajya Natya Spardha Maharashtra (State
Level)

Niketan Sawant :

1. Best Actor (Male) 3rd prize
2. Best Outstanding Actor (Male) IPTA.
3. Best Actor - 1st prize Bhandup Ekankika
Rajya Natyaspardha

LIC presented Mehendi competition :

Pakeeza Shanmsher Khan won the third prize.

Shaikh Zohra won first consolation prize

Tarang

Prof. Renu Bakshi
Prof. Shailaja Menon

This year the Tarang committee sent students for various inter-collegiate events. The students won laurels and bagged trophies in dance competitions, singing and various sports events. The English Department held various competitions for students like story Boarding, Headline poem and Elocution where large member of students participated and few emerged winners. The Hindu Department also held story writing, elocution and other competition.

The Tarang Committee held various competitions like Rangoli, Mehendi, Nail Art, Sand-Art, Personality Contest, Singing Contest, Dancing contest, Treasure Hunt, Box Cricket, to give opportunity to students and bring out their hidden talents.

The team of forty volunteers worked diligently to make all the programmes successful, thereby showing their leadership qualities, team spirit and dedication.

The Annual Day was held at the Engineering Auditorum on 20th Dec 2013. The students put up a grand show which lasted for four hours. It included, songs, dramas, Skit, presentation in honour of teachers, gymnastics by our achievers the gold medalists at National level.

The Prize distribution for the winner of Literacy Association's Activities as well as for Cultural events was held on 4th Jan, 2014 in the Seminar Hall of the college.

TARANG

अस्मिता २०१३

“Saptak” Activity for 2013-14

Convenor – Senior College: Dr. (Mrs.) Mangalam Ramanathan
Convenor – Junior College: Mrs. Savitha Moghe

“SAPTAK”, the music club of our college, was inaugurated by our beloved Principal, Dr. Vijay Joshi, on the 8th of October, 2010, on the auspicious first day of Navaratri. The maiden programme of devotional singing by our students on that occasion was a grand success.

The main objectives of the music club are to:

- Identify talent among students and create a platform for them to perform.
- Form groups to perform on various occasions
- Organize intercollegiate musical events
- Invite established and upcoming artists to perform in our college
- Encourage students to participate in Intercollegiate events organized by other colleges and most importantly
- Motivate the students to appreciate Indian classical music by arranging regular informative programmes.

Saptak is a platform for the students to showcase and develop their talents. Indian music with its richness and variety is based on ragas. It is our humble endeavour to reach out to the students by involving our own talents from among the students and staff and have periodic programmes with different ragas as our theme.

We have covered many ragas so far. This year we started off with a programme on Raga Bhimpalas on 25th September, 2013, in the College Seminar Hall. It was a programme by our own students with introduction of the raga by Mrs. Savita Moghe in

Hindustani style and by Dr. Mrs. Mangalam Ramanathan in the Carnatic style. As in all our programmes based on ragas, we had presentations of varieties of songs of all types in Bhimpalas, classical (in both styles), semi-classical, filmy numbers, folk song, and Thillana. This year we had a sitar presentation by Bro. Yash Panjabi in addition to vocal renditions by other participants. The programme was well appreciated by all present.

The highlight of this year’s programme was the presentation, “Yaman Rang”, during the Founder’s Day celebrations of the Somaiya Institutions. It was a delightful culmination of the Founder’s Day programmes on 30th November, 2013. We had participants from all our sister institutions, both from staff and students. As in all our programmes, we started with classical singing in both styles followed by a crisp medley of filmy numbers (mostly all old ones). Each and every member from the audience could be seen singing along with the artists reminding them of their younger days. The programme was well appreciated. The request from the organisers of Gyan yagna to perform for them bears testimony to this fact.

Gyan yagna is a month long programme organised by the Somaiya Management every year which comprises spiritual discourses by various saints and religious leaders. This year, Saptak presented Yaman Rang on 13th January on special request from the organisers and it came as a pleasant surprise to all the spiritual seekers who attended the programme. The enjoyment on hearing all old numbers was evident from their responses and one elderly gentleman started dancing in joy. It was their day ending on a wonderful note which each and every one present did not fail to express.

□□□

Results

Junior College Toppers at the H.Sc Exam 2012-2013

Science

1 Bro. Moulik Shah 93.55%

Commerce

1 Bro. Gala Monil 88.5%

MCVC

1 Sis. Chedda Jil 76.50%

Subject Toppers

English	Sis. Thakkar Kimi	90%	Commerce
	Sis. Mishra Jigyasa	91%	Science
Hindi	Sis. Jain Chetana	85%	Commerce
	Sis. Thakkar Hiral	87%	Science
Marathi	Bro.Landge Akshay	90%	Commerce
	Sis. Tejaswini Chothe	91%	Science
	Bro.Pawar Akshay	91%	Science
Gujarat	Sis. Vora Forum	86%	Commerce
	Bro.Dushariya Devansh	87%	Science
	Sis. Joshi Ami	87%	Science
Sanskrit	Sis. Doshi Pooja	89%	Commerce
	Sis. Joshi Avani	87%	Science
Economics	Sis. Mehta Ria	93%	
OC	Sis. Jain Sameeksha	89%	
	Sis. Chawala Shivani	89%	
BK	Bro.Gala Monil	99%	
	Bro.Jain Tarun	99%	
SP	Sis. Dubay Nikitha	90%	
Maths	Bro.Vora Yash	94%	Commerce
Physics	Sis. Doshi Krusha	95%	
	Sis. Martis Soniya	95%	
	Senmalbika	95%	
Chemistry	Sis.Martis Soniya	93%	

Maths	Bro.Thakkar Manish	99%	Science
Biology	Sis. Khan Afreen	95%	
Computer Science	Bro.Shah Moulik	199/200	
Electronics	Bro.Iyer Vishnu	197/200	
Geology	Sis. Kumta Sanika	93%	
	Bro.Vicchi Sooraj	93%	
MCVC	Sis. Wani Aishwarya	81%	
(M1)	Sis.Shah Prachi	81%	
(M2)	Bro.Thakkar Akash	93%	
(M3)	Bro.Thakkar Akash	84%	

CET

PCM

1 Bro.Shah Moulik 184/200

PCB

1 Bro.Yadav Neeraj 164/200

PCMB

PCM Topper Sis.Doshi Krusha 158/200

PCB Topper Sis.Doshi Krusha 152/200

Meritorious students of our college for the year 2012-2013 at the graduate level

FYBSc

Sis. Gupta Rashi Rakesh 89.9%

FY.B.Com

Bro.Bundela Anmol Singh Mahendra Singh 75.43%

SYBSc0

Bro.Surya Sankara Subramanian 75.9%

SY.B.Com

Bro.Vaishya Abhishek Ramchandra 70.33%

T.Y.B.Sc. (Mathematics)

Bro.Mansuri Mo.Haris Mo.Ilyas 71.25%

TYBSc (Statistics)

Sis. Jogalekar Apoorva 80.12%

TYBSc. (Physics)

Sis. Satose Vini Mahesh 79.5%

TYBSc (Biochemistry)		
Bro.Parkar Gaurav		88%
TYBSc (Zoology)		
Bro.Chodankar Kalpesh		73%
TYBSc (Biotechnology)		
Sis.Shah Durmi		79.38%
TYBSc (Chemistry)		
Bro.Gote Rohan Janardhan		74.25%
TYBSc (Microbiology) (6 Units)		
Sis. Ansari Nusrat bano Mohd.Tahir		69.5%
TYBSc (Botany)		
Sis.Wani Shweta		72.37%
TYBCom		
Bro.Furia Rajesh R.		82.28%
TYBCOM (FM)		
Sis. Mamoni Manna		77.33%
TYBCAF		
Sis. Koradia Pujinta Hareshkumar		83.66%
T.Y.BMS		
Sis. Janhavi Kulkarni		74.33%
Meritorious students of our college for the year 2012-2013 at the Post-Graduate level		
MSC (Microbiology)		
Sis. Anjali Krishnan		70.8%
M.Sc. II (Zoology)		
Sis. Swapnali Gole		77.9%
MSc (Botany)		
Sis. Smita Patil		69.2%
M.Sc.(Biochemistry)		
Sis. Mishra Jyoti		74.4%
M.Sc. (Chemistry)		
Sis. Godse Vidya Uttam Sugandha		76.8%

Academic Achievers

Sis. Vimala Gounder
T.Y.B.Sc.
Biotechnology (II)

Sis. Ankita Abnave
T.Y.B.Sc.
Biotechnology (III)

Sis. Madhura Janve
M.Sc.
Nutraceuticals

Sis. Taruna Singh
M.Sc.
EVS (I)

Sis. Bhakti Goswami
M.Sc.
EVS (II)

Sis. Swapnali Gole
M.Sc.
Zoology (I)

Sis. Sneha Yadav
M.Sc.
Biotechnology (I)

Sis. Rashi Gupta
F.Y.B.Sc.
(I)

Bro. Anmol Singh Bundela
F.Y.B.Com.
(I)

Bro. Surya Sankara Subramanian
S.Y.B.Sc.
(I)

Bro. Rajesh Furia
T.Y.B.Com.
(I)

Sis. Koradia Pujinta
T.Y.B.CAF
(I)

Sis. Janhavi Kulkarni
T.Y.BMS
(I)

Academic Achievers

Sis. Apoorva Joglekar
T.Y.B.Sc.
Statistics (I)

Sis. Priya Maurya
T.Y.B.Sc.
Statistics (II)

Bro. Ajay Maurya
T.Y.B.Sc.
Statistics (III)

Bro. Mansuri Mo.Haris
T.Y.B.Sc.
Maths (I)

Sis. Shrutika Kerkar
T.Y.B.Sc.
Maths (II)

Bro. Sushil Vishwakarma
T.Y.B.Sc.
Maths (III)

Sis. Priyanka Chauhan
T.Y.B.Sc.
Chemistry (II)

Bro. Manish Yadav
T.Y.B.Sc.
Chemistry (III)

Bro. Kalpesh Chodankar
T.Y.B.Sc.
Zoology (III)

Sis. Niharika Devkar
T.Y.B.Sc.
Zoology (II)

Sis. Shweta Wani
T.Y.B.Sc.
Botany (I)

Sis. Surabhi Dave
T.Y.B.Sc.
Physics (II)

Sis. Durmi Shah
T.Y.B.Sc.
Biotechnology (I)

Special Achievements

The College has received star College award by DBT
(Department of Biotechnology, Government of India)

Bro. Nishchal Dwivedi
was awarded with president of India,
Dr. Shankar Dayal Sharma,
Gold Medal of excellence

Sis. Jogitta Josey
(M.Sc., EVS)
The Best Senior College
girl student for the year 2013-14

Bro. Sangram Sahu
(S.Y.B.Sc. Phy-Maths)
The Best Senior College
boy student for the year 2013-14

Sis. Supriya Krishna Tirupati
(F.Y.J.C. Commerce)
The Best junior College
student for the year
2013-2014 was

Sports Achievers

Chothani Pratik N.
F.Y.B.Com.
2012-13

Jagruti M. Murbadkar
F.Y.B.Com.
2013-14

Alokumar T. Sahu
T.Y.B.Sc.IT
2013-14

Kiran S. Khandare
S.Y.B.Com.
2013-14

Staff Achievers

Assistant Professor **Ms. Sonia Shetty** bagged the first prize in "AVISHKAR" Competition

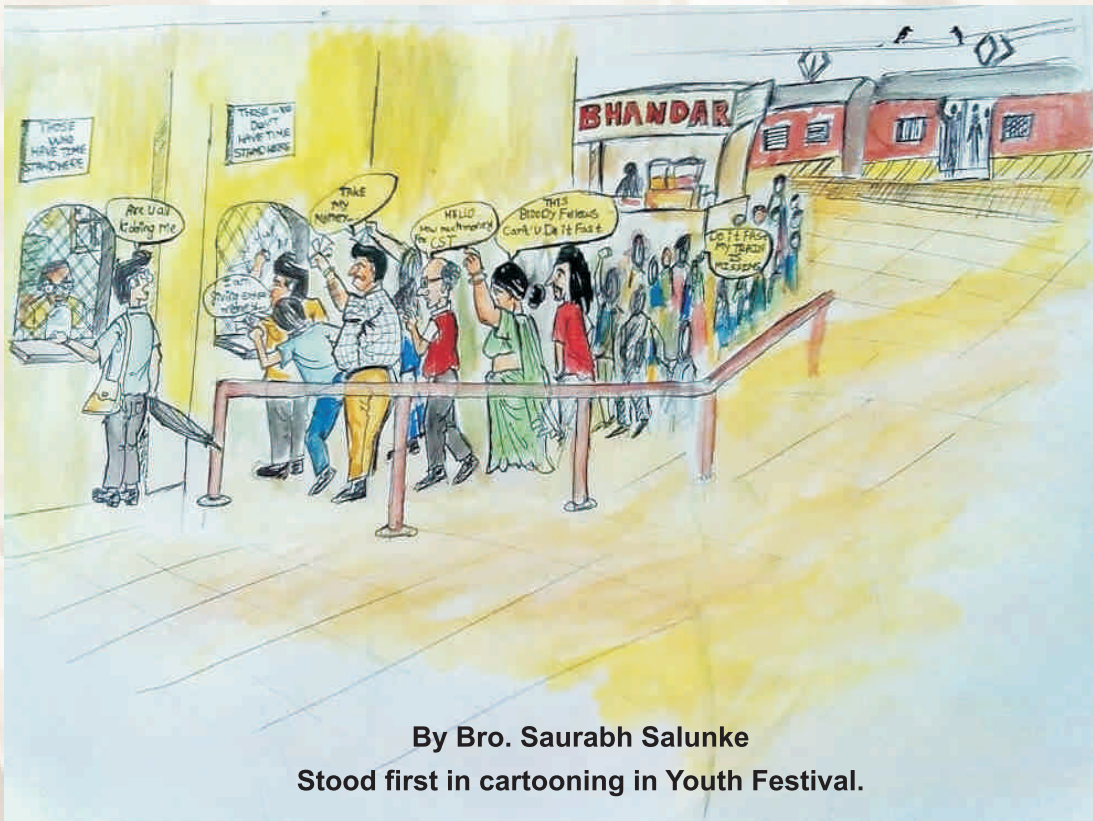
Dr. Deeplaxmi Satam
awarded Ph.D in
Zoology in January 2014

Dr. Anjali Ratnakar
awarded Ph.D in
Botany in January 2014

Dr. Smita Paranjpe
awarded Ph.D in
Commerce December 2013

By Bro. Saurabh Salunke
Stood first in cartooning in Youth Festival.

DNA Global Education Seminar

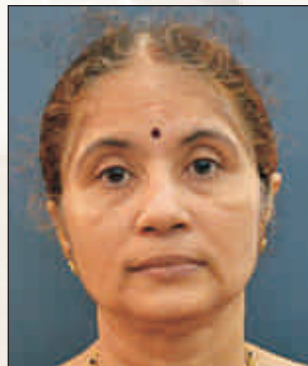

Bidding Farewell

Teaching Staff

Mr. G. K. Upadhy
(Retired as head,
Dept. of Geology)

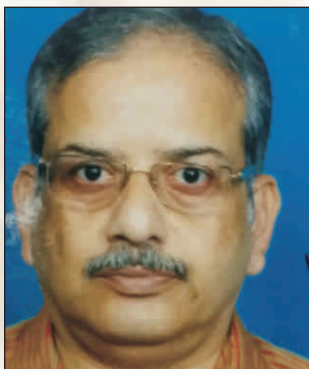
Mrs. Asha Rao
(Retired as head,
Department of Chemistry)

Mrs. Jyoti Tiwari
(Dept. of Chemistry)

Dr. Mangalam
(Dept. of Chemistry)

Dr. S. Ganti
(Dept. of Geology)
(took VRS)

Dr. Bhooshan Shanbag
(Dept. of Chemistry)
(took VRS)

Non-Teaching Staff

Mr. Mirgule B. Tukaram
(Dept. of Chemistry)

Mr. A. J. Monde
(Dept. of Biology)

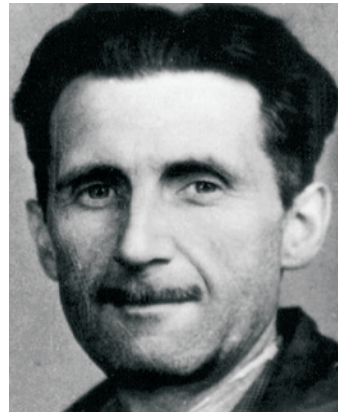
Mr. Pandurang D. Kamble
(Dept. of Chemistry)

Mr. R. B. Patkare
(Library)

*English
Section*

An Accolade.....

*A veteran all his age
Our college was his pilgrimage
And classroom his stage....
Ceaseless toll with meticulous care
Was the daily prayer he dared...
With meritorious mind he showed the way
Patience and politeness was his attire
everyday...
His magnanimity and values we always
marvelled
In chemistry and philosophy and literature
he always excelled...
His earnest commitment and rich simplicity
brings him glory
Incredibly well-read academician with his
grandest story...*

- Dr. Unnati Padalia

Presented By Staff common Room

K. J. Somaiya College of Science And Commerce

(The above poem is dedicated to Dr. J. K. Verma)

Air

*With the mornings's sun open my eyes
As I walk under Mumbai's blue skies
God knows what I breathe in my nose
Dust, fumes or the particulate matter in
the air that flows
Though trains, crowded roads and streets
I go
Behold my city's Smogy glow
Though work and transport
I brave humidity all the way
It's not the daily tension
But the city's air that keeps me up night
and day.
Away from the metropolis I run, I Fly
But somehow, Mr. Pollution finds me
With factories and industries in his stride
An everyday challenge is the city's air
that I live in
There is always a worried thought in my
mind
When my Yoga instructor says, 'Breathe
out...Breathe in.*

- Aneesh Kale

Western Ghats

*The breeze that blows through
The lush green mountains
Carries with it a message
Clear and soft
This is where the birds sing
About their joy
And the deer's move with their tots
This my friend is the Western Ghats
Summer skies are sunny and clear
The rains bring with them a lot of cheer
Rivers and streams flow night and days
Life seems easier and at bay
Clouded peaks and valleys filled with life
Surreal and beautiful
Our Maharashtra's pride
This my friends is the Western Ghats
Amphibians, insectivores, mammals and reptiles
This is where they live and this is where they thrive
Home to the Kong Cobra, Giant squirrel and the Malabar Frog
This, my friends is the biodiversity Hotspot, our very own Western Ghats.*

- Aneesh Kale

"Wealth from waste"

By Ms.Gargi Vjayaraghavan
MSc Environmental Science Part 1

It was a pleasant morning, when I was sitting in my balcony, looking at the beautiful African Tulip tree which had just flowered. It is one of the world's most spectacular flowering trees with orange scarlet flowers. Just when I was admiring it to my eyes, content, something huge, untidy yet astounding caught my attention. And then the ever-so-curious mind of mine started to wonder as to what could it be! Was it a nest? But it didn't look like the conventional definition of a nest. That's when I saw two birds landing spirally towards it and going inside. Oh yes! It was a nest because, now it did satisfy one of the criteria (and the most important) for a nest. It had birds living in it. On further notice, I

was it was made up of plastic bags, garbage, wires and twigs. It was the nest of Asian Pied Starlings, also known as Pied Mynas. The Pied Myna is a trim black and white bird with an orange orbital skin and a deep orange yellow bill. The sexes are alike and (surprisingly!) both have equal duties in constructing the nest. They were busy collecting waste materials from a nearby dump and it was very fascinating to see these little birds working so hard and rigorously. It was indeed a true example of wealth from waste. So, if these birds can use waste as a resource, why can't we?

Magneto elastic phenomenon in Solids

Jitendra K. Pendharkar
Department of Physics,

Magical powers of Magnets attract peoples of early civilization as a strange force from rocks which attracts shoes and swords without revealing itself. Wealthy Egyptians believed magnet could prevent aging.

The magnetic properties of solids are important and attempts to understand them have led to a deep insight into the fundamental structure of many solids, both metallic and non metallic. In addition to the fundamental interest in the magnetic properties of solids there is great interest in the application of magnetic materials at industrial level.

The most widely recognized magnetic materials are Iron, Cobalt and Nickel. These are ferromagnetic substances that is they possess net non zero atomic magnetic moment, aligned in specific directions, forming domains. These domains can be aligned in a direction of applied field, resulting in magnetization. This magnetization is a function of temperature. Above certain temperature substance loses its magnetization and is called as Curie Temperature T_c .

Joule discovered that under the effect of external magnetic field these ferromagnetic materials changed their dimensions, and it was termed as Joule effect or Magnetostriction effect. This discovery triggered the development in sonic sensors substituting Piezo electric effect. These sensors are cost effective and can be used in deep sea measurement. Also this property is used in making Sonic waves, Sensors, actuators etc.

Many attempts were made in making such samples which can work at high temperature and can show high change in dimensions. Recently such alloy is made by American Naval Company for defense called as TERFENOL-D. It is alloy made by Terbium Ferrous and Dysprosium. The change in dimensions are proportional to field and as we reverse field Magnetostriction also shows immediate change in respective direction. Great amount of research is going on in this field and attempts are going on in making of new materials at macro, Nano and at thin film level.

Submitted on 9th February 2014.

Teacher, You are my Dictionary !

Khushbu Modi

It has been five years since I know you, The words I have heard since my childhood. But never under stood the meaning of until I meat you. Yes you, you are my Dictionary!

The first time when I met you, The mind and heart both signaled yes, There has to be certain connection between Me and You. But being ignorant, I just felt, It was just a feeling I had. A time came, When I was actually with you, started knowing you, Trying to understand and you, But each time you made me understand, I always misunderstood you. You, Yes you, You are my Dictionary! With simple efforts, You taught me the lessons of academics. As well as life.

How beautiful it was, to listen every time you spoke. Each time you took me to the world of Biochemistry, Nutrition, Metabolism, Translation, Transcription, Enzymology etc. are all incomplete without you, Yes you, You are my Dictionary!

Whenever Upset,

I remember your words “Trust you mind it shall never betray you” This gives me wisdom to look at myself with a different perspective. It was always like, you did all good for me, could read me, with out any hustles, understanding me, with out me telling

you a word, I realised, **Something is unsaid unheard between us. But still each time this inner voice was ignored,**

Each time I did a mistake, And exam time you covered it up, I lost all my faith in myself, But you never You always said “you can do it”

There were certain situations,

I thought, I was no word in your Dictionary,

But, later realized, It was just your attempt to make me Stronger. From you, I learned the true meaning of dedication and Strength, anytime, any doubt aroused in my mind, you Solved it so beautifully There is no word in my life, Whose meaning you cant explain. Truly teacher, You are my dictionary! Words are many, But 5o describe you, Even they are few, From a bad student, you turned me to a good student.

How interesting the academics can be learned from you, to listen you all time and to be with you, is the only gift I can ever get

Truly Teacher You are my Dictionary!

Seven Essential Communication Skills

Each of these learnable skills builds on the prior ones, so the order counts...

- Key: inner, environmental, and communication-process **awareness**
- clear (vs. fuzzy, unfocused) **thinking**
- **digging down** below surface needs to discern current primary needs
- empathic **listening** - “hearing with your *heart*”
- **metatalk** - talking cooperatively about

your communication process.

- effective **assertion**, and...
- win-win **problem-solving**.

How many average adults do you think could name and describe each of these skills? How many schools do you think are teaching them?.

SKILL 1) Awareness

This foundation skill is learning to become conscious of what’s happening (a) now and (b) over time...

- inside me (*self* awareness),
- inside you (empathy),
- between us (*process* awareness), and...
- around us (*environmental* awareness).

Professional communicators and counselors seek awareness of over 40 factors in these four zones. Other adults and kids can benefit significantly by learning to notice under 10 factors in important social situations. Unlike older cultures living closer to nature, our hyperactive, over-stimulating society discourages appreciating and practicing these awarenesses.

Use *awareness* (a) in any important social situation, and (b) with your team of subelves (internal awareness) when you're significantly stressed. Awareness is required for all six other skills.

SKILL 2) Clear (vs. Fuzzy) Thinking

This essential talent combines three factors. In important situations...

focus on current (vs. past or future) primary needs until all communication partners feel they got their needs met well enough; and...

intentionally build and use a vocabulary to describe your perceptions, feelings, and needs, and...

intentionally avoid...

vague and ambivalent terms like *this, that, it, they, them, those people, stuff, this whole thing, deal with, cope with, work through, get past it, take care of, handle, everyone, sort of, pretty soon, sometime, trouble, this problem, this issue, always, never*; etc.; and avoid...

“hand-grenade” (emotionally provocative) terms like *rape, stupid, weak, abuse, insensitive, dumb, childish, crybaby, immature, wimp, fag, nigger, kike, fairy, bully, selfish, fault, liar, control freak, homo, loser, winner, failure, asshole, bitch, bastard, pathetic, brainless, etc.*

Clear thinking requires wanting to be aware of your and other people's thinking in important situations and over time. Use awareness and this skill in (a) significant internal conflicts and stress, and (b) all significant relationships and social situations.

SKILL 3) Dig Down...

...below current surface needs to identify each partner's primary needs. Use this skill with *awareness* in significant internal and interpersonal conflicts and crises. Mastery of this essential relationship skill depends on living from your true Self + steady four-zone awareness + knowledge of core personal, relationship, spiritual, and communication needs. Awareness and the results of digging down are inputs to metatalk, assertion, and problem-solving skills.

SKILL 4) Empathic Listening

As Dr. Stephen Covey says, learn to “listen with your *heart*” (vs. your head). *Empathy* is sensing accurately and objectively what another person is feeling, thinking, and needing now, without losing your self-awareness and boundaries. Communication effectiveness soars when each person *wants to* listen empathically - knowing that this does not necessarily mean they agree with their partner/s.

This vital skill has also been called *reflective* and *active* listening and *mirroring*, since the listener intentionally “reflects back” brief, nonjudgmental impressions of what the speaker is saying and *feeling*, from time to time. Do you do this with important people?

Popular alternatives to empathic listening include lecturing, interrupting, monologing, moralizing, advising, preaching, threatening, blaming, ignoring, tuning out, withdrawing, explaining, interrogating, and changing the subject. See any favorites? *These always hinder effective communication!*

Intentionally grow the habit of using awareness and empathic listening (“hearing checks”) in all important social and subself interactions!

Recall - we're reviewing seven essential effective-communication skills anyone can learn and benefit from.

SKILL 5) Assertion...

...is identifying and calmly stating what you perceive, believe, and/or need from another person in a way they can hear you clearly. Alternatives to assertion are *submission* (sacrificing your needs, values, and perhaps integrity to please or placate another person) and *aggression* (forcing your needs

on another person, regardless of their current needs). Three kinds of assertion are *preventive* (avoid a problem), *confrontive* (when there is a problem), and “dodge-proof” *praise*.

Effective assertion requires...

- your true Self to lead your other subselves (personality), and...
- present-moment clarity on your personal rights and primary needs, and...
- a genuine (vs. dutiful) mutual-respect attitude, and
- a stable two-person awareness bubble; and...
- fluency in (at least) the four skills above.

Do you have these priceless treasures yet? Did your childhood caregivers? Do the young people in your life?

SKILL 6) Metatalk

Meta-thinking is thinking about thinking. Meta-dancing is dancing about dancing. Meta-writing is writing about writing. Meta-talking is talking cooperatively about **how** you’re communicating (your *process*), vs. **what** you’re talking about (your *content*). Growing this skill involves using awareness and evolving a vocabulary of communication-process terms to identify and resolve significant communication blocks.

Examples of metatalk terms: *flooding, interrupting, interjecting, eye contact, assuming, double messages, defocusing, feedback, venting, distracting, bipolar (black-white) thinking, “I-messages”, R(espect)-messages, E(motion)-levels, communication needs, primary needs, second-order change, fuzzy thinking, assuming (mind reading), and mind-racing*. Can you define each of these terms yet?

Requisites for effective metatalk include:

- your true Self leading your other subselves,

- knowledge of communication basics,
- a genuine mutual-respect attitude, and
- a stable two-person awareness bubble, and...
- awareness, clear thinking, and empathic-listening skills.

Use awareness and metatalk when you need to identify and resolve a significant internal or social communication problem. Exchanging respectful “meta-comments” helps to define communication problems so you can solve them. Review these phrases to get a sense of metatalk in action, and use the related worksheet to help design effective meta-comments.

SKILL 7) Win-win Problem-solving (Conflict Resolution)

All people have fluctuating needs - i.e. emotional, physical, and spiritual *discomforts*. So being “needy” is normal and healthy, not weak or bad! **Problems are unfilled needs**. “*Problem solving*” means “*filling current needs well enough*.”

This powerful skill uses all six other skills to...

- identify each person’s current primary and communication needs, and...
- creatively brainstorm acceptable need-filling compromises, as...
- mutually-respectful teammates vs. adversaries.

Common alternatives to win-win problem-solving are *fighting, arguing, withdrawing, manipulating, postponing, defocusing, blaming, giving up or in, getting sick, threatening, explaining, defending, avoiding, whining, numbing, spacing out, changing the subject, and/or playing “hot potato” (“You fill my needs! “No, you fill mine!”)*.

source-<http://sfhelp.org>

Skilling India

Dr. Milind Pande

Project Director

MIT School of Telecom ManagementPune, Maharashtra

While choosing a Career path in today's world of constant changes, the most important requisite is its 'Shelf-Life'. Especially in the field of Technology where every day's Sun rises with an Upgraded version of a gadget or two. Today's extremely brilliant generation is getting confused as a result of the increasing number of Career options. An obvious tendency of parents to allow their ward to opt for a field of the Child's choice is creating an even more confusing scene. To choose the right path that will give them Job satisfaction coupled with better standard of living, we need a focused and balanced approach while choosing the same.

This article aims at throwing light on the stream- 'Telecom Management equipped with Skills Development' - its potential, scope and future in India.

Telecom Management

We all are aware of the fact that use of Mobiles has gone far beyond just 'Voice and Text' in last couple of years. Over last two decades, especially after the declaration and successful implementation of the National Telecom Policy in 1999 by Government of India, India has witnessed a telecom revolution both in Upgraded Technology as well as Connectivity. This policy was amongst the very few Government policies that reached its peak, so far as the 'actual implementation' is concerned.

The most popular application in Mobiles, the first "killer app- sms" gained huge popularity and pushed VAS or 'value-added services' in a big way. With the inclusion of 3G, 4G, Wi-max, wired and wireless Broadband access and with the introduction of Mobile Number Portability, the consumers are now served a feast of services which were uncustomary so far.

mVAS: Services Beyond Voice and Text

Multimedia has the potential to vastly increase the range of services available and offer its users a larger choice of apps. The new market segmentation is driven by apps; some of the more advanced and

popular solutions in the market today are **Mobile TV, Social Networking (with the biggest success story What's App), Video Chatting, Astrology/Tarot, Fan Clubs/Sports Clubs, 3G Video Dating, Video Blogging, Video Opinions, Mobile News, Mobile Advertising, Mobile Gaming,**

Surprisingly, telecom technology has penetrated in Rural India in a revolutionary manner. There are hundreds and thousands of villages in India that lack the basic requirements like roads and drinking water. However, the telecom operators through an unbelievable network have reached these semi-rural and rural areas. And still the surveys and database is showing a great potential in this field, like an Iceberg, a lot more is under the surface. To term this scenario in a lay-man's words, there are tremendous Job Opportunities lying in this field as is seen in the ever rising number of Job Opportunities (7% annual growth) in Telecommunications. **Contemporary Trends like mEducation (Mobile Education), mAgrimHealth, mAuto, mBanking,** and so on have completely changed the layman's life.

Employment Opportunities in Telecom Sector

About 17% of the population in cities and 83% in the villages are dependent on mobiles, and these figures themselves give us an idea of the amount of employment opportunities that this particular field is generating.

Central Government Initiatives

The Telecom Sector Skill Council (TSSC), One of the 23 Skill Councils under National Skills Development Corporation (NSDC) is committed to develop world class skilled manpower for the Telecom industry.

The TSSC aimed to Up-skill and certify 45 Lacs personnel in 150 trades, train 24,000 trainers, accredit 500 training organizations and to cover the whole country progressively over a period of 10 years by signing MOUs with around 200+ Indian industries.

Currently TSSC has identified 26 Job Roles in the Telecom Verticals –

- Telecom Service Providers
- Passive Infrastructure
- Network & Managed Services
- Handset Sales & Repairs

Getting Started

With such a great demand the Central Government has also taken some great initiatives to create the skilled manpower for the same. The Star Scheme introduced by the TSSC is not only enables to create skilled workforce but also to encourages the youth to get trained as against an incentive of Rs. 10,000 after the successful completion of the TSSC Certification.

Training for 11 job roles, spread over 17 states, covering 35 cities and with 14 accredited Training Providers

Very few amongst us are aware of specializations other than HR/Marketing or CRM while opting for an MBA. Unlike other streams, the best part in Telecom sector so far as entering this field in general and doing Post Graduation in

Telecommunications is concerned, one need not possess an Engineering degree. This stream of PG is for any simple graduate who is willing to do a fulltime MBA or PGDM. The only difference is those who belong to an Engineering background, get placement opportunities in Technical departments and anyone from general graduation background get placed in departments other than actual manufacturing or software designing.

India's Past President Hon. Dr. A. P. J. Abdul Kalam claims that PURA (Providing Urban Amenities To Rural Areas) is the only key to make India 'A Super Power'. The Vision Statement of The National Telecom Policy 2012 is "To provide to the people of India, secure, reliable, affordable and high quality converged telecommunication services, anytime, anywhere". All this is to show the aspirants a ray of hope, that, a number of discussions amongst the parents/teachers/friends etc., will certainly confuse a 20 odd year old, for those who genuinely want to take efforts, contribute to the society, be a part of Dr. Kalam's vision and at the same time aspire to make a sound living have ample scope in the field of Telecommunications-*'mCareer- Skilling India is a quite promising 'Off-the-Wall' Career option !*

The young generation are 'addicted' to mobile phones

Richard Alleyne
Science Correspondent

Young people are now so addicted to their mobile phones it feels like they have lost a limb when they are without them, a study finds.

The research also suggested 15 per cent of children had more expensive handsets than their parents.

Some said they feel so bereft without their iPhone or Blackberry that it evokes similar feelings to the “phantom limb” syndrome suffered by amputees.

The findings, by the University of Maryland, show the growing reliance that the younger generation has on technology and how it has become central to their lives.

While phones were the most essential device, other technology such as computers, MP3 players and televisions were also considered essential to get people through their day.

Many young people reported mental and physical symptoms of distress and “employed the rhetoric of addiction, dependency and depression,” when reporting their experiences of trying to go unplugged for a full day.

“Students talked about how scary it was, how addicted they were,” said Professor Susan Moeller, who led the project.

Mobile phone addiction ruining relationships

30 Nov 2012

“They expected the frustration. But they didn’t expect to have the psychological effects, to be lonely, to be panicked, the anxiety, literally heart palpitations.”

The study titled “The World Unplugged project” asked more than 1,000 students from 10 countries around the world, including Britain, to go without any media for 24 hours and monitored their feelings.

Prof Moeller said that more than 50 per cent of

students failed to go the full 24 hours and everyone claimed to suffer some kind of withdrawal symptoms.

Ryan Blondino, a student at the University of Maryland who participated, compared the experience of going without digital technology to missing a limb.

“I felt something very similar to a phantom limb, only it would be like phantom cellphone,” he said.

“I still felt like my phone was vibrating and I was receiving messages even though I didn’t have it on me.”

A student from the UK said: “Media is my drug. Without it I was lost. I am an addict.”

The study found few differences in the way students used and relied on digital technology in different countries, despite those countries’ huge differences in economic development, culture and political governance.

It concludes that most college students, whether in developed or developing countries, are strikingly similar in how they use media – and how ‘addicted’ they are to it.

They all used virtually the same words to describe their reactions, including: Fretful, Confused, Anxious, Irritable, Insecure, Nervous, Restless, Crazy, Addicted, Panicked, Jealous, Angry, Lonely, Dependent, Depressed, Jittery and Paranoid.

In effect, cell phones have become this generation’s security blanket.”

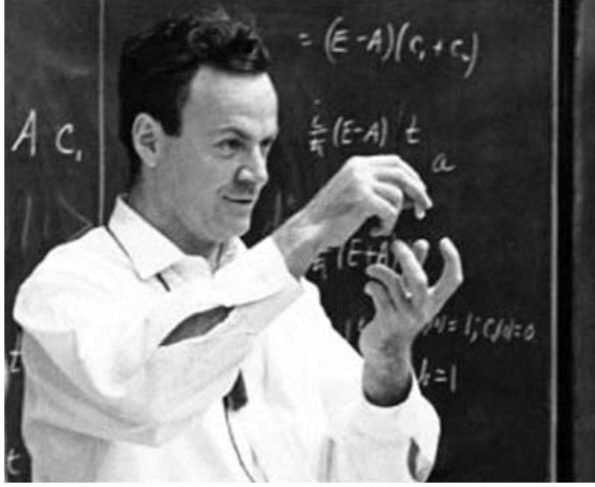
The report was published by the International Center for Media & the Public Agenda.

source- The Telegraph 20 may 2014

Nanotechnology

Nanotechnology is science, engineering, and technology conducted at the nanoscale, which is about 1 to 100 nanometers.

Physicist Richard Feynman, the father of nanotechnology.

Nanoscience and nanotechnology are the study and application of extremely small things and can be used across all the other science fields, such as chemistry, biology, physics, materials science, and engineering.

The ideas and concepts behind nanoscience and nanotechnology started with a talk entitled “There’s Plenty of Room at the Bottom” by physicist Richard Feynman at an American Physical Society meeting at the California Institute of Technology (CalTech) on December 29, 1959, long before the term nanotechnology was used. In his talk, Feynman described a process in which scientists would be able to manipulate and control individual atoms and molecules. Over a decade later, in his explorations of ultraprecision machining, Professor Norio Taniguchi coined the term nanotechnology. It wasn’t until 1981, with the development of the scanning tunneling microscope that could “see” individual atoms, that modern nanotechnology began.

Medieval stained glass windows are an example of how nanotechnology was used in the pre-modern era. (Courtesy: NanoBioNet)

It’s hard to imagine just how small nanotechnology is. One nanometer is a billionth of a meter, or 10^{-9} of a meter. Here are a few illustrative examples:

- There are 25,400,000 nanometers in an inch
- A sheet of newspaper is about 100,000 nanometers thick
- On a comparative scale, if a marble were a nanometer, then one meter would be the size of the Earth

Nanoscience and nanotechnology involve the ability to see and to control individual atoms and molecules. Everything on Earth is made up of atoms—

the food we eat, the clothes we wear, the buildings and houses we live in, and our own bodies.

But something as small as an atom is impossible to see with the naked eye. In fact, it's impossible to see with the microscopes typically used in a high school science classes. The microscopes needed to see things at the nanoscale were invented relatively recently—about 30 years ago.

Once scientists had the right tools, such as the scanning tunneling microscope (STM) and the atomic force microscope (AFM), the age of nanotechnology was born.

Although modern nanoscience and nanotechnology are quite new, nanoscale materials

were used for centuries. Alternate-sized gold and silver particles created colors in the stained glass windows of medieval churches hundreds of years ago. The artists back then just didn't know that the process they used to create these beautiful works of art actually led to changes in the composition of the materials they were working with.

Today's scientists and engineers are finding a wide variety of ways to deliberately make materials at the nanoscale to take advantage of their enhanced properties such as higher strength, lighter weight, increased control of light spectrum, and greater chemical reactivity than their larger-scale counterparts.

source-<http://www.nano.gov>

Bombay The Beautiful

The earliest mention of the town and island of Bombay appears to have been made by Ptolemy (A.D.150), who called islands of Bombay and Salsette under the name of "Heptanesia" or the seven islands. At that time north Konkan was under the rule of Satavahanas. It appears that thereafter north Konkan was ruled by Kalachuris and by the 6th Century Maurya dynasty. Second son of Ramdev, Bimbadev became the King of North Konkan and came to Mahikavati (Mahim-Bombay) and established his capital.

Alongwith him Pathare Prabhus, Chaukalshis, Panchkalshis and Palshikar Brahmins came to Mahikavati. At that time, Bombay was a group of seven islands viz. Colaba, Old Woman's Island, Girgaum Island, Worli, Mazagon, Matunga and Mahim and were almost uninhabited. At that time the local population was of Kohlis and Agris. King Bhim brought with him a different culture not known to the local inhabitants of Bombay and constructed a Temple of his patron Goddess Prabhavati on the southern part of Mahim Island. Today that temple in a different form is called Prabhadevi Temple.

King Bhim also established a Court of Justice called Nyaygaon). (which is presently called Naigaon). King Bhim died in 1303 and his son Pratapshah ruled Bombay till about 1331 and his brother-in-law Nagardev ruled till 1347, when the

islands were ceded to the Moslem rulers of Gujarat. Nothing of any importance happened during the Moslem rule. The Bombay Islands were ceded to the Portuguese in about 1537. The Portuguese rulers had only one agenda of converting the local population by force to Christianity.

The British found it difficult to look after the Bombay Islands because of unfavourable weather and imminent challenge from some of the foreign powers such as Dutch, French and Portuguese who were at Salcette and Angre and Siddhis.

The East India Company who had a factory in Surat were not happy with the treatment given by the Sultan of Gujarat and they were also looking for a safe place for carrying on their business, on the western waterfront. Pursuant to negotiations, the British Government agreed to give the Bombay Islands to the East India Company on perpetual lease for yearly rent of £10. The second Governor of East India Company, Gerald Angier realized the potential of Bombay Island as a safe harbour and decided to put into action, improvement schemes such as fortification on the main Bombay Island, reclamation of land from the sea so that the seven islands could become one island, construction of forts at strategic points, to repulse any attack on the Bombay Island such as Worli Fort, Mahim Fort, Rewa Fort, Sion Fort and Sewri Fort. Apart from that he decided to

construct the main Fort of Bombay. He invited artisans as well as business adventurers to come to Bombay and set up their business for the overall development of the island city.

Realizing the safety and opportunity to do business, the business community started flocking to Bombay particularly from Gujarat and with the advent of Parsees, Bombay started becoming a prosperous city.

The main Fort of Bombay was constructed mainly for the protection of the British population and affluent citizens of Bombay. The Fort had three gates viz. Apollo Gate (near present day Lion Gate); Churchgate (near Flora Fountain); Bazar Gate (at the Northern end of Bazar gate street opposite to G.P.O.).

As the East India Company took control of important Presidencies of India, it became necessary for quick and efficient transport in British India. In 1853, the first Train ran between Bombay to Thana. The Boribunder Station from which the Train started, was located just outside the Bazar Gate. The local transport which consisted of Animal drawn vehicles and Palanquins, was inadequate for the growing metropolis which resulted in introduction of Horse-drawn trams on the streets of Bombay since 1875.

After the 1857 Mutiny was crushed by the British, there was no chance of any foreign or local power ever attacking Bombay. The possession of East India Co. were taken over by the British Government and East India Co. was dissolved in 1858. Accordingly Bombay came under direct administration of the British Government. Governor Sir Bartle Frere, who was transferred from Sindh Province became Governor of Bombay in 1863.

By the 18th Century, Bombay had become a cosmopolitan city where people from all parts of British India as well as from native states, had come with a dream of prosperity. Many Kings and Princess of the Native States had palaces on or around Malabar Hill and initially the East India Company and thereafter even the British Government encouraged people from business communities to come and permanently reside in Bombay.

Bombay has always been a completely different city on the model of London because Bombay was the first city owned by the British where they could pass laws and develop the city without having to seek permission of any local ruler. Bombay attracted one

of the best Philanthropist, who after earning a fortune through their business activities gave back substantially to the growth and prosperity of Bombay.

For faster communication, East India Co. introduced postal services and also issued first adhesive stamps in 1852. This resulted in commercial activity multiplying at an enormous rate. At the turn of 19 century, certain new inventions such as Telephone and Electricity gave a tremendous boost to the development and convenience of Bombay residents. By the first decade of the 21st century,

Electricity had already replaced gas and oil appliances. The Horse drawn tump replaced by Electric trams. Electric appliances such as light bulbs, fans, washing machine, elevators, radio etc. followed immediately. Although Bombay was not a capital of British India, it was already financial capital of India. Big industries, mills and shipping gave Bombay unique position in south east Asia.

With the increasing population the crime in Bombay also required effective policing particularly during the communal riots which used to take place frequently. The Law Courts were considered to be the best in British India with best Judges and Lawyers, the dispute resolution was very fast.

The two instances in the 1940 shook the Bombay citizens like never before. In 1944 there were two explosions in the Bombay Dock

During the World War II people, who came to Bombay from their native states for better prospects, started going back to their native place. This resulted in substantial vacancies of residential quarters, particularly since number of residential buildings were erected

after Backbay. Reclamation and construction of Art Deco buildings along the western sea front, such as Marine Drive and across Oval as part of Churchgate reclamation.

However, after the end of the second World War in 1945, followed by Indian Independence in 1947, people started coming back to Bombay. At the time of Independence, British handed over Bombay in pristine condition to Indian Administrator.

Source-Maharashtra Ahead (DGIPR Maharashtra Govt.)

The Importance of Sports

HOW SPORTS CAN HELP YOUR CHILDREN ACHIEVE

Sports activities and interests provide many positive opportunities for children. However, they can also cause some problems. Many parents believe that participation in sports will enhance children's school accomplishments, while others believe that sports get in the way of their children's achievement. Whether they help or distract from achievement depends on the extent of children's involvement and the type of experiences they have.

SPORTS GENERALIZES TO ACHIEVEMENT

Good sportsmanship provides guidelines that can be generalized to classroom and lifelong achievement. Participation in challenging sports contests teaches children to love classroom challenge. It also teaches children to function in a competitive society. The world of sports mirrors how one can play the game of school and life. Good athletes stay in the game and play their best even when they are losing. They know they will win some and lose some. They discipline themselves. They practice with grueling regularity the necessary skills for their sport. Education, life accomplishments, creative contributions in the arts, sciences, business, and government involve similar perseverance and self-discipline. Our society is competitive, and we should teach our children to function in competition and how to both win and lose as good sports. Children must learn that winning and losing are both

temporary, and that they can't give up or quit. Learning to become a team player is also important for children who may prefer to be the center of attention. If kids who come to my clinic are involved in sports, I often ask them to interpret their underachievement using the rules they would use in the sport in which they participate as guidelines. They can always come up with some good advice for themselves based on their understanding of good sportsmanship. Encouraging follow-through and self-discipline for their achievement may, however, be more difficult than their acknowledging what they should do.

KIDS BUILD CONFIDENCE AND HAVE FUN

Some children are natural athletes while others have lesser physical coordination. Sports and athletic activity are good for building confidence for both groups. For the well coordinated, the discipline of honing skills gives a sense of improvement and accomplishment. Winning games and moving to higher levels of competition permit these children to sense their personal progress. Children with lesser coordination need to begin involvement in less competitive sports at first or in activities in which they can achieve improvement compared to past accomplishments (personal best) to measure their own growth. Playing at B or C levels or on intramural teams at recreational departments and community centers permits them some winning experiences and lets them know that despite the unlikelihood of their excellence, they can not only improve their competency, but can also thoroughly enjoy the fun of sports and competition

Many young people have actually found themselves much more skilled than they or their parents dreamed because they took the risk of practicing what appeared to be their lesser skills. Sports has often resulted in fun for even those who never dunked a basketball or hit a home run. The Special Olympics, which takes place nationally for children with special needs, is an extraordinary example of children who often have extreme handicaps enjoying the benefits of athletics.

SPORTS ARE FOR GIRLS TOO

The domain of sports has for a long time belonged mainly to males. With so much to be learned from sports, it is surely unfair to reserve that opportunity only for boys. Female teams now abound in many schools and communities. Forty percent of the basketball teams in schools are now girls' teams. Girls' participation in sports should increase their confidence, risk taking, and their ability to function in competition. Girls' lesser experience in sports, compared to boys, may underlie some of the career problems women cope with in business, industry, science, or the arts, where the rules of team sports often prevail.

KIDS LEARN THROUGH WATCHING GAMES

Whether kids watch sports games in ball parks, arenas, or on TV, they have opportunities for learning much that can positively affect school and lifelong achievement. Mathematical concepts related to scoring such as football yardages, baseball averages, and bowling scores, and spatial skills that come from sports activities, are automatically learned by observation. This is especially important for girls who tend to have more problems with mathematics and spatial abilities. Hopefully, children are learning the rules of good sportsmanship vicariously as they watch the attitudes of their parents or professional players when they are victorious or when they lose. I emphasize "hopefully" because, unfortunately, some professional and college players, and even some parents model, just the opposite. The same can be said about sports figures who serve as role models. Although some encourage children to achieve, others are role models for magical thinking and even immoral behavior. Still others promote very expensive shoes and clothes the kids think they "can't live without." Parents should help children interpret appropriate attitudes and sportsmanship

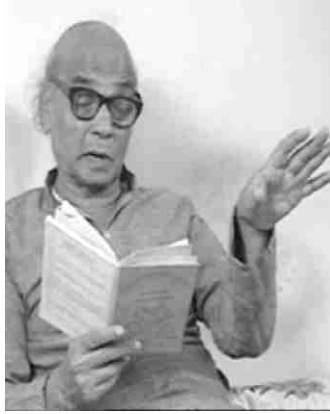
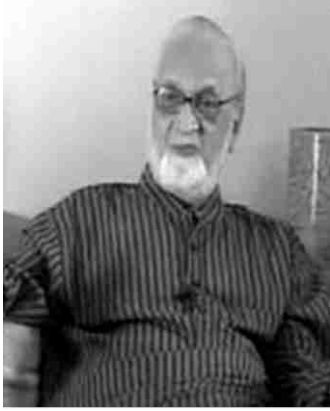
Viewing games together often facilitates the emotional bonding of sons with their dads, which is especially important for developing male self-confidence. When boys have poor social skills, I often recommend that they watch some sports on TV. It permits them to learn the sports language that allows spontaneous conversation and acceptance by other boys. Although I don't expect all kids to develop enthusiasm for sports, a few choice words and scores eases them into comfortable acceptance by other kids.

SPORTS CAN BE TOO MUCH OF A GOOD THING

Involvement in sports causes problems for kids mainly when it becomes "too much of a good thing." When sports participation is prioritized as more important than learning by either parent, or when children spend too much of their time watching sports on TV, little time is left to develop academic competence or other interests. When kids assume they can become professional athletes without a realistic sense of the skill and practice required or the competition they'll meet, they give up learning and close doors to other opportunities for themselves. When sports are enjoyed in a balanced way and do not take over children's lives, they have great potential for making contributions to lifelong achievement. As with most other interests, if sports dominate children's lives, children may be prevented from accomplishing more important goals. Gifted athletes should also prepare themselves for alternative opportunities. Incredible competition and unpredictable physical injuries can prevent even the most talented athletes from enjoying the career of their choice.

Source-<http://www.sylviarimm.com>

मराठी विभाग

मराठी वाङ्मय मंडळ

मराठी वाङ्मय मंडळातर्फे यावर्षी आम्ही बहिणाबाई चौधरी यांच्या कविता व त्यांचा स्त्रीभावजीवनावर होणारा परिणाम यावर एक व्याख्यान आयोजित केले. के.जे. सोमय्या कला व वाणिज्य महाविद्यालयाच्या व्याख्यात्या मा. सौ. सुचेता नलावडे यांनी सहज व सोप्या शब्दात बहिणाबाईच्या मनातील भावना उलगडून दाखविल्या. सौ. नलावडे यांचा आवाज मुळातच अतिशय गोड असल्यामुळे त्यांच्या तोंडून बहिणाबाईच्या ओव्या ऐकतांना उपस्थित विद्यार्थी व शिक्षक यांचे भान हरपले. आपल्या भाषणात सौ. नलावडे म्हणाल्या की आता यंत्र युग कधीच मागे सरून संगणक युगसुद्धा 'व्हॉट्स अप' ने मागे टाकायला सुरवात केली आहे. त्यामुळे सर्व भौतिक सुखे समोर उभी आहेत. परंतु मानवी मनाचे काय? ते शांत आहे का? कारण शांत मनच समाजात काहीतरी विधायक कार्य करू शकते. याच मनाचा तळ गाठण्याचा प्रसन्न आपल्या संत, समाजधुरीणांनी केला. तसाच तो १००-१२५ वर्षांपूर्वी असोद्याच्या 'बहिणाबाई चौधरी' यांनी सुद्धा केला. त्या अशिक्षित होत्या परंतु त्यांना उपजतच सरस्वतीचे शब्दधन

मिळालेले होते. (माझी माय सरसोती) त्यांना शेतात, दैनंदिन कामकाज करतांना, जात्यावर धन्य दळतांना ओव्या स्फुरल्या. त्यात त्यांनी मानवी भाव भावनांचे अत्यंत समर्पक निरिक्षण नोंदविलेले दिसते. कित्येक दशकांपूर्वी त्यांनी मांडलेले हे विचार आजच्या धकाधकीच्या जीवनात ही आपल्याला भावतात. जसे -

‘माझे सुख माझे सुख
हंड्या झुंबरा टांगले।
माझे दुःख माझे दुःख
तळघरात कोंडले॥

आज देखील या ओव्या, निसर्ग कविता आपल्याला दिपस्तंभाप्रमाणे मार्गदर्शन करू शकतात.

ह्या विषयाचा आवाका अतिशय मोठा होता परंतु प्रा. सौ. नलावडे यांनी मोजक्या शब्दात तो विद्यार्थ्यांच्या मनावर बिंबविला.

श्रीमती ज्योत्सना तेंडुलकर

कुण्या देशींचे पाखरू, माझ्या अंगणांत आले
त्याचे पंख परदेसी, तरी ओळखीचे डोळे

माती कोठल्या धरेची, त्याच्या नखांना लागली
माया हिरी कोणती, त्याच्या उरांत साठली
आणि कोठले आकाश, त्याने सर्वांगा माखले?

कुठे पिऊन घेतले त्याने मेघांतले जळ
दिली वाऱ्याने कोठल्या, त्याला चोचीतली शीळ
त्याच्या लेकरीत गाणे, कुण्या जन्मींचे भेटले!

माझ्या ओंजळीचे झाले, मऊ घरटे राजस
त्याला न्हाऊं घालावया, ओला काजळ-पाऊस
माझे मन त्याच्यासाठी, फांदी होऊनियां झुले!

- सुधीर मोघे
(आत्मरंग)

चला! सर्वजण यावर विचार करू या “आपल्या काळात”

दलाई लामा
अनुवाद शोभा भागवत
संकलन दीपा साटम

आपल्या काळात इमारतींची उंची वाढली.
पण माणुसकीची कमी झाली का?
रस्ते रुंद झाले, पण दृष्टी अरुंद झाली कां?
खर्च वाढले आणि शिल्लक कमी झाली.
घरे मोठी पण कुटुंब छोटी...
सुख सोयी पुष्कळ पण वेळ दुर्मिळ झाला
पदव्या स्वस्त झाल्या आणि शहाणपण महाम
माहितीचे डोंगर जमले पण नेमकेपणाचे झरे आटले
तज्ञ वाढले आणि समस्याही वाढल्या
औषधे भरपूर पण आरोग्य कमी झाले.
मालकीची भाषा वाढली, मूल्यांची कमी
आपण बोलतो फार ... प्रेम क्वचित करतो
आणि तिरस्कार सहज करतो
राहणीमान उंचावले पण जगणं दळभद्री झाले.
आपल्या जगण्यात वर्षांची भर पडली पण
वर्षांनी आपल्या जगण्यात नाही.
आपण भले चंद्रावर गेलो-आलो पण शेजारच्या
नव्या माणसाशी भेटणं काही होत नाही
बाहेरचा परिसर आपण जिंकत चाललो आहोत

पण आतल्या हरण्याचं काय?
हवा युद्ध करण्यासाठी आटापिटा, पण आतल्या
गुदमरण्याचं काय?
आपली आवक वाढली पण नैतिकता कमी झाली.
हा काळ उंच माणसाचा पण खुज्या व्यक्तिमत्वांचा
उदंड फायद्याचा पण उथळ नात्यांचा
जागतिक शांतीच्या गप्पांचा पण घरातल्या मुद्यांचा
मोकळा वेळ हाताशी, पण त्यातली गंमत गेलेली
विविध खाद्यप्रकार, पण सत्व काही नाही
दोन मिळवती माणसे पण त्यांचे घटस्फोट वाढलेले
घरं नटली पण घरकुलं दुभंगली
दिवाणखान्याच्या खिडकीत खूप काही मांडलेलं
पण कोठीची खोली रिकामीच.
हे पत्र तुमच्यापर्यंत पोहचवणारं तंत्र नवीन आहे
आणि आज आहे तुमचे स्वातंत्र्यही ...
या पत्राकडे लक्ष देण्याचे किंवा न देण्याचे
यातलं काही वाटलं तर बदला ...
किंवा विसरून जा...

□□□

आपली मुंबई

धन, संपत्ती लाभे ती मुंबई,
एकत्र कुटुंब नांदती ती मुंबई,
अनेक अडचणी सोसते ती मुंबई,
निर्धास्त मानाने राहते ती मुंबई,
रोजगार उपलब्ध करते ती मुंबई,
सुंदर स्वप्ने रंगवते ती मुंबई,
उत्सव साजरी करते ती मुंबई,

मानाने जगवते ती मुंबई,
अभिमानाचा थाट आहे ती मुंबई,
अत्याचाराविरुद्धचा लढा देते ती मुंबई,
स्वाभिमान शिकवते ती मुंबई,
सगळ्यांना आईप्रमाणे सांभाळते ती मुंबई,
अशी ही...

आपली मुंबई

- चित्रा कि. नलावडे

काँफीची चव

पार्थ शहा

S.Y.B.Sc

त्याला ती एका पार्टीत भेटली. खूप सुंदर होती ती. सहाजिकच तिच्या मागे खूपजण होते. ती सुंदर होती, बुद्धिमानही होती. सर्वांनाच हवीहवीशी वाटणारी. पण ती कोणालाच जवळीक साधू देत नव्हती.

तो होता फार साधा. आर. के. लक्ष्मणाच्या कार्टूनसमधल्या 'कॉमन मॅन' सारखा. त्याला तर त्याचे मित्रही भाव देत नव्हते. मग तिच्यासारख्या मुली तर चंद्राइतक्या अप्राप्यच! तिच ह्याच्याकडे लक्षही नव्हत त्या पार्टीत. आपल्याच विश्वात मग्न होती ती! पण आपण धाडस करायचं, असं ठरवून सारं बळ एकवटून त्यानं तिला विचारलं तू पार्टी संपल्यावर माझ्याबरोबर काँफी घ्यायला येशील? तिच्या दृष्टीने नाही म्हणणं फार सोपं होतं. पण त्याच्या डोळ्यातले नितळ, पारदर्शी भाव आणि आवाजातला आपलेपणा जाणून की काय तिला चकक हो म्हणावंस वाटलं. ती हो म्हणाली आणि त्याचं टेन्शन शतपटीन वाढलं. या शब्दतेचा त्यान विचारच केला नव्हता.

जवळच्या काँफी शॉपमध्ये दोघं एका कोपऱ्यातल्या टेबलावर बसली. काँफीची आर्डर दिली. पण काय बोलायच हे त्याला सुचेनाच! तो खूपच नर्व्हस झाला होता. आणि या अशा गप्प गप्प विचित्र भेटीमुळे ती सुद्धा अवघडली. झक मारली आणि त्याला हो म्हटलं असंही मनात आलं तिच्या!

काँफीचा एक घोट पोटात गेल्यावर अचानक त्याला कंठ फुटला. त्याने वेटरला हाक मारली. वेटर टेबलाजवळ येऊन प्रश्नार्थक चेहऱ्याने उभा राहिला. तो म्हणाला 'थोडं मीठ देता का? मला काँफीत टाकायचंय! सारं काँफी शॉप या अनपेक्षित मागणीने गोंधळात पडलं. विचित्र नजरेने सारे त्याच्याकडे पाहू लागले. अगदी ती सुद्धा!

वेटरने अक्षरशः कोणी वेडा आपल्या शॉपमध्ये आला आहे असा चेहरा करून त्याला मीठ आणून दिलं. त्यान मीठ काँफीत टाकलं. आणि तो काँफी पिऊ लागला. तिला तर वेड लागणंच बाकी होत. एक तर अशी भेट आणि त्यात काँफीमध्ये चकक मीठ! पण तिने विचारलं तुला ही अशी जगावेगळी सवय कशी काय लागली? माझ लहानपण समुद्राकाठी गेलं... शब्दांची जुळवाजुळव करत तो म्हणाला...सारखा मी समुद्राच्या पाण्यात खेळत असे, आई काँफी प्यायला हाक मारायची, तसा मी धावत धावत स्वयंपाक घरात जाई आणि खारटलेल्या पाण्यान खारटलेली बोट बशीतल्या काँफीत बुडवून पीत असे. आता आई राहिली नाही आणि ते समुद्राकाठचे घरही. पण खारट काँफीची चव जिभेवर आहे. खारटलेल्या काँफीमुळे मला लहानपणच्या

आठवणी पुन्हा भेटतात. ती चव बरोबर सगळं बालपण घेऊन येते... भरलेल्या डोळ्यांनी तो म्हणाला.

तिच हृदय भरून आल त्याच्या निरागसतेन! किती साधं होतं त्याच मन! तीही बोलली... आपल्या दूरवरच्या घराबद्दल कुटूंबाबद्दल ... तिच्या स्वप्नांबद्दल ... खरंच खूप छान भेट झाली ती! आणि मग ते पुनःपुन्हा भेटत राहिले.

अखेर तिला पटलं की हाच आपला जीवनसाथी. तो शांत होता. संयमी होता. तिची काळजी घेणारा होता. मग एके दिवशी दोघांनी ठरवलं आणि लग्न केलं! चार चौघासारख आयुष्य सुरु झालं. आणि दिवस खूप मजेत जाऊ लागले. खरंच त्यांचं आयुष्य खूप सुखी होत. ती त्याच्यासाठी झटून सर्व काही करायची. हो अगदी काँफीसुद्धा! आणि हो, अगदी चिमुटभर मीठही न विसरता टाकायची त्या काँफीत!

अशीच भरकन ५० वर्षे कधी उलटून गेली ते कळलंही नाही. एके रात्री तो झोपला तो परत कधीच न उठण्यासाठी..!

काही दिवसानी ती सावरली. रोजचे व्यवहार नेहमी सारखे करू लागली. एकदा सहज म्हणून पुस्तकाचं कपाट आवरायला घेतलं असताना तिला त्यात एक चिठ्ठी सापडली. त्याच्या काही अखेरच्या दिवसात त्यानं लिहली असावी.

“माझ्या प्राणप्रिये, मला माफ कर! आयुष्यभर मी तुझ्याशी एका बाबतीत खोटं वागलो, त्याबद्दल मला क्षमा कर! हे एकच खोटं मी तुझ्याशी बोललो...! पहिल्यांदा आणि शेवटचं! आयुष्यभर ही खंत मला बोचत राहिली. पण मी कधी तुला खरं सांगायची हिंमत करू शकलो नाही... केवळ तू मला खोटेपण म्हणशील आणि मी तुला गमवून बसेन या भीतीने!

प्रिये, आपण सर्वप्रथम जेव्हा काँफी शॉपमध्ये भेटलो तेव्हा खरं म्हणजे मला काँफीत घालायला साखर हवी होती! त्या क्षणाला मी इतका नर्व्हस झालो होतो, की मी साखरे ऐवजी चुकून मीठ मागितले वेटरकडे. आणि मग त्या विषयावरून आपलं संभाषण सुरु झाले म्हणून मी ते तसच पुढे चालवून घेतलं...

खारट काँफी मला आवडत नाही. किती विचित्र चव ती! पण मला तू खूप आवडतेस... आणि तुला गमावू नये म्हणून आयुष्यभर ती खारट काँफी मी पीत राहिलो.

आता मरण्याआधी मी तुझ्यापाशी सत्य उघड केलंच पाहिजे. नाही तर हे खोटेपणाच ओझ मी पेलू शकणार नाही! प्लीज मला माफ करशील?

□□□

एक उनाड दिवस...

प्रकाश गायकवाड

Msc - II - Organic chemistry

जीवनामध्ये तसे आत्तापर्यंतचे सगळेच दिवस उनाडपणा करण्यासाठीच वापरले परंतु त्या दिवसाची आठवण जास्तच तरल राहिली म्हणून तो उनाड दिवस ठरावा असं वाटत! कोणता तो दिवस? अरेच्या २८ डिसेंबर २०१२ की ज्या दिवशी आपला वाढदिवस एका वेगळ्या पद्धतीने साजरा करायचा असं ठरवलं. सायकलने माऊली गडावर जायचे आणि गड तर मनसोक्त फिरायचा परंतु त्या परिसरातील प्लास्टिकचा कचरा उचलायचा असा उनाडपणा करायचं ठरलं.

असा उनाडपणा करायचा म्हणजे तसे उनाड मित्रही हवे; मग घेतले महाराज आनंद आणि आमचे शुर सरदार बाबु यांना पहाटे ४.३० ला ठाण्याहून प्रवास सुरु झाला तो मुंबई - आग्रा द्रुतगती मार्गाने. ५० किमी चा प्रवास त्या हिवाळ्याच्या थंडीत तसा कमीच वाटला. किती शुद्ध हवा, पाखरांची पक्ष्यांची किलबिल, नाही तर रोजची ती रेल्वेची घाईगर्दी, आणि धुराचे लोट घ्यायची सवय. पण या अशा शांत वातावरणात मनात एक अनामिक उर्जा संचारली होती आणि या उर्जेचेच इंधन म्हणून वापर करत आम्ही सायकलींग करत गड माऊलीकडे आगेकूच करत होतो.

ठीक ७.३० वाजता माऊलीच्या पायथ्याशी पोहचलो, एव्हाना सुर्य खूपच वर आला होता. तेथील भाऊ भोकरे यांनी आम्हां तिघां तरुणांचे स्वागत केले आणि आम्ही ठाण्यावरून सायकलने शहापूर पर्यंत आलो याचे आश्चर्य व्यक्त केले. भाऊंच्या हातचा गुळाचा चहा घेतला आणि सुरु झाली ती किल्ले माऊलाची चढाई. माऊली आमच्या समोर भरदार छातीने आणि ताठ मानेने स्थितप्रज्ञासारखा उभा होता. त्याला नतमस्तक होऊन आम्ही चढाई सुरु केली. गडाच्या पायथ्यापासूनच आम्हाला कचऱ्याच्या साम्राज्याचे अस्तित्व जाणवायला लागले ते सगळे जमा करत पक्ष्यांच्या आवाजांना त्यांच्याच आवाजात साद घालत निसर्गाचा आस्वाद घेत आम्ही निघालो.

माऊली म्हणजे एखाद्या चित्रकाराने रंगवलेले चित्रचं भासत होते. डिसेंबर महिन्यातही ओढ्यातील पाण्याचा खळखळ आवाज येत होता. दाट झाडी, मोठे वृक्ष डौलाने उभे होते.

गडाचा रस्ता चिंचोळी वाटेचा, वरून खाली पाहिले की, जीवाला धडकी भरेल अशी दरी दृष्टीक्षेपात पडे. प्लास्टिकची जमाबंदी करत, काठी टेकत आम्ही गड चढत होतो. गडाची उंची १००० मीटर पर्यंत आहे. गडाच्या परिसराकडे लोकांचे दुर्लक्षच झालेले जाणवत होते. लोकं येतात ते येथे पाट्या

करण्यासाठी, बाटल्या, प्लास्टिक टाकून आणखी त्याला विद्रुप करण्यासाठी. बऱ्यापैकी उंचीवर पोहचलो तरी एकही सह प्रवासी भेटेना. त्या शांततेत आम्ही तीन मावळे गड चढत होतो. मधेच बाबु “शिवाजी महाराज की जय” म्हणत आमचा उत्साह वाढवण्याचा प्रयत्न करे. बरोबर दिड तासात आम्ही गडावर पोहचलो. पोहचताच समोर दिसले ते विस्तीर्ण पठार भाऊंनी आधीच सांगितले होते पाणी जपून वापरा, किल्ल्यावर पाणी आहे परंतु ते ठिकाण खूप अडचणीत आहे. परंतु भाऊंच्या सुचेनेकडे लक्ष न देता आम्ही पाणी संपवले. आणि मग सुरु झाली पाणी शोध मोहीम. संपूर्ण गड फिरून घेतला. माऊली हा तीन गडांचा समुह आहे.

आता सुर्य चांगलाच वर आला होता. उन्हाची झळ जाणवू लागली तशी तहानही वाढू लागली. चालत - चालत एका कड्यापाशी गेलो आणि कड्यावर तिथे बसलो. छान निरव शांतता होती. आजु-बाजुला तिथेच फिरताना एक गुहा दिसली काय आहे ते पाहण्या म्हणून गेलो तर तेथे थंड पाण्याचे छोटे तळे होते. एडीसनला जसा दिव्याचा शोध लागला आणि तो ओरडू लागला तसे आम्ही पाणी मिळाल्याच्या आनंदात ओरडू लागलो.

तेथेच जेवण आटोपले थोडा आराम केला आणि माऊलीला मानाचा मुजरा करून परतीच्या वाटेला लागलो. सोबत जमलेले प्लास्टिक घेतले. भाऊंच्या घरापाशी आलो. तर तेथील लहान मुले, मुली लगोरीचा खेळ खेळत होती. आम्ही त्यांना जमवलेल्या प्लास्टिकचा एक चेंडू बनवून दिला आणि त्यांच्यासोबत लगोरीच्या खेळाचा आनंद घेतला.

भाऊंकडे पुन्हा एकदा चहा घेतला आणि ४.३० पर्यंत पुन्हा सायकलवर स्वार होऊन ठाण्याकडे कुच केले. शहरात राहून येणारा थकवा, मरगळ सगळी कशी निघून गेली आणि ज्या उत्साहात सकाळी निघालो त्याच उत्साहात किंवा त्याच्याही पेक्षा जास्त उत्साहात परत निघालो.

जीवनात असाच उनाडपणा परत - परत करण्याचा निश्चय त्या उनाड दिवसाने दिला. तो उनाडदिवस पुन्हा एकदा साद घालतोय कारण तारीख २८ डिसेंबर फक्त १५ दिवसांवर आली आहे आणि यावेळेला आणखी ५ उनाड मित्र घेऊन रायगडाकडे कूच करण्याचे ठरविले आहे.

□□□

सचिन एक पर्व

नितीन अशोक जाधव

Msc - II - Organic chemistry

‘सचिनची आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट मधून निवृत्ती’, ही बातमी भारतासारख्या क्रिकेट वेड्या देशातील कोट्यावधी जनतेसाठी खरोखरच वेदनादायक होती. परंतु निसर्गाच्या नियमानुसार कुठल्याही गोष्टीचा शेवट हा अनिवार्य आहे. त्याचप्रमाणे भारतीय क्रिकेटमधील हा विलक्षण तारा यामुळे गोलंदाजांची पिसे काढताना पाहता येणार नाही. कदाचित तो पुन्हा क्रिकेटच्या मैदानात एक समालोचक म्हणून येईल ही, किंवा भारतीय क्रिकेट मंडळाचा सदस्यही होईल. परंतु हा तेंडुलकर नक्कीच वेगळा असेल जो सचिन भारताची जनता गेली चोवीस वर्षे पाहत आली आहे.

यापूर्वीही क्रिकेट जगातील अतिशय महान खेळाडू आपल्या प्रदिर्घ कारकिर्दीनंतर निवृत्त झालेले आहेत. उदाहरण घ्यायचे म्हणल्यास सुनील गावस्कर किंवा डॉन ब्रॅडमन यांचे घेता येईल. ज्यांनी क्रिकेटला एका वेगळ्या उंचीवर नेऊन ठेवले होते.

परंतु सचिनची भारतीय क्रिकेटवरील पकड, आंतरराष्ट्रीय क्रिकेटमधील त्याची सगळ्या विक्रमांवरील मक्तेदारी सतत चोवीस वर्षे असलेली धावांची भूक देशाच्या विजयासाठी त्याने खेळलेल्या काही अप्रतिम खेळाचा, त्याचा खेळपट्टीवरील सहज वावर आणि जगातील सर्वोत्तम खेळाडू असूनही त्याचा साधेपणा या सगळ्या गोष्टी त्याला एक महान, विलक्षण आणि क्रिकेटमधील देव अशी उपाधी देण्यास कारणीभूत ठरतात आणि म्हणूनच सचिनला ‘भारतरत्ना’ सारख्या सर्वोच्च पुरस्काराने सन्मानित केले गेले.

सचिनच्या काही उपयुक्त खेळाचा जर आपणास पहायच्या असतील तर नक्कीच १९९८ साली शारजा येथे ऑस्ट्रेलिया विरुद्ध त्याने लागोपाठ केलेली शतके, ती सुद्धा अतिशय प्रतिकूल परीस्थितीत. त्यानंतर १ मार्च २००३ चा दिवस म्हणजे चक्क वर्ल्ड कपचा सामना होता. पाकिस्तानी संघाने भारतासमोर एक आव्हानात्मक धावसंख्या उभारल्यानंतर सचिनने जी ९८ धावांची अप्रतिम खेळी साकारली होती, ती आजही करोडो फॅन्सच्या मनावर कोरली गेली आहे.

गेली चोवीस वर्षे या देशातील कोणत्याही लहान मुलाने, जेव्हा क्रिकेटपटू होण्याचं स्वप्न पाहिले, तेव्हा त्याने सचिनलाच आपला आदर्श मानून आपलं करिअर घडवण्याचा प्रयत्न केले. आजही देशातील कित्येक पालक आपल्याही घरात सचिन घडावा अशी अपेक्षा करतात. या गोष्टी सचिनच्या आदर्श उंचीची साक्ष देतात.

सचिनचे समकालीन खेळाडू जे त्याच्यासोबत किंवा त्याच्या विरुद्ध खेळले आहेत त्यांच्याही मनात सचिनबद्दल आदरच आहे.

अशा या महान खेळाडूने जेव्हा आंतरराष्ट्रीय क्रिकेटमधून निवृत्तीचा निर्णय घेतला तेव्हा भारतीय क्रिकेट मंडळाशिवाय जगभरातील क्रिकेट मंडळे, टि.व्ही. चॅनेल्स समालोचक यांनी सचिनच्या निरोपाची जय्यत तयारी केली आणि अखेर मुंबई कसोटी भारताच्या विजयासह संपली त्यानंतर जेव्हा सचिनने मैदानातील जनतेशी संवाद साधला आणि मैदानातील जनतेच्या डोळ्यांच्या कडा पाणावल्याही. सचिनच्या क्रिकेटमधील कर्तृत्वाची साक्षच मिळाली.

यापुढे भारतीय क्रिकेट हे नक्कीच दोन पर्वात गणले जाईल आणि ते म्हणजे सचिनच्या पूर्वी आणि सचिन नंतर कारण १९८९ पूर्वी भारतीय क्रिकेट संघ हा संक्रमण अवस्थेतून जात होता आणि सचिनच्या आगमनानंतर तर सचिन हाच भारतीय क्रिकेट संघाचा केंद्रबिंदु मानला जाऊ लागला. नव्वदीचे दशक संपताना भारतीय संघ हा पूर्णपणे सचिनवर अवलंबून राहू लागला. सचिनची विकेट हाच सामन्याचा निर्णायक क्षण ठरू लागला. त्याच वेळी सचिनने कर्णधार पदही साकारले. सचिन यशाची शिखरे सर करितच होता. फलंदाजीतले सर्व विक्रम आपल्या नावावर करून सचिनने भारतीय क्रिकेटला एका निराळ्या उंचीवर नेऊन ठेवले. जगातील काही देश जेथे क्रिकेट खेळले जात नाही तेथे ही सचिन लोकप्रिय आहे.

सचिनच्या निवृत्तीच्या वेळी काही नवीन खेळाडू क्रिकेटच्या क्षितीजावर आपले नाव कोरत आहेत. परंतु त्याच्या निवृत्तीने भारतीय क्रिकेटमधील एक पर्व संपले आहे हे निश्चित.

□□□

सचिन 'द ग्रेट'

प्रतिक मोहन जाधव

S.Y.B.Sc.

सचिन!! सचिन!! सचिन!! सचिन!!

दिनांक १९ नोव्हेंबर, स्थळ वानखेडे स्टेडियम. संपूर्ण क्रिकेटवेड्या जगासाठी अत्यंत ऐतिहासिक दिवस होता. 'गॉड ऑफ क्रिकेट' म्हणजेच सचिन तेंडुलकर आपला तेंडल्या आंतरराष्ट्रीय क्रिकेट मधून विदा घेत होता. २४ वर्ष म्हणजेच तब्बल २ तप क्रिडाभूमी वर राज्य करणारा 'देव' त्या दिवशी रणभूमीचे अभिवादन करताना सर्व सचिनप्रेमी डोळे भरून पाहत होते.

सचिन एक ध्यास... सचिन एक प्रवास...

सचिन एक पर्व... न बोलता आपल्या बॅटनेच उतर देणारी व्यक्ती म्हणजेच 'सचिन'... सचिनने आपल्या सर्वाना खूप काही दिले. २४ वर्षात त्याने अनेक उतार-चढाव बघितले. १९८९ पासून २०१३ पर्यंत आंतरराष्ट्रीय क्रिकेटचे पालटलेल्या रुपाचा तो स्वतः साक्षीदार होता.

त्याचे अनेक विक्रम गगनाला गवसनी घालणारे आहेत. न भूतो न भविष्यति:। परंतु प्रत्येक विक्रमानंतर त्याची क्रिकेटबद्दल न ढळलेली निष्ठा अतुलनीय आहे. आपले पाय जमिनीवर तर आहेत ना? जणुकाही तो स्वतःला विचारतो... आणि पुन्हा क्रिकेटमध्ये, प्रॅक्टिसमध्ये गुंतून जातो...

त्याच्या क्रिकेट यात्रेच्या मधल्या काळात 'भारतीय क्रिकेट टीम' चा पालनहार झाला. 'स्वतःकडे जे आहे ते इतरांना द्यावे' या विचारसरणीचा सचिन कित्येक नवोदित क्रिकेटपटूंसाठी 'मेन्टर' झाला. रोहित शर्माचा खेळ खाली जात होता तेव्हा तो सचिनकडे गेला आणि सचिनने त्याला भरपूर आत्मविश्वास

दिला. त्याला आपली बॅट देऊ केली. त्याच मॅचमध्ये रोहित शर्माने '२००'चा टप्पा पार केला. असाही अनोखा सचिन आहे.

सचिन एक दोस्त... भारताचा ऑस्ट्रेलियन दौरा आणि हरभजन -सायमन्ड वाद प्रकरण सुरू झालेलं... ऑस्ट्रेलियाने हरभजनवर वर्णभेटी टिका केली म्हणून आरोप वेगळा होता. तेव्हा सचिनने मध्यस्थी केली आणि सचिनवरच्या प्रेमाखारत पुढल्याच वर्षी आय.पी.एल. मध्ये हरभजन व सायमन्ड सचिनच्या एकाच टीममध्ये खेळताना दिसले.

सचिन एक शीतल मनोवृत्ती... कितीही मोठे संकट येवो त्याला शांत डोक्याने सामोरे जाणं सचिननं जगाला शिकवलं. असीम मनोधर्माने आणि स्वतःवरच्या आत्मविश्वासाने सगळे जग जिगता येते असा विश्वास दिला.

सचिन एक 'ऑल राऊंडर'... क्रिडांगणातही आणि क्रिडांगणाबाहेरही. उत्कृष्ट पती, उत्कृष्ट मुलगा, उत्कृष्ट पिता, उत्कृष्ट शिष्य, कोणत्याही प्रकारचा गर्व नसणारा आणि अजूनही शिवाजी पार्कवर 'नेट प्रॅक्टिस' करणारा... आपलं कुठे चुकलं हे सतत तपासणारा आणि परिपूर्ण 'ऑल राऊंडर' असणारा सचिन सर्वांसाठी एक आदर्श आहे.

खूप काही देण्यासारखं आहे त्याच्याकडे आणि खूप काही घेण्यासारखं आहे त्याच्याकडून. 'नॉन स्ट्राईक'ला राहून समोर 'बॅट्समन'ला प्रोत्साहन देणारा सचिन आणि शेवटच्या ओव्हरमध्ये 'एक' ही धाव न देऊन एकहाती सामना जिंकणारा सचिन पुन्हा पाहायला मिळेल का हो!

□□□

'मनोगत' सी.एस.टी. चे

गायत्री विकास हांडे

F.Y.B.Sc.

संध्याकाळच्या सात वाजताची वेळ. सी.एस.टी. स्टेशनला पोहचायला काही क्षणांचा अवकाश असताना आधुनिक असलेल्या आमच्या ट्रेनमध्ये घोषणा झाली. "पुढील स्टेशन मुंबई सी.एस.टी., अगला स्टेशन मुंबई सी.एस.टी., Next Station Mumbai C.S.T. खरंतर नेहमीच ट्रेने प्रवास करणाऱ्या किंवा मुंबईत राहणाऱ्या माणसांना याची काही गरज

नाही पण मुंबईत नविनच असणाऱ्या लोकांसाठी असावी ती घोषणा. घोषणा संपते न संपते तोच ट्रेन फलाटावर आली होती आणि तिचा वेग कमी होता होताच आमच्या खऱ्या मुंबईकरांनी त्यातून उड्या मारायला सुरुवात केली होती. आता शेवटचं स्टेशन आहे म्हटल्यावर ट्रेन बराच वेळ थांबणार आहे आणि आपण आरामात उतरू शकतो हे माहीत असूनही इतकी घाई,

कारण धीर हा शब्द मुंबईकरांच्या शब्दकोशातच नाही. पूर्ण ट्रेन रिकामी झाल्यावर म्हणजे ट्रेनमधल्या महिला मंडळाच्या ज्या डब्यात आम्ही होतो तो रिकामा झाल्यावर आम्ही सावकाश उतरलो. आम्ही तर पोहोचलो होतो पण आमच्या सोबतचे काहीजण अजून यायचे बाकी म्हणून म्हटलं आता इतर कुठे थांबण्यापेक्षा आपण स्टेशनातच त्यांची वाट बघत बसू, असा विचार करून आम्ही तिथेच थांबलो.

आम्ही तिथेच बसून टाईमपास करत असताना स्टेशनातल्या लाऊडस्पीकर्सवर घोषणा चालू होत्या. त्यावर ट्रेनच्या वेळा सांगितल्या जात होत्या व मधून मधून “छत्रपती शिवाजी टर्मिनस स्थानकात आपणा सर्वांचे स्वागत आहे” असंही काहीतरी ती म्हणत होती. हे चालू असताना मध्येच एक निराळाच आवाज आला, “नमस्कार”. पण हा आवाज नेहमी घोषणा देणाऱ्या त्या व्यक्तींचा नव्हता आणि आम्ही आजूबाजूला पाहिले तर आजूबाजूचे सर्व लोक सगळं सगळं काही स्तब्ध झालेलं होतं. फक्त आम्ही चार-पाच जण सोडलो तर पूर्णतः सी.एस.टी.स्टेशन एखाद्या चित्रासारखं जागच्या जागी उभं हातं. आम्ही आश्चर्याने इकडे तिकडे पाहत असतानाच अचानक तो आवाज पुन्हा आला, “नमस्कार” आम्ही जोरात ओरडलो, ‘कोण बोलतयं?’ आणि हे सगळं काय आहे. तेवढ्यात तो आवाज पुन्हा आला, ‘घाबरू नका, मी, मी छत्रपती शिवाजी टर्मिनस बोलतोय, म्हणजेच सी.एस.टी. बोलतोय.

आम्हाला काहीच कळत नव्हतं. तेवढ्यात त्याने पुन्हा बोलायला सुरुवात केली, वर्षानुवर्षे मी इथे आहे, बऱ्याच दिवसांपासून स्वतःच मनोगत, स्वतःच्या मनातल्या गोष्टी सगळं सगळं काही कुणालातरी सांगावं असं वाटत होतं. पण इथे कुणाला वेळच नाहीये. कुणाशी बोलायला, कुणाचं काही ऐकायला. आज तुम्ही इथे असेच बसलेले दिसलात म्हणून वाटलं तुम्हाला सांगावं, तुम्हाला विचारावं कि तुम्हाला आवडेल का माझ्याबद्दल जाणून घ्यायला, माझं थोडसं ऐकून घ्यायला. आम्हाला खरंतर तिथे बसून कंटाळाच यायला लागला होता, त्यामुळे आम्ही अगदी आनंदाने म्हणालो, हो, आम्हाला खरंच खूप आवडेल तुमच्याबद्दल जाणून घ्यायला, तुमच्या मनातलं ऐकायला.’

त्यावर त्याने पुन्हा बोलायला सुरुवात केली. ‘तुम्हाला हे आवडेल हे एकून खूप बरं वाटलं. इंग्रजांनी पहिली ट्रेन जेव्हा इथे धाववली तेव्हा त्यांनी माझं नामकरण ‘व्हिक्टोरिया टर्मिनस’ असं व्हिक्टोरिया राणीच्या नावाने केलं होतं. तेव्हा खरंतर ट्रेन नविनच असल्यामुळे आणि प्रवास खर्च जरा जास्तच असल्यामुळे इथे

फक्त श्रीमंतांचीच वर्दळ असे. पण ती आतासारखी एवढी नव्हे. पहिली रेल्वे जी कोळश्याचं इंधन वापरून धावली होती ती व्हीटी ते ठाणे. दरम्यान त्यानंतर ट्रेनचं आधुनिकीकरण होत गेलं तसंच माझंही आधीचं साधंसुध स्टेशन आता सुधारणा होत सुंदर बनत चाललं होत.

असंच होत असताना भारतीयांनी अगदी अलीकडे माझं नाव आपल्या महाराष्ट्राची शान आणि मान असणाऱ्या ‘श्री शिवछत्रपती शिवाजी महाराजांचे नाव ठेवले. जसे ‘छत्रपती शिवाजी टर्मिनस’(सी.एस.टी.) अशाच बऱ्याच बदलांचा अनुभव मी घेतला जसा माझ्यातला, तसाच इथे येणाऱ्या लोकांचासुद्धा. साधीसुधी राहणारी मुंबईतली माणसं आता सुटाबुटात वावरू लागली होती. गरीब, ज्यांना घर नाही ते कधी कधी झोपण्यासाठी म्हणून माझा आसरा घेऊ लागली होती. दिवसभर कष्ट करत व कधी कधी माझ्या निवाऱ्याला येऊन झोपत. त्याचप्रमाणे आता लांब पल्यांच्या गाड्या असल्याने त्याने प्रवास करणारे प्रवासी गाड्या लेट झाल्या वगैरे की इथेच आसऱ्याला थांबत.

असेच दिवसामागून दिवस जात होते आणि कधीकधी होणाऱ्या छोट्यामोठ्या चोऱ्या, गुन्हे सोडले तर माझं स्टेशन अगदी निवांत होत आणि एके दिवशी अचानक स्टेशनात रात्रीच्या सुमारास बंदुकीतून झडणाऱ्या गोळ्यांचा आवाज आला, काळजाचा ठोका चुकवणारा तो आवाज कुठून येतोय हे समजण्यापूर्वीच त्या दोन बंदुकधारी, बंदुक नव्हे एके ४७ रायफली घेतलेल्या त्या दोन इसमांनी रक्ताचे सडे पाडले होते. शांततेत आपआपल्या कामांत असणाऱ्या लोकांना सैरभैर करून सोडलं होतं. त्यांच्या बंदुकीतून निघणाऱ्या गोळ्यासमोर येणाऱ्या प्रत्येक माणसाला, स्त्री, पुरुष, लहान मुल असा कोणताही भेदभाव न करता त्यांच्या रक्ताचे पाट वाहत होता. सगळीकडे मृत माणसांचा सडा पडला होता. अंगावर शहरा आणणारे ते दृष्य पाहून मी सुन्न झालो होतो. २६/११ ची ती रात्र मी अजूनही विसरू शकलो नाही. आजही ती रात्र आठवली की अंगावर शहरा येतो.

मुलांनो, तुम्ही भारताचे भावी, जबाबदार नागरीक आहांत, तुम्हांला माझी विनंती आहे की, यापुढे अशा घटना घडणार नाहीत व सगळीकडे सुरक्षितता असेल याची तुम्ही काळजी घ्याल आणि अचानक तो आवाज थांबला. आमच्या आजूबाजूला तीच गडबड, धावपळ व गोंधळ जाणवू लागली आणि मनांत भावनांचा व विचारांचा कल्लोळ चालू झाला.

□□□

सी.एस.टी. ची आत्मकथा

सुरज शिवाजी सावंत

S.Y.B.Sc.

गेले अनेक दिवस सर्व रेल्वे स्थानकांवर एक घोषणा मुंबई रेल्वे संघटनेद्वारे होत होती. पण अनेकदा मी त्याच्याकडे दुर्लक्ष केले. पण एकदा माझ्या मनात काय आले आणि मी त्या घोषणेविषयी विचार करू लागलो. ती घोषणा होती 'छत्रपती शिवाजी टर्मिनसच्या भेटीविषयी'.

मी त्या भेटीला गेलोही पण मी जेव्हा त्या ठिकाणी पोहोचलो तेव्हा तिथे फारशी वर्दळ नव्हती. मी आत पाऊल टाकताच एक धीर गंभीर आवाज आला तसा मी घाबरलो आणि पळणार होतो इतक्यात चक्क सी.एस.टी. आपले लाडके व्हीटी स्टेशन माझ्याशी बोलू लागले.

सी.एस.टी म्हणू लागले, "मित्रा आज तू जसा आलास तसे इथे अनेक जण येतात, भेट देतात. छायाचित्रे काढतात पण त्यांच्याकडे एवढी संवेदनाच नसते की ते माझे हे बोल एकू शकतील. माझे खरे नाव व्हीटी म्हणजेच व्हिक्टोरिया टर्मिनस. ब्रिटीश राजवटीत माझे बांधकाम झाले ते ही इटालियन गॉथिक शैलीत. ब्रिटनची राणी व्हिक्टोरीयाच्या सन्मानार्थ माझे व्हिक्टोरीया टर्मिनस नामकरण झाले. पण भारतात ब्रिटीश येण्याआधी मला बोरीबंदर या नावानेच सर्व ओळखत. नंतर मात्र मला छत्रपती शिवाजी महाराजांचे नाव दिले गेले आणि मी धन्य झालो.

भारतातील पहिली रेल्वे १८५६ मध्ये बोरीबंदर ते ठाणे चालविण्यात आली. नंतर जसा जसा मुंबईचा विकास होत गेला तसे इथे रेल्वेमार्गाचे मोठे जाळेच झाले. मुंबई ही भारताची आर्थिक राजधानी आहे आणि मी या शहराचे हृदय. पण ६ वर्षांपूर्वी झालेल्या अतिरेकी हल्ल्यात माझ्यावर भयंकर रक्तपात झाला. वेळही होती रात्री साडेनऊची. लोक, गाड्या यांची ये-जा चालू होती आणि अचानक फटाक्यांसारखा आवाज येऊ लागला. पण पाहतो तर काय दोन बंदुकधारी अतिरेकी माझ्यावर चाल करून आले. त्यांनी अंदाधुंद गोळीबार चालू केला. त्यात जवळपास दोनशे लोक मरण पावले. माझी देखभाल करणाऱ्या पोलीस अधिकाऱ्यांनी त्यांच्याशी लढा देण्याचा प्रयत्न केला. पण तो तोकडा पडला. ती रात्र संपूर्ण मुंबईसाठी जणू एक काळरात्र होती.

पण आज माझे पोलिस खाते, नागरिक अशा लोकांशी लढा द्यायला तयार आहेत. माझ्यावर अनेकदा अनेक संकटे आली पण मी त्याला खंबीरपणे तोंड दिले. या सर्वात मला मदत झाली तुमचीच. तुम्हीच मला जगण्याची नवी उमेद दिली. माझ्या जवळच मुंबई महानगरपालिकेचे मुख्यालय, मुंबई पोलिस मुख्यालय, मंत्रालय आहे. त्यामुळे पर्यटकांची सतत वर्दळ चालू

असते. त्यामुळे रेल्वे गाड्यांच्या फेऱ्या वाढविण्यात आल्या. नुकतेच माझे नूतनीकरणही करण्यात आले.

सुरवातीच्या काळात फक्त वाफेचे इंजिन वापरले जायचे पण आता विजेवर, डिजेलवर चालणाऱ्या रेल्वेगाड्या वापरतात. त्यामुळे दळणवळणाचा वेगही वाढला आणि प्रवासात होणारा खर्च आणि वेळही वाचू लागला. लवकरच माझ्या मार्गावर जर्मनीत बनवलेल्या रेल्वेगाड्यांचा ताफा रुजू होईल. त्यामुळे तर तुमचा प्रवास अधिकच सुसह्य होईल. माझा जसाजसा विकास होत जातो आहे तसातसा उद्योगधंद्यातही वाढ झाली आहे. त्यामुळे महाराष्ट्राच्याच नव्हे तर देशाच्या कानाकोपऱ्यातून कामासाठी लोक मुंबईत येतात आणि स्थायिक होतात आणि ही गोष्ट खरी आहे की या वाढत्या लोकसंख्येमुळे माझ्यावर ताण पडतो आहे. त्यामुळे कधी ओव्हरहेड वायर तुटणे, सिग्नल बंद पडणे अशा समस्यांना तोंड द्यावे लागते. माझ्याशी टक्कर द्यायला किंवा मला सहाय्य करायला महाराष्ट्र सरकारने मेट्रो रेल्वे प्रकल्पाची घोषणा केली. पण आता दीड-दोन वर्षे उलटली तरी त्याचे काम रखडले आहे आणि माझ्यावरचा भारही तसाच आहे.

माझा हा इतिहास नामशेष होऊ नये म्हणून महाराष्ट्र सरकारने या संग्रहालयाची बांधणी केली. जेणे करून तुझ्यासारख्या लहान मुलांना माझे महत्त्व समजावे. माझा इतिहास समजावा. परंतु गेली अनेक वर्षे फेरीवाल्यांनी माझ्याभोवती घातलेला विळखा बघून माझा जीव घुसमटू लागतो. अनेक तरुण इथे तरुणींसोबत मिश्रिकलपणा करतात. तेव्हा माझ्या अंतःकरणाला खूप वेदना होतात; परंतु आता याचे प्रमाण थोडे कमी झाले आहे. सुरक्षेच्या कारणाने माझ्यावर जागोजागी सीसीटीव्ही लावले गेले आहेत. त्यामुळे कोणीही कुठेही काही गैरकृत्य केले की ते लगेच समोर येते. पण एक गोष्ट मात्र अजून कमी झाली नाहीये, ती म्हणजे जागोजागी थुंकण्याची मुंबईकरांची सवय. माझ्या दर्शनी भागावर सुरक्षा असल्याने ठीक आहे. पण जेव्हा विदेशी पर्यटक मला भेट देतात. तेव्हा त्यांना या गोष्टी आवडत नाहीत आणि म्हणूनच मला राग येतो आणि दुःखही होते.

मला तुमच्या घरातील सदस्याप्रमाणे वागवा, मान द्या, स्वच्छ ठेवा. मग मीही अतिशय दिमाखाने उभा राहीन आणि विदेशी पर्यटकांना ही आपली मुंबई व मी आवडेन आणि तेही म्हणतील "शहर असावे तर मुंबई सारखं आणि रेल्वेस्थानक असावे तर सीएसटी सारखे." कारण जोपर्यंत आपण आपल्या वागण्यात सुधारणा करत नाही तोपर्यंत कायदे करून काही उपयोग नाही.

□□□

आत्मशोध सी.एस.टी. चे

किशोरी नामदेव म्हापणकर

F.Y.B.Sc.

‘नमस्कार, ओळखलंत मला? अहो, मी छत्रपती शिवाजी टर्मिनस’ म्हणजेच सी.एस.टी. आता तरी ओळखलंत ना! इतका उशीर लागतो का माझ्यासारख्या नावाजलेल्या ठिकाणाला ओळखायला? पण त्यात तुमची ही काही चुक नाही आहे. अहो, खरं तर आजची माझी अवस्था खूप खराब आहे. प्रत्येक ठिकाणी कचरा, प्रदुषण, गडबड, गोंधळ झालाय. खरं सांगायच झालं तर या सर्वांना जबाबदार तुम्ही सर्व मुंबईकरच आहात. तुम्हाला तुमच्या वास्तुची देखभाल करता येत नाही. म्हणतात ना; “ज्याच्याकडे हिरा असतो त्याला त्याची किंमत नसते. असंच झालय तुम्हा मुंबईकरांचं.”

मला माझे अगदी सुरवातीचे दिवस आठवतात. काय थाट होता माझा! इंग्रजांच्या काळात माझा जन्म झाला आणि त्यांनीच माझं नामकरण सुद्धा केलं आणि मला नाव दिलं गेलं ‘व्हिक्टोरिया टर्मिनस’ आणि माझं टोपण नाव व्हि.टी. ठेवलं गेलं. किती रुबाव असायचा माझा. मुंबईत येणारी प्रत्येक व्यक्ती मला भेटल्याखेरीज राहूचं शकत नव्हती. जो येईल तो माझी स्तुती करत राही. आता ही सर्वजण मला भेटायला येतात पण आता सर्वजण येतात खोटी स्तुती करतात आणि मला आठवण करून देतात त्या ‘अंगावरती शहारा आणणाऱ्या २६ नोव्हेंबरची मी माझ्या जन्मानंतर अनेक संकटे पाहिली, पण तो दिवस आठवला कि अजूनही काळजाचं पाणी पाणी होतं. किती महाभयंकर रात्र होती ती. कानांमध्ये अजूनही त्या गोळीबाराचे निनाद उमटतायेत. किती निष्पाप जीवांची हत्या मी माझ्या डोळ्यांनी पाहिली. त्या दिवशी असं वाटलं, माझी निर्मिती नसती झाली तरी चाललं असतं. माझ्या प्रसिद्ध अस्तित्त्वामुळेच तर इतक्या निष्पाप जीवांचे बळी गेले.’

मला त्यावेळी वाटलं या जगामध्ये प्रेम, करूणा, माणूसकी राहिलिचं नाही. जो तो आपल्या स्वार्थापोटी मानवी मुल्यांचा गळा घोटत चाललाय. स्वतःला उच्च स्थानी पोहचवण्यासाठी किती जणांना पाया खाली तुडवणार? स्वतःचं घर सुंदर बनवण्यासाठी किती जणांची घर उद्ध्वस्त करणार आहे. हा माणूस स्वतःचा अहंकार जपण्यासाठी या धर्माच्या, देशाच्या नावाखाली किती आतंक माजवणार? या सर्व प्रश्नांनी मन आणि बुद्धी अशांत होती. मनात धगधगता वणवा पेटत होता, आणि त्याचवेळी स्वतःच्या जीवावर बेतले असताना ही त्या संकटात सापडलेल्यांचा जीव वाचवत असताना काही जणांना पाहिलं तेव्हा मनात लागलेल्या वणव्यावर हळुवार हाताने पाणी शिंपडल्यासारख वाटलं. वाटलं की मी फक्त वार्ड घटनांचा विचार करत होते. कुठेतरी माणुसकी, कर्तव्यनिष्ठता शिल्लक आहे आणि त्या गोष्टींवरच हे जग चाललयं याचा प्रत्यय त्यावेळी आला.

आता खूप झालं त्या दिवसाबद्दल बोलणं. जे झालं ते झालं. त्या दिवसामुळे मला तुम्हा मुंबईकरांची माणूसकी तरी कळून आली. पण याचा अर्थ असा नाही की तुम्ही खूप ग्रेट वगैरे आहात. त्या दिवशी तरी परकियांनी माझ्यावर हल्ला केला. पण रोज तुम्ही माझा छळ करता त्याचं काय? तुम्हा मुंबईकरांची खासियत आहे जेव्हा आपल्यावर एखादे संकट येते तेव्हा सगळे एकजुटीने त्या संकटाला सामोरे जाता आणि त्यानंतर मात्र आपापसात भांडत बसता. जरा विचार करा तुम्ही सर्वांनी आधीच एकजुटीने, एकोप्याने राहिलात तर कोणी परकिय आपल्याकडे डोळे वर करून पाहण्याची हिंमत पण करू शकणार नाही. जरा विचार करा मी काय बोलले त्याचा. कारण मला पुन्हा २६ नोव्हेंबर नको आहे.

□□□

“माया नगरी”

रेश्मा दादासो चिकाटे

F.Y.B.Sc.

अहो राव! आपण मराठी चित्रपटात एक गाणं ऐकलं आहे आणि ते म्हणजे,

सोनियाची मुंबई नगरी

अरे यार फिरा रे,

हीच मुंबई डगरी

सोनियाची मुंबई नगरी ॥

काय? खरंच अशी आहे, ही मुंबई ! तर चला, आपण बघू या काय काय आहे या मुंबई मध्ये ज्याने मुंबईला सोनियाची मुंबई बनवले.

आपल्या सर्वांना तर माहीतच आहे, मुंबई ही आपल्या देशाची आर्थिक राजधानी आहे. देशातील सर्व आर्थिक कारभार मुंबईमध्ये केले जातात. देशाच्या ठिकठिकाणांहून लोक मुंबईत आपला उदरनिर्वाह करण्यासाठी येतात, अशा लोकांना मुंबई मायेने सांभाळते, त्यांना आसरा देते. मग, अशा लोकांना मुंबई आपली नगरी वाटते. भारतातील अनेक मोठ्या उद्योगपतींनी आपले उद्योग मुंबईमध्येच सुरु केले आहेत.

मुंबईमध्ये अनेक अशी ठिकाणे आहेत, जी मुंबईचीच नव्हे तर भारताची शान वाढवतात मग ते भारताचे प्रवेशद्वार असो की म्हातारीचा बूट! अहो म्हणजे नेहरू उद्यान! असो. अनेक प्रशस्त वास्तू आहेत मुंबईची शान वाढवतात. नेहरू तारांगण आपल्याला ताऱ्यांची माहिती देते. जिजामाता उद्यान (राणीबाग) आपल्याला आपल्या पृथ्वीवर असलेल्या अनेक जातींच्या पशू-पक्ष्यांची ओळख करून देते. अहो, तुम्हांला राणीबाग नाही माहीत. अहो,

स्वप्नात पाहिली राणीची बाग,
हत्तीच्या पाठीवर बसलाय नाग!

आहे! या गाण्यात जी राणीची बाग तुम्ही स्वप्नात पाहिली ना, तीच ती!

अनेक मोठी विद्यापीठे मुंबईत आहेत. या विद्यापीठांमध्ये शिक्षण घेण्यासाठी परदेशातून विद्यार्थी मुंबईत येतात.

कलाक्षेत्रात तर मुंबईने फार मोठे नाव कमविले आहे. अनेक मोठे कलाकार मुंबईने घडविले आहेत. मग ते “बिग बी” ‘अमिताभ बच्चन’ असोत वा ‘सचिन पिळगावकर’! अनेक महान कलाकारांचे वास्तव्य मुंबईमध्येच आहे. भारतातील सर्वोत्कृष्ट गायिका ज्यांना भारतरत्न पुरस्कार प्राप्त झाला आहे.

अशा गानसम्राज्ञी लता मंगेशकर यादेखील मुंबईच्याच.

क्रीडाक्षेत्रातही मुंबईने खूप नाव कमविले आहे. क्रिकेटचा देव मानला जाणारा सचिन तेंडुलकर हा देखील मुंबईकरच! मुंबईमध्ये वानखेडे स्टेडीयम आहे, ज्यामध्ये जागतिक दर्जाच्या क्रिकेटस्पर्धा खेळल्या जातात.

मुंबईचा प्रसिद्ध खाद्यपदार्थ म्हणजे वडापाव! काही लोकांचे उदरनिर्वाहाचे साधन. शेवपूरी देखील तेवढीच आवडीने खाल्ली जाते, पण आजच्या युगात असा एकही पदार्थ नाही, जो मुंबईत मिळत नाही. म्हणजेच मुंबईने या क्षेत्रातही मोठे नाव कमविले आहे.

आजच्या मुंबईमध्ये आणि सुमारे १०० वर्षांच्यापूर्वीच्या मुंबईमध्ये खूप तफावत आहे. मुंबई खूप बदलली आहे आणि बदल हा हवाच !

भगवद्गीतेत सांगितले आहे.

जर यशाचे शिखर गाठायचे असेल, तर माणसाने स्वतःमध्ये बदल केला पाहिजे.

आणि तेच तत्त्व येथे लागू पडते. मुंबईत रहाणाऱ्या माणसांनी म्हणजेच मुंबईकरांनी स्वतःमध्ये खूप अमूलाग्र बदल केले आहेत. आजवर मुंबईने आणि मुंबईकरांनी खूप काही सहन केले आहे. मग तो २६ जुलैचा पूर असो वा एखादा आतंकवादी हल्ला असो. २६ नोव्हेंबरचा तो दिवस कोणताच मुंबईकर विसरू शकणार नाही. असे अनेक हल्ले मुंबईने सहन केले पण मुंबई डगमगली नाही की घाबरली नाही. दुसऱ्या दिवसापासूनच तिने स्वतःचे काम स्वतः सुरु केले.

छपती शिवाजी महाराजांचे नाव असलेल्या स्थानकावर हा हल्ला करण्यात आला पण शिवाजी महाराजांचा वरदहस्त असलेल्या या मुंबईने त्याचा खंबीरपणे सामना केला.

अशा या आपल्या मुंबईबद्दल जेवढे सांगावे तेवढे कमीच आहे.

मोठ्या मंडळींचे तर हेच म्हणणे आहे की आमचे अवघे आयुष्य सरले तरी काही आम्हाला ही मुंबई कळली नाही की, आम्ही तिला संपूर्ण पाहिले नाही.

चारही बाजूंनी समुद्राने वेढलेली, जुहू चौपाटी, गिरगाव चौपाटी असे समुद्र किनारे लाभलेली, खूप फिरावे आणि फिरतच रहावे असे वाटणारी ही अशी माझी मुंबई!

ज्यांनी कोणी बघितली नसेल, त्यांनी जरूर बघावी अशी ही मुंबई नगरी!

□□□

“प्रेम नगरी”

अक्षया सूर्यकांत चोपडेकर

F.Y.B.Sc.

“प्रेमाने सजलेली,
नात्यांनी भिजलेली।
मना-मनांना जोडणारी,
माझी मुंबई नगरी।”

मुंबई!! किती ओळख आहे ना या शब्दात! मुंबई म्हटले की प्रत्येकाला आठवते ती गर्दी, धावपळ, घड्याळाच्या काट्याप्रमाणे कामासाठी धावणारी माणसे, खरंच!

मुंबई ही मराठी माणसाची आईच आहे जणू जो कुणी मुंबईत येतो त्याला ती आपलं मानते. हळूहळू प्रत्येक जण मुंबईत रुळू लागतो. मुंबई आपली मायभूमीच आहे जणू आज आपली मुंबई देशाच्या, देशाच्याच नव्हे तर जगाच्या कानाकोपऱ्यात प्रसिद्ध आहे का? का, तर ते तिच्या प्रेमळ हृदयामुळे.

पूर्वी बहुतेक लोक हे गावात राहायचे, तिथे राहून आपल्या दैनंदिन गरजा भागवायचे. पण हळूहळू काळ पुढे लोटला. लोक बदलली, गरजा वाढल्या अन् पुरवठा कमी पडू लागला. काही काळाने नवीन मार्ग मिळाला, नवी दिशा उदयास आली, मुंबई नगरी जन्मास आली. लोकांनी स्थलांतर केले. गावांकडून शहरांकडे वळले. नव्या उमेदीने नव्या प्रेरणेने नव्या मार्गावर चालू लागले. मायभूमी मुंबईने त्यांना आपल्या हृदयात स्थान दिले. चांगला रोजगार लोकांना उपलब्ध होऊ लागला. मुंबईबद्दलचा जिव्हाळा पुढे वाढतच गेला.

कशी आहे आपली मुंबई नगरी? हा प्रश्न समोर येताच आपल्या जनरेसमोर दृश्यच जणू उभे राहते. घरातून साडेपाच ला सकाळी बाहेर पडणारा माणूस, सहा वीसच्या आगगाडीची प्रतीक्षा करणारा माणूस, मालक ओरडेल उशीर झाला म्हणून धावणारे कामगार, मग त्या आगगाडीतील गर्दी, दरवाजावर लटकणारे लोक, मध्येच सव्वा आठच्या आगगाडीची प्रतीक्षा करणारा महिला वर्ग, शाळा-महाविद्यालयातील मुलांची धावपळ, गाड्यांची वर्दळ... बापरे!!! खरंच मुंबई नगरी धन्य आहे. एका वेळी एवढ्या सगळ्या घडामोडी होतात. कुणाचा विश्वास बसेल का? नाही ना, पण हेच सत्य आहे.

पण फक्त एवढंच नाही आहे आपल्या मुंबई नगरीत, प्रत्येक नाण्याला दोन बाजू असतात. त्याप्रमाणे ही एक बाजू झाली. दुसरी बाजू म्हणजे आपल्या मुंबईत खूप काही पाहण्यासारखे आहे. मुंबई ही महाराष्ट्राची आर्थिक राजधानी देखील आहे. दूरदूरचे पर्यटक इथे समुद्र दर्शनासाठी येतात. का तर, आपल्या मुंबईला लांबच-लांब समुद्र किनारा लाभला आहे. गिरगाव चौपाटी, दादर चौपाटी, जुहू चौपाटी आणि तिथली भेलपूरी ही तर पूर्ण महाराष्ट्र भर प्रसिद्ध आहे. सर्वात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे ‘ताज हॉटेल’ हे तर देशात सर्वत्र प्रसिद्ध आहे. तो तर मुंबईचा मानाचा मुकुट आहे. मुंबई ही स्वप्नांची, सोन्याची नगरी आहे. बरेच लोक डोळ्यांत स्वप्न घेऊन मुंबईत घेतात, कुणी नोकरीसाठी तर कुणी शिक्षणासाठी, पण खरंच! मुंबई कुणालाच नाराज करत नाही जो मुंबईत येतो तो नेहमी हसतच परत जातो.

ज्याप्रमाणे प्रेम देण्याची भावना आपल्या मुंबईत आहे, त्याप्रमाणे दुःख सोसण्याचेही धाडसही तिच्यामध्ये आहे.

“सुखाचा नेहमी स्विकार करणारी,
दुःखांमध्ये कधी न डगमगणारी।
संकटांचा सामना जोमाने करणारी,
अशी माझी मुंबई नगरी न्यारी।”

आपल्या मुंबईने अनेक दुःखे सोसलीत, संकटांचा सामना केला. तरीही ती कधीच डगमगली नाही. दशहतवादी हल्ला, ताज हॉटेलवर हल्ला, बॉम्बस्फोट, अत्याचार, अन्याय, खून, अपहरण यासारखी अनेक संकटे तिच्यासमोर आलीत. तरीही कधी तिने हार मानली नाही. नेहमी जोमाने सामना केला. खूप वेळा अपयश आले तरी पुन्हा नव्या जोमाने, नव्या जोशाने येणाऱ्या भविष्याची तयारी केली, स्वागत केले. एवढे सामर्थ्य एवढे बळ आपल्या मुंबईत आहे. तिथल्या लोकांमध्ये आहे. म्हणूनच तर मुंबईबद्दल जिव्हाळा प्रेम आहे. खरेच! या मायभूमीला, मराठी भूमीला, माझ्या सोन्याच्या मुंबई नगरीला माझा सलाम!!

‘जय हिंद! जय महाराष्ट्र!’

□□□

मी सत्तर मि.मी. पडदा बोलतोय...

तन्वी वसंत खापरे

F.Y.B.Sc.

दोन दिवसापूर्वीचीच गोष्ट, मैत्रिणीने फोन केला आणि विचारले येतेस का 'मूव्ही' बघायला. मी तिला १५ मिनीटांत कळवते असं म्हणून फोन ठेवला. आधीच महिना अखेर चालू त्यात हे 'मूव्ही' वगैरे बिलकूल परवडण्यासारखा नव्हतं. पण बऱ्याच महिन्यात मी मूव्हीला गेले नव्हते म्हणून तिला लगेच फोन करून येत असल्याचं कळवलं आणि लगेच मी माझी शाल आणि पाण्याची बाटली आणि अशाच इतर वस्तू गोळा करायला लागले. शाल कां म्हणाले तर मल्टीप्लेक्सच्या थंडीच्या गारठ्यापासून वाचण्यासाठी आणि तिथल्या जास्त कर लावलेल्या पाण्याच्या बाटल्या पाहून आधीच तहानेने कोरडा झालेला घसा अजून कोरडा होऊ नये म्हणून म्हटलं घरूनच पाण्याची बाटली नेऊ.

मी जरा लवकरच पोहचले. आधी इथे एकाच पडद्याचं चित्रपटगृह होतं म्हणे आणि आता त्याच सहा पडद्यांचं मल्टीप्लेक्स झालयं. मैत्रिण येईपर्यंत बाहेर वाट पाहण्यापेक्षा आतच जाऊन बसले. आतमध्ये फक्त मंद मंद प्रकाश होता. जाऊन आपल्या खुर्चीवर बसते न बसते तोच सुस्कारा सोडल्याचा आवाज आला मी विचारलं "कोण?" तर समोरून आवाज आला "मी पडदा!" मी दचकतच पुन्हा विचारलं, "पडदा?" पुन्हा तोच आवाज म्हणाला, "होय मी सत्तर मि.मी.चा पडदा ज्याच्यावर आज तू चित्रपट बघायला आलीयस." मी काहीशा आश्चर्याने विचारलं, "तू कसा काय बोलू शकतोस? तू तर निर्जीव आहेस?" तो म्हणाला, "होतो मी निर्जीव कधी काळी पण चित्रपटातून इतक्या मानवी भावना प्रदर्शित करून करून आता मी ही माणसाळलोय; माझ्यातही भावना आल्या आहेत."

मी खुशीतच त्याला विचारलं, "किती नशिबवान आहेस तू, कलाकार, अभिनेते काय वाटेल ते करायला तयार असतात.

तुझ्यावर दिसण्यासाठी. इतकच नाही तर आम्ही सामान्य लोकही तुझ्यावर चित्रपट पाहण्यासाठी किती आतूर असतो. पण मला सांग तुला काय वाटतं आमच्या बदल?"

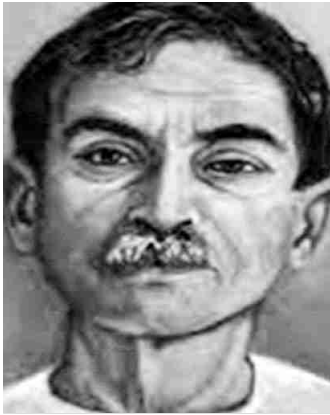
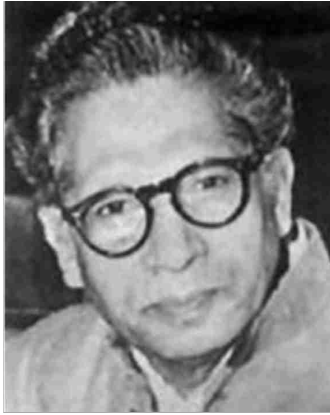
तो किंचित हसला आणि तितक्याच साधेपणाने बोलता झाला. मला आश्चर्य वाटलं कि इतक्या झगमगत्या जगाशी याचा संबंध आणि तरीही इतका साधेपणा! तर तो म्हणाला, "करमणूक तर मी सगळ्यांचीच करतो. लोक माझ्यासमोर हसतात, रडतात, कधी वाईटच असला मूव्ही तर तोंड वाकडी करतात, तर काहींचा माझ्यासमोर चालेल्या चित्रपटाशी काहीही संबंध नसतो. ते स्वतःतच मशगूल असतात.

हरिश्चंद्राच्या चित्रपटाने झालेली मूक सुरवात आज मला बोलती करून गेली. मी अस्सल कलाही पाहिली आणि कलेच्या नावाखाली होणाऱ्या थिल्लर गोष्टीही पचवल्या. मी रक्ताचं पाणी करून बनवलेले चित्रपटही प्रदर्शित केलेयत आणि काळ्याचे पांढरे करण्यासाठी बनवलेले चित्रपटही प्रदर्शित केलेयंत.

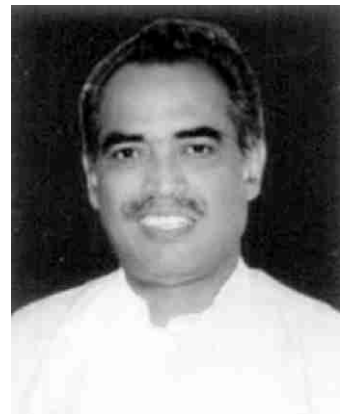
मला हवेत ते खरे प्रेक्षक जे चांगल्या कलेला वाव देतील; जे दाद देतील खऱ्या अभिनयाला. मी एका सत्तर मि.मी.च्या पडद्यावरून मल्टीप्लेक्स मधल्या अनेक पडद्यांमध्ये विभागून आता अधिक ग्लॅमरस दिसतोय खरा पण अताशा खरा अभिनय आणि खरी प्रेक्षकांची दाद दुर्मिळ झालीये आणि तो पुढे काही म्हणणार तेवढ्यात सगळीकडे प्रकाशाचे झोत पडले आणि पडद्यावर तंबाखू सिगारेट पिऊ नका सांगणाऱ्या जाहिराती चालू झाल्या. मागून माझ्या मैत्रिणीने मारलेली हाक ऐकू आली.

पण मी मात्र पडद्यावर एकटक बघत काहीतरी शोधत होते.

□□□

हिन्दी विभाग

हिन्दी परिसभा

संयोजिका : श्रीमती सुधा अग्रवाल

आधुनिक हिन्दी साहित्य के पितामह श्री. भारतेन्दु हरिश्चंद्रजी ने क्या खूब कहा है:

**निज भाषा उन्नति अहै, सब उन्नति को मूल
बिन निज भाषा ज्ञान के, मिटे ना हिय को शूल**

स्वयं अपनी भाषा में विचार प्रकट करना सर्वाधिक सरल एवं सुविधाजनक होता है। कहते हैं, कि मनुष्य चाहे जिस भाषा में बोले, सोचता अपनी मातृभाषा में ही है। जापान, चीन, फ्रान्स इत्यादि देश आज उन्नति के शिखर पर हैं, क्योंकि वे अपनी स्वदेशी भाषा को अधिकाधिक प्रयोग में लाते हैं। सोमैया महाविद्यालय में गत वर्ष वेदिक गणित के पाठ्यक्रम पर विस्तृत जानकारी हेतु आए उच्च पदाधिकारी निःसंकोच जापानी में दुभाषियों के सहयोग से वार्तालाप कर रहे थे। मन में विचार आया, ऐसा हमारे साथ क्यों नहीं हो सकता? हम अंग्रेजी को विकास का महत्वपूर्ण अंग क्यों मानते हैं? आवश्यकता है कि हम भी अपनी राष्ट्रभाषा को गर्व से अपनायें। हिन्दी परिसभा इसी दिशा में वर्षों से प्रयासरत है। विद्यार्थियों को हिन्दी में बोलने तथा लिखने का अवसर प्रदान करने हेतु प्रतिवर्ष भिन्न भिन्न प्रकार के कार्यक्रमों का आयोजन हिन्दी परिसभा द्वारा किया जाता है।

वर्ष २०१३-१४ का वार्षिक विवरण निम्नप्रकार है।

प्रथम सत्र में की गयी गतिविधियाँ :

१) हिन्दी परिसभा ने दिनांक १४ अगस्त २०१३ को हिंदुस्थानी प्रचार सभा (राष्ट्रपिता महात्मा गांधी द्वारा सन १९४२ में स्थापित) के साथ संयुक्त रूप से भाषण प्रतियोगिता का आयोजन किया, जिसमें के. जे. सोमैया विज्ञान तथा वाणिज्य महाविद्यालय, एवं एस. के. सोमैया कला विज्ञान तथा वाणिज्य महाविद्यालय के कुल सत्र विद्यार्थियों ने भाग लिया। भाषण का विषय था 'बालिकाओं की शिक्षा ही देश की आर्थिक एवं सामाजिक उन्नति का रास्ता है।' पुरस्कृत छात्रों को नकद पुरस्कार दिया गया और प्रत्येक सहभागी छात्र को दो दो पुस्तके और प्रमाणपत्र दिया गया।

दिनांक १६ अगस्त को नवभारत टाइम्स ने भी उपरोक्त कार्यक्रम के बारे में विस्तृत समाचार प्रकाशित किया।

२) दिनांक १७ सितम्बर २०१३ को 'हिन्दी दिवस' मनाया गया, जिसमें विद्यार्थियों ने हास्य व्यंग्य की कविताओं का पाठ किया।

प्रतियोगिता में पुरस्कृत छात्र छात्राओं के नाम है।

प्रथम पुरस्कार - आकाश आर. शुक्ला

द्वितीय पुरस्कार - रावल, श्रद्धा, राजेश एवं रीना राम प्रधान

तृतीय पुरस्कार - मूमल गौड़

द्वितीय सत्र में आयोजित प्रतियोगिताएँ :

१) निबंध लेखन प्रतियोगिता (तात्कालिक)

दिनांक २ दिसंबर २०१३ को निबंध लेखन प्रतियोगिता का आयोजन किया गया। प्रतियोगिता में पुरस्कृत छात्र छात्राओं के नाम इस प्रकार है:

प्रथम पुरस्कार - रामेन्द्रा घनश्याम शर्मा

द्वितीय पुरस्कार - अभिषेक रंजीत यादव

तृतीय पुरस्कार - शेख गुलाम जिलानी

२) कहानी लेखन प्रतियोगिता (तात्कालिक)

कहानी लेखन प्रतियोगिता का आयोजन ३ दिसम्बर को किया गया। जिसमें प्रतिभागी विद्यार्थियों को दिए गए संकेतो के आधार पर कहानी की रचना करनी थी।

प्रतियोगिता में पुरस्कृत छात्र छात्राओं के नाम है :

प्रथम पुरस्कार - सेजल तातेड

द्वितीय पुरस्कार - शेख ऐजाज अब्दुल रेहमान

३) कविता लेखन प्रतियोगिता (स्वरचित)

दिनांक ४ दिसंबर २०१३ को निबंध लेखन प्रतियोगिता का आयोजन किया गया।

इस प्रतियोगिता में पुरस्कृत छात्र छात्राओं के नाम है :

प्रथम पुरस्कार - धार्मिक अजित उदाणी

द्वितीय पुरस्कार - अन्सारी रिजवान

□□□

आतंकवाद - व्यक्ति एवं सुरक्षा

दिपेश योरानी
(कक्षा बारहवी)

“तोड़ - मरोड़ विटप लहिकाएँ,
नोच - खसोट कुसुम कलिकाएँ,
जाता है अज्ञान की दिशा को!
हटो विहंगम! उड़ जाओगे!!
तुम तूफान समझ पाओगे?”

जुर्म, वारदात, अन्याय, नाइंसाफी यह पुराने किस्से अब पोशाक बदलकर हमारे दिलों पर दस्तक दे रहे हैं। जी हाँ, सही पहचाना; “आतंकवाद”। यह एक ऐसा तूफान है जो ना तो आने की आहट देता है और ना ही चेतावनी। इस तूफान की गति कुछ इस तरह है कि मनुष्य इसके सामने कुछ क्षणों के लिए स्थिर हो जाता है।

“आतंकवाद” यह कलियुग का एक भयंकर राक्षस है। गरीबी, भ्रष्टाचार, धर्म के प्रति गलत मार्गदर्शन यह सब इसके कारणों से है। आज एक “भारतीय” होने के नाते हमें आतंकवाद क्या और कैसे होता है इसके संदर्भ में जानकारी प्राप्त करनेकी चाह नहीं है। इस लेख में हम आतंकवाद के कारण हो रहे व्यक्तित्व पर उसके प्रभावों के परिणाम पर नजर डालेंगे।

नजरे नम हो जाती है, रुह काँप उठती है, जब हम अपने ही परिवार के लोगों की किसी और के हाथों मृत्यु होते हुए देखते हैं। आतंकवाद का कोई मजहब नहीं होता! ना ही परिभाषा! सोचिए उन लोगों के बारे में जो अपनी जान गँवा देते हैं, और फिर सोचिए उनके परिवार के बारे में। किसी से माँ की ममता छिन ली गई तो किसी से पिता का साया। भाई - बहन की मृत्यु का दर्द कोई समझ सकता है? इसलिए मैंने पहले की पंक्तियों में कहा है, क्या “तुम तूफान समझ पाओगे?” क्या हमने भारत में बम से मरने के लिये जन्म लिया है? जी नहीं! हमलों के उपरांत सभी लोगों के अंदर जागृति आती है, पर थोड़े दिनों के लिए। कहते हैं ना -

“चार दिन की याद है,
चार दिन का अफसोस!

किसी शहीद की मृत्यु पर,
बोली थमी है दुनियाँ...?
यह दुनिया सब भूल जाती है...

आज हमारा देश आतंकवाद के कारण बहुत तकलीफ में है। हमारे देश के भ्रष्ट - नेताओं के जात - पात और धर्म पर भड़कानेवाले कारण यह आतंकवाद को बढ़ा रहा है। युवाओं को इस विषय पर हमें जागृत करना चाहिए। हमें एक ऐसा ‘आंदोलन’ करना चाहिए। जो आतंकवाद की जड़ तक पहुँचे। ‘ह’ से हिंदू और ‘म’ से ‘मुस्लिम’ के बजाएँ हमें ‘हम’ इस नए शब्द को जन्म देना चाहिए। यहाँ तक कि यदि ऐसा समय भी आए कि हमें अपने देश के लिए कुर्बान होना पड़े तो इसके लिए हिचकिचाना नहीं चाहिए।

मैं और दो पंक्तियाँ लिखना चाहूँगा।

“अम्मा लिखती है चाव से,
पुत्र! न दूध लजाना,
एक इंच पीछे मत हटना,
चाहे इंच इंच कट जाना!”

क्या आतंकवाद खत्म नहीं हो सकता? जब हजारों मोम बत्तियाँ एक मकसद के लिए जल उठती है, तब पता चलता है कि आज भी “भारत” लड़ने की क्षमता रखता है। जिस दिन सब लोग मिलकर, एकजुट होकर आवाज उठाएँगे उस दिन से आतंकवाद एवं भ्रष्टाचार के खिलाफ के दिन शुरू हो जाएँगे। आखिर में दो पंक्तियाँ और लिखना चाहूँगा -

“यदि आप चाहते हो, आतंकवाद रुक जाए...
तो, मस्जिद में गीता पाठ, हार्ण और नगाड़े बजे,
मंदिरों में नमाज के काकिले सजाएँ।”
“जय हिंद, जय भारत, जय प्रकृति!”

□□□

स्त्री सुरक्षा एवम अधिकार

कृति दावडा

“अबला जीवन हाय तुम्हारी यही कहानी,
आँचल में है दूध, और आंखों में हैं पानी।”

रामायण, महाभारत, वेद, पुराण सभी जगह पर स्त्रियों की महिमा वर्णन किया हुआ है। परंतु आज का कलयुग इतना बुरा चल रहा है, कि जिस वजह से सगी माँ का भी अपने बेटों पर भरोसा रखना कठिन बन गया है।

पहले के पौराणिक काल में देखा जाए तो स्त्रियों को गाँव में बहुत कुछ सहना पड़ता था। जैसे की पति की मृत्यु हो जाने पर लोग स्त्री का दुर्भाग्य समझकर उसे भी चिता पर जला देते थे। स्त्री को सतीप्रथा भुगतनी पड़ती थी, उस जमाने में स्त्रियों को पढ़ने-लिखने पर पाबंदी थी, घर के बाहर जाने के लिए भी साड़ी पैर से लेकर सिर तक ढक कर, सर झुककर चलना, लड़के-लड़की में भी लड़की का जन्म हो तो उसे कोख में ही मारा जाता। (स्त्रीभ्रूणहत्या) अरे जिसने अभी दुनिया में पैर नहीं रखा उस मासूम का क्या दोष? जैसे अनेक सवाल हमारे मन में कूट-कूटकर खड़े हो जाते हैं।

परंतु आज के युग में इस बात का ८० प्रतिशत बदलाव आया है। आज लड़का - लड़की एक समान माना जाता है, तथा स्त्रियोंको शिक्षित होने से लेकर नौकरी करने तक की अनुमति दी जाती है। उसको उसके हर क्षेत्रमें आगे बढ़ने का अधिकार है, क्योंकि पुरुष आगे बढ़ सकते हैं, तो स्त्री क्यों नहीं?

गीता में भी कहा गया है कि,
“जिमि स्वतंत्र होय बिगरही नारी”

अर्थात् जिसने हमें जन्म देकर बड़ा किया उसे भी स्वतंत्रता का अधिकार मिलना चाहिए। आज उसे राजकारण, शिक्षण, धर्म चुननेका, नौकरी करना, कम्प्युटर, आयटी जैसे सभी क्षेत्रों में आगे बढ़ने का अधिकार दिया गया है। परंतु उसकी सुरक्षा का अधिकार आज भी उसे नहीं मिल रहा है; क्योंकि आज वह देर तक काम करके जब रात को घर आती है, ट्रेन में सफर करते समय, रीक्षा या बस में जाते समय छेड़खानी, अपहरण बलात्कार, ऐसिड दुर्घटना का शिकार बनना पड़ता है। पर क्यों? उसको भी जीवन में आगे बढ़ने का, सजने का, घूमने - फिरने का अधिकार क्या नहीं है?

आज समाज के बहुत से लोग “देखकर भी अनदेखा

करना” जैसा करते हैं। क्या उसके साथ होते बुरे व्यवहार को देखकर हमारा दिल नहीं काँप उठा। पर फिर भी लोग वहाँ से चले जाते हैं। अगर लोगों का दृष्टिकोण स्त्री प्रति अच्छा बने, सभी लोग उससे अच्छा व्यवहार करे तो यह सब-कुछ बच सकता है। “नारी की सुरक्षा करना मतलब की अपने भारतदेश की सेवा करना।” आज गाँव में भी देखा जाये तो उसको दहेजप्रथा, पुरुष के द्वारा शोषण का शिकार बनना, मार-पीट सहना यही उसका अधिकार है! नहीं। अगर लोगों का, समाज का, देश के हर उस नागरिक का स्त्री के प्रति आदर और सम्मान बढ़ेगा तो ही हमारा देश दूसरे देशों की तुलना में आगे बढ़ पायेगा। अच्छा ना हो सके तो कुछ नहीं पर अपनी माँ, बहन, लड़की की इज्जत और सम्मान पर हमने कभी आँच नहीं आने देनी चाहिए।

“वो मेरे आंगन में फैला उजाला है,
या मेरे गुस्से पे लगा ताला,
वह पहाड़ की चोटी पर पड़ती सूर्य की किरण है या,
मेरे जीवन जीने का सही आचरण”।

आज की इकीसवीं सदी में उसे बहुत सी जगह पर सुरक्षा दी जाती है। उसके साथ बुरे व्यवहार होने पर आरोपी को इसे ४ साल तक सजा होती है, तथा ट्रेन ओर बस में भी बहुतसी सीट स्त्रियों के लिये रखी जाती है, स्त्रियों को नौकरी का अधिकार दिया जाता है। उसे राजकारण में भी ५० प्रतिशत स्थान (जगह) दिया जाता है। आज वह उसी सम्मान और अधिकार के द्वारा लोगों से कंधे से कंधा मिलाकर आगे बढ़ रही है। उसे हवाई जहाज चलानेका, माईड टूरीझम जैसे क्षेत्र में भी नौकरी करके आगे बढ़ने का अधिकार दिया गया है।

“डर-डरकर क्यों चूप बैठे हे इस पथ पर,
आगे बढ़-बढ़ कर डग भर और चुनौतियों का सामना कर”

अंत में समाज के लोगो से यही आशा रखती हूँ की, जरा एक नजर तो कर देश के उस तिरंगे पर और याद कर देश की उस नारी को जिसने इतनी चुनौतियोंका सामना करके भी कभी मुँह से उफ नहीं निकला। तो हमें अपना और समाजके प्रत्येक लोगों को स्त्रियोंके सम्मान करने, दृष्टिकोण बदलना जरूरी है। तों ही हमारे देश की स्त्रियों को सही सुरक्षा तथा अधिकार मिलेंगे।

□□□

“शिक्षकों का आदर”

प्रथमेश शैवगण

११ वी / ई

“गुरुर्ब्रह्मा, गुरु विष्णु, गुरु देवो महेश्वरा,
गुरुर्साक्षात् परब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः”

अर्थात् गुरु ही हमारे शिष्यों के देव है। उन्हें हमारे जीवन में ऊँचा स्थान दिया जाता है। वे हमारे भविष्य के शिल्पकार है। लेकिन आज के युग के बच्चों को इसका महत्त्व मालूम नहीं है।

पुरातन काल के बच्चों को इतने संस्कार थे कि वे रोज पेड़ के नीचे बैठकर गुरु से ज्ञान प्राप्त करते थे और उन्हें बहुत आदर करते थे। वे लोग भविष्य में सफल होते थे क्योंकि गुरु का आशीर्वाद हमेशा उनके साथ होता था।

लेकिन आज के युग के लोग तो महाविद्यालय में ज्ञान प्राप्त करने के लिए आते ही नहीं तो शिक्षकों को आदर क्या देंगे? और अगर आते भी है तो ज्ञान प्राप्त करने के लिए नहीं बल्कि मस्ती - मजा करने के लिए आते है। उनके मन में गुरु के प्रति आदर ही नहीं होता। वे लोग गुरु के साथ तमिज से बात नहीं करते। वे समझते है कि इन गुरुओं से बढ़कर तो हम है। इसलिए मुझे एसा लगता है कि हमें शिक्षकों के प्रति आदर जताना चाहिए।

मैं यह मानता हूँ कि कई बच्चों को मारे - पीटे बिना वे पढ़ाई नहीं करते हैं। लेकिन गुरुजी मारते है इसलिए उन बच्चों के मन में गुरु के प्रति आदर कम हो जाता है। लेकिन उन बच्चों को

हमें समझाना चाहिए कि गुरुजी जो कुछ भी करते है हमारी भलाई के लिए ही करते है। हमारी भलाई का वे विचार करते हैं। यह हमें उन्हें समझाना चाहिए। पुराने काल में कितने शिष्य अपने गुरु के लिए त्याग करते थे। ऐसे गुरुओं के शिष्यों ने ही दुनिया में इतिहास बनाया है। इस तरह हमें भी इन शिष्यों से कोई गुण लेने चाहिए और गुरुओं का आदर करना चाहिए।

“बिना गुरु के ज्ञान न मिलता, मिलता नहीं सन्मान,
अज्ञानी भी बनता ज्ञानी, गुरुविद्या की शान”

इसका मतलब यह है की गुरु के बिना हमें कोई ज्ञान नहीं मिलता और भविष्य मे सन्मान भी नहीं मिलता, गुरुओं के कारण अज्ञानी भी ज्ञानी बन जाता है यही हमारे गुरुओं की विद्या की शान है।

इन्हीं गुरुओं को आदर देने के लिए ५ सितंबर को शिक्षक दिन मनाया जाता है। यह शिक्षक दिन डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन की याद में मनाया जाता है। इस दिन लोग अपने शिक्षकों से मिलने जाते हैं और उनसे आशीर्वाद प्राप्त करते है। और मुझे एसा लगता है कि इसी तरह हमें अपने गुरुओं का आदर करना चाहिए।

□□□

स्त्री अधिकार

सुचित्रा पुजारी

हमारे देश में नारी को अनेक रूपों में पूजा जाता है। सम्पत्ति प्रदायिनी माँ लक्ष्मी, विद्या प्रदायिनी माँ सरस्वती, शक्ति प्रदायिनी माँ दुर्गा... इत्यादि। ऐसे रूपों को प्रतिदिन पूजने के बावजूद एक आम नारी - माँ, बहन, बेटा, बहु इन रूपों में सुरक्षित आज क्यों नहीं है ?

आज भी एक लड़की को अकेले घर से निकलने में क्यों असुरक्षित सा महसूस होता है ? हाँ! यह बात जरूर है कि आज लड़कियों के लिए सरकार ने शिक्षा के बहुत सारे स्रोत खोल दिए

है। पुराने जमाने के मुकाबले तो आज स्त्रियाँ पुरुषों से कंधे से कंधा मिलाकर तरक्की कर रही है। परंतु यह सब सामना करना पड़ता है, उसका क्या? सुरक्षा का क्या?

‘स्त्री सुरक्षा’ यह मुद्दा दिल्ली के उस भयंकर घटना के बाद ही लोगों के सामने मुख्य रूप से आया है। वही एक घटना थी, जिसने नाकि सिर्फ दिल्ली को बल्कि पूरे हिन्दुस्तान को हिलाकर रख दिया था। परंतु यह घटना देश में होनेवाले अत्याचारों का एक - चौथाई भाग भी नहीं! बड़े-बड़े शहरों की रोशनी में कई

ऐसी भयानक घटना छिप जाती हैं और मुजारिमों को अधिक प्रोत्साहन मिलता है।

एक स्त्री को सुरक्षा के लिए, पहले तो खुद के आत्म सम्मान को जागृत करना अत्यावश्यक है। फिर चाहे आस-पास के लोग मदद के लिए आए या न आए। एक नारी को डर-डरकर, सिर झुकाकर, घुंघट में अपना चेहरा छिपाकर घूमने की कोई जरूरत नहीं है। जब तक वह खुद अपने आप को इतना समर्थ नहीं मानती कि समाज में उसकी खुदकी एक अनोखी पहचान है, तब तक स्त्रियों की स्थिति में सुधार आना कठिन है।

यह तो हुई स्त्रियों की बात। पुरुषों को भी स्त्रियों को कोई खेल का सामान न समझकर, एक इंसान के रूप में सम्मानित करना चाहिए। बचपन से अगर हर घर में बेटों को यह संस्कार दिया जाए की उसे जन्म देनेवाली माता, शिक्षा देनेवाली शिक्षिका, उसका ख्याल रखनेवाली दाई माँ और उससे खेलने वाली बहन,

सभी 'स्त्री' है और स्त्रियों का उसके जीवन में महत्वपूर्ण स्थान को अगर उसे समझाया जाए, तो शायद आज की जो परिस्थिति है वह कुछ और ही हो!

स्त्री के अधिकारों के बारे में अगर कहा जाए, तो बड़े-बड़े नेता जो किताबों में लिखे स्त्री के अधिकारों का बयान करते हैं, वह बिल्कुल व्यर्थ है। सबसे बड़ा अधिकार एक नारी को उस दिन प्राप्त होगा, जिस दिन उसे घर से बाहर निकलने में कोई हिचकिचाहट न होगी, घर से दूर रहकर शिक्षण प्राप्त करनेवाली बेटियों के माता - पिता निश्चित होंगे और देश का हर नागरिक अपने संतान के रूप में एक बेटे की प्रार्थना करेगा। बहुओं को दहेज के लिए जलाया नहीं जाएगा और देश की हर बेटे कहेगी,

‘अगले जनम मोहे बिटिया ही कीजो॥’

□□□

स्त्री शक्ति

वैशिता मेहता

ग्यारहवीं

माँ, बहन, बेटे आदि अनेक रूप में स्त्री प्रकट होती है। स्त्री का सम्मान करना उन्हें आधार देना ही मानवता है। हमारे भारत जैसे देश में स्त्री को प्राचीन काल से आदर दिया जाता था। एक माँ एक जीव को जन्म देने के लिए अनेक कष्ट उठाती है। वह यह नहीं सोचती, मैं एक जीव को जन्म देने से देश की प्रगति कर रही हूँ। बल्कि एक नए जीव को जन्म देकर उसे ज्ञानशील बनाती है। आपने यह तो सुना ही होगा।

खूब लड़ी मर्दानी वाली
वो झाँसी वाली रानी थी।

यह सुनकर एक स्त्री को ताकत मिलती है। जो उसे हिम्मत देती है। आज हम माँ दुर्गा, माँ सरस्वती ऐसी अनेक देवीओं का साथ चाहते हैं, उनकी आराधना करते हैं। लेकिन कभी यह सोचा है कि हमें अपनी माँ, बहन, बेटे और किसी भी स्त्री का आदर करना चाहिए। स्त्री की सुरक्षा ही हमारे देश की सुरक्षा है। स्त्री आज चाँद तक पहुँच चुकी है। फिर भी हम स्त्री को कमजोर समझते हैं। पर क्यों? नहीं सोचा? स्त्री ही परिवार का मान और शान होती है। उसकी सुरक्षा करना केवल परिवार के सदस्यों का

अधिकार ही नहीं बल्कि राष्ट्र का अधिकार है। प्राचीन काल से हम सीखते आए हैं कि हर विद्वान मनुष्य के पीछे एक स्त्री का हाथ होता है। परंतु वह स्त्री पीछे ही रह गयी। स्त्री का मन कोमल और दयालु होता है, जिसका फायदा उठाया जाता है।

स्त्री की सुरक्षा करना केवल पुलिस आदि कर्मचारियों का ही अधिकार नहीं है, वह तो सब का अधिकार है। परंतु मुझे बड़े दुःख के साथ यह कहना पड़ रहा है कि आज इस संसार में स्त्री अपना जीवन अपने तौर-तरीकों के हिसाब से नहीं जी पाती है। उसे वही करना पड़ता है जो संसार चाहता है। इसमें स्त्री एक कटपूतली बनती जा रही है। जो बहन अपने भाई के हाथ में सुरक्षा के लिए हात पर राखी बांधती है, जो पत्नी सात फेरे लेकर अपना जीवन एक अनजान मनुष्य को समर्पित करती है क्या हमें इनकी सुरक्षा नहीं करनी चाहिए? जरूर करनी चाहिए यह हमारा अधिकार है। भगवान यह नहीं बोलते हैं कि हमें उनकी पूजा करनी चाहिए। बल्कि स्त्री की सुरक्षा ही असली पूजा और अधिकार है।

□□□

माँ

सौने का हार नहीं,
अमृत की धार नहीं,
ममता के रिमझिम की,
मीठी फुहार माँवती हूँ।
माँ! “मैं आपका प्यार माँवती हूँ।”

जीवन के अंधेरे में,
भटक न जाऊँ कहीं,
प्यार की खुशबू के लिए,
वात्सल्य उदयान का,
इक हर सिंगार माँवती हूँ।
माँ! “मैं आपका प्यार माँवती हूँ।”

महलों की चाहत नहीं,
तृष्णा की राहत नहीं,
चन्द क्षणों के लिए सही,
वौदी में मुँह छुपाने का,
जन्मजात अधिकार माँवती हूँ।
माँ! “मैं आपका प्यार माँवती हूँ।”

तड़पते हुए प्राणों में,
पुर्नजीवन भरने का,
उजड़ी हुई बगिया की,
हरा-भरा करने का,
स्नेह स्पर्श से सजा,
सुख का बयार माँवती हूँ।
माँ! “मैं आपका प्यार माँवती हूँ।”

माधुर्य में भीमा,
मृद, भौहक बन्धन का,
ममता के चन्दन का,
गन्ध बिखराते से,
इस पावन रिश्ते की,
आजन्म निभाने का,
आशिषों का उपहार माँवती हूँ।
माँ! “मैं आपका प्यार माँवती हूँ।”

सेजल बाबूलाल तातेड़

XI-E

माता-पिता एक वरदान

हुले से हुई थी मेरी शुरूआत,
तभी से संभाला मेरी माँ ने मेरा हाथ।
रौता था जब मैं सुबह शाम,
दौड़ी चली आती मेरी माँ छोड़कर सारा काम।
चलना नहीं आता था जब मुझे,
अपने कंधों पर उठाकर ले चलने पापा मुझे।
जब चले जाते पापा काम से बाहर,
संभालती मुझे मेरी माँ बड़े सवार कर।
सीखा जब मैंने पहली बार बोलना,
ले आए थे पापा मुझे एक नया खिलौना।
आज खड़ा हूँ मैं। अपने पैरों पर,
बड़ी जिम्मेदारियाँ हैं कंधों पर।
संभालना हूँ आज मैंने परिवार की,
बड़ी आशाएँ हैं मेरे माता-पिता की।
होमा हमारा भी एक बड़ासा घर,
रौज हीमी नई सुबह उस घर पर

धार्मिक अजित उदाणी

FYJC

दोस्ती

हे मालिक हे खुदा,
सुन ली तूने मेरी दुआ।
दोस्ती की जौ तूने रचना की थी,
उसे साबित करने के लिए ऐसी,
दोस्त भी दे दी।
कभी हँसते, कभी रौते,
पर ऐसे दोस्त बहुत कम होते।
जौ झगड़ के मुँह मौड़े,
पर कभी जरूरत पर साथ न छोड़े।
दूर ही दोस्तों से तौ उसकी याद बहुत आती है,
जौ अक्सर आँखों से आँसू बनकर बह जाती है।
जिन्दगी के इस रफतार में हम बिछड़ जाँएँ,
पर मैं इतना दावे के साथ कहता हूँ
कि ये दोस्त दिल में रह जाँएँगे।

- धार्मिक

“खारा पानी”

सेजल तातेड

“है प्रीत जहाँ की रीत सदा,
मैं गीत वहाँ के गाती हूँ।
भारत की रहनेवाली हूँ
भारत की बात सुनाती हूँ”

जी हाँ। ये कहानी भारत के एक ऐसे गाँव की है, जहाँ के लोग बड़े ही प्यार, भाईचारे के साथ रहा करते थे। उसी गाँव का एक जवान, खूबसूरत आदमी रहता था। वह बहुत अमीर था। धन - दौलत किसी चीज की कमी नहीं थी। उसका एक छोटा भाई भी था। वह जवान था पर उतना अमीर नहीं था। उसके पास एक घर था, पर काम करने के लिए कुछ नहीं। दोनों भाईयों की शादी हो गई थी। दोनों अलग - अलग रहते थे।

बड़ा भाई होशियारचंद एक बड़े से बंगले में अपनी पत्नी और अपने बच्चों के साथ रहता था। उसके पास अपना खुद का कारखाना था। लेकिन छोटा भाई बिचारा एक छोटे-से घर में अपनी बीवी और बच्चों के साथ रहता था। बड़ा भाई बड़ा ही लालची था और छोटा बेहद मासूम था। छोटा भाई एक दिन कुछ लकड़ियाँ उठाने में एक बूढ़े आदमी की मदद कर रहा था। उस बूढ़े आदमी के पास पैसे नहीं थे। उसने छोटे भाई भरत से कहा की वह जंगल की ओर जाए। वहाँ उसे एक गुफा मिलेगी। वहाँ पर एक चक्की रखी होगी। वह लेने के लिए कहा। भरत ने बिल्कुल वैसा ही किया जैसा उस बूढ़े आदमी ने कहा था। वह उस चक्की को घर लेकर आ गया। उसकी पत्नी उससे पूछने लगी कि ‘यह

क्या लेकर आ गए तुम’ भरत ने उसे सबकुछ बताया। भरतने उस चक्की पर एक कपड़ा रखा और बोलने लगा कि काश! उसे चावल मिल जाए। फिर क्या! चमत्कार ही हो गया। उस चक्की में से चावल निकलने लगे।

थोड़े दिनों के बाद वह भी अपने भाई की तरह अमीर हो गया। बड़े भाई को शक होने लगा कि वह अमीर कैसे हो रहा है। उसने अपने भाई की जासूसी करना शुरू कर दिया। एक दिन उसने देखा कि उसके पास एक चक्की है। जो भी बोलो व्यक्ति के सामने हाजिर कर देती है। यह सुनकर उसने वह चक्की उसके भाई से चुरा ली और अपनी पत्नी और बच्चों को लेकर कहीं और चला गया। भागने के लिए उसने एक पानी के जहाज का मार्ग अपनाया। फिर वह अपनी पत्नी को बताने लगा इस चक्की का इस्तेमाल कैसे होता है उसने कपड़ा चक्की पर रखकर कहा “नमक निकालो” धीरे - धीरे नमक गिरने लगा। लेकिन उसे चक्की बंद करने का तरीका नहीं पता था। धीरे - धीरे नाव डूबने लगी। सारा नमक पानी में बह गया। उसे बड़ा पछतावा होने लगा।

यह थी एक छोटी - सी कहानी।, लेकिन बड़ी सीख देने वाली।

सीख : लालच बुरी बला है। लालच मनुष्य को कहीं का नहीं छोड़ती।

□□□

समर्पन

अब सौंप दिया इस जीवन का सब भार तुम्हारे हाथों में
है जीत तुम्हारे हाथों में और हार तुम्हारे हाथों में
मेरा निश्चय बस एक यही एक बार तुम्हें पा जाऊँ म
में जगमें रह तो ऐसी रहूँ जहाँ जलमें कमल का फूल रहें।
मेरे सब दोष समर्पित हो भगवान तुम्हारे हाथों में
यदि मुझे मनुष्य का जन्म मिले तो तब चरणों का पुजारी बनूँ
इस पूजन की एक रम-रम का हर तार तुम्हारे हाथों में

जब जब संसार का कैदी बनूँ निष्काम भाव से
कर्म करूँ
फिर अंत समय में प्राण तजु
साकार तुम्हारे हाथों में
मुझमें तुझमें बस भैद यही मैं नर तुम नारायण
हो
मैं हूँ संसार के हाथों में संसार तुम्हारे हाथों में।

श्रद्धा राजेश रावल
FYJC

स्वर्ग की सैर

किसी गाँव में रमेश, राहुल, प्रकाश और रवींद्र नाम के चार दोस्त रहते थे। रमेश, राहुल और प्रकाश के माता पिता बहुत अमीर थे। परंतु रवींद्र एक गरीब माता - पिता का इकलौता पुत्र था। रवींद्र अकेला अपने माता - पिता के जीवन का सहारा था। गरीबी के कारण वह गाँव की म्यून्सीपल स्कूल में पढ़ता था। परंतु उसके गाँव के मित्र रमेश, राहुल और प्रकाश प्राइवेट स्कूल में पढ़ते थे। श्रीमंत होने पर भी उन तीनों मित्रों में जरा भी किसी प्रकार का घमंड और गुरुर नहीं था।

चारों दोस्त मन लगा कर शिक्षा प्राप्त कर रहे थे। रवींद्र अपनी गरीबी के कारण म्यून्सीपल स्कूल में दसवी कक्षा तक पढ़ सका। उसके बाद वह छोटा - मोटा काम करके या किसी ऑफिस में मैनेजर की हैसियत से काम करके अपने माता - पिता की देखभाल करने लगा। परंतु इन तीनों मित्रों से अपने मित्र रवींद्र की यह दशा देखी न गई और उन्होंने उसे पैसों के रूप में मदद करके आगे पढ़ने का हौसला दिया। लेकिन (यह देखकर के उसने रवींद्र के माता - पिता उसे पढ़ा नहीं सकते) इस वजह से उसने अपने मित्रों से मदद लेने से इनकार कर दिया।

इधर तीनों मित्र अच्छे से पढ़ कर डॉक्टर इंजीनियर और टीचर बन गए। और तीनों मित्र बिछड़ गए। सभी मित्र उस गाँव से बाहर काम करने लगे। केवल रवींद्र उसी गाँव में काम करता था।

एक दिन सभी मित्र उसी गाँव में मिले। उन चारों मित्रों की बचपन से दोस्ती थी। इसलिए उन्होंने यह फैसला किया कि चारों मित्र हर रविवार को रात १०.०० बजे होटल के पास

मिलेंगे ताकि चारों की एक - दूसरे से मुलाकात हो जाय और गाँव की पुरानी यादें ताजा हो जाएं।

फैसला तो हो गया। परंतु जो तीनों मित्र अमीर थे उन्होंने यह महसूस किया कि रवींद्र हमेशा आधा घंटा देर से आता है। तीनों ने रवींद्र से इसका कारण भी पूछा। उसने कुछ भी नहीं बताया, केवल इतना कहा कि मैं 'स्वर्ग की सैर' को जाता हूँ।

एक रविवार तीनों ने यह तय किया कि देखे आखिर रवींद्र वास्तव में जाता कहाँ। तीनों मित्रों ने जासूस की तरह उसके घर पर नजर रखी। उन्होंने देखा कि पहले वह अपने पिता के पैर दबाता है। जब उसकी माताजी भी सो जाती है। तो वह घर से बाहर निकलता है। तीनों मित्र रवींद्र को पता न चले इसलिए जल्दी उसके पहले गणेश होटल पर जाते उस से वास्तव में 'स्वर्ग की सैर' (वह ऐसा क्यों कहता है) कारण पूछते हैं तब वह कहता है कि माता - पिता की सेवा एक अपने जीवन की बड़ी महत्वपूर्ण चीज है। उनकी सेवा करने से मुझे स्वर्ग की सैर जैसा महसूस होता है। हकीकत में 'माता - पिता स्वर्ग में हमें ले जाने का कारण है। इसलिए उनकी सेवा जरूरी है।

तात्पर्य : १) माता - पिता की सेवा हमें किसी भी हाल में करनी है।

२) मनुष्य कितना भी बड़ा बन जाए परंतु दसवी पास कक्षा वाले लडके का व्यवहार और अखलाक इतना अच्छा। इसलिए आदमी की शिक्षा से ज्यादा उसका व्यवहार और अखलाक अधिक महत्वपूर्ण है।

□□□

मानव का खिलौना

यह शिशु है मानव का खिलौना,
जिससे मानव अपना मन बहलाता है।
शिशु रूपी खिलौने के रूठ जाने से,
मानव उसे मनाता है।
लाख मनाते पर भी न मना पाते पर,
मानव रस से भरी मौलियाँ देकर
शिशु का दिल बहलाता है।

रस से भरी मौलियाँ लेकर शिशु चुप तो ही जाता है,
आनंद स्वतंत्र होते ही वह पर पुनः रूठ जाता है।
आखिर शिशु की माता ही उसे चुप करा पाती है,
स्वयं भी खिलौना बन शिशु का दिल बहलाती है।

अंसारी रिजवान नि.
FYJC

नशीले पदार्थों के दुष्परिणाम

दिव्या उदयलाल जैन
SYJC

‘नशा’ यह शब्द सुनने में कितना आसान और सरल है। पर आप जानते हैं यही नशा हमारी जिंदगी बरबाद कर सकता है। यही शब्द हमें मौत के घाट ले जा सकता है। यह सब चीज पता होने के बावजूद हम नशा करते हैं। कैसे एक व्यक्ति नशे की पकड़ में आकर अपनी जिंदगी बरबाद करता है। नशा यह बहुत ही बुरी और जानलेवा चीज है। अगर एक बार जो इसकी पकड़ में आता है वो कभी मुक्त नहीं हो जाता है।

नशा : नशा अनेक प्रकार के होते हैं। जैसे के दारू, सीगरेट, बीड़ी गुटखा और अनेक प्रकार के होते हैं। अगर ये हमारे जीवन में आ गए तो हमें सीधे मौत के घाट ले जाते हैं। नशे से हम मर भी सकते हैं। दारू, सीगरेट, बीड़ी, गुटखा ये सब का सेवन लेने से हमें कैंसर जैसी बीमारी हो सकती है। नशों से हमें अनेक प्रकार के कैंसर हो सकते हैं। मुँह का कैंसर और अनेक तरह-तरह की बीमारियाँ हो सकती हैं। आज कल के जमाने में नशा होना यह आम बात है। आज कल तो छोटे-छोटे बच्चे नशा करने लगते हैं। चाहे वो गरीब हो या चाहे वो अमीर। सब लोग इसकी पकड़ में आ जाते हैं। आज-कल तो शादी हो या जन्मदिवस हो लोग इसकी खुशी में भी नशा करते हैं। नशा लोगों के जीवन का एक हिस्सा बन गया है। आज कल के बच्चे भी नशा करने लगे हैं। बच्चे रात-रात भर जागकर डिस्को-पब में जाके नशा करते हैं। उनके माँ-बाप को भी खबर नहीं लगती। इसका कारण बुरी संगतों का है। बुरे लोगों के साथ रहने से ये सब होता है। ये लोग हमें भी उनके साथ ले जाके नशे की दुनिया में शामिल कर देते हैं। तो इसमें गलती हमारी ही होती है। जो इन लोगों के साथ रहने लगते हैं। दारू पीना, गुटखा, तंबाकू खाना और सीगरेट जैसे चीजों का सेवन करना इतना ही नहीं जुआ खेलना यह भी एक प्रकार का

नशा ही है। जुए खेलने से इन्सान अपना सबकुछ गवाँ देता है।

कोई-कोई लोग चिन्ता की वजह से नशा करते हैं तो कोई-कोई गुस्से में आ कर नशा करते हैं। तो कोई अपने जीवन में खुशियों के आने से भी नशा करता है। पर इन लोगों को ये नहीं पता की आगे जाकर यही नशा उनकी जान ले सकता है।

नशा से मुझे याद आया, हमारे पड़ोस में एक परिवार था। उनको केवल एक ही पुत्र था। वह बहुत ही होनहार और सीधा-सादा। एक दिन उसकी दोस्ती बुरे लोगों से हो गई। वह ये नहीं जानता था कि ये लोग उसकी जिंदगी बरबाद कर सकते हैं। वह पूरा दिन उसके दोस्तों के साथ बिताता। इस वजह से उसे परीक्षा में कम अंक मिले। और वह फेल हो गया। उसी दिन के बाद उसने पढ़ाई करनी छोड़ दी और दिनभर उसी लोगों के साथ भटकता रहा। दारू, बीड़ी यह सब नशा करता रहता। एक दिन उसने अपने ही घर में चोरी कर ली और उस दिन से वह घर नहीं आया। यह सब का कारण केवल नशा ही था। तभी से वह दूसरों के घर में जा कर चोरी करने लगा और लोगों को मारने लगा। इससे उसे जेल में कैद की सजा हो गई। आज अगर वह यह सब नहीं करता तो उसकी जिंदगी कितनी खुशाल होती। तो देखा आपने, किस तरह आप अपनी जिंदगी बरबाद करते हो।

आज-कल तो यह नशे को लेकर हमने तरह-तरह के कैम्प खोले हैं। जिससे आपको मदद मिल सकती है। इतना ही नहीं हमने इसके ऊपर जागृकता भी शुरू कर दी है। अब यह आपके ऊपर है, आपको नशा करना है या नहीं।

□□□

आतंकवाद - व्यक्ति सुरक्षा

पार्थ प्रताप माव
HSC

“फैल गया है साम्राज्य
आज आतंकवाद का
जो बना रहा है दुनिया को
राक्षस वृत्ति का”

आज तक हमने (और इस विश्व ने भी) कितनी ही बातों पर, विषयों पर चर्चा की है, ओर कितने ही वादों पर चर्चा-विचारणा चल रही है। जैसे कि बुद्धिवाद, साम्राज्यवाद, नीतिवाद। इन सभी वादों की तरह आज मैं एक और ऐसे ही वाद का चित्रण करने जा रहा हूँ जिसका नाम है ‘आतंकवाद’।

आतंकवाद या आतंकवादी यह एक समुदाय नहीं बल्की एक वृत्ति है। आतंकवाद यानी आतंक मचाना, दुनिया का व्यवहार अस्वस्थ करना, अस्थिर करना, लोगो की जानहानि होना। और यही आतंकवाद की वृत्ति आज इतनी हद तक बढ़ चुकी है, जिसे काबू में लाना बहुत मुश्किल हो गया है। आज हम यह देखेंगे कि आतंकवाद का जन्म किस तरह होता है? आतंकवाद व्यक्ति में आ जाने से उसका परिणाम क्या निकलता है और इस आतंकवाद की वृत्ति को कैसे खत्म कर दिया जा सकता है?

सबसे पहले हम यह देखते हैं कि आतंकवाद का जन्म इन्सान में किस तरह होता है। ‘आतंकवाद’ यह वृत्ति इंसान में कैसे पैदा होती है। अगर हम गहराई में विचार करे तो गरीबी, असामनता यह उसके मुख्य कारण है। गरीबी की वजह से शिक्षण के अभाव से या बेरोजगारी से इंसान पीड़ित बन जाता है और इस पीड़ित अवस्था में से बाहर निकलने के लिए वो आतंकवाद का सहारा लेता है। उसमें आतंकवादी वृत्ति का जन्म होता है। अर्थात कोई ऐसी अवस्था आ जानेसे और कोई अच्छा मार्ग न मिलने से उसके जीवन की वह अवस्था उसे आतंकवादी बनने के लिए मजबूर करती है। और दूसरा मुख्य कारण है सही समझ के सही विचारो के अभाव से इंसान भले ही कितना भी गरीब हो, उसके जीवन में भले ही कितनी भी बुरी अवस्था आ जाए, लेकिन उसके पास सही समझ और सद्बिचार होंगे, तो वो उसी अवस्था में जिएगा अथवा मर जाएगा, लेकिन आतंकवाद की वृत्ति का सहारा नहीं लेगा। इस तरह ये व्याप्त कारण है जो आतंकवाद की वृत्ति को बुलावा देता है, उसे बढ़ावा देता है।

चलो, अब हम देखते हैं कि आतंकवाद की वृत्ति जब इंसान में आती है तब उसका मानव समाज पर, देश पर दुनिया पर, क्या असर होता है! जैसे कि हमने देखा कि आतंकवाद यानी आतंक का वातावरण खड़ा होना। आज लोगों के मन में यही धारणा है कि आतंकवाद मतलब इंसानो का एक ऐसा झुंड जो जानहानि करता है, जैसे कि बम फेंककर जानहानि करना, गोलियों से लोगो की जान लेना अगर ऐसा है, तो हमारे देश के क्रांतीवीर भगतसिंह ने भी बम फेंका था। गोलियाँ चलाई थी, परंतु उनके और आतंकवादी के हेतु में बहुत फर्क है। आतंकवाद की वृत्ति का हेतु होता है लोगो की जान लेना, कितने ही मासूमों की जान जान लेना, दुनियाका काव्यवहार अस्वस्थ होना, तोड़-फोड़ होना, अस्थिरता का वातावरण खड़ा होना, देश की संपत्ति का नुकसान होना और यही सब हेतु दुष्परिणाम में बदल जाते है। कितने ही मासूमों की जिंदगियाँ तबाह कर देता है। और आज नेतागण चुप्पी साधे बैठे हैं, इसकी वजह से ही आतंकवादी वृत्ति और इसका साम्राज्य बढ़ता ही जा रहा है। लेकिन अब इस आतंकवाद की वृत्ति के खिलाफ आवाज उठानी ही पड़ेगी।

आतंकवाद कि वृत्ति का मूलभूत कारण है सही समझ और सद्बिचारो का अभाव। इंसान में से आतंकवाद की वृत्ति अगर मिटानी हो तो वो है सद्बिचारों से। कोई इंसान बुरा नहीं होता, बुरी होती है उसकी बुराईयाँ, उसके दुर्गुण, बुरी वृत्ति। हम सोचते है कि आतंकवादियों को खत्म करने से आतंकवाद चला जाएगा कि लेकिन मेरी समझ में यह और बढ़ेगा। परंतु इंसान में से यदि आतंकवाद की वृत्ति खत्म होगी तो मैं यह विश्वास से कहता हूँ की आतंकवाद जरूर जाएगा और यह तब होगा जब उन्हें सही दिशा, सही विचार मिलेगा। किसी भी इंसान को धन वैभव या डर से नहीं सुधारा जा सकता। उसे सद्बिचारों से ही सुधारा जा सकता है। जब लोगो में एकता आएगी, अपनापन आएगा, लोगो को यह लगेगा कि मेरा और एक इंसान का खून का रिश्ता भले ही ना हो परंतु खून बनानेवाला तो एक ही है। और जब यह विचार लोगो में पनपेगा तब लोग दूसरे को अपना समझेंगे। सब लोग एक हो जाएंगे। और तब इस दुनिया में ना ही सरहदें रहेगी, ना ही देश रहेंगे, ना ही जात-पात का, धर्म का भेदभाव रहेगा, ना ही बुरे विचार और वृत्ति रहेंगे और नही आतंकवाद रहेगा।

□□□

उत्तानका के बादल

आकाश आर. शुक्ला
FYJC

क्या आप लोगों ने कभी विचार किया है की रेगिस्तान कि भाँति सुखे, बंजर क्षेत्र में भी वर्षा कैसे हो जाती है? इसके पीछे एक पौराणिक कथा है:

बात बहुत समय पूर्व की है। उत्तानका नाम के ऋषि रेगिस्तान में नंगे पाव खड़े रहकर श्रीकृष्ण की उपासना कर रहे थे। उन्होने कई महीनों तक बिना पानी पीए, श्रीकृष्ण की पूजा की। अंत में श्रीकृष्ण प्रसन्न हुए। उन्होने उत्तानका को मनचाहा वर माँगने के लिए कहा। तब, उत्तानका ने यह वर माँगा कि, जब भी मैं रेगिस्तान में प्यासा घूमूँ और आपका नाम स्मरण करूँ, तो आप मेरे लिए पानी अवश्य लाएँ। तभी, भगवान तथास्तु कहकर अंतर्ध्यानी हो गए।

एक दिन, ऋषि उत्तानका चलते-चलते खूब थक गए। उन्हें बहुत प्यास लगी। इसलिए, उन्होंने भगवान के नाम का स्मरण किया, परंतु भगवान प्रकट ही नहीं हुए। तभी, वहाँ से चांडाल (नीची जातवाला व्यक्ति) गुजरा। उत्तानका को प्यासा देखकर, उसने बड़े ही सम्मान से, उत्तानका को अपने कटोरे का बचा हुआ पानी दिया। पर, उत्तानका ने वह पानी नहीं स्वीकारा। बार-बार चांडाल ने उनसे आग्रह किया, परंतु उत्तानका ने साफ मना कर दिया। और कहने लगे, “छीं, दूर रहो मुझसे, तुम्हारे हाथ का पानी पीने से भला है की मैं प्यासा ही मर जाऊँ। मैं तो बस स्वयं

प्रभु के हाथों से जल ग्रहण करूँगा।” उन्होंने उस चांडाल का खूब अपमान किया।

तभी, वह चांडाल अचानक से अपने वास्तविक स्वरूप में आ गया। और वह स्वरूप था- स्वयं श्रीकृष्ण का! ऋषि उत्तनकाय अचंभित रह गए। उन्होंने भगवान से क्षमा माँगी। तब, भगवान ने उन्हे समझाया कि, “इस कटोरे में पानी नहीं, बल्कि अमृत था। परंतु, आपने ऊँच-नीच की, तुच्छ सोच के कारण, यह अब तुम्हें नहीं मिलेगा। मैंने इस चांडाल का भेश धारण कर, तुम्हारी परीक्षा ली। परंतु तुम इस परीक्षा में असफल रहे। क्योंकि तुम ने सच्चे मन से मेरी साधना कि थी, जब भी तुम प्यासे रहोगे, तब-तब रेगिस्तान में “उत्तानका नाम के बादल” बरस कर तुम्हारी प्यास बुझा देंगे। इनकी बरसात का उद्देश्य होगा कि लोगों को मनुष्यता का बोध रहे ‘ ना की ऊँच-नीच। मनुष्यता उँच-नीच से परे है। सदा स्मरण रहे की भगवान हर एक प्राणी में है, चाहे वह ऊँचा हो या नीचा, पशु हो या पक्षी, देव हो या असुर तथा स्त्री हो या पुरुष। इस कारण, कभी-भी किसी का निरादर नहीं करना चाहिए।

सीख : हमें सदा मनुष्यता के पथ पर चलना चाहिए। समाज के सारे भेदभाव के परे है-ईश्वर तथा मनुष्यता।

□□□

जिंदगी

एक कौरा कामज है जिंदगी,
कभी छँव तौ कभी धूप है जिंदगी,
पहेली सी जिंदगी हर बार करन बदलती है,
कभी संभलती है तौ कभी फिसलती है।
हा यही है जिंदगी! यही है जिंदगी!!

जिंदगी भी कुछ पियानों की तरह होती है,
कभी काले बटन सी धूप, तौ कभी सफेद बटन सी छाव,
दिन है धूप-छँव का मिलाप
जीवन है इस पलों का म्हीताज,
बार-बार नही आती है खुशियाँ

बार-बार नहीं आते ये पल
बार-बार नहीं मिलती है जिंदगी
जब जीनी है जिंदगी तौ दिल खोलके जीयी
जैसे की हर पल आपकी जिंदगी का आखरी पल ही।

दो पल की जिंदगी में कितनों से करौमै दुश्मनी
और कितनों से मौक-झोंक
कभी किसी से मुस्कराकर यही कह दी
क्यों आप मुझसे दौस्ती करौमै?

कविता जेठवा

FYJC

जीवन का खेल

श्रद्धा राजेश रावल
FYJC

एक गाव में एक लड़का था। उसे उस गाँव का राजकुमार कहा जाता था। उस बालक के मुख पर एक अलग ही चमक थी। वह मानों साक्षात् सूर्य देव का आशीर्वाद हो। इसलिए उस लड़के का नाम सूरज रखा था। जैसा वह था वैसे ही उसके माता पिता थे। पर उस ऊपर वाले को कुछ और ही मंजूर था। वह बालक जब तीन वर्ष का था उस समय उसके माता पिता की मृत्यु हो जाती है। वह सभी का प्यारा था पर जैसे इस दुनिया का नियम है अपना खून तो अपना ही होता है। इस तरह का व्यवहार उस लड़के के साथ भी हुआ था। वह अपने मामा-मामी के साथ रहता था।

घर के सारे काम करता था। पर अगर जरासी कोई भूल हो जाती तो उसकी हालत जानवरों से भी बदतर कर देते थे। वह हर दुःख को हँसते हँसते झेल लेता था। वह जानता था कि उसका उस दुनिया में और कोई नहीं था। वह हर दिन अनगिनत ताने सहता था पर मुख से चू तक न निकालता था। पढ़ाई में होशियार था, पर स्कूल की 'फीस' कौन भरता उसी कारणवश वह स्कूल भी नहीं जा पाता था। वह अपने गुजारे के लिए रेलवे स्टेशन पर कुली का काम करता था। उससे जो दो तीन रुपये मिलते उससे वह अपने लिए अपनी जरूरत की चीजें लाता था।

दुनिया में उससे कोई प्यार नहीं करता था। वह अपनी पूरी निष्ठा के साथ अपनों के लिए काम करता था। इतनी मेहनत करने के बाद भी वह हँसी का पात्र बन जाता था। वह अकेले ही घुट-घुटकर रोता था। एक बार वह शौचालय तक साफ करने के लिए विवश हो गया था क्योंकि उसे खाना देनेवाले अब उसे घर से बाहर निकाल चुके थे।

उसने कड़ी मेहनत करके अपनी एक छोटीसी चाय की टपरी खोली और उसमें वह अपनी आशाओं को सजाता था। लोग आते-जाते रहते थे। वह अपनी इस हालत से संतुष्ट था। देखते ही देखते उसकी वह छोटी सी टपरी अब एक दुकान बन गई थी। वह अपनी जिंदगी से खुश था। उसने एक अच्छे घर की लड़की से ब्याह कर लिया था। उसके तीन बेटे हुए। वह उन्हें अच्छी शिक्षा देना चाहता था। वह दिन रात मेहनत करता

और पैसे जमा करता था। उसने अपना सपना साकार किया। उसने अपने तीनों बेटों को खूब पढ़ाया। उसके बेटे डॉक्टर, इंजिनियर और छोटावाला ज्योतिषशास्त्री बन गया था। वह संतुष्ट था और उसने अपने सारे बेटों की शादी अच्छे खानदान में करवा दी।

उसने सोचा कि “बस अब मैं बूढ़ा हो गया हूँ। अब मुझसे और काम भी नहीं होता है।” फिर वह बोला, “अब मैं चैन की साँस लेना चाहता हूँ। अब मैं सिर्फ आराम करना चाहता हूँ। इतने वर्षों तक मैंने कड़ी मेहनत करके अपने बेटों को पढ़ाया अब वे मेरा ध्यान रखेंगे। तब वह सारे बेटे अपने पिता के पास आकर बोले कि वे अब उनसे छुटकारा पाना चाहते हैं।

मोहन ने कहा कि, “पापा आप अब हमारी पत्नियों से नहीं संभले जाते हैं। अब आप को और माँ को वृद्धाश्रम में जाकर रहना चाहिये।” यह बात सुनकर सूरज का मन बैठ गया। वह निराश हो गया था और मन ही मन वह अपने आप को कोसने लगा कि “क्यों मैं अपने ही बेटों के लिये बोझ बन गया हूँ।” सूरज से बिना पूछे ही उसके बेटों ने उसे वृद्धाश्रम में भेजने का फैसला कर लिया।

सूरज चुप चाप वहाँ से चला गया। यह था जीवन का खेल, जिसने बचपन से मार सहा, मजदूरी की उसीसे जीवन ने या उसके बच्चों ने इतना बड़ा खेल खेला और उन बेटों ने अपने माता-पिता का दिल तोड़ दिया और उन्हें बेबस, लाचार छोड़ दिया था। क्या इसीलिए माँ-बाप अपने बच्चों को पढ़ाते-लिखाते हैं? क्या यह सही है? आखिर ऐसे बच्चों के होने का क्या फायदा?

माता-पिता से बढ़कर कौन?

क्या जानता है कोई

जिस बेटे के लिए माँ रोई

क्या भगवान है उसके लिए कोई?

यही बात मुझे सताती है।

क्यों माता-पिता को संतान रुलाती है?”

□□□

प्राकृतिक विपदा : जनता और सरकार

सेजल तातेड़
F.Y.J.C.

“इतिहास पर विचार करे, तो समझ में आता है,
सब लोगों का बुरा समय कभी ना कभी आता है।”

यह बुरा समय अगर प्रकृति की ओर से हो तो उसे प्राकृतिक विपदा कहते हैं। इतिहास गवाह है कि विश्व ने कभी न कभी प्राकृतिक विपदाओं का सामना किया है। कभी बाढ़ के रूप में, कभी भूकंप के रूप में तो कभी अकाल के रूप में।

बिहार में बाढ़ आने के कारण बहुत-सी तकलीफें लोगों को उठाने पड़ी। चारों तरफ पानी-ही-पानी दिख रहा था। पानी मीलों तक भर गया था। पेड़ भी पानी में बह रहे थे। घर-झोंपडियों में पानी भर गया था। पालतु-जंगली जानवर भी बह रहे थे। घरेलु सामग्रियाँ भी बह रही थी। बाढ़ के कारण चारों तरफ गन्दगी ही गन्दगी नजर आ रही थी। गन्दगी के कारण जानलेवा बीमारियाँ फैल रही थी। जैसे कि कोलेरा, मलेरिया, टाइफॉइड आदि।

“किसीने ठीक ही कहा है,
पानी जीवन दे सकता है,
लेकिन आज पता चला,
इस अंत करने से कोई नहीं रोक सकता।”

वैसे ही महाराष्ट्र में अकाल के कारण लोगों को बहुत-सी मुश्किलों का सामना करना पड़ा था। पानी से खेती हो सकती है, लेकिन जब पानी नहीं रहेगा तो अन्न कहाँ से पैदा होगा? लोग खाने-पीने के लिए तरसने लगे।

“जब जल प्रसन्न हो जाता है,
तब वह अपना ‘हरा’ रंग दिखाता है।
जब वह उदास हो जाता है,
तो सारा संसार बेरंग हो जाता है।”

यही हालत उस समय लोगों की हुई थी। कितनों की मौत हो गई थी। सचमुच, किसीने ठीक ही कहा है- “पानी लोगों को जीवन देता है।” इन समस्या के कारण भारत का विकास नहीं हो रहा है।

भूकंप का सामना भी हुआ था। भूकंप के भारी झटकों से सब कुछ तैस-मैस हो गया था। भूकंप के कारण कितनों के घर धराशायी हो गए थे। कितनों की मौत हो गई थी। भारी संख्या में लोग बेघर हो गए थे। भूकंप से बचने के लिए कई लोग लकड़ी के घरों में रहते हैं। ताकि भूकंप अगर आया भी तो ज्यादा हानि ना हो।

इस प्रकार कहीं-न-कहीं प्राकृतिक विपदाओं का सामना किया गया है। सरकार भी लोगों को ऐसे वक्त पर बहुत सहारा करती है। जैसे

१. खाने की चीजों का प्रबंध करना।
२. पीने के लिए स्वच्छ और साफ पानी देना।
३. आर्थिक सहायता करना।
४. वैदकीय सहायता करना।
५. घरों का प्रबंध करना।
६. बच्चों को सही-सलामत अपने परिवार तक पहुँचाना। आदि...

प्राकृतिक विपदाओं को रोका नहीं जा सकता केवल लोगों को चेतावनी दी जा सकती है। सरकार अकेले कुछ नहीं कर सकती। अति आवश्यक है लोगों का सहयोग। जनता और सरकार साथ मिलकर प्राकृतिक विपदाओं के दुष्ट प्रभावों पर नियंत्रण प्राप्त कर सकती है।

अगर,

जनता सुरक्षित है, तो ही देश सुरक्षित है।
जनता का विकास ही तो देश का विकास है।

जो सरकार इसपर विश्वास करती है वो ही जनता को सुरक्षित रख सकती है और देश को सफल बना सकती है।

□□□

कोशिश करने वालों की कभी हार नहीं होती।

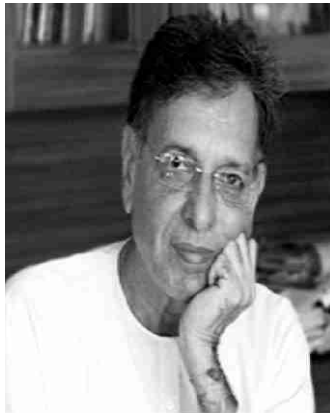
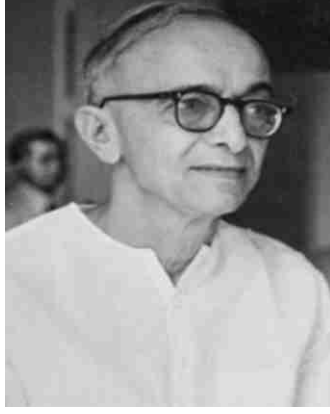
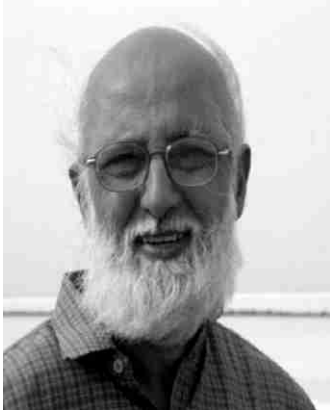
लहरों से डर कर नौका पार नहीं होती,
कोशिश करने वालों की कभी हार नहीं होती।

नन्हीं चीटी जब दाना लेकर चलती है,
चढ़ती दीवारों पर, सीं बार फिसलती है।
मन का विश्वास रगों में साहस भरता है,
चढ़कर गिरना, गिरकर चढ़ना न अस्वरता है।
आखिर उसकी मेहनत बेकार नहीं होती,
कोशिश करने वालों की कभी हार नहीं होती।

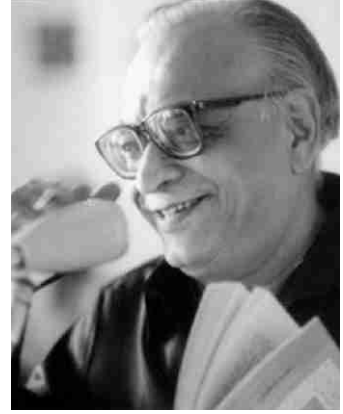
डुबकियां सिंधु में मौताखौर लमाता है,
जा जा कर खाली हाथ लौटकर आता है।
मिलते नहीं सहज ही भौती गहरे पानी में,
बता दुमना उत्साह इसी हैरानी में।
मुट्टी उसकी खाली हर बार नहीं होती,
कोशिश करने वालों की कभी हार नहीं होती।

असफलता एक चुनौती है, इसे स्वीकार करो,
क्या कभी रह गई, देखो और सुधार करो।
जब तक न सफल हो, नींद चैन को त्यागो तुम,
संघर्ष का मैदान छोड़ कर मत भागो तुम।
कुछ किये बिना ही जय जय कार नहीं होती,
कोशिश करने वालों की कभी हार नहीं होती।

- हरिवंशराय बच्चन

ગુજરાતી વિભાગ

દાન એટલે...

ધ્રુવી સોલંકી

૧૧ મું. વિજ્ઞાન

'દાન' શબ્દ સંસ્કૃતની 'દા' ધાતુ ઉપરથી બન્યો છે. 'દા' એટલે 'આપવું' આ અર્થમાં 'દાન' એટલે કોઈને કશું આપવાની ક્રિયા. પણ 'દાન-' નો અર્થ આટલો સંકુચિત નથી. શંકરાચાર્ય 'દાન' નો અર્થ આમ કરે છે. 'દાન' એટલે 'સંવિલાન' એમના મતે સંવિલાન એટલે સમૃદ્ધિની, વસ્તુની વહેંચણી. પણ કેવી વહેંચણી? 'સમ' એટલે સમ્યક્, ઉચિત વહેંચણી. વ્યક્તિ પોતાની પાસે જે હોય તેમાંથી જેને જરૂર છે એવી વ્યક્તિને કંઈક આપે એ રીતે સમાજની આર્થિક અવ્યવસ્થાને કંઈક અંશે સમતોલ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરે. પ્રત્યેક વ્યક્તિને પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા તરફથી દાન રૂપે દૈવી સંપત્તિ પ્રાપ્ત થયેલી છે. આ સંસારમાં જન્મેલી હરેક વ્યક્તિને શારીરિક સંપત્તિ રૂપે પરમાત્મા તરફથી અનેક દિવ્ય શક્તિ મળી હોય છે. એટલે કે પહેલું દાન તો પરમાત્મા તરફથી જ માણસને દાન રૂપે પ્રાપ્ત થઈ તેનો તે માલિક નથી... ખરેખર તો પરમાત્માએ વિશ્વાસ કરીને સોંપેલી વસ્તુનો તે ટ્રસ્ટી છે. ટ્રસ્ટી પોતાની મહેનત પ્રમાણે મળેલી વસ્તુમાંથી થોડું કમિશન મેળવવાનો હકદાર ખરો, પણ ઈશ્વરે આપેલી બધી જ વસ્તુઓને પચાવી પાડી એકલા જ ભોગવવાનો હકદાર નથી. જો એ એવું કરે તો ઈશ્વરે મૂકેલા વિશ્વાસનો તે ભંગ કરે છે. વ્યક્તિએ સારા ટ્રસ્ટી સિદ્ધ થવું હોય તો પોતાને મળેલી વસ્તુઓમાંથી જરૂરિયાતમંદ લોકોને સમુચિત રીતે આપતાં રહેવું જોઈએ. એમાં કૃતજ્ઞતાનો ભાવ રહેલો છે. બીજાને પોતાની

સંપત્તિ કે શક્તિના નાનકડા ભાગીદાર બનાવવાની આ ભાવના એ 'દાન' નો બીજો એક અર્થ છે.

દાન એટલે આપવું... આપણે કોઈને આપીએ એટલે આપનાર તરીકે આપણામાં અહંકાર જાગે પણ હકીકતે જ્યારે આપણને પરમાત્માએ આપ્યું ત્યારે આપણે કોઈને આપી શક્યા. એટલે કે પરમાત્માએ આપણને માગ્યા વગર આપ્યું છે. તેમાંથી જ આપણે તો થોડુંક અન્યને આપીઓ સો છીએ એટલે એનું સ્વાભિમાન ન કરાય. દાનની આ વાતમાં તો. પહેલાં કંઈ લઈને પછી આપીએ છીએ એટલે કે આપણે પહેલાં ઋણી - કરજદાર તો પરમાત્માના થઈ જ ચૂક્યા છીએ અને પછી જે ઋણ પરમાત્માએ આપણી ઉપર ચડાવ્યું છે એમાંથી થોડું કરજ ચૂકવવાનું છે.

દાનમાં ત્યાગનું મહત્ત્વ છે, વસ્તુની કિંમતનું કે વસ્તુની સંખ્યાનું મહત્ત્વ નથી. એવી ત્યાગભાવનાર્થથી કોઈ સુપાત્રને એટલે કે જે વસ્તુનો જેની પાસ અભાવ તેને તે વસ્તુ આપવી અને એમાં કોઈ પ્રકારની અપેક્ષા રાખવી નહિ એ ઉત્તમ દાન છે. નિષ્કામ ભાવે કોઈ ભૂખ્યાને ભોજન અને તરસ્યાને પાણી આપવું એ સાત્ત્વિક દાન છે. સંત શ્રી. એકનાથની કથામાં આવે છે કે તેઓ એક વાર પ્રયાગથી કાવડમાં જલ ભરીને તે જલ ચણવવા શ્રી. રામેશ્વરમ જઈ રહ્યા હતા. રસ્તામાં એક સ્થળે જ્યારે તેમણે જોયું કે એક ગધેડો તરસનો માર્યો પાણી માટે તરસી રહ્યો

હતો. ત્યારે તે જોઈને તેમને દયા આવી અને તેમણે તે ગઘેડાને થોડુંક પાણી પિવડાવ્યું જેનાથી તેનામાં થોડીક ચેતના આવી. એ પછી તેમણે થોડું થોડું કરીને બધું જ પાણી તેને પિવડાવી દીધું. પેલો ગઘેડો ઊઠીને થાલ્યો ગયો. સાથી ઓ એ વિચાર્યું કે ત્રિવેણીનું જલ વ્યર્થ ગયું અને યાત્રા પણ નિષ્ફળ થઈ ગઈ. ત્યારે એકનાથ જીસે હસતાં હસતાં કહ્યું - ભાઈઓ, તમે વારંવાર સાંભળો છો કે ભગવાન બધાં જ પ્રાણીઓમાં રહેલા છે અને તેન છતાં તેમ આવી ગાંડપણની વાત વિચારો છો? મારી પૂજા... તો અહીંથી જ શ્રી રામેશ્વરમ પહોંચી ગઈ, શ્રી શંકર ભગવાને મારા જલનો સ્વીકાર કરી લીધો.

ઘરનીકંપ, પાણીનું પૂર કે દુષ્કાળ વગેરે સમયે આપત્તિમાં આવી પડેલાં પ્રાણીને એક મુઠ્ઠીચણા આપવા એ પણ ધણું ઉત્તમ છે. વિધિપૂર્વક સુવર્ણ, અલંકારોનું દાન તથા પોતાનાં વજન જેટલા ધનનું દાન (તુલાદાન) આપવામાં આવે છે તેનાથી એટલો લાભ થયો નથી. જેટલો લાભ આપત્તિવેળાએ આપેલા થોડા-સરખા દાનથી થાય છે. તેથી હરેક મનુષ્યે આપત્તિગ્રસ્ત, અનાથ, લૂલાંલંગડાં, દુઃખી, વિધવા વગેરેની સેવા કરવી જોઈએ. કુપાત્રને દાન કરવું એ તામસી દાન છે. માન-મોટાઈ-પ્રતિષ્ઠા પણ પતન કરનારા છે. આજે તો આ માન - મોટાઈ આપણને મીઠાં લાગે છે. પણ એનું નિશ્ચિત પરિણામ પતન જ છે. તેથી માન-મોટાઈની ઈરછા ત્યજી દેવી જોઈએ. એટલું જ નહિ, જે કોઈ પ્રકારે આપણી કોઈ નિંદા કરે તો તેને સારી (લાભકાર) માનવી જોઈએ. શ્રી કબીરદાસજી કહે છે.

નિન્દક નિચરેં રાખિયે, આંગન કુટિ છવાય ।

બિન પાની સાબુન બિના, નિરમલ કરૈ

સુભાય ॥

તેથી, પરમ હિતાની દ્રષ્ટિએ માન-મોટાઈના સ્થાને આ સંસારમાં નિંદા-અપમાન થાયઓ ઉત્તમ છે. સાધક માટે તો માન-મોટાઈ એ મીઠું કર છે, જ્યારે નિંદા-અપમાન અમૃતતુલ્ય છે. તેથી જ નિંદા કરનારાને આદરની દ્રષ્ટિથી જોવો જોઈઓ. પણ, આપણે કોઈ પણ નિંદાપાત્ર પાપાચાર કરવો જોઈઓ નહિ.

આ દુનિયામાં જન્મેલા ને જીવેલા કોઈ માણસે હજી સુધી દાનની પહેલ કરી નથી. તેણે પહેલાં દાન લીધું છે અને પછી દાન આપવાનો વિચાર કર્યો છે. પરમાત્માએ આપણને આપ્યું... ખૂબ ખૂબ આપ્યું... અને હવે તેની અપેક્ષા હોય કે લેનારો પણ મન મોટું રાખીને જરૂરિયાત વાળાને આપે. લેવાની બાબતમાં વિશાળ મન ધરાવતો માનવી જ્યારે આપવાની વાત આવે ત્યારે મનનો ટૂંકો થઈ જાય છે... તેને તો એમ જ છે કે જે ઈશ્વરે આપ્યું છે બધું જ પોતાની પાસે રહે... પોતે એકલો જ એને ખૂબ ખૂબ ભોગવે... બીજા દુઃખી હોય એમાં એનો શો વાંક?, પોતાનો શો વાંક, ગુનો કે એકલા પોતાના ઉપર જ આપવાની કરજ આવી પડે?

દાનનો મહિમા વર્ણવવામાં ભાષાની સંપૂર્ણ સમૃદ્ધિ ઓછી પડે... સમાજરૂણી પુરુષનાં શરીરમાં સ્વાભાવિક રૂપે કે કેટલાક સભ્યોના હઠીલા સ્વાર્થી વલણને કારણે જે વિકૃતિઓ દાખલ થાય છે તેને માટે દાનની ચિકિત્સા કાયમી ધોરણે ચાલતી રહેવી જોઈએ રોજ કસરત કરો તો માંદગી નજીક ના આવે એમ નિરંતર જાગૃત રહી સમાજનો એક એક સભ્ય દાનનો, પોતાનો ફાળો આપતો રહે તો સમાજ હંમેશાં તાજો, તંદુરસ્ત, શક્તિશાળી ને ચિકાસશીલ રહે. દાન એ ઔષધ નથી પણ રસાયણ છે જેના સેવનથી સમાજ તંદુરસ્ત, સશક્ત ને યુવાન રહે છે.

□□□

દીકરી

દીક્ષિતા પટેલ,
૧૧ મું. વાણિજ્ય

“ઘરના આંગણે ફૂલો ઉગાડ્યા હશે,
તો આંગણુ ખુશબૂદાર બનશે.

પણ

ઘરમાં એક દીકરી હશે તો જિંદગી જ
ખુશબૂદાર બની જશે”

‘દીકરી’ નું વર્ણન જો થોડાક શબ્દોમાં કરવું

હોય તો શબ્દ જ નથી. દીકરીને જ્ઞાનનો દરિયો કહેવામાં આવે છે. તેનો મતલબ એ છે કે, દરિયો જેમ બધી નદીઓને પોતાની અંદર સમાવી લેવાની ક્ષમતા ધરાવે છે. તેવીજ રીતે દીકરીમાં પણ શીતળતા, બધાને પોતાના બનાવી લેવાની ક્ષમતા અને હિંમત હોય છે. છતાં પણ ઘણા લોકો દીકરીઓને હજી પણ અભિશાપ ગણે છે. તેનો જન્મ થતાં જ મારી નાખે છે. પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે લોકો ગાંડા ઘેલા થઈને પુત્રીની ભૂણહત્યા કરી નાખે છે. તેઓ એ વાતથી અજાણ છે કે દીકરી તો મા સરસ્વતી, લક્ષ્મી અને પાર્વતીનો અવતાર છે.

જો ‘દીકરો સંસ્કાર છે, તો દીકરી
સંસ્કૃતિ છે,
દીકરો દવા છે તો દીકરી દુવા છે.’

આજકાલ દીકરી કોઈપણ ક્ષેત્રમાં દીકરા કરતાં પાછળ નથી. એમ કહેવું ખોટું નથી કે દીકરા કરતાં પણ બે ડગલાં આગળ છે. જો માતા પછી ઘરને જો કોઈ બરાબર સંભાળી શકે તો તે દીકરી જ છે. દીકરી પોતાની જાતને એવી રીતે કઠોર બનાવી લે છે કે તે તેના પરિવાર પર

આવેલાં બધાં દુઃખોના કારમા ધા એકલી જ સહી લે છે. દીકરી તો માતા-પિતાનું ઘરેણું હોય છે. જ્ઞાન અને પ્રેમથી ઉઠેરેલા પોતાના કાળજાના ટુકડાને જ્યારે વિદાય આપવાનો વારો આવે ત્યારે માતા-પિતા ને પોતાના હૃદય પર પથ્થર મૂકવો પડે. પિતા અને પુત્રીના સંબંધ વિશે તો શું કહેવું ?

For Father, "Son is a first hero, but daughter is a first love."

કેટલા પણ ગુસ્સાવાળા કે કઠોર પિતા કેમ ના હોય, તો પણ દીકરીની વિદાય વખતે સૌથી વધારે આંસુ વહાવે છે. હરેક પુત્રી પોતાના પિતાની જ્ઞાલી અને લાડલી હોય છે. કેમકે તેનેખબર છે કે આખી દુનિયામાં આ એકજ પુરુષ છે જે તેને ક્યારેય દુઃખી નહીં કરે.

“કમાઉ દીકરો પરદેશ જ્ઞાલો, અને
જ્ઞાલી દીકરી સાસરિયે જ્ઞાલી”

દીકરી હંમેશાં તેના પૂરા પરિવાર ને બધી રીતે સંભાળી લે છે. એકવાર દીકરો મા-બાપ ને છોડી છે, પણ દીકરી ક્યારે પણ પોતાના મા-બાપ ને છોડે નહીં. ઘણીવાર એવું જોવામાં આવ્યું છે કે દીકરો ભણીગણીને વિદેશ ચાલ્યો જાય પરંતુ દીકરી પરણ્યા પછી પણ પોતાના માતા-પિતા નો સાથ ક્યારેય પણ ના છોડી શકે. કેટલી પણ મુશ્કેલી કેમ ના આવી જાય તે બધી મુશ્કેલીથી લડી-ઝઘડીને પણ ન્યાય મેળવી પોતાના પરિવારને ખુશી અપાવે. જરૂર પડે ત્યારે દીકરી જ દીકરો બનીને બતાવે -

“જો દીકરો ભાગ્ય છે, તો દીકરી
વિધાતા છે,
દીકરો આન છે, તો દીકરી શાન છે,
દીકરો વારસ છે, તો દીકરી પારસ
છે.”

ખરેખર દીકરીઓનું સ્થાન દીકરાઓ કદી

ન લઈ શકે.

અંતે તો દીકરી જ્ઞાલનો દરિયો જ
કહેવાય ને? કોઈએ કહ્યું જ છે ને,
“You can always call your daughter Beta,
but you never call your son Beti,
That's why girls are special.”

□□□

પિતા છે તો જાણો

બધા કહે છે ને હું પણ કહું છુંકે,
માતાની આંગણીએ જગનો આધાર છે,
પિતાના સહકાર વિના તે નિરાધાર છે,
પિતા છે, તો જાણો અમારો નાથ છે,
માતાથી દુનિયામાં રંગોની બહાર છે,
પણ પિતા વિના જાણો રંગોનો અભાવ છે,
નાથ વિના જાણો આ દાસ અનાથ છે,
પિતા છે તો માતાનું અભિમાન છે,
પણ પિતા વિના ના તેને ભાન, કોઈ ભાન છે,
પણ પિતાને લીધે, માતાનાં જીવનમાં
ખુશીઓ હજાર છે.
પણ પિતા વિના જાણો ખુશીઓનો અભાવ છે,
મિત્રો હું એમ નથી કહેતો કે,
માતા પર લખાતી હર કવિતામાં પિતાનો
ભાગ છે,
પણ પિતા વિના માતાનો ક્યાં સવાલ છે?
પણ મિત્રો, સાચું કહું તો મારી દુનિયા,
માતા-પિતા ની જોડી વગર બેસ્વાદ છે,
બન્ને એકબીજાનો આધાર અને મારું
અભિમાન છે,
માતા-પિતા વિના હર આશ નિરાશ છે,
માટે બે હાથ જોડી નતમસ્તકે તમને નમસ્કાર હવે.

કરિશ્મા જેઠવા,
૧૧ મું. વાણિજ્ય

સમય નથી

હરેક ખુશી છે અહીં લોકો પાસે,
પણ હસવા માટે સમય નથી,
દિવસ-રાત દોડતી દુનિયામાં,
જિંદગી માટે સમય નથી,
માનાં હાલરડાંનો અહેસાસ છે,
પણ માની મમતા માટે સમય નથી,
બધા સંબંધો તો મરી ગયા જાણો,
પણ તેમને દકનાવવા માટે સમય નથી,
બધાં નામ મોબાઈલમાં છે પણ,
મિત્રતા માટે સમય નથી,
પારકાંઓની શું વાત કરવી?
પોતાના માટે પણ સમય નથી,
આંખોમાં છે ઊંધ ઘણીએ,
પણ સૂવા માટે સમય નથી,
દિલ છે ગમોથી ભરેલું,
પણ રોવાનો સમય નથી,
પૈસાની હોડમાં એવા દોડયા,
કે થાકવાનો સમય નથી,
પારકાં અહેસાનોની શું કદર કરીએ?
જ્યાં પોતાના સપનાં સાકાર કરવા માટે સમય નથી,
તું જે કહે મને, અરે!
શું થશે આ જિંદગી
હરેક પળે મરવા વાળાને,
જીવવા માટે સમય નથી.

ચાર્મી વોરા,
૧૧ મું. વાણિજ્ય

પર્યાવરણનું જતન

જુહી પટેલ
૧૧ મું. વાણિજ્ય

પર્યાવરણ એટલે પરિ+આવરણ સમગ્ર ધરતીને વીંટળાયેલું આવરણ અથવા કુદરત.

પર્યાવરણનું જતન અને સંસ્કારિતાનો નિકટનો સંબંધ છે. જે વ્યક્તિ કે સમાજ પર્યાવરણની ઉપેક્ષા કરે તે એટલે અંશે અસંસ્કારી જ ગણાય. શરીરનાં સ્વાસ્થ્ય માટે, મનની પ્રસન્નતા માટે અને ઉમદા સંસ્કારોની ખિલવણી માટે પર્યાવરણનું મહત્ત્વ જેટલું આંકીએ એટલું ઓછું છે. સારું સ્વાસ્થ્ય જાળવવા માટે પર્યાવરણનું જતન અનિવાર્ય છે. જેમ તંદુરસ્ત મન માટે તંદુરસ્ત શરીરની આવશ્યકતા છે, તેમ સુંદર આરોગ્ય, જીવન માટે સુંદર પર્યાવરણની આવશ્યકતા છે. સુંદર પર્યાવરણ મનને પ્રસન્નતા અને તાજગી બક્ષે છે. અસ્વસ્થ પર્યાવરણ માનવીનાં મન અને કાર્યશક્તિ પર માઠી અસર કરે છે. પર્યાવરણનું જતન કરવાથી વાતાવરણ સાત્ત્વિક, પવિત્ર અને ઉત્સાહવર્ધક બને છે.

પર્યાવરણનાં મુખ્ય અને મહત્ત્વનાં તત્ત્વો એટલે કે પાણી, વનસ્પતિ, અગ્નિ અને વાયુ. આ તત્ત્વોની રક્ષા કરવી જોઈએ. પૃથ્વી ઉપર જાત-જાતની દવા નાખી પર્યાવરણનાં તત્ત્વો હણાય છે અને તેથી પારાવાર નુકસાન થાય છે.

પાણીનો બેફામ ઉપયોગ ન કરવો. પાણીને ધીની જેમ વાપરવું જોઈએ. વૃક્ષ-વનસ્પતિનું રક્ષણ કરવું જોઈએ. વનસ્પતિ વાતાવરણમાં ઓક્સિજન છોડી પોતે કાર્બનડાયોક્સાઈડ નામનો ઝેરી પદાર્થ લે છે અને તેને લીધે પર્યાવરણ પ્રસન્નતાનો અનુભવ કરે છે.

પહેલાંના લોકો પર્યાવરણને સ્વસ્થ રાખતા અને તેનો ઉપયોગ પણ સુંદર રીતે કરતાં.

પોતાના ગામમાં લીમડા, બાવળનાં વૃક્ષો ઉગાડતા, તેની ડાળીનાં દાટણ કરતા, અરીઠાઓ ઉગાડે, ગામની મહિલાના વાળનો ઠસ્સો જોવા જેવો હતો. તેઓ શેમ્પુ વાપરતા નહીં. અરીઠાઓ ઉપયોગ કરતા અને તેથી વાળ ભરાવદાર અને ચમકદાર થતા. શરીર પર ચંદન અને હળદરનો ઉપયોગ થતો. પરંતુ હવે તો માનવી માત્ર પર્યાવરણનો નાશકરવા જ તુલ્યા છે. શહેરમાં તો વાહનો, કારખાનાં વગેરે તો પર્યાવરણને નુકસાન કરે છે. હવે ગામડામાં પણ ઉકરડા અને ગંદગીઓએ પર્યાવરણને નષ્ટ કરવામાં કોઈ કસર છોડી નથી.

માનવજાત વૈભવપૂર્વક જીવી શકે તેટલું બધું કુદરત તેને આપી શકે તેમ છે. તે માટે તેની ઉપર અત્યાચાર કે બળાત્કાર કરવાની જરૂર નથી. આપણે આપણી જરૂરિયાત ઘટાડી પર્યાવરણનું રક્ષણ કરવું જ જોઈએ અને એ હરેક વ્યક્તિની એક ખૂબ જ મહત્ત્વની સામાજિક ફરજ છે. અસ્વસ્થ પર્યાવરણથી રોગ કેલાય છે. પર્યાવરણનું જતન ન કરી અનેક લોકોને રોગના ભોગ બનાવનારાઓ આખા સમાજના ગુનેગાર છે.

દુર્ભાગ્યે આપણા સમાજમાં, દેશમાં પર્યાવરણનાં જતનની ભારે ઉપેક્ષા થાય છે. શિક્ષિત લોકો પર્યાવરણનાં જતનની ભાગ્યે જ દરકાર કરે છે. પર્યાવરણનાં જતન અંગે જાગૃતિ કેળવવાની જરૂર છે.

પર્યાવરણનાં જતનની મહત્તા પૂર્ણપણે સમજીને જો આપણે તેને જાવનમાં વણી લઈશું તો જ સુઘડ અને સંસ્કારી સમાજનું નિર્માણ કરી શકીશું.

□□□

દીકરી - વહાલનો દરિયો...

ભક્તિ શાહ
૧૧, મું. વાણિજ્ય

‘હું તો એક વહાલનો દરિયો છું,
હું તો એ નથી જે કોઈનાં જીવનની વાર્તા બની
જાઉં,
હું એ નથી કે કોઈની આંખનાં અશ્રુ બની જાઉં,
હું તો એક વહાલનો દરિયો જેના જીવનમાં જાઉં
એની,
જિંદગી બની જાઉં!’

દીકરી - દીકરી નામે એક શબ્દ. દીકરી
છે દિલમાં જન્મેલું, આંખમાં આંજેલું અને
પાણીમાંની પોયણીની જેમ ઊર્મિમાં ઉછરેલું
શબ્દ. હરેક મા-બાપનું શબ્દ, આંસુનાં
વહેણમાં અને વિયોગમાં થીજી ગયેલું આંસુ,
તે શબ્દ.

દીકરી -

દી - દીવો કરીને ઘરનું આંગણું અજવાળો
એ દીકરી

ક - કુળની લાજ રાખે એ દીકરી.

રી - રીત-રિવાજોનું ધર્મના સંસ્કારોથી પાલન
કરે એ દીકરી.

દીકરી જન્મે છે ને ઘરનાં આંગણે જાણે
કોમલ કિરણોની કોમળતા અવતરે છે. તેની
આંખોમાં વિસ્મયનો સમંદર લહેરાતો હોય છે. તેના
કોમળ હાથ-પગ જાણે વૃક્ષોની ડાળી. તેની કોમળ
આંગળીઓ જાણે વાસંતી વાયરામાં ડાળ પર
વસંતની લહેરાતી કોમળ ડૂંપળો તે ચંચળતા
જાવતી રહે છે. તે ખૂશબુ ધરે છે. તે રડે ને મન
ઉદાસ. તે હસે ને મનમાં વસંત ખીલી ઊઠે છે.
‘દીકરી’ મોટી થતી રહે છે. હવે ખોળામાં સમાતી

નથી. ગોઠ પછી ઘર અને ઘર પછી આંગણું નાનું
પડવા લાગે છે. તેના પગલાંઓ હવે આંગણાની
બહાર જવા આતુર બની જાય છે.

દીકરીને ઘરની લક્ષ્મી કહેવામાં આવી છે.
કહેવાય છે કે દીકરીનો જન્મ થાય પછી ઘરમાં
લક્ષ્મીનું આગમન થાય છે.

આમ પણ દીકરી જન્મવા સાથે જ એક
સફરની શરૂઆત થઈ જાય છે. તે સફર એટલે
ઘરથી દૂર થવાની સફર. મા-બાપનાં ઘરથી
પતિનાં ઘર સુધીની મંઝિલ. એ લકીર બહુ જ
ઝાંખી ઝાંખી હોય છે, પણ કમશ: સ્પષ્ટ બનતી
જાય છે. આ અહેસાસ મા-બાપનાં મનમાં
ઘૂંટાતો રહે છે. સતત ઝાંખી લકીર વધુ ને વધુ
તાદ્રશ્ય થતી રહે છે. ‘દીકરી’ ની ઉંમર વધતી
ચાલે છે. પ્લે-સેન્ટર, પ્રાથમિક-માધ્યમિક સ્કૂલ,
કૉલેજ અને કદાચ નોકરીની શરૂઆત... આ
હરેક મુકામો કમશ: દૂરની લકીર ખેંચતાં ખેંચતાં
જુદા પડવાની ખૂબ નજીક લાવી દે છે. તે
સાથોસાથ છેલ્લાં વર્ષોનાં સમયમાં પણ દીકરી
તો કદાચ તેની મસ્તીમાં જ છે. તેને પોતાની
હથેલીમાંથી બીજાની હથેળીમાં સોંપવાનો સમય
આવી રહ્યો છે તે અહેસાસ, ધૂટન કે મૌન-રુદ્ધન
મા-બાપનાં હૈયાને વધુ ને વધુ પીડી રહ્યું છે.
તેની અપ્રત્યક્ષ કોઈ ફરમાઈશ પૂરી કરવા મન
આતુર બની જાય છે. ‘હવે આપણી સાથે કેટલા
દિવસ?’ તે ભાવ તેમના હરેક વર્તનમાં વ્યક્ત
થતો રહે છે. ‘કોને ખબર કેવું ઘર મળશે?’ નું
માનસ હવે સમયના આ ટુકડામાં બધી ખુશી,
તેની બધી ઈચ્છાઓ પૂરી કરવા આતુર બની

જાય છે. દીકરી આટલી મોટી થઈ ગઈ? ખબર પણ ન પડી... એ ભાવ મનથી છલકાય છે.

‘અમે જ નિર્ધારી હતી, વિદાયની આ ઘડી, તોયે મન કહે, ન જા, ન જા, ન જા...’

એ પછી સપ્તપદીના સાતફેરા ફરવાની ક્ષણ આવીને ઊભી રહે છે.

દીકરી એક શમણું, આપણું છતાં પરાયું, દીકરી આપણી તોયે પરાયી. હથેલીમાંથી સરકી જાય છે. પણ હૃદયમાં તો સદા વિરાજે છે. દીકરી જન્મે છે ત્યારે જુદા પડવાની, દૂર થવાની એક ઝાંખી લકીર અવતરે છે. તે લકીર કમશ: વિસ્તરે છે, ફેલાય છે અને સ્પષ્ટ થતી જાય છે. તે દૂરીનું દુ:ખ છે પણ શમણાંને તો જીવાડવા પડે છે. તે આપણી હથેળીમાંથી બીજાની હથેળીમાં આપવામાં આવે છે.

મારી સમજ કાંઈક એવી છે કે પુત્ર એ પિતાનું રૂપ છે, પરંતુ પુત્રી એ તો પિતાનું સ્વરૂપ છે. પુત્ર એ બાપનો હાથ છે, પરંતુ દીકરી એ બાપનું હૈથું છે. અને એટલે જ તો બાપ જ્યારે કન્યાદાન આપતો હોય ત્યારે, એ દીકરીનો હાથ જમાઈના હાથમાં આપતો હોય છે, પરંતુ વાસ્તવમાં તો એ પોતાનું હૈથું જ આપતો હોય છે અને એટલે જ તો આપણા સમર્થ લોકકવિ શ્રી. દાદાભાઈએ ‘કાળજા કેરો કટકો મારો હાથથી છૂટી ગયો’ આવી અદ્ભુત વાત ગાઈ છે.

રામચરિત માનસમાં લખ્યું છે - ‘પુત્રી પવિત્ર કિચેઉ કૂલ હોઉ’ એટલે કે પુત્ર બાપના એક જ કુળને તારે છે, પરંતુ દીકરી બન્ને કુળને, એટલું જ નહીં, ત્રણેય કુળને તારતી હોય છે.

‘કરજો જતન તમે લાડકડીનાં, ટુકડો બાપનાં હૃદયનો, દીકરી છે દરિયો વ્હાલનો!’

□□□

મુંબઈ - મારો પ્રથમ પ્રેમ...

મનાલી ભાનુશાલી

૧૧ મું. વાણિજ્ય

મુંબઈ એટલે એક તરફ સહ્યાદ્રિની મનોરમ પર્વતમાળા અને બીજી તરફ સૂર્યને રોજ સાંજે પોતાનામાં સમાવી શાંત કરતા અરબી સમુદ્ર વચ્ચેના ટાપુઓને કાળક્રમે જોડાતા બનતું મહાનગર, જેને જોતાં વેંત જ પ્રેમ થઈ જાય છે. મુંબઈ ખરેખરા અર્થમાં દેશનું પ્રથમ પંચરંગી મહાનગર છે. મોહમયી મુંબઈનગરીમાં અગણિત સુંદર સ્થાપત્યો અને ઐતિહાસિક ધામો છે. ક્ષેત્ર કોઈપણ હોય, જીવનમાં આગળ વધવા ઈરછતો પ્રત્યેક ભારતવાસી આ મોહમયી પ્રત્યે વત્તેઓ છે અંશે મોહિત છે. મુંબઈ

દેશની આર્થિક રાજધાની બની છે અને એમાં ઘણું બધું બેનમૂન છે. એમાં અનેક વંશ, ભાષા, ધર્મ, પ્રદેશના લોકોનું પ્રદાન છે, પરંતુ ગુજરાતીઓનું પ્રદાન સવિશેષ છે. એવું માત્ર આપણે જ નથી કહેતા, ઈતિહાસવિદો અને સમાજશાસ્ત્રીઓ પણ સ્વીકારે છે. મુંબઈમાં, દિલ્હી, કોલકત્તા, ચેન્નઈથી કંઈ વિશેષ એવું છે, જે જલ્મી સદીથી અને દેશ સ્વતંત્ર થયા પછી વિશેષ, ભારતવાસીઓને સતત પોતાના તરફ ખેંચતું રહ્યું છે, અને મને પણ પોતાની તરફ આકર્ષિત કરી લીધું છે.

ધંધો, રોજગાર માટે મુંબઈ લોકોને આકર્ષે એ તો સ્વાભાવિક છે, પરંતુ એ સાથે મોજમજા, મસ્તી, ખુલ્લાપણું, જીવનના વિવિધ સામાજિક ક્ષેત્રોમાં પ્રથમ સ્થાન તથા વિશિષ્ટ સૌંદર્ય ધામોનું દર્શન જેવાં અનેક કારણો દેશભરમાંથી અને વિદેશથી પણ લોકો મુંબઈમાં ઠલવાતા જ રહે છે. ‘મુંબઈનાં જોવા જેવાં સ્થળો’ નો પાઠ એક સમયે પ્રાથમિક શાળામાં ભણાવાતો. ત્યારે સ્થળોનાં નામો અને વર્ણનો વાંચી આંખ અહોભાવથી પહોળી થઈ જતી. ઉનાળાનાં વેકેશનમાં મુંબઈ ફરવા જઈ શકતાં દોસ્તો-સખીઓનાં સદ્નસીબની ઈર્ષ્યા થતી. એમના મોંએ મુંબઈ નગરીની અલબેલી મજાઓ અને સુંદર ધામોનીવાત દિવસો સુધી મૌન મનમાં વાગોળતી રહેતી. ત્યારે શ્રી. નિરંજન ભગતની આ પંક્તિઓ ખૂબ જ ઉચિત લાગતી હતી,

“ચલ મન મુંબઈ નગરી, જોવા પુષ્પ વિનાની મગરી,
અહીં લોકો ચિત્રો જેવા, વગર પિછાણો
મિત્રો જેવા.” - શ્રી. નિરંજન ભગત

આજે દેશના લગભગ હર ત્રીજા મારાસનો નજીકનો કે દૂરની સગો મુંબઈ માં વસે છે અથવા મુંબઈમાં આવજા કરે છે ત્યારે મુંબઈની પૂર્વભૂમિકા વિશે તો જાણ હોવી જ જોઈએ ને? હું ટૂંકી પૂર્વભૂમિકા ખાંધું તો વર્ષ ૧૮૯૧ માં જ્યારે ઈંગ્લેન્ડના રાજા ચાર્લ્સ બીજાએ ઔગાન્ઝાની રાજકુમારી કેથરિન સાથે પ્રભુતામાં પગલાં પાડયાં ત્યારે ‘બોમ્બે’ ટાપુ દહેજમાં આપવામાં આવ્યો હતો. જોકે રાજા ચાર્લ્સ બીજાને તો ખબર પણ નહોતી કે તેમની લગ્નભેટ છે ક્યાં? તેમણે એ જાણવાની બહુ દરકાર પણ લીધી નહીં ને એટલે જ બ્રિટિશ ઈસ્ટ ઈન્ડિયા કંપનીને વર્ષે માત્ર ૧૦ પાઉન્ડના દરે એ ટાપુ ભાડે આપી દીધો. બસ, આ શહેરનો ઇતિહાસ અહીંથી જ શરૂ થયો... બ્રિટિશરોએ આ દેશનું જોરદાર શોષણ ક્યું એ

વાત જેટલી ખરી છે, એટલી જ બીજી વાત એ પણ ખરી છે કે જો બ્રિટિશરો ન આવ્યા હોત તો આ ટાપુઓ ક્યારેય ‘મુંબઈ’ ન બની શક્યા હોત.

સિનેમા, ટીવી અને ઇન્ટરનેટે મુંબઈની તમામ સચિત્ર ખૂબીઓ ટેરવાવગી કરી નાખી છે ત્યારે મુંબઈનાં જોવાલાયક સ્થળોની જેમ કે ગેટવે ઓફ ઇન્ડિયા, નરીમાન પોઈન્ટ, રાજાબાઈ ટાવર, ચોપાટી, એલિફન્ટાની ગુફાઓ, છત્રપતિ શિવાજી ટર્મિનસ (સીએસટી), બીજાં સ્થાપત્યો, હેંગિંગ ગાર્ડન, કમલા નેહરુ પાર્ક, માછલીઘર, ગોવાલિયા ટેન્ક, મહાલક્ષ્મી મંદિર, સિદ્ધિવિનાયક મંદિર, જૂહુ ચોપાટી, ગોરાઈ, બોરીવલીનો નેશનલ પાર્ક, કેનેરી કેવ્હસ, બૂટઘર, એસેલ વર્લ્ડ, વોટર કિંગ્ડમ, કાલા ઘોડા, હોર્નિમન સર્કલ, કોફર્ડ માર્કેટ, વોટસન હોટેલ, પેગોડા, મલાડનો આકસા બીચ, પવઈનો હીરાનંદાની ગાર્ડન, સુરુચિ બાગ, ચિચોંટીનો ધોધ, તુંગારેશ્વરનો ધોધ વગેરે જેટલાં સ્થળોનાં નામ ...લઈએ તેટલાં ઓછાં પડે. આ સ્થળોનાં ઇતિહાસ, ભૂગોળ, સામાજિક મહત્ત્વ અને સુંદરતાની વાતો કરીએ તો દિવસો ઓછાં પડી જાય. આ બધાં જ સ્થળો અદ્ભુત છે. એ સૌની મુલાકાત લેવાનું, મુંબઈ આવનાર માટે લગભગ અનિવાર્ય જ છે.

આ તબક્કે તો માત્ર એટલી જ વાત કરવી કે શ્રી મોહમયી મુંબઈ મહાનગરી એક ચમત્કારી નગરી છે. અફાટ વસતિ (લગભગ એક કરોડ ૩૦ લાખ), અસંખ્ય વાહનો, ઘડિયાળના કાંટે એટલે ડેડલાઈન પર દોડતું જીવન, ધંધો - રોજગાર અર્થે, મોજમજા મસ્તી અને ખુલ્લાપણું તેમજ જીવનનાં વિવિધ સામાજિક ક્ષેત્રોમાં પ્રથમ સ્થાન તથા વિશિષ્ટ સૌંદર્ય ધામોનું દર્શન જેવા અનેક કારણોસર મુંબઈ મારો પ્રથમ પ્રેમ છે.

□□□

કરીએ તેવું પામીએ

દીક્ષિતા પટેલ

૧૧, મું. વાણિજ્ય

'Trees are our trace friends'

અંગ્રેજીમા રચાયેલી આ પંક્તિનો ગુજરાતી અર્થ થાય છે કે, 'વૃક્ષો જ આપણા સાચાં મિત્રો છે' આ પંક્તિનો અર્થ સમજીને તેને રોકવાનું કામ કોઈ કરે છે સહી? આ સવાલનો એકાક્ષરી જવાબ છે 'ના'. કોઈપણ મનુષ્ય પર્યાવરણ પ્રત્યે જાગૃત નથી.

“નિત્ય પથ્થરની પૂજા કરતાં-કરતાં હવે, માનવી-હૃદયને પણ પથ્થરના સંગનો રંગ લાગ્યો છે.” માનવી પોતાના સ્વાર્થ માટે કંઈ પણ કરવા અચકાતો નથી. માત્ર વૃક્ષ નહીં પરંતુ અનેક એવી પર્યાવરણીય બાબતો છે જે ફક્ત માનવી સ્વાર્થને લીધે પર્યાવરણ નષ્ટ થઈ રહ્યું છે. ભારતમાં ઔદ્યોગિક પ્રગતિ થઈ રહી છે. જેય સિક્કાની બે બાજુઓ હોય છે તેમ આ પ્રગતિના ફાયદા અને ગેરફાયદા બંને છે. ફાયદા તો એ છે કે લોકોનું જીવન ઝડપી બની રહ્યું છે. લોકોનાં જીવનમાં હરેક કામ સક્ષમ રીતે પાર પડી રહ્યાં છે. માત્ર એક આંખના પલકારામાં લોકોનાં કામ પૂર્ણ થાય છે. પરંતુ આ બધાથી થોડું દૂર તેના ગેરફાયદા પણ ઘણા છે. રોજગારની તક માટે લોકો શહેરમાં સ્થળાંતર કરે છે. પરિણામે સંયુક્ત કુટુંબ પધ્ધતિનો નાશ થઈ રહ્યો છે. કારખાનાંઓનો ઉપયોગ વધ્યો. યંત્રોની મદદથી માનવીની જીવનની હરેક જરૂરિયાત પૂરી થાય છે. પહેલાં જે કામ ૧૦૦ મજૂરોની સહાયથી કરવામા આવતું હતું, આજે એજ કામ એક જ મજૂર કારખાનાંનાં યંત્રોની મદદથી કરે છે. પોતાના સ્વાર્થને માનવી એટલું મહત્ત્વ આપવા

લાગ્યો છે કે તેના માટે સરકારના નિયમો પણ મહત્ત્વના નથી. પર્યાવરણનું જતન કરો. પરંતુ આ નિયમોનું પાલન કેટલા લોકો કરે છે? ભારતની કરોડોની આબાદી માંથી માત્ર ૧૦% લોકો જ આ નિયમનું પાલન કરે છે.

આ બધા થયા ગેરફાયદા. પરંતુ જે રીતે ફાયદાનું પરિણામ આવ્યું કે માનવી જીવન ઝડપી અને સહેલું બની ગયું. ગેરફાયદાથી થયો પર્યાવરણનો નાશ. કારખાનાંમાંથી નીકળતા ધુમાડા, ગંદકીપાણી, મોટા પ્રમાણમાં થતું ધ્વનિનું નિર્માણ, આ બધા પર્યાવરણને નષ્ટ કરવા સક્ષમ છે. પર્યાવરણનાં અસંતુલન માટે ફક્ત કારખાનાંઓ જ કારણભૂત નથી. માનવોપણ આમાં બરોબરના ભાગીદાર છે. ભગવાનની પૂજામાં ઉપયોગ માં લેવાતાં ફૂલો, તેમજ નદીનાં પાણીમાં કપડાં ધોવાં, ઢોરો ને નવડાવવું, નદીની બાજુમાં, શૌચ કરવું જેવા અનેક કારણોથી પર્યાવરણનું નુકસાન થાય છે. માનવો પર્યાવરણનું નુકસાન કરે છે તો હવેએવું લાગે છે કે પર્યાવરણ પણ માનવોનું ભરપૂર પ્રમાણમા નુકસાન કરશે. તેનું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે કે ૨૦૧૩ માં ઉત્તરખંડમા આવેલું પૂર. આ પૂરે માનવો તો દૂર પણ ભગવાનની મૂર્તિ, હજારો ઘરો નો પણ નાશ કર્યો. કરીએ તેવું પામીએ.

આ ઘટના બાબત વિજ્ઞાનનું કહેવું છે કે, આ ઘટના જંગલોના નાશ થી થઈ છે. જંગલોનો નાશ થવાથી ભારત જેવા અનેક દેશોમાં ઋતુઓના. સમયગાળા માં વધઘટ થઈ રહી છે. વરસાદ અનિયંત્રિત રીતે વરસે છે. ક્યારેક

ઉનાળામાં તો ક્યારેક શિયાળામાં વર્ષાનું અગમન થઈ રહ્યું છે. તેને સીધે મોસમી પાકોનું વધુ પ્રમાણમાં નુકસાન થાય છે. જંગલોની કાપણીએ એક પ્રકારનું પાપ જ છે.

“પુણ્ય કર્યા વિના માનવીને પુણ્યનું ફળ ભોગવવું છે, અને પાપ કરવા છતાંય, પાપની પ્રાપ્તિ પસંદ નથી.” માનવીએ વૃક્ષોની કતલ કરી અર્થાત્ એક સજીવની કતલ

કરી. માનવો માટે એક છેલ્લી સલાહ, હજી પણ સમય આપણા હાથમાં છે. તેને પકડી લો અને જાગો. પર્યાવરણનું રક્ષણ કરો નહિ તો એક દિવસ એવો આવશે જ્યારે ભગવાન તો શું દુનિયાભરની કોઈ તાકાત તમારું રક્ષણ નહિ કરી શકશે. “કરશો પર્યાવરણનું જતન, તો થશે તમારું જતન”

□□□

મુંબઈ - મારો પ્રથમ પ્રેમ

તન્વી શાહ

૧૧, મું. વિજ્ઞાન.

એશિયા ખંડના, ભારત દેશના, મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં સાગરતટે વસેલા મુંબઈ શહેરના નામથી, વિશ્વના નાનામાં નાના ખૂણામાં વસતો માનવ પણ અજાણ નથી.

“ચલ મન મુંબઈ નગરી, જોવા પુરછ વિનાની મગરી.”

કવિ નિરંજન ભગતના આ શબ્દોને સાર્થક કરતા હોય એમ આજે પણ રોજના સેંકડો માણસો ભારત દેશના નાના મોટા સ્થળો મુંબઈ નસીબ અજમાવવા આવે છે અને ચોવીસેય કલાક પ્રવૃત્તિથી ધમધમતું આ શહેર આશરે આવનારને રોજી-રોટી તો અચૂક આપે જ છે!

મુંબાદેવીના મંદિરને કારણે આ શહેરનું નામ મુંબઈ પડ્યું. વિશાળ સાગરતટ, સ્કાયસ્કેપર્સ અને બહુમાળી ઈમારતોની સાથે સાથે એશિયાની સૌથી મોટી ઝૂંપડપટ્ટી ધારાવી ને ધરાવતું મુંબઈ ખરેખર વિવિધતાઓથી ભરેલું છે. વિશ્વમાં સહુથી લાંબો સમય લગભગ ૨૨

કલાક દોડતી લોકલ ટ્રેન અહીંની ખાસિયત છે. આ ટ્રેનમાં સવારી કરતાં જ ખ્યાલ આવે કે ભારત દેશના એકએક રાજ્યનો નાગરિક મુંબઈમાં વસે છે એટલું જ નહીં વિશ્વના હરેક દેશના પ્રવાસીનાં દર્શન પણ અહીં દુર્લભ નથી!

મુંબઈની કોઈપણ ઑફિસમાં લંચટાઈમ દરમિયાન લટાર મારો! કોઈ મદ્રાસી પોતાના સાંભારના બદલામાં ગુજરાતી પાસેથી ઊંધિયું લઈને આરોગતો હશે, તો પંજાબીના પરોઠા લઈ બંગાલી બાબુ રસગુલ્લાની લદાણ કરતો દેખાશે. મુંબઈમાં વસતી સ્ત્રીઓના કબાટમાં બાંધણીની સાથે પંજાબી ડ્રેસ, કાંજીવરમ સાડી અને જીન્સના પેન્ટ, ટી-શર્ટ પણ “વૈશ્વિક એકીકરણ” ના નારા લગાવતા દૃષ્ટિમાન થશે. અર્થ, ધર્મ, નાત, જાત, ભાષાની ‘વિવિધતામાં એકતા’ એ મુંબઈ નગરીનો જીવનમંત્ર છે.

પુચ્છ કપાઈ જતાં મગરી તરફડ્યા કરે એમ આ મુંબઈ નગરી પણ સવાર, બપોર, સાંજ

અને રાત્રે સુષ્કાં સતત પ્રવૃત્તિઓથી ધમધમ્યા કરે છે. કહેવાય છે કે મુંબઈ શહેર ક્યારેય સૂતું નથી. અહીંના રસ્તાઓ પર અવિરત વાહન વ્યવહાર ચાલ્યા જ કરે છે. કવિ નિરંજન ભગતે લખ્યું છે,

“અહીં લોકો ચિત્રો જોવા, વગર પિછાણે મિત્રો જોવા.”

મૈત્રીનો ગુણ મુંબઈને કદાચ સાગર કાંઠાએ આપ્યો હશે! અહીંના લોકોનાં હૃદયમાં સાગર જેવી વિશાળતાનાં દર્શન થાય છે. મુંબઈના રસ્તા પરનો અજાણ્યો માર્ગસ પાણ અપરિચિત વ્યક્તિને સાચી દોરવાણી આપે છે! પોતાના રોટલામાંથી બટકું બીજાને આપવામાં મુંબઈના રહેવાસીને અનેરો આનંદ અને સંતોષ પ્રાપ્ત થાય છે. તેની આ માનવતાની ભાવનાને કારણે જ કહેવાય છે કે મુંબઈ હરેક કુદરતી આફતોથી બચી જાય છે. તેની ત્રણ બાજુએ વિરાજતા દરિયાદેવ મુંબઈનું રક્ષણ કરે છે, ઘણાચોરી, ડ્રગ્સ, ભ્રષ્ટાચારનાં પાપથી પણ પર ન રહી શકેલ આ શહેરે પોતાની શાનને, આબરૂને ઊની આંચ પણ આવવા દીધી નથી.

અતિશય વસ્તી વધારા અને ધસારાને કારણે અસ્વચ્છતા, અવ્યવસ્થા અને અગવડથી અકળાતું મુંબઈ શહેર ફરી કરવટ બદલવા લાગ્યું છે. મલ્ટિપ્લેક્સ થિએટરો, ઊભરાતાં શોપિંગ મૉલ, આધુનિક બહુમાળી ઈમારતો, મોટાં મોટાં ફ્લાય ઓવર, સબ-વે, મેટ્રો, મોનોરેલ નું આયોજન આ બધું મુંબઈને શાંઘાઈ. આધુનિક વૈકુંઠ ‘સ્વપ્નનગરી’ માં રૂપાંતરિત કરવા કટિબદ્ધ થયું છે. ત્યારે એક પ્રશ્ન દિલને હચમચાવી જાય છે. ‘રોટલો રળીને રાત્રે ઓટલો શોધવા ફાંફાં મારનાર, ફૂટપાથને જ ઘર માનીને આખ્ખી જિંદગી વિતાવનાર હજારો નિરાશ્રિતોને આ માયાવી શહેર માથે છાપરું બાંધી આપવામાં સફળ થશે ખરું! કે પછી કોઈ જાદુગરની માયાજાળ જેવું માયાવી, ઉદ્દમી અને વૈકુંઠ જેવા મુંબઈમાં જન્મ લેનાર પુણ્યશાળી જ અહીં ‘ઘર’ વસાવવાનું શમણું... સાર્થક કરી શકશે... અને જૂની રંગભૂમિનું ગીત ગાશે...

આ બધા કારણે મુંબઈ મને બહુ વહાલું છે. એ મારો પ્રથમ પ્રેમ છે!

□□□

“જો સોવત હૈ વો ખોવત હૈ”

ભક્તિ લાપસિયા

૧૧, મું. વાણિજ્ય

અર્થ : આ પંક્તિમાં કવિએ પુરુષાર્થનું મહત્ત્વ દર્શાવ્યું છે. આ જગતમાં કેટલાક મનુષ્યો કેવળ નસીબ ઉપર જ આધાર રાખી નિષ્ક્રિય બેસી રહે છે. સુખ, વૈભવ, કાંચન અને કીર્તિ નસીબમાં હશે તો મળશે જ એવો એમનો અખંડ વિશ્વાસ હોય છે. જ્યારે આ બધું તેમને મળી જતું નથી ત્યારે તેઓ નસીબને દોષ દે છે.

વાસ્તવમાં પુરુષાર્થ ન કરનારાનું નસીબ પણ નિષ્ક્રિય જ રહે છે, જ્યારે પુરુષાર્થીનું નસીબ પણ તેની સાથે આગળ વધે છે. સિંહ જેવો સિંહ પણ શિકાર માટે પ્રયત્ન ન કરે તો કોઈ પશુ પોતાની મેળે જ તેના મોંમાંમેત્રિ આવીને પડતા નથી. ‘ચરે તે ચરે અને બાંધ્યો ભૂખે મરે’ એ કહેવત પણ આ જ સત્યનું સમર્થન કરે છે.

‘ઉદમથી જ કાર્યો સિદ્ધ થાય છે ન કે મનોરથોથી, સૂતેલા સિંહના મોમાં પશુઓ પડતાં નથી’

આમ, કોઈ પણ વસ્તુ કકત નસીબથી જ મળી જતી નથી, પ્રારબ્ધમાં હોય તો પણ તે મેળવવા માટે અને ઉજ્જવળ ભાવિનાં ઘડતર માટે પુરુષાર્થ જરૂરી છે. નેપોલિયન, અબ્રાહમ લિંકન, ગાંધીજી વગેરે પુરુષાર્થને બળે જ મહાપુરુષો બની શક્યા. પુરુષાર્થથી જ મનુષ્ય પોતાનું ભાગ્ય ઘડી શકે છે.

પરસેવો પાડયા વિનાની પ્રાપ્તિ સુખ,
અને શાંતિની સમાપ્તિ કરે છે. - ગ્રેવિલ

કોઈએ ઠીક જ કહ્યું છે, ‘મનુષ્યે મહેનત કર્યા વિના ભોજન ન કરવું જોઈએ. જે પરિશ્રમ કરે છે તેને જ ભોજન કરવાનો અધિકાર મળે

છે. ભગવદ્ ગીતામાં પણ શ્રમ કર્યા વિના ભોજન નહિ લેવાનો અનુરોધ કરવામાં આવ્યો છે. મહાત્મા ગાંધીજીએ પણ શ્રમનું ગૌરવ કર્યું હતું.

પુરુષાર્થ તજી જે અવલંબે માત્ર દેવને, મહેલના સિંહ શા તેને માથે બેસે છે કાગડા.

કઠોર પરિશ્રમનો કોઈ વિકલ્પ નથી, આપણે પરિશ્રમરૂપી પારસમણિના સ્પર્શથી જ સુખી થઈ શકીએ. આથી આપણે શ્રમ કરવા માટે હરહંમેશ તત્પર રહેવું જોઈએ.

આળસ એ શરીર અને મનને મળેલો શાપ છે, તે સર્વ પ્રકારના દુરાચારની જનેતા છે, શૈતાનને નિરાંતે સૂઈ રહેવાનું ઓથીકું છે.

- બર્ટન

□□□

સ્વાસ્થ્ય-જાગૃતિ

ભક્તિ શાહ

૧૧, મું. વાણિજ્ય

આપણે બધાં સ્વસ્થ રહેવા માગીએ છીએ. સ્વસ્થ રહેવું એટલે શું? મોટા ભાગના માણસો શારીરિક સ્વાસ્થ્યનો પર્યાય સમજે છે. દાકતર વ્યક્તિનાં સ્વાસ્થ્યનું આકલન બ્લડ ટેસ્ટ, ઈ.સી.જી. એકસ-રે વગેરે દ્વારા કરે છે, તથા તપાસને આધારે માણસને સ્વસ્થ કે અસ્વસ્થ જાહેર કરે છે. પણ સ્વાસ્થ્યનો સંબંધ માત્ર શરીર સાથે જ નહીં, પણ જીવનનાં હરેક પાસાં સાથે જોડાયેલો છે. એટલે સ્વાસ્થ્યને આપણે તેના પૂર્ણ સ્વરૂપમાં જોવું જોઈએ.

માણસ કેવળ પંચ મહાભૂતોનો સમુદાય માત્ર નથી, તેનામાં ચિત્ત, મન, તેમજ ઈન્દ્રિયોનો

પણ સમાવેશ છે. માણસની માનસિક સ્થિતિનો તેના શરીરનાં સ્વાસ્થ્ય પર ઘેરો પ્રભાવ પડે છે. ઘણીયે બીમારીઓ એવી છે, જેની ઉત્પત્તિનું કારણ આપણા મનમાં છે. મન કેવી કેવી રીતે શરીર ઉપર પ્રભાવ કરે છે, તેનું ઊંડાણકી વૈજ્ઞાનિક સંશોધન થયેલું છે. આપણી મનઃસ્થિતિ આપણી નર્વસ સિસ્ટમનાં માધ્યમથી એન્ડોકાઈન ગ્લેન્ડ્સ નાં દ્રવ્યોનો સ્ત્રાવ કરે છે, જેનો સીધો પ્રભાવ આપણી રોગ પ્રતિકારક શક્તિ ઉપર પડે છે. આ રોગ પ્રતિકારક શક્તિને કારણે જ આપણે સ્વસ્થ રહી શકીએ છીએ.

જીવનનાં શારીરિક તેમજ માનસિક સ્તર ઉપરાંત સ્વાસ્થ્યનો નિકટનો ને ઊંડો સંબંધ અધ્યાત્મ સાથે પણ છે. આજે આ ક્ષેત્રમાં ખાસ્સું સંશોધન થયું છે અને તેના ઉપરથી એવાં કેટલાંયે પ્રમાણ હાથમાં આવ્યાં છે, જેનાથી સિદ્ધ થાય છે કે માણસનું સ્વાસ્થ્ય તેના આધ્યાત્મિક સ્તરથી પરિવર્તિત તેમજ પ્રભાવિત થાય છે. તેથી સંપૂર્ણ ને સર્વાંગીણ સ્વાસ્થ્ય ત્યારે જ શક્ય છે, જ્યારે આપણે ન કેવળ શારીરિક ને માનસિક પાસાંનો જ ખ્યાલ રાખીએ, પણ આધ્યાત્મિક પાસાંનોયે પૂરતો ખ્યાલ રાખીએ.

આજે સ્વાસ્થ્યનાં ક્ષેત્રમાં ચારેકોર એલોપથીનું પ્રભુત્વ જોવા મળે છે. રોજબરોજ ખૂલતી રહેલી નવી હોસ્પિટલો, પરીક્ષણ કેન્દ્રો, દવાની દુકાનો આ વાતની સાક્ષી પૂરે છે. આજે સામાન્ય માણસ પછી તે અમીર હોય કે ગરીબ, શિક્ષિત હોય કે અશિક્ષિત, શહેરી હોય કે ગ્રામીણ-પોતાનાં સ્વાસ્થ્ય સંબંધી તકલીફોનું સમાધાન એલોપથીમાં જ શોધે છે. સમાજ અને સરકાર પણ મોટે ભાગે આ જ પદ્ધતિનું અનુમોદન કરે છે, અને આના વિકાસ માટે પૂરો સહયોગ આપે છે. પરંતુ શું એલોપથીમાં સ્વાસ્થ્ય સાથે જોડાયેલા હરેક સવાલનો જવાબ છે? શું ક્યાંક એવું તો નથી ને કે એક તકલીફ દૂર કરતાં કરતાં આ પદ્ધતિ બીજી નવી તકલીફ ઊભી કરી દે છે? આ પ્રશ્નોના ઉત્તર માટે આપણે એલોપથી પાછળ રહેલી વિચારધારાનું થોડું અવલોકન કરવું પડશે.

આધુનિક ચિકિત્સાપદ્ધતિ દવાઓ દ્વારા રોગનાં લક્ષણોમાંથી તુરંત રાહત આપે છે. રોગોનાં લક્ષણોમાંથી છુટકારો મેળવવા મોટે ભાગે દવાઓ દ્વારા તેમને દબાવી દેવામાં આવે છે. આપણે એ ભૂલી ગયા છીએ કે રોગોનાં લક્ષણ તો આપણી અંદરની અસ્વસ્થતાના

સંકેત માત્ર છે. તે સંકેતને સમજ્યા વિના દવા મારફત તેનાથી દૂર ભાગીને રોગને જટિલ તેમજ અસાધ્ય બનાવી રહ્યા છીએ.

સ્વાસ્થ્ય ઉપર અસર કરનારું એક બીજું કારણ પણ સમજવા જેવું છે. આજે ચારેકોર બજારુતા અને ભ્રષ્ટાચારનું વાતાવરણ ઊભું થઈ રહ્યું છે. નવી નવી હોસ્પિટલો અને જાતજાતનાં નવાં પરીક્ષણ કેન્દ્રોમાં ભારોભાર બજારુતા પેસી ગઈ છે. આ આખીયે પરિસ્થિતિમાં ધરમૂળથી પરિવર્તન આવે, એમ આપણે સહુ ઈરછીએ છીએ. માત્ર શરીરને સાચવવાથી જ નહીં, મન તેમજ આત્માની સુખ-શાંતિ જાળવીને જ આપણે આપણું સ્વાસ્થ્ય કાયમ રાખી શકીશું. બીજી વાત એ કે માણસે પોતે પોતાનાં સ્વાસ્થ્યની જવાબદારી સ્વીકારવી અને પોતાના સ્વાસ્થ્ય પ્રત્યે સજાગ રહેવું. આજે તો દાકતરોના હાથમાં બધું સોંપી દઈએ તો આપણે સ્વસ્થ કરી દેશે. માનીને આપણે આપણા શરીરને એક મશીનનો અને દાકતરોને મિકેનિકનો દરજ્જો દઈ દીધો છે.

સાથોસાથ પ્રકૃતિની અસીમ શક્તિને ઓળખવી, એ અત્યંત આવશ્યક છે. આ પ્રકૃતિ પોતે એક મહાન ચિકિત્સક પણ છે. આપણે જેટલા એની નિકટ જઈશું, તેટલા આપણે વધુ સ્વસ્થ થઈશું. રોગોનાં લક્ષણો વાસ્તવમાં આપણને સ્વસ્થ બનાવવાની દિશાના પ્રકૃતિનો પ્રયાસ છે. દાખલા તરીકે, ઊલટી ને ઝાડા અવાંછિત પદાર્થોને શરીરની બહાર કાઢી નાખવાની પ્રાકૃતિક પ્રક્રિયા છે. તેને એકદમ રોકી દેવાથી મૂળમાં સ્વાસ્થ્યને જ હાનિ થશે.

પ્રકૃતિમાં નિષ્ઠા કાયમ રાખવાની સાથેસાથે આપણે મૃત્યુની સરસાઈનોયે સ્વીકાર કરવો પડશે. નહીં તો આપણે ભયમુક્ત નહીં

બની શકીએ અને ભય આપણા માનસિક રોગોનો જ છે. શાંત ભાવે યથાસમય મૃત્યુને અપનાવી લેવું, એ એક સફળ તેમજ સ્વસ્થ જીવનની નિશાની છે. ભૌતિકવાદમાં ગરક થઈને આપણે આપણા સ્વાસ્થ્ય ઉપર કેવો કુઠારાઘાત કર્યો છે, તે નીચેની પંક્તિઓમાં આબાદ ચખવાયું છે -

'We squander health in seeking wealth;
We toil, we hoard, we save and then
squander

Wealth in seeking health - only to find the
grave.'

પૈસો પૈસો ની લાયમાં આપણે આરોગ્ય વેડફી નાખીએ છીએ. પૈસો મેળવવા જતાં આપણે લોહીનું પાણી કરી નાખીએ છીએ. ખૂબ પૈસો ભેગો કરીએ છીએ, ખૂબ બચાવીએ છીએ, અને પછી ફરી આરોગ્ય મેળવવા પૈસાનું પાણી કરીએ છીએ, પણ સ્વાસ્થ્યને બદલે પામીએ છીએ કબર!

□□□

આત્મજા

પ્રાચી દોશી

૧૧, મું. વાણિજ્ય

સ્નેહનો અમને મળ્યો છે છલકતો દરિયો !
વહાલમાં કેવો ભળ્યો છે મલકતો દરિયો !

દીકરી અમારે મન શું છે? દીકરીનો સ્નેહ કેવો હોય છે? દીકરી એટલે શું? અમારા જીવનમાં, અમારા દિલમાં દીકરીનું શું સ્થાન છે? હું શું લખું? મારે માટે આ લખવું સાચે જ મુશ્કેલ છે, કારણકે અમારી એટલે કે આપણી દીકરી એ આપણું સર્વસ્વ છે. અમારા જીવનનું બળ છે તો અમારી નિર્બળતા પણ છે

દીકરી એટલે આત્મજા. કાળજાનો કટકો. દીકરી એટલે ઘરનો ઉજાસ, ઘરનો આનંદ - માતાપિતા અને ભાઈભાંડુઓ પર સ્નેહ વરસાવતી ધારા. ઉભય કુળને ઉજાળનારી દીપિકા. સ્નેહની પ્રતિમા.

‘દીકરી ના સાપનો ભારો, દીકરી ના કોઈ ઉજાગરો, દીકરીનો સ્નેહ છે ન્યારો, દીકરી તો તુલસીકયારો!’

સ્ત્રી સન્માનની ભાવના જે દેશમાં હજારો વર્ષથી સિંચવામાં આવી છે ત્યાં તો પુત્રીજન્મ અનોખો પર્વ ગણાવો જોઈએ. નારીગૌરવ એ તો રાષ્ટ્રની ગૌરવની આધારશિલા છે. ‘જે રાષ્ટ્રની સ્ત્રી ભ્રષ્ટ તે રાષ્ટ્ર નષ્ટ’ એ સ્પષ્ટ ધારણા હોવાથી આપણા મન્વાદિ સ્મૃતિકારોએ સ્ત્રીસંરક્ષણને ખૂબજ મહત્વ આપ્યું છે.

અંતરમાં વારંવાર એક વાતની પ્રતીતિ થઈ છે કે સાક્ષાત્ સૌંદર્યલક્ષ્મી એટલે દીકરી. ઊડાઊડ પતંગિયાંની પાંખોની વેગભરી ઝાંચથી આંદોલિત થતી હવાને થતું હોય એવું કે ચોમેરથી વીંટળાઈ વળી અડીઅડી સરી અડી જતા ધુમ્મસથી ખડકેન થતું હોય એવું કે અચાનક આખું આકાશ ઝળઝળી ઊઠે તો ક્ષણે દિશાઓને થતું હોય એવું કે પ્રલંબ રેતપટમાં ખોબોક છાંય મળી જતાં રેતકણોને થતું હોય એવું કંઈક એવું દીકરી બોલતાં, દીકરી સાંભળતા, દીકરીને જોતાં થતું હોય છે. ભીતર

કંઈક વહી જતું, કંઈક ઓગળી જતું, કંઈક છલકાઈ જતું હોય છે. ઘૂમરી ખાતી ટેકરીઓ વરચે એક શાંત, ઊંડું, દિવ્ય સરોવર હોય એવો હયાતીનો એક રમણીય પ્રદેશ છે. એનાં પ્રસ્તરતાં વલયોનો લય હૃદયના થડકારમાં ભળી જઈ જુગલબંધી વગાડતો હોય છે. એમાં ડુબકી દેતાં રોમરોમ રણઝણી ઊઠે છે, બત્રીસ કોઠે દીવા જલી ઊઠે છે. દીકરી વહાલનો દરિયો? હા, હા, હી... ક... રી... વહાલનો દરિયો, દીકરી. વહાલનો વિશિષ્ટ અર્થ છે જે ને અનેક મા-બાપ જાણે છે પણ એનું પોત હરેકનું પોતીકું, આગવું, નોખું હોય છે. બધિર થઈ રહેલી સંવેદનાને એ ઝંકૂત રાખે છે.

દીકરો એક પરિવારને તારે છે, તો દીકરી બીજા વધારે પરિવારને તારે છે!!

દીકરો વારસ છે તો દીકરી વારસ છે!

દીકરી તો મા-બાપનો શ્વાસ છે. જે સીધા વગર ચાલતું પણ નથી.

અને સમય આવ્યે છોડ્યા વગર પણ ચાલતું નથી

ઈશ્વરે દીકરી ઘડીને માતા-પિતા ઉપર ઉપકાર કર્યો છે.

દીકરીનો મા-બાપ સાથેનો પ્રેમ પ્રારંભથી લઈને અંત સુધી એક સરખો જ વધે છે.

દીકરી જગતના કોઈ પણ ખૂણે જશે માતા-પિતાનાં હૃદયથી ક્યારેય દૂર થતી નથી.

દીકરી જ સરચાઈ છે. દીકરો ક્યારેક ભ્રમ સાબિત થઈ શકે છે.

અને એટલા માટે જ દીકરી સાસરે જાય છે ત્યારે માબાપની

આંખોમાં આંસુ વહે છે.

નક્કી માનજો, દીકરી તો ગયા ભવમાં જેણે પુણ્ય કર્યા હોય તેને જ મળે છે.

દીકરી એટલે

દીકરી એટલે એક નવી શરૂઆત
દીકરીએટલે ઠીંગલીઘર રાખવાનું એક બહાનું
દીકરી એટલે ચૌદ વર્ષની વયે તમે કેમ વર્તતા હતા

તેનું એક અજબનું સંભારણું
દીકરી એટલે માળિયા પરની અસ્તવ્યસ્ત વસ્તુઓનો ઘણી

દીકરી એટલે એ વ્યક્તિ જેના વિશે તમે ધારેલું એ

એકવીસ વર્ષની થશે એટલે તમે ચિંતામુક્ત

થઈ જશો પણ જે પિસ્તાળીસની વયે પણ તમને ચિંતાગ્રસ્ત રાખે છે.

દીકરી, તું ગમે તેટલે નાની હોય, તોય તું છે મારો પડછાયો ગમે તેટલો લાંબો હોય તોય પડછાયો છે.

એટલે જ તો કહેવાયું છે ને, “દીકરી તો બાપનો પડછાયો છે.”

કહેનારે તો દીકરીને વહાલનો દરિયો કહ્યો છે. એ તો માબાપના દીકરી પ્રત્યેનાં હેતનું ઘોતક છે. આપણે સમજી શકીએ એ કરતાં વધુ ઝડપે દીકરી મોટી થાય છે. સમજણનાં, બુદ્ધિનાં, આવડતનાં, હોશિયારીનાં, રસનાં, અવઢવનાં, મૂંઝવણનાં, ચિંતાનાં રૂપ બદલાતાં જાય પણ અંતઃસ્થ પ્રેમનું પોત એવું ને એવું અકબંધ રહે છે. દીકરીને પ્રથમવાર હાથમાં લીધી ત્યારે ભીતર ઊછળતો દરિયો પળભર થંભી ગયેલો. સ્પર્શ કરતાં યે જીવ ન ચાલે તેવી તાજ્યા. આવા વિશુદ્ધ અસ્તિત્વને ઈશ્વરનું રૂપ જ કહ્યું છે ને!

કારણ કે ઈશ્વરે દીકરીઓનું સર્જન જ કર્યું છે
પ્રસન્નતા અને પ્રેમના પ્રસાર માટે. ક્યાંક વાંચ્યું
છે:

god smiled when he made daughters,
because he knew he had created
love and happiness, for every mom
and dad.

પુત્રીની પ્રાપ્તિ એ અઢળક સંપત્તિની દેન
છે. હજી પણ એ હોય તો ઘર હજુ ખળભળી
ઊઠે છે, હજુ અજવાળું અજવાળું થઈ જાય છે.
દીકરી હવે મારી દોસ્ત, મારી માર્ગદર્શક છે ને
મૂળભૂત વહાલ હજુ એ દરિયો છે. એમનાં
સંભારણાં અને પ્રેમાળ સઘિયારો અમારી
પાછલી વચનું સુખ અને આશ્વાસન છે. દીકરી
વહાલનો દરિયો જ નથી, હું તો કહીશ, વહાલનો
ઊછળતો મહાસાગર છે. વિઘાતાની આશ્મોલ
ભેટ છે.

શૈશવનાં સપનામાં જોયેલી પરી,
સદેહે અવતરી...
થઈ દીકરી

દીકરી...
બારમાસી વાદળી,
ઝરમરતી ઝરમરતી
રાખે સઘળુંય લીલુછમ
.... બારેય માસ.

દીકરી...

કંટક વગરનો બાગ,
પંખીએ છેડેલો રાગ,
પાનખર વગરની વસંત,
સુગંધનો સાગર અનંત.

દીકરી...

જુઈની નાજુક કળી,
પ્રભુજીને ચડાવેલા ફૂલોની
અવેજીમાં મળી.

દીકરી...

મનગમતું ગીત,
હોઠે રમતું રહે...
નિપજાવે સુરીલું સ્મિત.

દીકરી એ અપાત્ર પ્રેમનો દરિયો છે. દીકરી
એટલે નિવ્યાજ સ્નેહ... આ તમે 'દીકરી
વહાલનો દરિયો' કહો છો એ સમીકરણ મને
યોગ્ય લાગતું નથી. 'દરિયો' કહેતાં ખારાશ,
ભરતી-ઓટ, ઉછાળા, તોકાન, પછડાટ એ
બધી અર્થરછાયાઓ ચિત્તમાં પ્રવેશી જાય છે.
અમને તો આ અમારી દીકરી વહાલનું ખળભળ
વહેતું, રમતું, ખેલતું-ફૂદતું નિરંતર નિર્મળ નીતર્યું
ઝરણું જ લાગી છે.

દીકરીનું હોવાપણું, તે જ ઘર,
દીકરીઓ તરકથી મળતી
લાગણીઓ
એ જ અમારી મૂડી

□□□

પરિવર્તન - આવકાર્ય ?

તેજલ અજય જેઠવા

૧૧, વાણિજ્ય

“પરિવર્તન સંસારનો નિયમ છે.”

ઉપરોક્ત વાક્ય મર્યાદા પુરુષોત્તમ ભગવાન રામ જેમનું એક રૂપ છે એવા, શ્રીકૃષ્ણદ્વારા કહેવાયેલું છે. જેનો ઉલ્લેખ ભગવદ્ ગીતા માં પણ થયેલો છે થોડા થોડા સમયાંતરે આપણામાં, આપણા જીવનમાં આપણી આસપાસનાં પરિસરમાં પરિવર્તન થતાં જ રહે છે. અમુક લોકોને આવાં પરિવર્તન પસંદ આવે છે, તો અમુક ને નથી ગમતું. કારણ કે તેમનાં વિચારે પરિવર્તન ખરાબ વસ્તુ હોઈ શકે.

આજ કાલ હરેક વસ્તુ માં પરિવર્તન આવ્યું જ છે. રહેણી-કરણી, ખાન-પાન, વસ્ત્રો, આભૂષણો, ચોલી, દેખાવ અને સ્વભાવ, પણ પરિવર્તનથી વંચિત નથી. ઘણાં વર્ષો પહેલાં આપણે આદિમાનવ હતાં, એકદમ અસત્ય અને જાનવર જેવાં પણ આજે આપણે માનવ છીએ આ પણ એક પરિવર્તન જ છે. આપણાં માં કેટલાંય પરિવર્તન આવ્યાં છે. આપણી આસપાસ પણ કેટલાય પરિવર્તન થયાં છે. પહેલાં બળદ ગાડા, ઘોડાગાડી, ઊંટગાડીનો ઉપયોગ કરનારાં આપણે આજે હરવા-ફરવાં માટે ટ્રેન, કાર, હેલિકોપ્ટર, મોનોરેલ અને મેટ્રોરેલ વાપરીએ છીએ પહેલાં લોકો એકબીજાને મળવા એક બીજાનાં ઘરે જતાં ત્યારે વાત કરી શકતાં, પછી તેમાં પરિવર્તન આવ્યું અને લોકો મોબાઈલ ફોન પર વાત કરી શકતાં થયાં અને આજે લોકો ફક્ત વ્હોટ્સ-અપ ને વી-નેટ પર જ મળે છે. માનવને એમ લાગે છે કે આ બધા ફાયદા જ છે. બેશક આ ફાયદા જનક તો છે કારણ કે આ પૈસા બચાવે છે. પણ આ મોબાઈલ ફોન જેવી

વસ્તુને લીધે માનવ એક બીજાનાં ઘરે જવાનું તો ભૂલી જ ગયો છે. આ બધી વસ્તુઓને માનવે પર્યાય રૂપે નહીં પણ હમેશા માટે સ્વીકારી લીધી છે. જેનાથી માનવ માનવથી દૂર થઈ ગયો છે. આ પણ પરિવર્તન નું જ પરિણામ છે.

પહેલાં ટેલિગ્રામ હતાં પણ હવે ફક્ત મોબાઈલ ફોન છે. આ પણ એક પરિવર્તન જ છે. હવે તો લોકોનાં રહેઠાણ પણ પરિવર્તિત થઈ ગયાં છે. પહેલાં લોકો નાનાં ઘરમાં રહેતાં. પણ હવે મોટી-મોટી ઈમારતો માં વન-બીએચકે, ટુ-બીએચકે માં રહેવા લાગ્યા છે. આ પણ એક પરિવર્તિત વસ્તુ જ છે. વડીલો કહે છે કે, “પહેલાં લોકો ઘરમાં ખાતા ને બહાર જતાં, પણ હવે લોકો બહાર ખાઈને ઘરમાં જાય છે.” આ પણ એક પરિવર્તન છે.

ચંત્રો તો ઠીક, પણલોકોનાં ખાવાં-પીવાની પદ્ધતિ, વસ્તુઓ પણ બદલાઈ ગઈ છે. પહેલાં લોકો દાળ-ભાત, શાક, રોટલી, ખીચડી ખાતાં અને આજે એવાં ભોજનને લોકો ‘આઉટ-ડેટેડ ફૂડ’ કહે છે. આજનાં જમાના માં તો પિઝ્ઝા, બર્ગર, ફ્રેન્ડી જેવી વસ્તુઓ ભોજન ગણાય છે. ખાવાની વસ્તુઓ તો ઠીક વાસણો પણ બદલાઈ ગયાં છે. પહેલાં લોકો તાંબા, પિત્તળ, સ્ટીલ જેવી ધાતુઓનાં વાસણમાં ભોજન કરતા પણ હવે તો કાગળ નાં અને પ્લાસ્ટિક નાં વાસણોમાં ખાય છે. આ પણ પરિવર્તન છે.

આજકાલ તો લોકોનાં પહેરવેશ અને આભૂષણોમાં પણ પરિવર્તન આવ્યું છે. પહેલાં લોકો સાદા, સુતરાઉ કપડાં પહેરતાં. પણ આજે, આજે તો સિલ્ક, ફરનાં કપડા પહેરે છે. આ છે પરિવર્તન,

પહેલાં લોકો નીચે જમાન પર બેસીને ખાતાં પણ હવે ડાઈનિંગ ટેબલ પર બેસીને આચ છે.

પહેલાં લોકોને પાણી જેવી વસ્તુ ક્યાંય પણ મળી જતી પણ પછી થી પરિવર્તન આવ્યું અને પાણી હવે ખરીદવું પડે છે. પહેલાં લોકો પાણી માટલામાં રાખતાં હવે ફીજ આવ્યાં છે. અને લોકો માટલાઓને જ ભૂલી ગયાં છે.

આપણ દેશની સત્તામાં પરિવર્તન આવ્યું, પ્રજામાં પણ પરિવર્તન આવ્યું. પરિવર્તન ક્યારેક ફાયદાકારક રહ્યું તો ક્યારેક નુકસાનકારક હજી પરિવર્તન તો થતાં જ રહેશે. કોઈક પરિવર્તન સારાં પરિણામ લાવશે, તો કોઈ ખરાબ.

પરિવર્તનનાં પરિણામો આપણે કેવા

લાવવા માગીએ છીએ એ આપણા જ હાથમાં છે. પરિવર્તનનાં પરિણામોના ભયથી આપણે પરિવર્તન રોકી તો ન જ શકીએ. કારણ કે પરિવર્તનથી જ પ્રગતિ છે. અને પ્રગતિ તો જરૂરી છે. આ માટે ફક્ત એક પ્રાર્થના કરી શકીએ કે આપનારાં પરિવર્તનો હિતકારક સાબિત થાય. અને આપણું હિતથવાની ઈરછાથી જ આપણે પરિવર્તનને આવકારીએ. પણ જે પરિવર્તન છેલ્લાં કેટલાક વર્ષોથી આવ્યા છે તેને કારણે ભ્રષ્ટાચાર મોંઘવારી, બળાત્કાર જેવી સમસ્યાઓ પણ આવી છે. તેથી જ આપણે વિચારીએ છીએ કે,

“પરિવર્તન-આવકાર્ય ?”

□□□

“ચંત્રોની બોલબાલા”

મનાલી ભાનુશાલી

૧૧, મું. વાણિજ્ય

“હવે લખવાનું હોય કંઈ ચાલમાં ?
થોડા SMS મોકલાવી દો વહાલમાં
તમે જીવી રહ્યા છો કંઈ સાલમાં ?
થોડા SMS મોકલાવી દો વહાલમાં
રેડીમેડ લાગણીને ડાઉનલોડ કરવાની
લખવાનું મનગમતું નામ
પહેલાના વખતના લોકો શરમાતા તે
લખતા, તા રાધા ને શ્યામ
દાદી-દાદાને કેં ઓછું પૂછવાનું ?
શું મોકલતા રેશમી રૂમાલમાં ?
થોડા SMS મોકલાવી દો
વહાલમાં...”

કવિ શ્રી. કૃષ્ણ દવેની આ મજેદાર પંક્તિઓ વાંચીને થયું કે ખરેખર ૨૧ મી સદી

એ ટેકનોલોજિકલ ક્રાંતિની સદી જ બની રહેવાની. એક જમાનો હતો જ્યારે નાનકડો સંદેશ પહોચાડવા પણ પંદર-પંદર દિવસ સુધી ટપાલની રાહ જોવી પડતી હતી. જ્યારે આજે ? તમારા હરેક સવાલ, તમારી હર ખ્વાહિશનો જવાબ છે સ્માર્ટ ફોન, ટેબ્લેટ કે ઈન્ટરનેટ પાસે. જનાબ ગાલિબે લખ્યું છે કે,

“હજારોં ખ્વાહિશોં એસી કિ હર ખ્વાહિશ પે હમ નિકલે, બહુત નિકલે મેરે અરમાં, લેકિન ફિર ભી કમ નિકલે... !”

ટેકનોલોજિકલ સુવિધાઓ ખૂબ વધી હોવા છતાં આપણી ઈચ્છાઓ આ પંક્તિઓને અતિમી શકી નથી. આજના માનવની રહેણી-કરણી, શિક્ષણ, ઉદ્યોગ-ધંધા વગેરેના સ્વરૂપમાં

ધરમૂળનું પરિવર્તન આપ્યું છે. આજે ગગનચુંબી મકાનો બંધાય છે. હજારો માણસોને રોજી આપતા વિરાટ ઉદ્યોગો સ્થપાય છે. યંત્રો દ્વારા બનેલી રોજિંદી વપરાશની અસંખ્ય આકર્ષક વસ્તુઓ સસ્તા ભાવે વિપુલ પ્રમાણમાં મળે છે. વીજળીથી ચાલતા પંખા, એર-કંડિશનિંગનાં મશીનો, પાણી ગરમ કરવાંના ગીઝર વગેરેની સગવડો જૂનાજમાનામાં રાજામહારાજાઓએ પણ નહોતી ભોગવી, પરંતુ આજના લાખો સામાન્ય માનવીઓ ભોગવી શકે છે । આજે માનવી થોડા જ કલાકોમાં હજારો માઈલની મુસાફરી કરી શકે છે. ટેલિફોનથી તે જગતના કોઈપણ ખૂણે બેઠેલી વ્યક્તિ સાથે વાતો કરી શકે છે. ટેલિવિઝન પર તે દૂરના દેશોમાં બનતા બનાવોને પણ પ્રત્યક્ષ જોઈ શકે છે. રેડિયો અને ચિત્રપટ દ્વારા તે મનોરંજન સાથે જ્ઞાન મેળવી શકે છે. નવી-નવી દવાઓની શોધો થી અનેક અસાધ્ય રોગો પર વિજ્ય મેળવી શકાય છે. આજે શસ્ત્રક્રિયાથી એક માણસના શરીરના અંગો બીજા માનવીનાં શરીરમાં બેસાડી શકાય છે. જોકે, જમાનાનો જોદોર છે એ જોઈને તો લાગે છે કે ટેકનોલોજિકલ સુવિધાઓ તમારી હરેક ઈચ્છાઓને અતિક્રમી જાય તો નવાઈ નહીં.

એસએમએસ (SMS), ઈમેલ, પાંચ મેગાપિક્સલવાળો શ્રી જી - ફોર જી મોબાઈલ તો હવે જૂનો થઈ ગયો, ને લેપટોપને શું કરવાનું? હવે તો જોઈએ આઈ પેડ અને લાઈટ વેઈટ લેપટોપ પાવર એડપ્ટર, સાથે જમાનો આવશે ઈન્ટરનેટ કનેક્ટેડ ટૂથબ્રશનો. યુવાનો ની ચાહત કમ્પ્યુટર અને મોબાઈલની બાબતમાં હર દિન

હરપલ વધી રહી છે. ચંગ જનરેશન બારચૌદ મેગાપિક્સલવાળા ફાઈવ જી હેન્ડસેટના સ્વાગતમાં બેઠી છે. કલ્પના કરો કે એમાં કેરકેટલાં હેરત પમાડનારાં કીચર્સ હશે! પણ હા, આ જો હોશ ખોવાય તો ભારે બેવકૂફી. શ્રી જી મોબાઈલ જો એસએમએસ (SMS) કાંડ કરી ચૂક્યાં હોય તો ફોર-જી, ફાઈવ-જી મોબાઈલ શું ન કરી શકે ?

ઈન્ટરનેટ, મોબાઈલ વગેરેએ ટેક્નિકલ સુવિધાઓ તો આપી પરંતુ, શારીરિક શ્રમની આદત આપણી પાસેથી છીનવી લીધી, બદલામાં બેઠાડુ જીવન અને એને કારણે કેટલાય રોગોની ભેટ મળી એ જુદી. છતાં એનો ઉપયોગ દિન-બ-દિન વધી રહ્યો છે. માહિતી નાં આદાન-પ્રદાન માટે, માહિતી નાં સ્ત્રોત તરીકે અને રેડી રેકનર તરીકે ટેકનોલોજી વિના કોઈને ચાલવાનું નથી. માર્કેટ રિસર્ચ એજન્સી આઈએમઆરબી અને ઈન્ટરનેટ એન્ડ મોબાઈલ એસોસિએશન ઑફ ઈન્ડિયાના જણાવ્યા મુજબ ભારતમાં અત્યારે ૮૦ મિલિયન ઈન્ટરનેટ વપરાશકર્તા છે, દુનિયાના ૪૦ ટકા ઈન્ટરનેટ વપરાશકર્તા તો માત્ર એશિયામાં જ જોવા મળે છે.

હજુએવાં ઘણાંય માયાવી ડિવાઈસીસ બજારમાં ખડકાય છે કે એ જોઈને હેરત પામી જવાય. છેલ્લે એમ જ કહેવું પડે કૃષ્ણ દવેની પંક્તિઓમાં કે,

“એકવાર ટાવર જો પકડી શકો તો,
બધું રંગી પણ શકશો ગુલાલમાં,
થોડા જખમ મોકલી દો
વહાલમાં...!!”

□□□

મારો પ્રથમ પ્રેમ...

મયુરી ઠક્કર
૧૧, મું. વાણિજ્ય

સમંદર સદાય ગહનને ગાથા કરે છે,
સમસ્ત મુજ જિંદગી તને જ ચાહ્યા કરે છે...

આ પંક્તિ વીંચી તમને એમ થતું હશે કે આજે આપણે કોઈ છોકરા અને છોકરીના પ્રેમની વાતો કરીશું. પણ ના, આજે આપણે એક વ્યક્તિ અને એક શહેર વચ્ચેના પ્રેમની વાતો કરીશું. તમે વિચારતા હશો કે એક વ્યક્તિ અને શહેર વચ્ચે પ્રેમ કઈ રીતે થઈ શકે? પણ ના એ પણ થઈ શકે. આજે આપણે મારો અને મારો પ્રથમ પ્રેમ એટલે કે મુંબઈ શહેરની વાતો કરીશું. મુંબઈ એટલે એક ઘગઘગતુ શહેર. જ્યાં ચારે બાજુ ભીડ છે, ઊંચાં ઊંચાં મકાન છે, બંગલા છે, મોટી મોટી ફાઈવસ્ટાર હોટેલો છે. મુંબઈ મહારાષ્ટ્રની રાજધાની છે. દુનિયાના કિનારા પર આવેલું એક શહેર. મુંબઈની ત્રણે બાજુ પાણી આવેલું છે. મુંબઈની પશ્ચિમે, અરબી સમુદ્ર, દક્ષિણે હિંદી મહાસાગર અને પૂર્વે બંગાલનો ઉપસાગર આવેલો છે. મુંબઈ લીલાછમ વૃક્ષો અને જંગલોથી છવાયેલું શહેર છે. કુદરતી સૌંદર્યથી ચમકતું શહેર પહેલી વાર જોતાં જ જાણે મને એનાથી પ્રેમ થઈ ગયો. આટલું ખૂબ સુંદર દ્રશ્ય, સૌંદર્ય અને પ્રકૃતિ કદાચ જ ક્યાંક જોવા મળતી હશે.

મુંબઈમાં આવવાનું જાણે હરેક વ્યક્તિનું એક સ્વપ્ન બની ગયું હોય છે તેમ જ મારું પણ આ જ સ્વપ્ન હતું કે મુંબઈ જોવું અને આખરે જ્યારે આ સ્વપ્ન પૂર્ણ થયું ત્યારે તો જાણે મને કોઈ સોનાની ખાણ જડી હોય તેટલી ખુશી

થઈ. મુંબઈમાં પ્રવેશતા જ સૌથી પહેલા ગેટ વો ઑફ ઈન્ડિયા જોઈ હું તો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગઈ. આટલું સુંદર અને આટલું આકર્ષિત કારીગરી કરીને બનાવેલી આ જગ્યા કેટલી સુંદર દેખાતી હતી. આ બિલ્ડિંગની વચ્ચેવચ્ચે વચ આ જ એક ઘડિયાળ રાખેલું હતું તે રાખવાનું એક જ કારણ હતું કે ત્યાં આમથી તેમ ભાગતા માણસોને સમયની પણ જાણ રહે.

કાગળ લઈને લખવા બેસુ કે સ્મરણો ચિતરવા બેસું, પહેલો સ્પર્શ પયો ધરતીનોને ગરવા ગામનો, પગ મૂકતા, જ મહેક એ ચાટી મીઠી ઊંડી ઊંડીને રૂંએ રૂંએ વળગી ધૂળ હજીએ.

કેટલાય લોકો આજે મુંબઈ કામની શોધ કરવા પણ આવે છે. કહેવાય છે કે મુંબઈમાં ઓટલો ન જેડ પણ રોટલો મળે. મુંબઈમાં આવતા કેટલાય લોકોની આશા અહીં કામ મેળવવાની હોય છે પણ તેની સામે તેટલા જ પરિશ્રમની પણ જરૂર પડે છે. કહેવાય છે કે મુંબઈની કમાણી, મુંબઈમાં સમાણી. મુંબઈમાં આવતાં જ આકાશને આંખીજાય તેટલી ઊંચી ઊંચી ઈમારતો જોવા મળે છે. મુંબઈના સુંદર સુંદર બગીચાઓ, મુંબઈનો નેકલેસ અર્થાત મરીન ડ્રાઈવ તે પાણીથી મુંબઈને ત્રણે બાજુથી ઘેરી લે છે. માટે આ જગ્યાને મુંબઈનું નેકલેસ પણ કહે છે. અહીંથી તેમ ભાગતા માણસો બીજે ક્યાંય જેવા નથી મળતુ એટલે તો જ મને આ મુંબઈ શહેરથી પ્રેમ થયો છે. મુંબઈની ભાષા, મુંબઈની સાંસ્કૃતિકતા, મુંબઈના લોકો, મુંબઈના

શહેરો અને મુંબઈમાં રહેતા માણસોનો અમૂલ્ય સમય. મુંબઈમાં રહેતા માણસો પાસે બધું જ મળે સિવાય સમય. આ તો... થઈ મુંબઈની સુંદરતા, તેની આકર્ષણની વાતો. મુંબઈ પ્રત્યે મને પ્રેમ છે તેમાં કોઈ આશંકા નથી. પણ આ જ મુંબઈમાં રહીને જાણો એક જ મુંબઈના મને જેઓ મોઢાં દેખાય છે. જાણો એક સિકકાનાં બે પાસા. એક છે શ્રીમંત મુંબઈ અને બીજું છે ગરીબ મુંબઈ. આ ભાગલા કોઈ અંગ્રેજો પાડીને નથી ગયા. આ ભાગલા સ્વયં મુંબઈના લોકોએ જ પાડયા છે. મુંબઈની ખૂબસુરતી વિશે કોઈને આશંકા નથી પણ ખૂબસુરતી પાછળ છુપાયેલો આ દાગ કદાચ જ કોઈ જોઈ રાકતું હશે. મુંબઈ એટલુ મોટુ શહેર થઈ ગયુ કે તેના પણ બે ભાગલા પડી ગયા.

પહેલાં આપણે શ્રીમંત મુંબઈ વિશે થોડી ચર્ચા કરીએ. મુંબઈ શહેરના કેતલાક ભાગમાં આજે પણ ખૂબ જ શ્રીમંત લોકો રહે છે. મોટા મોટા બંગલા અને ફ્લેટોમાં રહે છે. મોટી મોટી અને ચમકદાર ગાડીઓ માં ફરે છે. તેમની પાસે કોઈ વસ્તુની ખોટ નહી હોતી સિવાય સમય. સમયની કિંમત અને પૈસાની કિંમત તેઓ જાણતા જ નથી. ફક્ત મોટી મોટી ડીલ કરી હજારો. કરોડો પૈસા રૂપિયા છે અને પછી તેને ઉડાડેવા છે.

પતિપત્ની ડ્રોઈંગ રૂમમાં હસે છે અને શયન કક્ષમાં ભસે છે.

આ જ હાલત હોય છે શ્રીમંત લોકોની તેઓની બહારી દુનિયા કંઈક જુદી અને અંદરની દુનિયા કંઈક જુદી. તેઓ એક બીજાની ભાવના સમજી શકતા નથી તો તેઓ બીજાની ભાવના શું સમજવાના ? તેઓ ફક્ત પોતાની દુનિયામાં મસ્ત છે. દુનિયામાં બીજે શું ચાલી રહ્યુ છે તેમની તેમને ના તો ફીકર છે અને ના ખબર છે.

તે યો ફક્ત પોતાના પૈસા અને પોતાના માનથી ખ્યાર કરે છે.

ચહેરે છે મહોરા, છુપાવે છે ચહેરા,
જીવે છે એમ જાણો, ફોગટ છે ફેરા.

તેમના બહારી દેખાવ અલગ અને અંદરથી અલગ બહારનાનું તો છોડો તેમને તેમના પરિવારની ખુશીનીપણ ફીકર નથી હોતી. પોતાની પત્ની અને બાળકોની પણ ફીકર નથી હોતી. પત્નીને લગ્ન વખતે આપેલા વચનો તોડતાં પાંચે મિનિટ લાગે છે, બાળકો પ્રત્યેની ફરજો નિભાવવાનું પાંચ મિનિટમાં ભૂલી જાય છે. ભરોસો નથી આવતો કે આ શહેરમાં આવા પણ લોકો રહે છે. જ્યારે મુંબઈ શહેરના આ વા વિસ્તારને જોઉં છું ત્યારે શરમ આવે છે મને. આવા લોકો પણ દુનિયામાં હોય છે ? જે દેશમાં આટલા વીરોએ પોતાના બલિદાન આપ્યાં છે એ જ શહેરમા જીવતા માણસો તેમની સાથે નજર ઉપાડીને જોતા પણ નથી.

હવે ગરીબ મુંબઈની વાત કરીએ. તો મુંબઈના અર્ધા કરતા વધારે ભાગમાં ગરીબ લોકો રહે છે. ગરીબ, રસ્તે રખડતા, આખો આખો દિવસ ભીખ માંગતા, સિગ્નલ પાસે બેસી વસ્તુઓ વેચતા આ બધાને જોતાં જ મારી આંખમાં આંસુ આવી જાય છે. એક શ્રીમંત લોકો છે જેને રોજે રોજ નવી નવી વાનગીઓ જમવામાં મળે છે અને એક તરફ આ ગરીબ લોકો છે જેને બે વખતનું સરખું જમવાનું પણ નથી મળતુ, રહેવા માટે ઘર નથી હોતું. રસ્તાની ફૂટપાથ પર સૂઈ તેઓ રાત વિતાવે છે. તેઓને સમયની કિંમત હોય છે. સવાર થતાં જ કામની શોધ કરવા નીકળી પડે છે પણ આભણ અને ગરીબ હોવાને કારણે

તેઓને કોઈ નોકરી પણ આપતું નથી. તેઓને બધી વસ્તુની કિંમત હોય છે પણ કોઈને તેમની કિંમત નથી હોતી. મોટા મોટા બંગલા અને ફ્લેટોમાં રહેવાનું મન તો તેમને પણ થાય છે, પણ જ્યાં એક રૂમમાં રહેવું મુશ્કેલ છે ત્યારે મહેલોનાં સપનાં પણ જોવા અધરા છે. મુંબઈનો આ વિસ્તાર જોતાં જ હૃદયમાં ધ્યાનું પૂર આવી જાય છે. આંખોમાં આંસુ આવી જાય છે. મુંબઈમાં પ્રવેશતા હરેક વ્યક્તિને સૌથી પહેલા ગાડીમાં ફરી રહેલા શ્રીમંત માણસો તો જરૂર દેખાશે પણ શું કૂટપાથ પર બેસેલા નાના-નાના બાળકો નજર નથી આવતા? કે પછી પણ નજરઅંદાજ કરે છે?

ખુદા અને આદમી વચ્ચે ફરક છે થોડો, બનાવ્યું છે જગત એકે ને બીજો બગાડે છે.

ભગવાને આટલી સરસ દુનિયા બનાવી છે. પણ માણસોને તેની કિંમત નથી. મુંબઈ જેવા શહેરમાં પણ જ્યાં લોકો મુસાફરી કરવા આવે છે. ખાસ મુંબઈ દર્શન કરવા આવે છે, તે જ આજ મુંબઈમાં આતંકવાદ, ભ્રષ્ટાચાર, બલાત્કાર, ગુંડાગરદી, મારપીટ, લૂંટફાટ થઈ રહી છે. મુંબઈ જે શહેરને હું પ્રેમ કરું છું એ શહેરમાં આ બધું પણ થતું હશે? શું ભગવાને દુનિયા આ બધું કરવા જ બનાવી છે? મુંબઈના નેતાઓ તેમના જ દેશના લોકો સાથે ભ્રષ્ટાચાર કરી તેમને છેતરે છે. આતંકવાદી લોકો પોતાનું વેર લેવા કરોડો નિરપરાધી લોકોના જાન લે છે. મુંબઈના માણસો મુંબઈની જ છોકરીઓ સાથે બલાત્કાર કરે છે. પોતાના દેશના જ ભાઈબંધુઓને મહેનત કરીને, પસીનો વાળીને જમા કરેલા પૈસા કોઈ એક માણસ આવી બે

મિનિટમાં લઈ જાય છે. આવા હજી કેટલાય અપરાધો થઈ રહ્યા છે. આ મુંબઈ શહેરમાં આ બધું જાણી જાણે મારા પગ નીચંથી જમીન ખસી ગઈ હોય તેવું લાગ્યું મને કે જે મુંબઈને હું પ્રેમ કરું છું તે આવું છે?

મુંબઈનું આકર્ષણ, તેની ખૂબસુરતી, જાણે ફક્ત તેનું બાહરી આકર્ષણ છે. અંદરથી જાણે તો ખબર પડે કે આ ખૂબસુરત ચહેરા પાછળ શું છે.

એની અંદર ભીડ છે, એની બહાર ભીડ છે, ચારે બાજુ ભીડ છે, આજે માણસ માણસને ચીડ છે.

આવી જ હાલત મુંબઈની છે. મુંબઈમાં માણસ જ માણસનો દુશ્મન બની જાય છે. ભાઈ ભાઈ નો દુશ્મન, બાપ-અને દીકરો દુશ્મન, મુંબઈના લોકો પોતાના સ્વાર્થ માટે પોતાના પરિવારના જ સદસ્ય સાથે વેર કરી લે છે. રિશ્તા, વ્યવહાર બધું જ ભૂલી જઈ વેર લેવા લાગી જાય છે. મુંબઈમાં સૌથી વધુ કોઈ વસ્તુની ખોટ છે તો તે સમય. માણસ પાસે બધું જ છે પણ સમય અ જ નથી. શ્રીમંતો તેમના કામમાં વ્યસ્ત છે અને ગરીબો તેમના કામમાં વ્યસ્ત છે. બને એટલા બધા વ્યસ્ત છે કે એકબીજાને પણ નથી ઓળખતા.

મંદિર અને મસ્જિદ વિશે તું તકરાર ન કર, થઈ શકે તો તું બધાથી ખ્યાર કર.

દુનિયામાથી જે દિવસે અમીરી અને ગરીબી દૂર થઈ જશે તે દિવસથી ફક્ત હું જ નહીં પણ દુનિયાની હરેક વ્યક્તિ આ મુંબઈ શહેરથી ખ્યાર કરશે.

□□□

આપવું એટલે આપવું

મયુરી ઠક્કર

૧૧, મું. વાણિજ્ય

નદી ખુદ પોતાનું પાણી નથી પીતી, વૃક્ષો ખુદ પોતાના ફળો નથી ખાતા, ફૂલો સ્વયં પોતાની સુવાસ નથી લેતા, વર્ષા ઋતુ પોતે પોતાની વર્ષાથી ઉગાવેલ અનાજ નથી ખાતી, કારણ કે સદ્ગૃહસ્થ અને સજ્જનોનો સ્વભાવ છે કે પોતાની પાસે પોતાનું જે કંઈ સર્વોત્તમ છે તે પ્રકૃતિનાં અન્ય પરિબળોને આપી દેવાનું એટલે જ દાન. કોઈકને કંઈ આપવું અને સુખી કરવું એ દાન. દાન માટે જેટલી પરિભાષા આપીએ તેટલી ઓછી છે. દાનના કેટલાક પ્રકારો છે. રક્તદાન, વિદ્યાદાન, અન્નદાન, વસ્ત્રદાન, નેત્રદાન અને કન્યાદાન...

રક્તદાન એટલે રક્તનું દાન કરવું. રક્તનાં દાન કરતાં મોટું કોઈ દાન નથી. રક્તદાન કરવાથી આપણને ખૂબ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. દુનિયામાં કેટલાય લોકોને રક્તની જરૂર હોય છે. રક્તની અછતને કારણે કેટલાય લોકો મૃત્યુ પામે છે. આવે સમયે જો આપણે રક્ત આપી મદદ કરીએ તો કેટલાયે લોકોના જાન બચાવી શકાય છે. કોઈને મૃત્યુનાં મુખેથી પાછા લાવવા એનાથી વધુ પુણ્યનું કામ શું હોઈ શકે? હૉસ્પિટલની બ્લડ બૅંકમાં રક્ત જમા કરાવવાથી જરૂરિયાત વખતે જરૂર હોય તેટલું સોહી તેઓ લઈ જરૂરિયાતમંદ વ્યક્તિને દેવામાં આવે છે. રક્તદાન એ જ જીવનદાન. રક્તનું દાન એટલું મોટું છે કે એનાથી કોઈનું જીવન પણ બચાવી શકાય છે. રક્તદાન કરવાથી શરીરમાંથી લોહી કે ઊર્જા ઓછા થતા નથી પરંતુ વધુ શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. હરેક વ્યક્તિસે રક્તદાન કરવું જ જોઈએ.

વિદ્યાદાન એટલે આપણી પાસે રહેલી વિદ્યા બીજાને આપવી તેનો અર્થ એ નથી કે આપણી પાસે રહેલા ચોપડી અને નોટબુક તેને આપી દેવાના. ફક્ત આટલું કરવાથી આપણી ફરજ પૂરી નથી થતી. તેને વિદ્યાનું મહત્વ સમજાવવાનું છે. વિદ્યાદાન તો શ્રેષ્ઠદાન છે. કોઈ એક વિદ્યાર્થીને વિદ્યા આપવાથી તેનું ભવિષ્ય ઉજ્જવળ કરી શકાય છે. આજના જમાનામાં વિદ્યા કેટલી અગત્યની થઈ ગઈ છે! ત્યાં કેટલીક ગરીબ વ્યક્તિ પાસે પૈસાની અછતને કારણે પોતાના બાળકોને ભાગાવી નથી શકતા. આવાં બાળકોને શક્ય હોય તેટલી આર્થિક સહાય, તેમને ભણાવવા માટે મદદરૂપ થવું જોઈએ. આજની દુનિયામાં જ્ઞાન વગરના માણસો માટે તો જાણે જીવવું અઘરું બની જાય ગરીબી અને લાચારી સિવાય તેમની પાસે કશું જ નથી. તેવા બાળકોને જો મદદ કરવાથી તેનું ભવિષ્ય સારું થતું હોય તો આપણે જરૂરથી કરવું જોઈએ. અનાથ અને નાદાન બાળકોનો આ દુનિયામાં ગેરફાયદો ઉપાડવામાં આવે છે. આજની પેઢી ભણી-ગણીને મોટી થશે તો એ જ આપણા દેશનું ભવિષ્ય બનવાની છે. માટે દેશને આગળ વધારવા આજની પેઢીને જરૂરિયાતમંદ વ્યક્તિને, વિદ્યાદાન કરવું ખૂબ જ જરૂરી છે.

અન્નદાન એટલે ભૂખ્યાને ભોજન આપવું. ભારતમાં કેટલાય ગરીબ લોકો આજે પણ ભૂખે પેટ સૂવે છે. તેઓ પાસે બે સમયની રોટલી ખાવા જેટલા પણ પૈસા નથી હોતા. ગરીબીને

કારણે તેઓ હોટેલનું તો નહીં જ ખાઈ શકે, પણ તેમનું પેટ ભરાય તેટલું ખાવાનું તો તેમને પણ જોઈએજ ને ? આવા ગરીબ, રસ્તે, રખડતા લોકોને ક્યારે ક થોડું અન્ન આપી જુઓ, તેઓ કેટલા રાજી થઈ જાય છે ! સપનામાંથ કલ્પ્યું ન હોય તેવું ભોજન જ્યારે તેમને મળે છે ત્યારે તેમની ખુશીનો પાર નથી રહેતો. તે દિવસે ભરપેટ ખાઈને તેઓ સુખની નીંદર લે છે. અન્નદાન કરવાથી કોઈના ભૂખા પેટને ભરી શકાય છે. જે લોકો આખી દિવસ ભીખ માંગી-માંગી જ્યારે રાત્રે ઘરે જાય છે ત્યારે એક વખતનું જવવાનું પણ જો મળી ગયું હોય તો પણ તેઓ રાજી પઈ જાય છે. કેટલાય લોકો ઘણા દિવસ ભૂખ્યા સુઈ રહેવાને કારણે મરી જતા હોય છે. કેટલાક લોકો કમજોર થઈ જતા હોય છે. કેટલાકને શરીરમાં લોહીની અછતને કારણે હૉસ્પિટલમાં દાખલ થવું પડે છે. આવા લોકોને જો થોડું ભોજન આપી દોયો તો તેઓ આ બધી મુશ્કેલીમાંથી બહાર આવી શકે છે. તેમનો જીવ બચી જાય છે. ભોજન મળ્યા બાદ જ્યારે તેમના ચહેરા પર એક ખ્યારભયું હાસ્ય જોવા મળે છે ત્યારે આપણને પણ ખુશી થાય છે કે આપણા લીધે કોઈના મુખ પર હાસ્ય આવ્યું ગરીબના ચહેરા પર હાસ્ય જોઈને તો ભગવાન પણ રાજી રાજી થઈ જાય છે. વૃદ્ધ માણસોને જ્યારે બે રોટલી અને શાક આપીએ તો તેના બદલામાં તેઓ આપણને આશીર્વાદ આપે છે. તે આશીર્વાદ સદાય આપણી સાથે રહે છે. કારણ કે તે આશીર્વાદમાં ભગવાનનો પણ હાથ હોય છે. મુશ્કેલીના વખતમાં આ જ આશીર્વાદ આપણને સહાય કરે છે.

વસ્ત્રદાન એટલે જરૂરિયાતમંદ વ્યક્તિને વસ્ત્રનું દાન કરવું. કેટલાય લોકો એવા હોય છે કે તેઓ પાસે શરીર ઢાંકવા જેટલા બે જોડી

કપડાં પણ નથી હોતાં તેવા લોકોને તમે થોડાં કપડાં આપી હો તેઓ તેનાથી પણ પોતાનું શરીર ઢાંકી લે શે. તેઓ એ નહીં જુએ કે કપડાં કેવાં છે. આજની ફેશનના છે કે નહિ તેઆ ? આ બધું જ નહિ જુએ. જે કપડાં આપણે એક વર્ષ વાપરાને સાથી દઈએ છીએ તે જ કપડાંને તેઓ આપણા પછી પણ ચારથી-પાંચ વર્ષ ચહેરે છે. અને ખુશ થાય છે. તેઓને ફક્ત કપડાં જોઈતા હોય છે પછી ભલે ચહેરેલાં, ફાટેલાં ગમે તેવા આપો તેઆન કંઈ નહિ કહે. આજના જમાનામાં જ્યાં શ્રીમંત ઘરના લોકોને જરાક એવી કપડાની ડિઝાઈન નગમે તો તેઓ એવાં કપડાં ફેંકી હેતાં હોય છે જયા આ બાળકોને તો કપડામાં ડિઝાઈન કેવી હોય એ પણ ખબર નથી હોતી. આપણા પાસે રહેલા વધારાના કપડાં ફેંકી દેવા કરતાં કોઈક ને સાથી એ તો તેઓ તેનો ઉપયોગ કરી ખુશ થશે.

લૂંટાતી તી લાજ એક દ્રૌપદીની તો દોડતો આવ્યો, આજે હજારો નારીનાં ચીર ચેંચાય છે કૃષ્ણ તું ક્યાં છે ?

આજે મહેલ અને ફ્લેટમાં રહેતા લોકો પણ સુરક્ષિત નથી. ત્યાં આ ગરીબ લોકો તો વધારે અસુરક્ષિત છે. વસ્ત્રહીન છોકરી અને તેમની માતાઓનો ગેરલાભ લઈ, તેમની ગરીબી, લાચારીને મજબૂર કરી તેઓ તેમના પર અન્યાય કરે છે. આવા સમયે આપણે આપેલા એક જોડી વસ્ત્ર તે છોકરીનું માન તેનું ચારિત્ર્ય બચાવી શકે છે. એક જોડીની કિંમત કદાચ આપણને એટલી નહિ હોય. પણ એ જ એક જોડી તેમના માટે અમૂલ્ય બની જાય છે.

નેત્રદાન એટલે પોતાના મૃત્યુ પછી નેત્ર બીજાને દાન કરી દેવા. બધા સાચું જ કહે છે કે દુનિયામાં સારા લોકોની અછત નથી. જે વ્યક્તિ

દુનિયામાથી વિદાય લઈ રહી છે એ વ્યક્તિ પણ જતાં જતાં પોતાના નેત્રનું દાન કરી રહી છે. એનાથી વધુ શું જોઈઓ એક સારા માણસ માટે? દુનિયામાં કેટલાય આંધજનો હોય છે જેમને ભગવાને આંખો આપી નથી. તેઓ આ દુનિયા જોઈ શકતા નથી. ત્યારે આવી વ્યક્તિઓને કરેલા નેત્રનાં દાન ને જે વ્યક્તિ કાલે દુનિયા જોઈ શકતી નહતી તે આ પૂરી દુનિયા પોતાની આંખોથી જોઈ શકશે. આનાથી વધુ ખુશીની વાત શું હોઈ શકે? ભગવાને આપણને બધું આપ્યું હોય તો મૃત્યુ પછી તો આપણી ફરજ બને છે કે આપણને બધુ મળ્યું છે તો તેમાથી જેને જે નથી મળ્યું તેને તે સોંપતાં જવું.

અંતે આવે છે કન્યાદાન. દુનિયાના હરેક મા-બાપ માટે દુનિયાનું સૌથી મોટું દાન. કન્યાદાન કહીએ તો મા-બાપ માટે આ દુનિયાનું સૌથી મોટું સુખ. દીકરીને ઉછેરી, તેને ભણાવી. ગણાળીને મોટી કરીને જ્યારે સાસરે મોકલવાની હોય છે. ત્યારે મા-બાપ તેનું કન્યાદાન કરી તેને તેના પતિને સોંપી દે છે. પિતા દીકરીનો હાથ તેના પતિના હાથમાં દઈ એક વચન માગે છે કે તે તેની દીકરીને સદાય ખુશ રાખશે. કન્યાનું દાન તે મા-બાપ માટે ખૂબ જ ખુશીનો અવસર હોય છે. પણ કેટલાક મા-બાપને આ સુખ મળતું નથી અર્થાત્ જેની દીકરી નથી હોતી તેને આ સુખ પ્રાપ્ત નથી થતું. ત્યારે જેને બે દીકરી હોય તેણે પોતાની એક દીકરીનું કન્યાદાન કરવાનું સુખ આવા મા-બાપ ને આપવું જોઈએ. તેમને આવું સુખ આપી તેમને પણ ખુશી આપવી જોઈએ.

‘ઝરણું ના કંઈ ઈતરમાં છે, ઝરણું તારા ભીતરમાં છે.’

હૃદયમાં દયાનું ઝરણું વહેતું હોવું જોએ. જો હૃદયમાં દયા, ભાવના અને લાગણી જ ન હોય તો પછી આ દેખાવ માટે દાન કરવાનો હોઈ અર્થ નથી. દાન કરવું એટલે ફક્ત કરોડો રૂપિયા આપી પોતાની વાહ વાહ કરાવવી. આખરૂ વધારવી, પોતાના સમાજમાં નામ વધારવું એ દાન નથી. દાનનું પુણ્ય તો એને જ મળે છે જે દાન કરીને પણ કોઈને કહે તા નથી, કહેવાય છે કે ‘‘કર્મ કરતા જાઓ, ફળની ચિંતા નહી કરો.’’ દાન પુણ્ય કરવા માટે ન કરો, પોતાના દિલથી કરો, ઈરછાથી કરો. દાન કર્યા પછી તેની વાહવાહ ન કરવી જોઈએ. દાન આપણે કોઈને દેખાડવા નથી કરતા. દાન કરવાથી પોતાને જ શાંતિ અને ખુશી પ્રાપ્ત થાય છે. કોઈના ઉદાસ ચહેરા પર જ્યારે સુખનું હાસ્ય આવી જાય, કોઈના નિર્વસ્ત્ર શરીર પર જ્યારે ખૂબ જ સરસમજાનાં વસ્ત્રો આવી જાય, કોઈ મૃત્યુ પામતી વ્યક્તિ તમને આશીર્વાદના રૂપમાં નેત્ર આપતી જાય, કોઈ ભૂખ્યું માણસ જ્યારે પેટ ભરી ઘેરી નીંદરમાં સૂતો હોય, જ્યારે અંધ માણસ તમારી સામે ટગર ટગર જુએ... આટલાં બધાં સુખ સામે કરોડો રૂપિયા આપીને કમાવેલું સુખ પણ કશું જ નથી. આ સુખ કાંઈ કરોડો રૂપિયા આપીને ખરીદી નથી શકાતું. તેના માટે હૃદયમાં ઉદારતા જોઈએ. દાન કરવાથી આપણને પરમશક્તિ મળે છે. હરેક વ્યક્તિએ પોતાની જન્મદિવસ પર, લગ્નદિવસ પર કે કોઈ સારા અને મોટા દિવસોમાં દાન જરૂરી કરવું જોઈએ. આજ સુધી જે વ્યક્તિએ ક્યારેય દાન જ નથી કર્યું તો પણ કોઈ વાંધો નહીં. આજ થી કરો. દાન કરવા માટે કોઈ ઉંમર કે કોઈ સમય નથી હોતો. પણ હા દિસથી દાન કરજો.

□□□

પરિવર્તન - અનિવાર્ય ?

પલક ઠક્કર
૧૧, મું. વિજ્ઞાન

આપણને ગમે કે ન ગમે જીવનમાં નવું નવું બનતું જ રહેવાનું છે. પરિવર્તન આવતું જ રહેવાનું છે. પરિવર્તન ચેતન અને જડ બંને ઉપર અસર કરે છે. માનવીની પરિવર્તનને સ્વીકારવાની ક્ષમતા ઘટતી જાય તેમ તેનામાં જડતત્વ વધતું જાય છે.

જિંદગી બહુ ઝડપથી બદલાતી જાય છે. જે સંગીત મધુર અને કણ્ઠપ્રિય હોય તેને જ સંગીત કહી શકાય એમ આપણે માનીએ છીએ, પરંતુ આધુનિક સંગીતમાં લય છે, મધુરતા નથી. ઘોંઘાટ કહી શકાય અને કાન ફૂટી નાખે તેવા અવાજો માત્ર છે, છતાં એ સંગીત કહેવાય છે. અને યુવાનો નવી પેઢી એને ભરપૂર માણે છે. ચિત્રકલા, સાહિત્ય વગેરેમાં પણ જૂની પેઢીને યોગ્ય ન લાગતા હોય તેવા ફરેફરો થયા છે જેનો નવી પેઢી સહર્ષ સ્વીકાર કરે છે. યુવાન પુત્ર-પુત્રીઓ નવી નવી ફેશન પ્રમાણેનાં વસ્ત્રો પહેરે છે, જેમાં બાપને ભાગ્યે જ પસંદ હોય છે. નવી પેઢી માટે જે આનંદદાયક છે એ આગાઉની પેઢી મારે ચિંતાજનક છે.

કશુંક ન સમજાય એવું અને ખાસ તો કાબૂ બહારનું બની રહ્યું છે, એમ માણસોને લાગે છે. કાલે નવું વર્ષ બેસી રહ્યું છે ત્યારે સમજવાની વાત એ છે કે આ સૃષ્ટિમાં જો કોઈ કાયમી વસ્તુ હોય તો તે પરિવર્તન છે. નવી વસ્તુ આવે ત્યારે તેનો વિરોધ થાય છે અને પછી ધીમેધીમે તેનો સ્વીકાર થઈ જાય છે અથવા તો નવી આવેલી વસ્તુ જૂની થઈ જાય છે. અને બદલાઈ જાય છે

અથવા તો તેમાં કશો દમ ન હોય તો નાશ પામે છે. આજની તાજી વસ્તુ આવતી કાલે વાસી થઈ જાય છે. સાઈકલની શોધ થઈ ત્યારે ઈંગ્લેંડમાં તેનો જબરદસ્ત વિરોધ થયેલો. બે પૈડાંના એ વાહનના અકસ્માતોથી માનવજાતને પારાવાર નુકસાન થવાની દહેશતને કારણે એને વિરોધ થયો હતો. આજે એ વિરોધ હાસ્યાસ્પદ લાગે છે. સાઈકલ ચલાવનારે ચલાવવા લાઈસન્સ લેવું પડતું હતું. કેટલીક વસ્તુઓ એવી આવે છે જે આવે ત્યારે નવી હોય છે પરંતુ બહુ જલદી જૂની અને બિનઉપયોગી સાબિત થઈ જાય છે. એવી વસ્તુ ભૂંસાઈ જાય છે. આવી જ એક વસ્તુ થોડા સમય પહેલાં આવેલી તે હતી પેજર. મોબાઈલ ફોનના આ જમાનામાં બિચારા પેજરને કોણ યાદ કરે છે ?

આપણે ત્યાં દાતણથી શરૂ થતો દિવસ હવે ટૂથ-બ્રશ અને ટૂથ-પેસ્ટથી શરૂ થાય છે. નાસ્તા કે જમવા માટે ડાઈનિંગ ટેબલનો ઉપયોગ થાય છે. બૂકે ડિનર થાય છે. ઊભાં ઊભાં ખવાય ? બૂટ, ચપલ પહેરીને ખવાય ? એવા પ્રશ્નો તો થતા જ, પરંતુ આ પરિવર્તન કોઈ અટકાળી શક્યું નહીં અને આનો સ્વીકાર પણ થયો. આપણને ગમે કે ન ગમે જીવનમાં નવું નવું બનતું જ રહેવાનું છે. પરિવર્તન આવતું જ રહેવાનું છે. પરિવર્તન એ ચેતન અને જડ બંને ઉપર અસર કરે છે. માનવીની પરિવર્તનને સ્વીકારવાની ક્ષમતા ઘટતી જાય છે અને તેમ તેનામાં જડતત્વ વધતું જાય છે. ‘પાકા ઘડે કાંઠા ન અડે’ એ કહેવત એ અર્થમાં જ છે.

કુદરતમાં પરિવર્તનની ક્રિયા સતત ચાલુ જ રહે છે. તેને અટકાવવનું મનુષ્યનું ગજું નથી. તમે જેવા હો તેવા સ્થિર તો રહી શકવાના જ નથી. કુદરતની સાથે રહીને તમને મનગમતું પરિવર્તન તમે કરી શકો છો અથવા તો કુદરતનાં પરિવર્તનનો સ્વીકાર કરી શકો છો રોજિંદા જીવનમાં મતભેદ અને તણાવ ઓછા કરવાનો એક જ રસ્તો છે, કુદરતના આ અટલ નિયમને સમજીને માણસ પોતાનું જીવન જીવે તો, એટલા અંશે ઘર્ષણ નિવારી શકે અને સુખ-શાંતિનો અનુભવ કરી શકે. નવું આજે આવે છે અને જૂનું વિદાય લે છે. ‘જૂના’ એ ટકી રહેવું હોય તો સતત ‘નવા’ છતાં રહેવું પડે છે.

કારણ કે, આવતી કાલે આજ કરતાં સૂર્ય કે ચંદ્ર થોડો મોડો કે થોડો વહેલો ઊગવાનો છે. ઠંડી કે ગરમી પણ આવતી કાલે થોડી વધારે કે થોડી ઓછી થવાની છે. પવન પણ થોડો વધારે-ઓછો ફૂંકાવાનો છે. અનેક કુદરતી ફેરફારો થવાના છે. ફેરફારો શા માટે આવવાના છે કે ક્યા પ્રકારના આવવાના છે એ ચોક્કસપણે જાણી શકાતું નથી, પરંતુ આપણે એક વાત સ્પષ્ટપણે જોઈ શકીએ છીએ કે જગતની હરેક ચીજ હર ક્ષણે પરિવર્તનશીલ છે. અને એટલે જ આજે જે આધુનિક છે એ કાલે પુરાણ બની જવાનું છે. આજે સુંદર અને આકર્ષણ લાગતાં વસ્ત્રો કે ફેશન કાલે કદાચ હાસ્યાસ્પદ પણ બની જવાનાં છે.

નવી પેઢી આવે છે, જૂની પેઢી જાય છે. નવી અને જૂની પેઢી વચ્ચે મતભેદો ઘટા જ આવ્યા છે, પરંતુ છેલ્લા કેટલાક સમયમાં તેમાં ખાસ્સો વધારો થઈ રહ્યો છે. અને એનું એક

કારણ ઝડપથી થતું પરિવર્તન છે. અને જેટલું ઝડપી પરિવર્તન એટલું પેઢીઓ વચ્ચેનું વધારે ઘર્ષણ. વેલેન્ટાઈન્સ-ડેની વાતથી જ કેટલાક માણસોના મગજ ગરમ થઈ જાય છે. એવું જ આજની પેઢીઓ માટે છે. એ બધું સાચું છે એમ નહીં, પણ એ બધાને આવતું રોકી શકાય તેમ નથી. ક્યારેક એમ લાગે છે કે માણસજાત બે ડગલો આગળ ચાલે છે અને વળી એકાદ બે ડગલાં પાછળ ચાલે છે. જ્યારે તે એકસાથે વધારે ડગલાં આગળ કે પાછળ ચાલે છે ત્યારે સમાજમાં હલચલ મચી જાય છે. ખરેખર તો નવી પેઢીએ સ્પીડ ઘટાડવાની જરૂર છે અને જૂની પેઢીએ પરિવર્તનનો સ્વીકાર કરવાની જરૂર છે. ખાસ કરીને મા-બાપે પોતાનાં સંતાનો વિશે સાચી સમજણ કેળવવાની જરૂર છે.

તમારા સંતાનો એ માત્ર તમારાં સંતાનો નથી. પરંતુ તેઓ જીવનની ઝંખનાની અભિવ્યક્તિનાં પુત્ર-પુત્રીઓ છે. તેઓ તમારા દ્વારા જન્મ લે છે. છતાં તેઓ તમારી પ્રતિકૃતિ નથી અને તમારી સાથે હોવા છતાં તેઓ તમારી માંહેનાં નથી. તમે તેઓને તમારો પ્રેમ આપી શકો, પરંતુ તમારા વિચારો નહીં. કારણ કે તેઓને તેમના પોતાના વિચારો છે. તમે તેમના દેહને ધારણ કરી શકો છો. પરંતુ આત્માને નહીં તેમનો આત્મા તો આવતી કાલના દેહમાં વસે છે, જેની તમે ક્યારેય મુલાકાત લઈ શકવાના નથી, સ્વપ્નમાં પણ નહીં. તમે એમના જેવા થવા પ્રયત્ન કરી શકો, પરંતુ તેમને તમારા જેવા બનાવવાની ક્યારેય ઈરછા ન રાખશો, કારણ કે જીવન ક્યારેય ઊલટું ચાલતું નથી કે ગઈકાલ માટે થોલી જતું નથી.

□□□

નિવૃત્તિ

નિવૃત્ત થવું જોઈએ પણ નિષ્ક્રિય નહીં.

ભાવિકા દેવડા

૧૧, મું. વાણિજ્ય

“હું ક્રિકેટ વગર જીવી શકીશ કે નહિ પણ ક્રિકેટ સદાય મારામાં જીવિત રહેશે” - સચિન તેંડુલકર

સાંભળ નવમ્બર ૨૦૧૩ નો દિવસ ઈતિહાસની નોંધપોથીમાં કંઈક આગવી રીતે લખાઈ ગયો. માસ્ટર બ્લાસ્ટર સચિનની વિદાય એક યાદગાર ક્ષણ બની ગઈ. સમગ્ર વિશ્વે આ ઘટનાની નોંધ લીધી અને અને ક્રિકેટના વિશાળ રેકોર્ડ સાથે સચિનનું નામ પણ એક રેકોર્ડ બુકમાં અમર થઈ ગયું. સચિનની આ વિદાય એટલે એક રેકોર્ડમાં આંકડાને લાગેલું પૂર્ણવિરામ. જેને સમયાંતરે યાદ કરવામાં આવશે. ત્યારે સચિન ફરી લોકોનાં હૃદયમાં લાઈવ થશે. તેની રમતમાં એક લય હતો. એક સ્પાર્ક હતો. જેને જોઈને એક વાર તો કોઈ, મંત્રમુગ્ધ બની જાય. પણ હરેકનાં ક્ષેત્ર સાથે કયાંક ખૂણામાં પડેલો કે કેલેન્ડરની તારીખ સાથે જોડાયેલો શબ્દ એટલે કે નિવૃત્તિ. માત્ર ક્રિકેટમાં જ નહિ પણ હરેક માનવનાં જીવનમાં એ જે તે ક્ષેત્ર સાથે જોડાયેલી છે. કોઈ યોગ્ય સમયે લે છે તો કોઈ સમયથી પહેલાં. નિવૃત્તિ એટલે ક્ષેત્રની પાછળ મૂકેલું પૂર્ણવિરામ. ક્ષેત્રની ભાગદોડીમાંથી મળતો કાયમી વિરામ, જે તે ફિલ્ડને ફોલ્ડ કરી ફેમેલીને આપવામાં આવતું ફૂલ એસાઈમેન્ટ. ફૂન્ડને ગમે ત્યારે આપી શકાય. એવું કમિટમેન્ટ. પરંતુ જે જે ફિલ્ડને આપણે અલવિદા કર્યું હોય છે તે સદાય આપણી અંદર કયાંકને કયાંક જીવતું હોય છે. ક્યારેય કોઈ વખતે તે અચાનક એ ક્ષેત્ર આપણી

સામે તરવા લાગે છે. એટલે કે મારાસ ભલે નિવૃત્ત થાય પણ જે તે ક્ષેત્ર સાથે તે હતો તેની સાથે તેનું મન વત્તા ઓછા અંશે સક્રિય હોય છે. કોઈ પણ ફિલ્ડમાંથી નિવૃત્ત થવું જોઈએ પણ નિષ્ક્રિય નહીં. આપણે અલ્યાસ વખતે કંઈક શીખતા હોઈએ છીએ. જ્યારે યુવાનીમાં તેને સાથે લઈને દોડીએ છીએ અને વૃદ્ધાવસ્થામાં તે ક્ષેત્ર સાથે ખાલી થઈશકાય છે. જીવનની બીજી ઈનિંગમાં પણ ટેસ્ટ મેચ જેવું રમી શકાય છે. બસ એક ફિલ્ડ સાથે આપણું સાતત્ય હોવું જોઈએ. નિવૃત્તિ એટલે કોઈ વિષયને મૂકી દેવો એવું નહિ પણ એના માહોલ છોડી દેવો. રતન ટાટાએ પણ નિવૃત્તિ લીધી છે. પણ તેમ છતાં એક કંપની મેનેજમન્ટના અને એક વિનીંગ પાવરની ફોર્મ્યુલા તેમના મનમાં જીવે છે. આજે જે નિવૃત્ત છે પણ ધીમી ગતિએ તે પ્રવૃત્ત છે.

ધંધામાં પણ એક પેઢી પછી નવી પેઢીએ તે વેપારનો વ્યાપ વધાર્યો હોય તેવો કિસ્સો એટલે ધીરુભાઈ અંબાણી અને, તેના પુત્ર અનિલ અને મુકેશ જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ નિવૃત્ત થાય છે. ત્યારે વ્યવસાયમાં એક જગ્યા ખાલી પડે છે પણ જ્યારે કોઈ નવું ત્યાં આવે છે ત્યારે એ જગ્યા પણ એક નવા સાહસ સાથે નવી દિશા પણ ખૂલે છે. નિવૃત્ત મારાસ પણ પોતાની ગમતી પ્રવૃત્તિ સાથે સક્રિય રહી શકે છે. નિવૃત્તિ એટલે આઝદી પણ એ ક્ષેત્રની નહિ. પણ એક સમયથી. ભારેખમ જવાબદારીથી, મશીન જેવા લાગતા એકને એક કામથી. કોઈ પણ

કામ એક ધ્યાનથી ઓછું નથી. અને તેને છોડ્યા બાદ ક્યાંક ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા જવું, પણ પડે. નિવૃત્તિ બાદ તે પણ તે કામનું સાતત્ય હોય તો સદાય આપણે એકાગ્ર રહીએ છીએ. કોઈ કાર્યક્રમ હોય કે ક્રિકેટ લાઈવ વસ્તુની મઝજ અલગ હોય છે. આવી રીતે આપણે પણ લાઈવ રહી શકીએ. જિંદગીની હાફસેન્યુરી બાદ કોઈ તીવ્રતાની ખાસ કોઈ આવશ્યકતા રહેતી નથી. પરંતુ કામ સાથેની એક મજબૂત રીતે સંલગ્ન રહેવું પડે. પ્રવૃત્તિ માણસને એક એપડેટ આપે છે. કોઈ કલ્ચરની અને ફેશ થઈ શકાય એવા વાઉચરની. નિષ્ક્રિયતા માણસને માળસુ બનાવે છે. હમેશા સુસ્તીમાં રહેવા કરતા કાર્યમ સ્ફૂર્તિમાં રહેતા લોકો બીજા માટે પ્રેરણા સમાન હોય છે. નિવૃત્તિના બીજ કરતા નિષ્ક્રિયતાનું નીંદણ

જ્યારે ઊગાનીકળે ત્યારે આપણા જ ફિલ્ડના કામથી આપણને કંટાળો આવે છે. કોઈ કામના અભાવે માણસના સ્વભાવમાં પણ ફેર પડે છે. નિવૃત્તિને એક અલગ દૃષ્ટિકોણથી વ્યાખ્યાયિત કરીએ તો નિવૃત્તિ એટલે જે ક્ષેત્રનો સારા સમયથી લઈને સમસ્યા સુધીના ગાળાનો પૂરેપૂરો નિયોડ, નિત્ય સાથે રહેતું એક ચાદોનું વમળ. જ્યારે જ્યારે એક જગ્યા એ કામ સાથી પસાર થશે ત્યારે એક આખા યુગની સફર આપણી આંખસામે જીવિત બની જાય છે. એક તરફ કામનો છૂટતો હતો મોહ અને બીજી તરફ એક મન કે જે હવે કામની બાઉન્ડ્રીમાંથી મુક્ત છે. નિવૃત્તિ જરૂરી છે પણ સદાય તે ક્ષેત્રને તિલાંજલિ આપવી યોગ્ય નથી.

□□□

દાન એટલે... સુખ આપવું

નીલેશ ચૌહાણ

૧૧, મું. વિજ્ઞાન.

દાન એટલે બીજા કોઈ પણ જીવને, મનુષ્યને હોય કે બીજા પ્રાણી હોય તેમને સુખ આપવું, એનું નામ દાન. અને બધાંને સુખ આપવું એટલે એનું 'રીએક્શન' આપણને સુખ જ આવે. સુખ આપે તો તરત જ સુખ તમારે ઘેર બેઠા આવે! તમે દાન આપતા હો તો તમને અંદર સુખ થાય. પોતાના ઘરના રૂપિયા આપો તોતાં સુખ થાય, કારણકે સારું કામ કર્યું.

નદી ખુદ પોતાનું પાણી નથી પીતી, વૃક્ષો ખુદ પોતાના ફળો નથી ખાતા, ફૂલો સ્વયં પોતાની સુવાસ નથી લેતા, વર્ષા ઋતુ પોતે પોતાની વર્ષાથી ઉગાવેલા અનાજ નથી ખાતી કારણકે સદ્ગૃહસ્થ અને સજ્જનોનો સ્વભાવ છે કે પોતાની પાસે પોતાનું જે કાંઈ સર્વોત્તમ છે તે પ્રકૃતિના

અન્ય પરિબળોને આપી દેવાનું. પ્રકૃતિની જેમ માણસે પણ દેવાનું શીખવું જોઈએ. પરંતુ દેવું એ સારું છે તેમ છતાં પણ દેવા માટે મનુષ્ય નકાર કરતો રહે છે. દાન શબ્દ યુગો યુગોથી ભારતીય સંસ્કૃતિમાં વણાયેલો છે. ઋષિમુનિયોના શિક્ષાદાન, મહારાજા શિબિના દેહદાનથી લઈ આજ દિવસ સુધી અનેક પ્રકારનાં દાનનું પ્રતિબિંબ સમાજદર્શણમાં પડતું રહે છે. તેમ છતાંયે દાન એટલે શું? શું કંઈ દાન દેવાની પણ કલા હોઈ શકે કે તેવા અનેક પ્રશ્નો સદાયે આપણા મનમાં ઊઠતાં હોય છે. આપણા સમાજમાં, આપણાં ધર્મમાં, આપણા શાસ્ત્રોમાં દાન દેવાનાં અનેક પ્રકારો બતાવવામાં આવ્યાં છે. જેમ કે કન્યાદાન, અન્નદાન, લક્ષ્મીદાન, શિક્ષાદાન,

ગૌદાન... ગુપ્તદાન એમ ગણ્યા ગણાય નહીં તેટલા દાન આપણા વેદો અને ઉપનિષદમાં વર્ણવેલા છે. આપણે પણ અનેક પ્રકારના દાન એક યા બીજી રીતે કરીએ પણ છીએ તેમ છતાં જો દાન શબ્દનો અર્થ શું છે તે સામાન્ય રીતે આપણને ખબર હોતી નથી. ઉપનિષદમાં દાનનો શાબ્દિક અર્થ બતાવતાં કહેલું છે કે દા એટલે કે દેવું અને ન એટલે કે નકારવું. પરંતુ એહીં પ્રશ્ન એ છે કે શું દઈને નકારવાનું છે? સંતો અને વિદ્વાનો કહે છે કે મનુષ્યમાં સુષુપ્ત એવી એક અંધકારની વૃત્તિ રહેલી છે જ્યારે દેનાર કંઈ દેવા માટે નીચે નમે ઠે ત્યારે તેનામાં રહેતી અહંકારની વૃત્તિ જાગૃત થઈ ઊઠે છે જેને કારણે તે મનુષ્ય ગર્વિત થઈ ઊઠે છે આથી આપણા ધર્મ પુસ્તકો કહે છે કે દાન દઈને પોતાનામાં રહેલા ગર્વ અને અહંકારને નકારવાનો છે. હિન્દુ ધર્મ સહિત અન્ય ધર્મોમાં પણ સુપાત્રને દાન કરવાનું મહત્ત્વ રહેલું છે, પરંતુ અહીં એક પ્રશ્ન એ પણ થાય કે કોને દેવું જોઈએ અને કોને ન દેવું જોઈએ. તેમજ દેવું હોય તો ક્યારે દેવું જોઈએ ?

દાન દેવાની બાબતમાં મહાભારતમાં એક પ્રસંગ છે. જેમાં મહારાજ યુધિષ્ઠિર પાસે મોટી બચોરે એક મારાસ દાન લેવા માટે આવ્યો ત્યારે મહારાજ યુધિષ્ઠિરે બીજે દિવસે આવવાનું કહ્યું જ્યારે ભીમે વાત જાણી ત્યારે તે અત્યંત હર્ષિત થઈ કહેવા લાગ્યો કે આજે મોટાભાઈે કાલ પર વિજ્ય મેળવી સીધો છે કારણકે આવતી કાલે તેઓ દાન દેવા માટે તેઓ હાજર રહેશે તે વાતની તેમને જાણ થઈ ગઈ છે. ભીમની આ વાત મહારાજ યુધિષ્ઠિરની સમજમાં આવી ગઈ કે દેવા માટે આવતી કાલે તે વ્યક્તિ અને પોતે પણ જીવિત હશે કે નહીં તે વાત તેઓ જાણતાં નથી, માટે આજનો જ દિવસ દેવા માટે, અને આપવા માટે સૌથી સરસ છે.

શાસ્ત્રો કહે છે કે વ્યક્તિને પોતાના જીવનમાં કોને શું દેવું અને કેટલું દેવું તે વ્યક્તિના પોતાના

રર નિર્ભર રહેલું છે. જ્યારે મનુષ્ય પોતાની આસપાસ રહેલી કોઈ વ્યક્તિને આપે છે ત્યારે તેમાં સૂક્ષ્મ અંશ રૂપે સ્વાર્થ રહેલો હોય છે પરંતુ શાસ્ત્રો નિઃસ્વાર્થી બનીને દીધેલાં દાનને અનમોલ અને અમૂલ્ય માને છે. આપણાં સમાજમાં એક નિયમ છે પિતા પોતાનો વારસો પોતાના સંતાન ને સોંપે છે પરંતુ શાસ્ત્રો પૂછે છે કે આપણે આપણાં સંતાનોને કેટલું દેવું જોઈએ ? વિદ્વાનો કહે છે કે તમે એટલું તમારા સંતાનોને આપી જાઓ કે તેઓ કંઈ કરી શકે, પરંતુ એટલો વારસો આપીને ન જાઓ કે તેઓ કંઈ જ ન કરે.

જેમ દાન દેવા માટે વર્તમાન જ શ્રેષ્ઠ છે તેમ માનતા હોવા છતાં કોને દાન દેવું જોઈએ તે પ્રશ્ન પણ ઊભો થાય છે ઈતિહાસમાં પ્રસંગ છે કે મોગલોની સામે લડતાં લડતાં પોતાની સંપત્તિ અને શક્તિ હારી ગયેલા મહારાણા પ્રતાપના ચરણોમાં સંકટના સમયે શેઠ ભામાશાહ પોતાની તમામ સંપત્તિને મૂકી દીધી જેના કારણે મહારાણા પ્રતાપમાં બોવાયેતુ બળ પાછું આવ્યું અહીં મુખ્ય વાત એ છે કે મહારાણા પ્રતાપને તેમની મુશ્કેલીના સમયમાં ફક્ત ભામા શાહ તરફથી ફક્ત સંપત્તિ જ નહીં પરંતુ માનસિક સાથ પણ મળ્યો છે જેના કારણે તેમને ફરી ઊભા થવાની તાકાત મળી. બીજા શબ્દોમા કહીયો તો આપ કેટલું દઈ શકો છો તે જરૂરી નથી, પણ ક્યા સમયમાં કેટલું અધિક, કેટલા પ્રેમથી અને કેવા મનથી દઈ શકો છો તે જોવું જરૂરી છે.

જગતમાં જરૂરી નથી કે આપ શું દઈ રહ્યા છો આપ કેવળ ધૂળ પણ દઈ શકો છો પરંતુ એ ધૂળ પણ ક્યા ભાવથી દઈ રહ્યા છો. ચપટી એવી એ ધૂળ પણ આપ સાચા મનથી અને હસીને દો છો ત્યારે એ ધૂળનું મહત્ત્વ પણ વધી જાય છે. અને બની શકે કે મનથી આપેલી એ ચપટી ધૂળ પણ ચરણરજ બની જાય, જેનું મૂલ્ય અનમોલ હોય.

□□□

Department Reports

Department of Accountancy

Teacher's Participation / Paper Presentation in seminars and workshops at National / International level.

- (Mrs.) Manisha Damle attended a National Conference on "Issues in Service Tax on 27th and 28th December 2013 at ICAI Tower, BKC Complex, Mumbai.
- Prof. (Mr.) Atul Thatte presented a paper on "Cloud Computing: Benefits, Risk and

Framework for Assessment" on 13th and 14th December 2013 at Hinduja College.

Programmes conducted by the department

A talk on "Career Counseling" was organized by the department on 16th December 2013. The guest speaker was CA, Mangesh Kinare who is the Chairman of Western India. There were eight teachers and one hundred fifty students who attended the talk.

Department of Biochemistry

• Departmental Activities

One day workshop / hands on training program.

A. One day workshop / hands on training program on "Analytical techniques used in Biochemical & Nutritional Research" was organized by the Biochemistry department on 30th January 2014 for the M.Sc. in Nutrition & Dietetics students of Nirmala Niketan College of Home Science, Mumbai.

• Seminar Organized

Dr. S.M. Pawaskar organized a seminar on "Climate variability and its impact" as a convener of Science Association Committee.

• Papers presented

Paper presented by Dr. S.M. Pawaskar on "Biochemical and heavy metal analysis of some Indian medicinal plant" at International Con-

ference on Ayurveda and Yoga, Dubai (UAE), 4th and 5th January 2014.

• Research Projects

One Minor Research project was granted by Mumbai University to Dr. S.M. Pawaskar in 2013 – 14.

The title of the project was Development of Nutritive and antioxidant rich chocolates and yoghurt.

• Industrial Visit

Ms. Seema Khan and Ms. Jyoti Mishra along with 10 students of M.Sc. visited Advanced Centre for Treatment, Research and Education in Cancer (ACTREC), Kharghar, Navi Mumbai.

• Students Achievements

Ms. Prajakta Desai and Mr. Vikas Naik won the second prize in Salad Making at "Luminescence – 2013" organized by Mithibai College.

Department of Bio-Technology

Teachers Participation in Seminars / Workshops / Conferences

- Dr. K.J. Marolia and Ms. Hemangi Kanugo attended a workshop on "M.Sc. Syllabus – Paper II" at Vaze College on 1st August, 2013.
- Dr. K.J. Marolia and Ms. Hemangi Kanugo attended a workshop on "T.Y.B.Sc. Credit based

Semester System" at R.J. College on 15th June 2013.

Guest lecture conducted by the Department

A lecture on "Recent Advances in Targetted Genome Engineering" was delivered by Ms. Nandita Vishwanathan, University of Minnesota on 23rd July 2013.

Lecture Series conducted by the department

- A lecture series was conducted on “Biozone” on 20th, 21st and 24th June 2013.
- A lecture series on “Benefits from National facilities for Biopharmaceuticals Activities” was

organized on 10th August, 2013. Mr. Ajit Kumar and Ms. Gur Simran Kaur were the speakers.

Industrial Visits

An industrial visit was organized to Vasant Dada Sugar Institute, Pune from 17th June to 20th June 2013.

Department of Botany

Teachers Participation / Paper presentations in Seminars and Workshops at National / International level.

1. Four staff members, Dr. (Mrs.) S.S. Yeragi, Mrs. Supriya Naik, Dr. Anjali Ratnakar and Dr. Meena Patankar attended a one-day workshop on ‘T.Y.B.Sc. credit based Semester Syllabus’ at R. J. College, Ghatkopar on 13th June 2013.
2. Dr. Ajit Katdare attended the UGC sponsored National level seminar on ‘Dynamics of Mangrove ecosystem’ held at R.J. College, Ghatkopar on 29th and 30th Nov.2013.
3. Dr. Ajit Katdare participated in the workshop on ‘Implementation of credit based semester syllabus for T.Y. B.Sc. and M.Sc. Botany on 18th Dec.2013, held at R.J. College, Ghatkopar.
4. Dr. Ajit Katdare presented a paper entitled “Comparison of AMF colonization between some weed and ornamentals of Brhmala Lake garden, Thane” in the National Conference on Future prospects of Biosciences held at Y.M. College, Bharti Vidyapeeth, Pune on 17th and 18th Jan. 2014
5. Dr. (Mrs.) S.S. Yeragi attended a National Seminar on ‘Impact of Global Climate Change on environmental and ecological conservation on 18th Jan 2014, held at Royal Shikshan Sanstha’s Mahatma Phule Arts, Science and Commerce College, Panvel, District Raigad.
6. Dr. (Mrs.) S.S. Yeragi presented a paper entitled ‘Comparative study of aeromycoflora of two Public libraries’ in the National Conference Aerobiology & Allery organized by Bhartiya Vidya Bhavans Hajarimal Somani College, Mumbai.

7. Dr. (Mrs.) S.S. Yeragi presented a paper entitled ‘Studies on biofouling mycoflora inhabitant on marine crafts of South Konkan, Maharashtra, India at the National Conference on ‘Fungi in Agriculture’ which was organized by NES Ratnam College of Arts, Science and Commerce, Bhandup on 28th and 29th January 2014.
8. Mrs. Supriya Naik participated in the Conference on ‘Fungi’ in Agriculture’ which was held at NES Ratnam College of Arts, Science and Commerce, Bhandup on 28th and 29th Jan 2014 by presenting a poster entitled ‘Post harvest technology of some Fruits and APMC Market, Vashi, Navi Mumbai.

STUDY TOURS / EXCURSIONS :

1. Department organized a one-day excursion to Mumbai Port Trust Garden, Sagar Upvan, Colaba for T.Y.B.Sc. Botany and S.Y.B.Sc. students on 29th June 2013. Dr. Anjali Ratnakar and Dr. Meena Patankar accompanied the students.
2. Student of S.Y. B.Sc. and T.Y.B.Sc. were taken for a long excursion to Panchmarhi, Madhya Pradesh from 23rd November to 27th November 2013. Mrs. Supriya Naik and Mr. Tushar Kelkar accompanied the students.
3. A one-day excursion was organized for F.Y.B.Sc. students to Uttan, Keshav Srushti, Bhayender on 27th Jan. 2014. Dr. (Mrs.) S.S. Yeragi, Dr. Ajit Katdare, Dr. Anjali Ratnakar and Mr. Tushar Kelkar accompanied the students.

BUSINESS COMMUNICATION

This department is headed and represented by only one staff members, Dr. Hemangi. Her activities are as follows :

I. Presentation at the Seminars / Conferences:

- Presented a paper at the International Conference at University of Essex, UK from 5th to 7th September 2013
- Invited to be Chairperson at the National Conference on Translation Studies at MD College on 21st September, 2013
- Presented a paper on “The Play Zhulwa and creating awareness about Devdasi Custom” at the National Conference on Sexual Harassment at MD College on 25th Jan 2014.

II. Publications:

- The abstract of the Paper “Andha Yug: The Myth of the Great War of Mahabharata published by University of Essex, U.K., in the abstract publication of the conference, Translating Myth”
- The paper “The Play Zhulwa and the Devdasi Custom” Published in the proceedings of the conference on Sexual harassment organized by M.D.College.

Invited Lecturers :

- Invited to conduct a session on Personality Development and Communication at the Induction program of UPSC Centre on 4th February 2014.
- Invited to conduct a workshop on CV writing, Interview Technique and GD for the statistics students on 5th February 2014 at K.J. Somaiya College of Sc and Commerce.
- Invited to conduct a workshop on interview Techniques at JM Patel College in Oct, 2013
- Invited as the Chief Guest by Yoga Kendra at the Silver Jubilee Programme to speak on World of Women on 1st February 2014
- Invited to deliver lecture on Indian Theatre at SIES College in Oct.2013
- Invited Speaker at Refresher course in English, “Indian Theatre and Comparative Literature” conducted by Academic Staff College, University of Mumbai
- Invited as the Chief Guest at the Book Release Program organized by Spanda Foundation in association with Times of India in April 2013. Also invited as an expert to participate in the panel discussion on Education at the same program.
- Invited to be a Speaker at the World Peace Congress at NES Education Complex in January 2013

Department of Chemistry

Workshops Attended

1. Dr. Bhanu Raman attended the 6th International Congress of Chemistry and Environment and 2nd International Society Bio Technology Conference at Antwerp, Belgium from 6th to 10th July 2013, where she presented a paper on Extraction and Spectrophotometric determination of Cr(VI) using Cynax 301 as Extractan
2. Dr. Chitra Kamath and Dr. Veena Khilnani, attended the Workshop (local) on 20th August 2013, on POGIL at ICT.
3. Dr. Chitra Kamath gave a lecture on advanced NMR techniques and application from 2nd – 3rd August 2013 for M.Sc. students in Ruia College.
4. Dr. Bright o Philip, attended the Workshop (local) on Training Program for Ext Teacher from 20th August 2013 – 3rd September 2013
5. Dr. Veena Khilnani, attended the Workshop (local) on ‘Research writing skills, Publish or Perish’ on 12th and 13th November 2013 at ICT
6. Mrs. Nutan Navelkar attended a workshop on ‘Spectroscopy of Inorganic Compounds –

Spectral Interpretation' in D.G. Ruparel College on 11th Jan 2014

7. Dr. Sugandha Shetye attended 'Industrial Green Chemistry World IGCW 2013 International' in BARC on 8th December 2013
8. Dr. Yogesh Ghalsasi and Dr. Saurav Shete attended a workshop on Laboratory safety in Ruia college on 15th February 2014
9. Dr. Saurav Shete attended a workshop on 'Determination of interfacial Tension between two liquids using Hadkar factor' in Mumbai Educational Trust's Institution of Pharmacy' on 22nd Feb 2014

INDUSTRIAL VISIT

Industrial visit to NMIS School of Science

Students of Semester VI in chemistry were taken for an Industrial visit to NMIS school of science in view of their open day. In all 17 students of Sem.VI participated in a half day programme along with Dr. Bhanu Raman. Students got to see many sophisticated instruments used in biological science as well as chemistry.

BARC visit by chemistry and environment science students :

Ninety two Students of T.Y.B.Sc. and M.Sc. Part I & II were taken for a visit to BARC on 20th Dec 2013. Faculty members accompanied the students are Dr. Sugandha Shetye, Mrs. Madhavi Kate, Dr. Chandana Basu, Dr. Yogesh Ghalsasi, Dr. Vanita Kulkarni and Dr. Elizabet.

Highlights of Visit :

- PRO of BARC arranged a talk by Dr. R.K. Singh and short film show
- Talk and show explain the history of the great organization, various activities and application of nuclear energy of various fields.
- Operation of Dhruva: Nuclear Reactor (R&D purpose)
- Robotics and their applications in nuclear field
- Application of radiation in food processing and preservation

Quality of Work Life

Mr. Paresh Chitnis, Synergy Associate Consultancy, on 4th Jan 2014, explained the topic and the importance of sincerity, hard work, knowledge and time management. A perfect combination of all these helps us to achieve work – life balance and reduce stress. At the conclusion he shared his life story with us. His experience and journey is exemplary and motivating. All chemistry teaching staff members have attended the talk and interacted with the speaker.

Immersion Program

A two day Workshop on Rural sustainability was conducted on 10-11th December by Dr. Priyadarshini Karve, Director, Samuchit Envirotech and Mr. Timothy Reber, Cornell University, 60 STUDENTS FROM SOMAIYA POLYTECHNIC, M.Sc. Environment science and a few Fy.B.Sc. students participated in the first IMMERSION program to be conducted at Sameerwadi during the month of February and March. A few teachers from sister institutions also participated in the workshop.

Lecture by Prof. Stefan Neumann

A lecture by Prof. Stefan Neumann, a renowned microbiologist from Cornell University on "APPLICATION AND SYNTHESIS OF CYCLODOXTRINS" was organized on 8th Jan 2014. The students and staff members of Chemistry, Biochemistry and Biological sciences were immensely benefited by this talk. This was followed by an interactive session with Prof. Neumann and Prof. Schmid Gerhard (Colleagues of Prof. Neumann).

Workshop on Micro scale Testing :

Dr. G.C. Kulkarni (Wadia College, Pune) and Dr. Thatte (Ferguson college, Pune) were invited on 10th Jan 2014 for the Workshop on Microscale Testing, Chemistry Department H.O.D. Mrs. Nutan Navelkar inaugurated the workshop by welcoming the resource persons. Dr. Mangalam Ramnathan introduced the speakers to the staff members and students. Dr. G.C. Kulkarni explained the goal and need of the workshop with respect to environment, cost and time. Nine Chemistry Department teachers, Mrs. Madhavi Kate, Dr. Bhanu Raman, Dr. Kamlesh

Agarwal, Dr. Bright O Philip, Dr. Chitra Kamath, Dr. Veena Khilnani, Dr. Chandana Basu, Dr. Nishanmol Kanat, Dr. Yogesh Ghalsasi and M.Sc. Part-II students, one T.Y.B.Sc. student and two S.Y.B.Sc. students attended the workshop.

Award function for 30th Aptitude test in Chemistry

Award function for the 30th Aptitude Test in Chemistry conducted by Indian Chemical Society was organized by the Department of Chemistry on 25th January, 2014 at 3.30 pm in the seminar hall. Dr.R.K. Vatsa, Vice President, Indian Chemical society from Chemistry Division, BARC delivered a lecture on Career Opportunities in Chemistry for 150 students of various colleges attending the award function. Dr. V. Sudarsan, Joint Secretary presented review of the aptitude test. The prizes were distributed by Professor Emeritus Dr. S.M. Khopkar, IIT Bombay, President Dr. D.B. Naik and Head of the Department Mrs. Nutan Navelkar. Vote of thanks was given by Dr. Sugandha Shetye, Joint Secretary, Indian Chemical society. Executive Council Meeting of the Members was conducted before the Award function in the Department of Chemistry.

AWARDS

Dr. Bhanu Raman from the department of chemistry won the best paper award for her topic 'Extraction and Spectrophotometric determination of Cr(VI) using Cynax 301 as Extractant' in the '6th International Congress of Chemistry and Environment and 2nd International Society Bio Technology Conference' held in Antwerp, Belgium.

Guest Lecture Conducted

Department of Chemistry has organized a lecture by Dr. Naik our alumni, on popular topic "Chemistry of Life".

Learn From Experts: Lecture Series for T.Y. B.Sc.Students

Co-Ordinator Dr. Bhanu Raman.

A lecture series was organized for the students of semester VI in chemistry from 26.11.13 to 05.12.13. The lectures included wide range of topics in Analytical, Physical, Inorganic, Organic and also Drugs (Applied Component) from the syllabus of sem

VI. The speakers with lot of expertise both teaching and research were invited. They belonged to industry and academics. Two of the speakers Mrs. S.P. Vaidya and Mrs. P.V. Barve both retired teachers from our own Institution covered two topics syllabi viz, Reagents and Catalysts and Drug design and their discovery respectively. Prof. Dr. Z.R. Turel who retired from Institute of science and presently working as Adjunct Professor at Mithibai college delivered a talk on Radio analytical techniques. Dr. A.K. Srivastava, Head, Chemistry Dept., University of Mumbai delivered a talk on Introduction To Nano materials and Dr. Raghunath Acharya, Scientific officer, BARC talked on Nuclear chemistry. Dr. Atul Bedekar from Interface, spoke on Importance of Quality in Industry. These lectures were of two hour duration every day for eight days in succession. It was intended to give exposure to the students of final year of under graduate to a researchers of eminence in their respective fields and also to get some of the topics from sixth semester to be covered. In all 45 students attended, participated and benefited from the lecture series. They expressed that more of such activities should be arranged.

Abhyas Mahotsav

Department of Chemistry, K.J. Somaiya College of Science and Commerce had organized "Abhyas Mahotsav" comprising of a series of lectures for the benefit of post-graduate students of Mumbai University, on 13th and 14th December 2013 in the seminar hall at K.J. Somaiya College of Science and Commerce. Some eminent speakers Dr. B.M. Mehta, Dr. Geeta Nair, Dr. Meena B. Mehta, Dr. Rajiv Dixit, Dr. Aarti Sawant, Dr. Vishnu Ajgaonkar were invited to deliver lectures on topics of special importance to the students. There were a total of six sessions – three on each day, each session of two hours duration. Eighty students from different colleges of Mumbai University participated in the programme. The overall response and feedback from the students was good. Mrs. Madhavi Kate and Dr. Kalpana P. Naik were co-ordinator of the program.

Learn From Stalwarts – Lecture series:

Dr. R.T. Sane, Director, G.N. Khalsa Institute of Research and Development conducted a three

day hands on workshop and lecture series. It was organized jointly by Department of Chemistry and Environment Science. 35 T.Y. B.Sc. chemistry, 16 M.Sc. sem.II Env sc students and two Ph.D. students participated in the first series of lectures and Hands on Practical in COLUMN chromatography, GC, HPLC and HPTLC during 6-9th December 2013. GC/HPLC experiments were conducted at GENESYS Labs, Somaiya Vidyavihar. HPTLC and Column chromatography experiments were conducted at the new Instrumental Laboratory by the research scholars from Khalsa College.

PUBLICATIONS

Dr. Nishamol Kanat and Dr. Chandana Basu have published one paper title “Phenol alkylation over lanthana modified zinc manganese ferrosinels” in an International Journal with impact factor 0.97 named Reaction Kinetics, Mechanisms and Catalysis ISSN 1878-5190 Reac Kinet Mech Cat DOI 10.1007/s11144-013-0564-3.

Dr. Veena Khilnani has published two papers in two international journals namely –

1. “Acoustic Parameters of green –non green Chemicals at Variable frequencies” in Global research analysis Vol-2 Issue 6 June 2013 (Impact factor 0.2714)
2. “Acoustic Parameters of Polar – non Polar Chemicals at variable frequencies” in Indian Journal of Applied research (Impact factor 0.8215)

Dr. Chandana Basu and Dr. Nishamol Kanat have published a paper title “Study of Effect of Molecular Size and Shape in Molecular Interaction of Binary Liquid Mixture Using Viscosity Method” in an international journal name Global research analysis Vol-2 Issue 12 Dec 2013 ISSN2277-8160 impact factor 0.2714.

Dr. Sugandha S. Shetye, Valsamma Wilson, Kawaljit Kaur published in Online International Interdisciplinary Research Journal, (Bi-Monthly), ISSN2249-9598, Volume-IV, Issue-I, Jan-Feb 2014, page No.145-150 (impact factor 2.089) title

“Estimation of Total Phenolics and Antioxidant Activity of an Ayurvedic Formulation Containing Aerial Root of *F. Bengalensis*”.

REFRESHER COURSES

Three teachers of Chemistry Department, Dr. Nishamol Kanat, Dr. Yogesh Ghalsasi and Dr. Vanita Kulkarni have attended and successfully completed Refresher course in Chemistry at Deptt. Of Chemistry, Kalina Campus, University of Mumbai during 11th Nov. to 30th Nov. 2013.

REMEDIAL & PTA REPORT

Department of Chemistry organized remedial course for S.Y. and F.Y. B.Sc. Chemistry students for old and semkt examination. Thirty students attended F.Y. remedial course and six students attended S.Y. Remedial course. All teachers of Chemistry department participated in the same. Department of Chemistry organized PTA meet for T.Y. B.Sc. and S.Y.B.Sc. students on 27th July 2013 and 31st August 2013 respectively. PTA meet witnessed great participation among students, teachers and parents.

Resource Persons

1. Ms. Nutan Navelkar was invited to judge a science competition in Gurukul School, Ghatkopar (E) on 15th August 2013
2. Ms. Veena Khilnani, was the examiner, M.Tech open defence in ICT in May 2013
3. Dr. Vanita Kulkarni was the chief guest for the annual prize distribution function in SIA school and Jr. College in Dombivli on 21st December 2013
4. Dr. Chitra Kamath aided K.J. Somaiya College of Engineering in appointing teachers for the subject for applied chemistry on 27th December 2013. She also helped in conducting a Workshop for TY B.Sc. students for solving Spectra of organic compounds in Ruia college on 7th February 2014
5. Dr. Sugandha Shetye was an organizer for the Research Scholars meet 2014

Department of Environmental Science

Yoor hills are a part of Sanjay Gandhi National Park towards Thane. It is known for its panther as well as semi deciduous forest, a paradise for environmental science students, bird watchers and tree walks.

Students gathered before entering the forest for introduction and instructions. On the way to forest, saw trees, nests of butterfly, insects like spiders were spotted. Different species of birds, moss, epiphytes and many more. Students learn about the indicators of forest type and air quality by learning certain associations in plants and animals. At the end, the forest officer gave information about the management of protected forest.

Dissemination on World Population Day and Snake Awareness programme was conducted on 15th July 2013 at Seminar hall, K.J. Somaiya College of Science and Commerce by students of M.Sc. Environmental science, part I. The overall activity included a opening skit, which was intended to spread awareness about importance of snakes in our ecosystem. Followed by a skit, the student gave presentation on Identification of common snakes, how to avoid snake bites and how can awareness be spread among local people and society. The activity ended with a beautiful song called 'Heal the world', sung by the students.

An Invited talk on 'Renewable energy' sources was given by Dr. Priyadarshini Karve, Director, Samuchit Envirotech.

Dept. of EVS & Nature Club arranged visit to Kanheri caves to study rain water harvesting system.

Dr. Sugandha Shetty and Dr. Elizabeth Abba led students of M.Sc. Environmental Science and other students of the college from SGNP to Kanheri caves, Borivali. The Kanheri Caves are a protected archaeological site at 19° 12'30"N 72° 54'23"E. The caves were sculpted by Buddhist residents starting in the 1st century BCE. The area was actually a settlement and once served as inns for travelers. The word Kanheri comes from the Sanskrit word Krishnagiri which means Black Mountain. The trail

from Sanjay Gandhi national Park to Kanheri included bird watching, identification of trees and various species, photography and information on traditional rain water harvesting system by Buddhist pilgrims.

A visit to Kaas Plateau, Satara, Maharashtra was organized by Dr. Sugandha Shetty to the recently declared world heritage site in Maharashtra, Western Ghats known as plateau of flowers with Mrs. Medha Karkhanis.

In this visit students learnt about Eco tourism, wind mills and saw more than two hundred species of endemic flowers found only in the western ghats and so e only on the Kaas plateau. It is situated about 25 kilometers from Satara, a small township in Western Maharashtra. Kaas is a laterite based plateau spread over a few kilometers due to the geographical situation of high elevation surrounded by mountains. It has a unique flora. During the monsoon months from August till November, one can see spectacular mass flowering of various flowers.

The annual fest of department of environmental science is known 'Convergence'. It was held on 23rd and 24th September 2013. It is an inter- college event where students participated from various colleges of Mumbai city. This year the theme of the fest was 'Water.....Every drop counts'. Several interactive competitions were arranged to raise the sense of responsibility towards environment. The two day fest was packed with entertaining activities like Mind Craft-The Quiz on water as natural resource, Strike out – An Enviro Housie game, Nature Hunt- treasure hunt with a difference. Eco-jockey, Green walk – A fashion show using eco-friendly materials, debates, photography etc. About 150 students from various colleges in Mumbai participated in this festival. Birla College won the trophy for best participation in the fest.

The festival was inaugurated by Mr. Kiran Purandare, Freelance Environment Educator, Water Conservation Project, Nagzira who gave a mesmerizing live presentation 'Mantarleli Wat' on melodious bird calls during his address that left

audience spellbound. Another eminent personality Mr. Suresh Khanapurkar, Rtd. Geologist and Project Director, Water Conservation, Shirpur, Dhule, Maharashtra, was invited as chief guest for Valedictory session. R. Khanapurkar explained his famous Shirpur pattern for solving water scarcity problem in drought prone areas in Maharashtra during his lecture in 'Water conservation in Maharashtra and Shirpur pattern'. About four hundred students and twenty five teachers participated.

One day field visit to Rashtriya Chemicals and Fertilizer Industry (RCF) was organised 30.09.2013, for students from M.Sc. Part I and II to learn about disaster management and various safety measures. The session began with the aim of the trip was introductory remarks about RCF by Mr. Ramteke. He then elaborated upon various types of accidents and incidents in the industries, at home, in the community etc. and how to avoid these. His presentation was illustrative, full of real life experiences and was quite interactive as well. Shri Salunkhe gave an illustrative presentation on Personal Protective Equipments (PPEs). He explained the types and working of each protective equipment used in the industry. After this, each one of us was given an orange coloured safety helmet to wear and then we were taken to Suraksha Bhavan, the Industrial Safety House of RCF. Students were taken in a room which was full of all different types of PPEs. Mr. Gorade explained the working of each and every single equipment in details. Then students were shown the Fire Brigade Vehicles and all the details of the fire dosing activity were explained. Dr. Elizabeth and Dr. Sanjay Joshi accompanied the students.

The students participated in two day training program in Basic Techniques in Molecular Biology on 22nd and 23rd October 2013 and received hand on training about PCR, Eliza and Plasmid Isolation organized by Dr. Gursimran Kaur Uppal and Team from National Facility for Biopharmaceuticals, G.N. Khalsa College, Matunga, Mumbai 19. Forty students and six teachers participated in the workshop. It was coordinated by the Department of Environmental Science.

The Department of Chemistry and Dept. of Environmental Science of K.J. Somaiya College of

Science and Commerce held a three day workshop on chromatography "Learn from Stalwarts". The Program was scheduled till the 9th of December and it took place in Room No. 516 on the 5th floor of the Bhaskaracharya Building, K.J. Somaiya College of Engineering. The students of TY B.Sc. Chemistry and M.Sc. Environmental Science took part in this event. The workshop consisted of a series of lectures and demonstrations on different types of chromatography, along with few hands on experience for the students of M.Sc. Environmental Science. A lecture Series on Chromatography 'GC-Theory, Demo and Interpretation, HPTLC and Column Chromatography' by Dr. R.T. Sane, Director, Co-ordinator National Facility for Biopharmaceuticals, G.N. Khalsa College, Matunga, Mumbai 19 and Ms. Azmina Masurkar, Ms. Nital Patil, Mr. Nishant Gosavi and Divya Saxena. The workshop was a big success with the students. The lecture series by Dr. Sane was very impressive and informative. The students gained detailed knowledge about the various chromatographic techniques which will help them in their future research.

Rural sustainability immersion initiative was a workshop conducted on 10th December 2013 in the Department of Environmental Science, K.J. Somaiya College of Science and Commerce jointly by S.K. Somaiya, SIMSR, K.J. Polytechnique and H.O. A talk on sustainability was given by Smt. Priyadarshani Karve, Founder Director at Samuchit Enviro Tech Pvt.Ltd. (SET); Project Coordinator at Appropriate Rural Technology Institute. Mr. Timothy Reber from Cornell University, New York was present for the workshop who gave an insight of Rural Sustainability immersion initiative programme, which is to be conducted in Samirvadi, Karnataka, India. The purpose of this workshop was to understand the concept of sustainability and enlighten young minds.

It was discussed in the workshop that the need for rural communities to approach development from a wider perspective has created more focus on a broad range of development goals rather than merely creating incentive for agricultural or resource based business. For such kind of development to take place, sustainable solutions are required.

Rural Sustainability can be achieved by applying innovative, cost effective and socially adaptable techniques which will meet human need without disturbing the natural balance of ecosystem and will serve the purpose of conservation zero waste and economic well being. Some of the technologies developed in ARTI are Samuchit sarai system – a portable cooking device, Bharatlaxmi smokeless chulha, Biochar and Building greenhouses by using bamboo.

A batch of thirty five students of Department of Environmental Science visited Bhabha Atomic Research Centre (BARC) on 20th December 2013. The aim of these students was to know different applications of nuclear energy and its environmental friendliness.

The Bhabha Atomic Research Centre (BARC) is India's premier nuclear research facility based in Trombay, Mumbai. BARC is a multi-disciplinary research centre with extensive infrastructure for advanced research and development covering the entire spectrum of nuclear science, engineering and related areas.

Mr. Singh explained to us about the contribution of nuclear energy in Agriculture, Food preservation. Water distillation, Industries, Medicine, Research reactors, Nuclear defence and many other fields. Waste management division recovers useful materials like nitric acid and solvents from waste. Also, Nisargruna is a biogas preparation project of BARC. It is "Zero Energy, Zero Garbage, Zero Effluent" Biodegradable waste handling system which has both rural and urban applications.

The research reactors APSARA, CIRUS and DHRUVA at Trombay are utilized for basic and applied research, isotope production, material testing and training for human resource development. Students saw Dhruva reactor and tried to understand its working.

India has more than one million of population which requires large amount of electricity generation by using renewable source, in which nuclear power is less waste generating source with less emissions. For energy security, diversity is a key. Nuclear

energy is basic unit of human body and when used by the hands it would be more useful for the society.

The faculty of the Department of Environmental Science organized an educational excursion from 9th to 16th January 2014 for M.Sc. EVS Part I and Part II students to Rajasthan, Ranthambhore, Bharatpur, Alwar-TBS and Jaipur.

The students were taken to visit Ranthambhore National Park famous for its Project tiger and Keoladeo Ghana Bird Sanctuary at Bharatpur where hundreds of native as well as migratory birds can be viewed every year. The students were fortunate to site the tiger in wild during their morning and evening safari during this visit.

This was followed by a visit to the Tarun Bharat Sangha Ashram and NGO working on rain water harvesting in the villages near Sariska national park in Rajasthan. It was established by Shri Dr. Rajendrasinghji, a Magsaysay award winner. He revived the traditional water conservation system known as Johad in Rajasthan. The students stayed for two days in the Asram and learned about organic farming and watershed management of several small rivers in the region. They visited one of the projects n Jahajwali Nadi and learnt about the rain water harvesting using Johads, the small soil dams in the area.

The excursion concluded with a tour of The Pink City, Jaipur. Students visited the famous Amer

Fort, Hawa Mahal. The excursion exposed the students to the biodiversity of Rajasthan as well as the social issues faced by the people and some solutions that have come up to solve the water problems of the villagers.

A Guest lecture on "Narmada Bachao Andolan" was given by Mr. Ganesh Nochur, Ex-Director, Green Peace on 27th January 2014. About thirty students and three teachers attended the talk.

The department of Environment Science and NGO SOCLEEN organized Dr. Deoras Memorial Lecture on 20th February 2014. Dr. Parvish Pandya, HOD, Dept. of Zoology, Bhvan's College, Andheri gave talk on "Biodiversity Conservation" and Mr. Sitaram Shelar, YUVA, Mumbai gave a lecture on "Political Economy of Water".

Mr. Timothy Reber from Cornell University, New York introduced the first program in Rural Sustainability for the students of Somaiya Vidyavihar. Nine students from the Department of Environment Science and eleven students from K.J. Somaiya Polytechnique participated in a one week Immersion program from 9th to 17th February 2014, organized in collaboration with Godavari Bio-refineries limited and K.J. Somaiya institute of applied agriculture research

(KIAAR) at Samirwadi Karnataka. Students interacted with farmers and introduced sustainable practices of farming such as organic farming, drip irrigation, biodigester and solar lighting. This program was coordinated by Dr. Sugandha Shettye, Ms. Mamata Tendulkar, faculty from K.J. Somaiya Arts and Commerce and Mr. Ozarkar from K.J. Somaiya Polytechnic.

Department of Geology

Teachers participation / paper presentation in Seminars and Workshops at National / International level.

- Dr.G.V. Rao presented a paper titled “Integration of GIS in Basic Sciences” in the National Conference on “Integration of IT in Basic sciences” at IT Dept. University of Mumbai on 10th February 2014.
- Dr. G.V. Rao presented paper titled “Pre Disaster Management Studies of Landslides” in the National conference on “Pre and Post Disaster Management Studies using GIS” at Elphinstone College in September 2014.
- Ms. Sanhita Shasmal and Mr. Anil Maurya attended a National Seminar on Environment studies at CESE, IIT-B in January 2014.

Study Tours and Excursions

- A one day excursion was organized at Uttan Chowk for F.Y. B.Sc. and S.Y.B.Sc. Geology students on 12th Jan 2014. Mr. Sanhita Shasmal and Mrs. Isha B accompanied the students
- The T.Y.B.Sc. students were taken for a long excursion to Kutch, Gujarat from 26th Jan. to 4th Feb. 2014. Mr. Chenish Kumar accompanied the students.

- The students of PGD / CC / DG-GIS were taken for an industrial visit to TIRSAC, Nagpur from 9th Feb to 12th Feb 2014

Mr. Anil Maurya and Sanhita Shasmal accompanied the students.

- A one day excursion was organized at Eargotia Museum, Nasik for S.T. and T.Y.B.Sc. Geology students on 14th Sept. 2013.

Mr. Anirudh C. and Mrs. Isha B. accompanied the students

- The department had organized Geology quiz under Eastern science circle for F.Y./S.Y./T.Y. students of Geology
- Dr. G.V. Rao was a Resource person in the National Seminar on RST and GIS in Disaster Management at Elphinstone College in Sept.2013.

Any Other:

Dr. Pooja Kshisagar proceeded to Mexico USA, for Post doctoral Research. She was a faculty of the department from July 2013 to 6th September 2013. She was a student of the department in 2008-2009.

Department of Mathematics

Teachers Participation in Seminars / Conferences and Workshops:

- Prof. Subhash Krishnan and Prof. Reema Khanna attended a practical session in Vartak College for TY B.Sc. Sem.V / VI syllabus workshop on 4th July 2013.
- Prof. Subhash Krishnan attended the T.Y. B.Sc. Applied Component syllabus workshop in Khalsa College on 5th July 2013.
- Prof. Sudha Agarwal participated in a Conference on “Educational Interface between Mathematics and Industry” on 23rd and 24th January, 2014 at ICT, Mumbai.
- Prof. Reema Khanna participated in a Conference on ‘Multivariable Calculus’ from 15/11/2013 to 20/11/2013 held at TIFR, Mumbai.
- Prof. Makrand Niphadkar participated in problem co-ordinator’s camp for Madhava Mathematics Competition, a national level examination for SY B.Sc.students funded by

National Board for Higher Mathematics held in Jan. 2014.

Resource person / subject expert / judge

- Prof. Subhash Krishnan was the resource person for a practical session in Vartak College for TYB.Sc. sem V / VI syllabus workshop on 4th July 2013.
- Prof. Subhash Krishnan was the judge for MATHS SHOW Royal College on 28th August 2013.
- Prof. Subhash Krishnan was the subject expert for Students grievances of FY B.Com. in Vaze College on 1st August 2013.
- Prof. Reema Khanna was invited as a Resource person for conducting M.Sc.(Mathematics) Part I lectures at KBP College, Vashi.
- Prof. Makarand Niphadkar was the expert for the interview for the post of mathematics teacher in jr. college at M.D. College, Parel in July 2013.

Department of Microbiology

STUDY VISITS

Department organized Industrial visit for the S.Y.B.Sc. and T.Y.B.Sc. students to Pune at reputed research institute such as K F Bioplants, Hadapsar and Geneombio Laboratories, Baner, in the month of January 2014.

T.Y.B.Sc. students were also taken to Khalsa College for a demonstration on Animal Cell Culture in the month of January 2014.

F.Y.B.Sc. and M.Sc.students visited CIRCOT, Matunga on National Science Day.

STUDENTS ACHIEVEMENTS

AIIM Sc.II students participated in Research Paper and Poster Presentation at seminars in various institutes of Mumbai and Pune. Some of them won the coveted prizes too.

1. Prize was won at the National Conference held on 27th and 28th Sept. 2013. The project was presented by M.Sc. Student Ms. Rohini Shetty (Guided by Dr. Unnati Padalia) on “**Plasmid profile of multi drug resistant b Lactamase producers isolated from cases of urinary tract infections of diabetic patients**” at Modern college, Vashi.

2. Publication in Bionano frontier September 2013 issue by Hemlatta Chakraborty and Abhishek Baire titled “**Effect of Silver Nanoparticle conjugated with antibiotics on Multi-drug resistant bacteria**”.
3. Consolation prize to M.Sc. student Abhishek Baire at National Conference on **Microbiology Horizons in Bio-medical Sciences at KBV College, Vashi (guided by Mrs. Hemlatta Chakraborty)**
4. **Third prize** at research meet by the Sajjan – Gupta Konar Memorial Award to M.Sc. student Abhishek Baire for oral presentation on “**Effect of Silver Nanoparticle conjugated with antibiotics on Multi-drug resistant bacteria**” (Guided by Mrs. Hemlatta Chakraborty)
5. Miss Shatabdi Palodhi for research project which was awarded **first prize** at a state level Seminar at Vivekanand Education Society’s College, Chembur (Guided by Mrs. Soniya Shetty)
6. Miss Bhavna Pandya for project on “**Biodegumming of Silk**” which was selected for the final round at **AVISHKAR** (Guided by Mrs. Soniya Shetty)
7. Ms. Priyanka Lale a M.Sc. student was selected for the Summer School for research conducted by University of Mumbai.
8. Two of our M.Sc. students Ms. Priyanka Lale and Ms. Megha Sawant were selected for applying to a Fellowship of four years in China.

STUDENTS OF ACTIVITIES

Students initiated the CUBE programme in the department (assisted by Dr. Lolly Jain) under the auspice of Homi Bhabha centre.

TEACHERS ACTIVITIES AND ACHIEVEMENTS

Following are the highlights of the achievements by our esteemed staff members in their pursuit of excellence.

Prof. Mrs. Shailaja Girishankar (HOD)

1. Conducted “Communication skills to Connect” programme for M.Sc. students of Environmental science.
2. Guided students of Modern English School, Chembur for the science project which was selected for INSEF National Fair.
3. Was invited as a member of “Wellness centre” of Sathya Sai Seva Organisation, Mumbai
4. Organized an open day for higher secondary students of Vidyadhiraja School, Bhandup to visit Geology, Botany, Microbiology and Zoology laboratories of the college.

Prof. Dr. Unnati Padalia

1. Dr. Unnati Padalia has received a grant of 25,000 rupees for **Minor research project** from Mumbai University
2. Dr. Unnati Padalia was invited to speak in an interactive meeting organized by “**Microscope Academy of India**” on 3rd August 2013.
3. Dr. Unnati Padalia was invited as a panelist for selection of Ph.D. students at Bhavans College on 26th August 2013.
4. Dr. Unnati Padalia is inducted as the Managing Committee member for Arya Pradesh Sabha Educational Institutions which has 12 Educational Institutions under its umbrella
5. Dr. Unnati Padalia is appointed as the Local Management committee member at Gurukul College of Commerce.
6. Was invited to participate on 1st and 2nd October 2013, to celebrate Gandhi Jayanti programme at the Centre of Gandhian Studies at K.J. Somaiya College of Arts and Commerce.

Prof. Mrs. Hemlatta Chakraborty (2013-2014)

POSTER PRESENTATION

1. Presented a poster titled “Frontiers in Bioinformatics and Biotechnology” in a Conference at D.Y. Patil College in January 2014.

2. Publication in Bionano frontier September 2013 issue by Hemlatta Chakraborty and Abhishek Baire titled **“Effect of Silver Nanoparticle conjugated with antibiotics on Multi-drug resistant bacteria”**.

Prof. Dr. Lolly Jain

1. Was awarded ‘Prerna Samman’ for contribution towards Society on International Women’s Day by Akhil Bhartiya Terapanth Mahila Mandal, Mumbai Wing on 13th March 2014, at Patkar Hall, S.N.D.T. University, Churchgate, Mumbai.
2. Was awarded the Best Speaker Award during the ‘Preksha Life Skill Training Programme’ organized by Directorate of Distance Education, Jain Vishwa Bharati Institute from 3rd to 10th January 2014.
3. Published paper in Biosciences, Biotechnology Research Asia, Vol. 10, No.01, June 2013 (an International research journal of Microbiology) titled “Bio-Indigo Production by Hydrocarbon Degrading Acinetobacterspp.GRJ” By Nidhi Dubey, Lolly Jain. ISSN 0973-1245.

INVITED AS A JUDGE FOR :

1. Judge for Model Making Competition BIONOVATIONS-2014, organized by Department of Microbiology, Sophia College for Women on 24th January 2014.
2. Judge for the ‘Indian Science and Engineering Fair (INSEF) MICROFAIR-Mumbai’ organized at Modern English School, Cheddha Nagar, Chembur, on 28th September 2013

WAS INVITED AS A RESOURCE PERSON / SUBJECT EXPERT FOR:

1. Talk on **“Science education in India”** for the students and faculty of Cornell University on

3rd March 2014 at The Somaiya School Auditorium.

2. Session for Gyanshala teachers as a part of ‘**National Level Gyanshala Prashkshak Sammelan**’ organized on 14th and 15th August 2013 at Ladnum, Rajasthan by Jain Shwetamber Terapanth Mahasabha.
3. **Co-convenor for Gyanshala Snatotkirn Prashikshak Dikshant Samroh** organized on 14th August 2013 at Ladnun, Rajasthan by Jain Shwetamber Terapanth Mahasabha.
4. Reviewing Paper titled **“Nickel induced histopathological alterations in the kidney of Indian Common Carp Labeo Rohita (Ham)”** for Science Journal Publication’s Journal of Microbiology on Sept 21st 2013.

Prof. Mrs. Soniya Shetty (2013-2014)

Won gold medal at **“AVISHKAR”** for presentation titled **“Accelerated anaerobic retting of mechanically extracted Coconut Fibres”** at **Maharashtra 8th Inter-University Research** Convention during 16th – 18th January 2014 held at North Maharashtra University, Jalgaon.

RESEARCH PAPER’S OR POSTER PRESENTED AND AWARDED

1. Participated and won a **second prize for a Poster presentation titled “Biosoftening of mechanically extracted Coconut Fibres”** at the Konar-Sajjan Gupta Memorial Award held on 22nd December 2013.
2. Presented a Paper at UGC sponsored National Conference on **“Sustainability”** held at Elphinstone College, in the month of February 2014.

Department of Physics

Teachers participation / Paper presentation in seminars and workshops of National / International level.

- Dr. Geeta Nair presented a paper of Ni “Synthesis and Characterization of Ni nanoparticle” in National level seminar on “Recent trends in Smart materials” on 3rd and 4th Jan 2014 at G.N. Khalsa College, GTB Nagar.
- Prof. Jitendra Pendharkar also presented a paper titled “Magnetostrictive properties of B substituted Terfenol-D” in the above mentioned conference.
- Prof. Anshul Gupta attended a National level special summer course from 9th May to 29th May 2013 at Academic Staff College AMU, Aligarh.

Resource person / visiting faculties / Judges etc.

- Prof. A.M. Shaker and Prof. Smita Survase were the resource person for NIUS of HBCSE from 10th June to 14th June 2013.

- Dr. Geeta Nair and Prof. Smita Survase were the source persons for National Junior Science Olympiad from 15th May to 1st June 2013 at K.J. Somaiya of Sc. & Comm.College.
- Dr. Meena Sharma was the resource person for one day teachers’ conference organized by Navi Mumbai science foundation on 1st Feb 2014
- Prof. Deepak More and Prof. Deepak Talvar were resource persons for “COMPHY 2014” FROM 20th Jan 2014 to 1st Feb. 2014 at K.J. Somaiya College of Sc. & Comm.

Seminars / Workshops / Conferences / Popular lecture series etc. organized by the dept.

- M.Sc. syllabus Revision workshop was organized on 10th July 2013 in the department. Dr. Dushyant Kothar, Dr. Rajan Chitaley, Dr. Kalsi and Mr. Patwardhan were the speakers. Forty teachers attended the workshop.
- A national workshop “COMPHY2014” was organized from 28th Jan to 1st Feb 2014. Thirty four students attended the workshop.

Department of Statistics

1. Mrs. J.P. Tendulkar attended national level seminar on “Decision Making using statistics” organized by SIES College on 24th Aug 2013.
2. Mrs. J.P. Tendulkar and Mr. P.A. Shah attended workshop ‘TYBSc. Syllabus’ organized by Ruia College on 11th July 2013.
3. Mr. P.A. Shah was a resource person for workshop on ‘Applied Component’ organized by Khalsa College on 11th July 2013.
4. Mrs. J.P. Tendulkar and Mr. P.A. Shah attended workshop on ‘Google Applications’ at K.J. Somaiya College of Science and Commerce on 19th July 2013.
5. Ms. Madhavi and Ms. Arati Kore were

resource persons for the workshop on ‘data analysis Using R’ at NMIMS on 30th Nov. 2013.

6. Ms. Madhavi and Ms. Aarti Kore along with 3 students of TYBSc and 2 students of SYBSc. Attended UGC Sponsored State Level One-Day Symposium on ‘Exploring Statistics Applications in Diverse Fields’ for students and teachers of Statistics at Hislop College Nagpur on 7th Dec. 2013.
7. Ms. Madhavi and Ms. Aarti Kore along with 3 students of TYBSc. and 2 students of SYBSc. Attended one day national workshop on ‘Preparing Statistics students for employment in industry’ at Hislop College Nagpur on 8th Dec. 2013.

8. Mr. Prashant Shah attended State Level Workshop for College Teachers in statistics on “Introduction of Statistical Software” and “Modifications Required in the syllabus of B.Sc. (Statistics)” January 10-11, 2014, organized by

Department of Statistics, School of Mathematical Sciences, North Maharashtra University, Jalgaon.

Department of Statistics conducted a one-day workshop on ‘Preparing Statistics students for Industrial job’s on 5th Feb 2014.

In all 73 students attended the events out of which 29 students were form outside the campus. The workshop consisted of four sessions . In the first session our 1997 topper **Ms. Jasvinder** Saiani who is risk analyst in HDFC Life Insurance, spoke on ‘ **Applications of Statistics in Banking**’ and was well appreciated by the students

The next session was ‘**Skills of CV writing**’ handled by one of our staff. Dr. Hemangi Bhagwat. She guided the students on writing their CV who will be stepping out form the college

CV writing session was followed by the ‘**Group Discussion**’ also conducted by **Dr. Hemangi**

Bhagwat In this event two groups with 6 students wee demonstrated . She then spoke on their lacunae and the way they can improve upon it.

In ‘ **Interview Session**’ session , mock interview of 4 students that included technical as well as HR was conducted by all three resource persons of the day namely **Dr. Vivek Patkar, Dr. Hemangi Bhagwat** and **Ms. Jasvinder**.

After the lunch, **Dr. Vivek Patkar** who was experienced person with 25 years of service in core group of MMRDA as operations research analyst, made students realize the importance of Statistics in this talk on ‘ **Statistics serving from Emperor to Pauper**’ This session was well appreciated by the students. In this session, Dr. Patkar cited many real life situations and explained how statistics gave the solution to those problems.

The last session was on ‘ Case studies ‘ in which 4 groups were given some situations and were expected to analyze them using the statistical tools they learned in their degree course. The time given them to discuss was 15 minutes, during which ‘ Statistics Search Words; was given to the remaining students. All the groups could analyze their case quite well.

Department of Zoology

Academic Year 2013 – 14

Teacher’s participation in Seminars / Workshops and Conferences

- Workshops / lectures organized by dept.
- Dept. of zoology organized a workshop for reframing of syllabus by TYB.Sc. and M.Sc. students on August 8th 2013 at K.J. Somaiya College of Sc.and Comm.,students from various colleges of Mumbai University participated in it.
- Prof. M.C. Sathe, Prof. Veena Srivastava, Prof. Rajendra Nayak and Prof. Deepa Satam attended a National conference on “The Aquaculture prospects and Problems” at The Intitute of Science, Mumbai on 12th and 13th October 2013.

- Prof. Deepa Satam and Prof. Amol Patwardhan attended a National Conference on “Biodiversity Status and Challenges in Conservation FAVEO 2013” at B.N. Bandodkar College, Thane on 29th and 30th November 2013.

Resource person, Chairperson

- Prof. Rajendra Nayak chaired a session in the National conference on “The Agriculture prospects and problems” at The Institute of Science, Mumbai on 12th and 13th October 2013.
- Prof. Rajendra Nayak was the resource person in Biology for Junior Olympiad held at K.J. Somaiya College of Science and Commerce from 15th May to 1st June 2013.

- Prof. Deepa Satam was the co-coordinator and resource person in Biology for Junior Olympiad held at K.J. Somaiya College of Science & Commerce from 15th May to 1st June 2013.
- Prof. Amol Patwardhan was the resource person for the Slideshow to Nature Club at Bandhodkar College, Thane on 30th July 2013
- Prof. Amol Patwardhan was the resource person for the Slideshow in the Refresher's course in Environmental Science, Bandodkar College, Thane on 1st February 2014

Research Publications:

- Dr. M.C. Sathe and Dr. Manisha Karpe presented a research paper at the National Conference held at Panvel College on 18th June 2014.
- Prof. Deepa Satam published a paper titled "Macro-Benthos of Tidal Ponds at Kandalvan along Eastern Suburb of Mumbai" in the proceedings of National Conference on "Biodiversity Status and Challenges in Conservation FAVEO 2013" at B.N. Bandodkar College, Thane on 29th and 30th November 2013.
- Prof. Amol Patwardhan presented and published a paper titled "Butterflies of Phansad – Preliminary Study". In the Proceedings of National Conference on "Biodiversity: Status and Challenges in Conservation. FAVEO 2013", organized by B.N. Bandodkar College of Science, Thane on 29th and 30th November 2013.

- Prof. Amol Patwardhar published a paper titled Butterflies of Sanjay Gandhi National Park, Mumbai, Maharashtra, India, April 2014. *Ambient Science*.

Field Visits

- A study tour was arranged to Vishnubag Badalapur for S.Y. BSc and TY BSc students in Sept. 2013. Prof. Veena Srivastava, Prof. Deepa Satam and Prof. Amol Patwardhan accompanied them
- The students of TYBSc. Visited the Govt. of Maharashtra Fish Breeding Centre at Goregaon on 18th July, 2013. Dr. Vikrant Deshmukh accompanied them.
- An excursion to study rain forest ecology was organized in Nov. 2013 for SY, TY B.Sc. & M.Sc. students to Agumbe, near Udipi, Karnataka for 5 days. Dr. M.C. Sathe, Dr. Amol Patwardhan and Miss Diti Kajaria accompanied the students.

Staff Achievements :

Prof. Deepa Satam was awarded the Ph.D. degree on 12th January 2014.

Student Activities

Dept. of zoology organized an inter-collegiate zoefest "Zorilla" on 7th JAN 2014. Around 300 students participated in various competitions such as quiz, photography, treasure hunt, poster painting, rangoli etc.

Committee Reports

Committee : Awards and Honours

Names of the members : Dr. Chitra Kamat
(Convener)

Dr. Smita Survase
Dr. Soniya Shetty
Mr. Amit Jetwa
Ms. Mausmi

Objectives of the committee :

1. Felicitations of the members of the teaching staff from the senior and Junior college and members of non-teaching staff for their long and exemplary service on the Teachers Day.
2. Selection and Felicitations of the Best Girls student and Best All-round student for the academic year 2013-2014. The criteria and steps which will be followed for the selection will be as follows :
 - 1) A Student who has passed in all the papers of the subjects he/she has appeared in every semester can apply.
 - 2) The students will have to appear for a qualifying examination based on general knowledge. The shortlisted candidates will be subjected to further test like group discussion and viva. The students will be judged on the basis of their academic merit as well as curricular and co curricular activities.

Report of the teachers Day function

Date : 5th September 2013

Venue : Kalidas (Prayer Hall), K. J. Somaiya College of Arts and Commerce.

A function was organised on the occasion of teachers day to felicitate the senior most teachers and the members of the non-teaching staff in appreciation of the long and exemplary service rendered to the institution.

Prof. Dr. Ahilawadi Director, SIMSR was the chief guest and Smt. Leelaben Kotak Trustee, Somaiya Trust, was the Guest of Honour. Principal Vijay Joshi welcomed the gathering. This was followed by a very inspiring speech by the Chief Guest. He spoke about the role of a guru in shaping a student's

life. Principal Dr. Vijay Joshi spoke fondly about our founder late Shri. Karamshibhai Somaiya and said we were blessed because of the presence of his daughter on this occasion.

The following staff members were felicitated by Smt. Leelaben Kotak :

Senior College :

1. Mrs. Nutan Navelkar Head. Department of Chemistry
2. Dr. Mrinalini Sathe Head. Department of Zoology

Junior College :

1. Mr. Ashol Lehar Department of Physics
2. Mrs. Seema Kohok Department of Biology

Non-teaching staff

1. Mr. Shatrughna Varma Laboratory Assistant
2. Mr. Naresh Makwana Peon

The function was followed by a cultural programme organized by the cultural committee of the college. Students of the junior and senior college participated in the programme.

Selection of the Best Girl Student and the Best All-round Student

The process of selection of the Best Girl Student and the Best All-round student comprised of three stages. Forty four students applied for the award and a test based on general knowledge, general mental ability, current affairs and general awareness about our institution was conducted. Twenty two candidates were shortlisted for group discussion round. Groups of students were asked to present their views on one of the following topics:

1. Kedarnath calamity man-made or nature made
2. Brain drain : pros and cons
3. Should sports person be awarded the Bharat Ratna?
4. Should India be spending millions on space research?

Dr. Mrinal Sathe (Head Department of Zoology), Dr. Meena Sharma (Department of Physics), Mr. Atul Thatte (Accounts Department) and Mr. Ayyapan Iyer (Department of FM) were the judges for group discussion. The candidates were adjudged on the basis of their oratory skills and knowledge of the subject. The short listing of the candidates through their performance in Group Discussion indeed helped in a great way in the objective judgment for the final round.

Of the twenty two students eight were selected for the final round which was a personal interview conducted by a panel comprising of the Principal Dr. Vijay Joshi, Vice-Principals Mr. A. G. Bhoge, Mr. J. S. undirwadkar and Dr. Pradnya Prabhu, Mrs. Nutan Navelkar (Head Department of Chemistry), Mr. Vishwas Joshi (Department of Physics), Dr. Mrs. Unnati Padalia, (Department of Microbiology). The vigorous

process of selection for the candidates was noteworthy. Evaluating the IQ, the communication skills, the knowledge on current affairs as well as comment on the slides depicted of great personalities and various historic legendary events augmented a unique process of selection.

Sis. Jogitha Josey (M.Sc. Part II Environment Science) was adjudged the Best Girl Student and Bro. Sangram Sahu (S.Y.B.Sc. Physics, Maths) was adjudged the Best All-round Student. It was decided by the panel that Bro. Ambrish Kumar Chaturvedi should be given a special certificate as he was a close runner-up to the best All-round Student.

Dr. Mrs. Chitra Kamath,
Convener,
Awards and Honours Committee.

Commerce Association

A Commerce quiz was organised for all the classes on the 10th Feb. 2014 in the Seminar Hall. It had a good response. There were 8 teams of 3 participants each.

The program lasted for 2 hrs. and 2 prizes were awarded.

Department of Life Long Learning and Extension (DLLE) Report

Department of lifelong learning and extension is an extension activity conducted by the university of Mumbai.

The motto of the DLLE is “**REACH THE UNREACHED**”.

Our college unit consists of the following members :

Extension teachers

1. Dr. Bright O. Philip (Convener)
2. Mr. Makrand Niphadkar
3. Dr. Yogesh Ghalsasi
4. Dr. Vikran Deshmukh
5. Mrs. Aarti Kore

Student Managers

1. Swathi Nair
2. Ganesh Kadam
3. Vijaya Dialani
4. Dhammaratna Pradhan

Activities	Number of Students
S.W.S.	50
I.O.P.	64
C.P.	7
I.T.	1
S.M.	4
TOTAL	126

Students of our college participated in the Dance competition conducted by Amlani college Vile Parle on 16th January 2014.

Anusuya Joshi of M.Sc.-I Chemistry bagged the **first prize** in solo dance and the **2nd Prize** for Group dance was won by **Anusuya Joshi, Rina Nayak and Vipul Jamadar of M.Sc-I (Chemistry)**

Vijaya Dialani, Student Manager was selected in a screening test for **anchoring in Udaan** festivals and she was the Anchor at Udaan conducted at Thane, Thakur College.

DLLE under University of Mumbai. conducts every year an annual festival known as “UDAAN”. This year the festival was held at S.I.E.S. College of Commerce and Economics, Sion (E) on 23rd Jan 2014.

14 Colleges participated in this competition. The competition includes Street Play, Posture making competition and Power Point Presentation on different topics like IOP, SWS, ITP and CP.

Our College won **1st prize** in street play on topic SWS. 15 student participated on this play accompanied by student managers and Extension teacher. Sangram Kamble was the director of the show. Apart from the trophy and certificate a gift voucher of Rs. 25,000 was awarded by the Professor and Director of DLLE, Dr. Dilip Patil.

Talents of the students were well appreciated by the Judges and the audience. Everyone was provided with delicious breakfast and lunch.

Convener
Dr. Bright O. Philip
Department of Chemistry

Nature Club

Dr. Suganda Shetty and Dr. Elizabeth abba led students of Msc. Environmental Science and other student of college from SGNP to Kanheri Caves, Borivali. The Kanheri Caves are a protected archaeological site ast 19°12'30" N 72°54'23"E. The caves were sculpted by Buddhist residents starting in the 1st century BCE. The area was actually a

settlement and once served as inns for travellers. The word Kanheri comes from the Sanskrit word Krishnagiri which means Black Mountain. The trail from Sanjay Gandhi national Park to Kanheri included bird watching, identification of trees and various species, photography and information on traditional rain water harvesting system by Buddhist pilgrims.

Science Association

The Inaugural function of Science Association (2013-2014) was held on 26th August 2013 in the seminar hall of the college, from 11.00 am to 1.30pm. The guest of honor for the events was Dr. K. S. Hosalikar, Deputy Director General of Indian Meteorological Department, Mumbai.

Principal Dr. Vijay Joshi along with the guest of honour, Dr. K. S. Hosalikar, inaugurated the event by lighting the lamp. Dr. K.S. Hosalikar was then welcomed by the Principal and was introduced to the audience by Dr. S. M. Pawaskar, Convener of the Science Association 2013-14.

The inaugural function was followed by the talk by Dr. K. S. Hosalikar on “Climate variability and its impact.”

The entire talk was given in very simple lucid manner, with a brief explanation on the Indian Meteorological Departments mandate in the beginning, followed by a brief explanation on the sectors in which Indian Meteorological Department work and the process of daily weather forecast system.

Dr. K.S. Hosalikar further briefly discussed the future prospects for the weather forecasting, elucidating the changing weather condition and also the adverse effects of the same. He also shared with the audience the exhilarating experience of his Antarctica expedition, at the south pole of the earth, at the Indian station MATTRI.

The seminar was highly appreciated by the audience which included the students and the teaching staff from various departments of the senior college. The simplicity and the sociable manner of the speaker helped the audience to interact with the speaker. The talk, which was highly spirited, was thereby followed by vigorous interaction with the audience. All the

queries put forth by the audience were adequately answered by the speaker.

Dr. Meena Patankar, member of the Science Association 2013-2014, proposed the vote of thanks.

Dr. S. M. Pawaskar,
Convenor, Science Association 2013-14.

Seminar and Workshop Committee

Dr. Aditya Dharmadhikari Senior Scientist from TIFR delivered a lecture on “**Optical manipulation of Single Blood cell**”, on 5th of December 2013. Dr. A. Dharmadhikari first introduced how to hold a single blood cell with the help of laser. Photons (radiation) exerts pressure and is sufficient to hold a micron size blood cell. Then he explained all necessary Physics and also calculated a force due to this pressure (0.5pN). Then he explained how to apply this technique to identify malaria infected blood cell and how to identify the stage of malaria in that cell. In the second half of the lecture he concentrated on how to dispose of unwanted things from blood. In medicine currently, Carbon Nano-tubes are used as drug carrier. Once their work is over they need to be removed from the blood. Dr. Dharmadhikari showed two ways of disposal based on the same principle. In one method, one can collect them

together and they can be removed later using catheter. In another method one can use same optical technique to break them into fine particles and reduce their density. Students showed very good response by asking questions in last session of the lecture.

In January 2014, Dr. Padmanabhan, Senior Scientist and Senior Manager from BRIT delivered a lecture on “Use of Radioisotopes in Biology”. Having introduced the various types and action of radioisotopes, he enlightened students on the its use in diagnosis of bacterial and viral infections, in bioremediation, in sterilization of vast range of products and in preservation of food products. Dr. Padmanabhan narrated the mini world of radioisotopes and its myriad of applications to which Undergraduate and Postgraduate students were fascinated.

Unnati Padalia

Staff-Common-Room Report (2013-14)

The Staff Common Room is designed for teachers to relax and work in a private area. The SCR is your organisation, and you can make as much or as little of it as you like. The SCR is a staff club which exists to unite the staff and promote the vital spirit of community within the college, by arranging activities, providing a dedicated social space for members, and simply offering a structure within which members can meet each other. Our aim is to improve the facilities in the common room to create a more positive and friendly atmosphere which will enable staff and students to excel. We are always looking for new ideas so this is also a chance for you to add any ideas of your own for consideration.

1. On the auspicious day of GURU-PURNIMA, lecture on ‘**Exploring the possibility of opening the door to the new world of Learner’s evaluation**’ by **Prof. Dr. Kalpana Kharade** and **Prof. Hema Peese** of K. J. Somaiya College of Comprehensive Education was organised on Monday, 22nd July, 2013 at 12.30 pm for the staff members.
2. One day workshop on ‘**Google applications**’ was organized on 02nd September 2013.
3. One day workshop on ‘**Integration of ICT in learning and teaching in Higher education**’

was organized on Thursday 13th March 2014. Eminent speakers from IIT Mumbai, Dr. Sameer Sahastrabuddhe and Ajit Chiplunkar share their knowledge about 'Use of open source software in education'.

4. One day picnic was organized at '**Saguna Baug**' (Village Malegaon, P.O. Neral, Dist. Raigad) on Saturday 21st Dec. 2013.

5. Send-off was given to Mrs. Asha Rao, Mrs. Jyoti Tiwari, Mrs. Mangalam madam who retired on their superannuation.

Our heartfelt thanks to all our colleagues, for their co-operation, in making all the events to a grand success. Thank you.

Staff-Common-Room Secretaries
Mr. Prashant Shah
Dr. Lolly Jain

Women Development Cell

The Women Development Cell organized a seminar-cum workshop on the title, **Cancer awareness Program** on 19th September 2013, in collaboration with Vasanth Memorial Trust, a Non-Governmental Organization (NGO) which has its branches well established in various cities of Tamil Nadu and Mumbai. The Vasantha Memorial Trust in its mission to create awareness of cancer has been instrumental in establishing cancer centres in various parts of Tamil Nadu as well as in Mumbai to provide high end care, ighly susidized. The care of a cancer affected person provided by Vasanth Memorial Trust extends beyond treatment and rehabilitates the individual as normal and useful citizen in the community.

A mode through which it has reache dmillions of people across the country is its **Awareness Campaigns**. These are tailored according to individual needs and are in the language which the audience understand. Apart from its general awareness on cancer, its two special programs, Cancer Free tomorrow campaign in educational Institutes and Pudhuvasantham - breast cancer awareness ona one to one basis, have created tremendous impact.

The Day's program started with the traditional prayer of the Somaiya parivar. Dr. Marngalam

Ramanathan a member of the WDC gave the welcome speech. Dr. Usha Sukumar Iyer, convenor of the WDC gave a review of the activies of WDC during the year 2012-13. Vice-Principal Shri Ashok Bhoge briefly addressed the audience extending his support to WDC.

The Chief Guest Mrs. Jayalakshmi Krishnan, Trustee of the NGO gave a very elaborate speech on breast cancer citing impressive case studies. She made a wonderful power point presentation with slides showing the impact of cancer and also how it can be presented. Since the audience was restricted to girls, there was a vibrant interaction with the members of the Trust and the student. Mrs. Lata kumar and Mrs. Valli Gopal talked to the students and clarified their queries diligently.

The chief guest and the team members were felicitated with flowers and no doubt a spell bound audience left the hall with Vasanth memories fo the dedicated services Vasanth Memorial Trust. The program ended with a vote of Thanks by Anchal, the student secretary of WDC.

23rd, September 2013

Dr. Usha Sukumar Iyer
Convenor, WDC.

Library Annual Report

During the Academic Year 2013-14 in the Senior college (including Self-finance Courses & UGC) approximately 3771 new books worth Rs. 12,12,418/- were added to previous collection & approximately 351 new books worth Rs. 48,838/- were added to Junior College. Also college subscribe 40 Journals of Rs. 80883/-. Thus the library presently houses a collection of books 60,874 and 410 bound Volumes of Periodicals / Journals.

The Library Advisory Committee meeting was held two times during Year. The Committee put forward many good suggestions, which will be implemented in the near future.

Online Journals (e-Resources) of N-List were subscribed which include 3000+ e-Journals and 80000+e-books. The N-list project provides access to e-resources to students, researchers and faculty from colleges and other beneficiary institutions through server(s) installed at the IMFLIBNET Centre Ahmadabad.

Following is the User-ID and Passwords :

www.inflibnet.ac.in

[Click on n-list](#)

Login

User ID	Password
user1@k.1386	K.1386511
user2@k.1386	K.1386512
user3@k.1386	K.1386513
user4@k.1386	K.1386514
user5@k.1386	K.1386515

In the current academic year computerized circulation were started.

Mr. Manish V. Mohadikar
Librarian

Indian Team of IJ50

Departure to PUNE

Winners with their mentors

3 लोकमत मुंबई, सोमवार, वि. 3 जून २०१३

आंतरराष्ट्रीय ज्युनिअर सायन्स ऑलिम्पियाडसाठी चमू जाहीर

मुंबई : आंतरराष्ट्रीय ज्युनिअर सायन्स ऑलिम्पियाडसाठी भारतीय चमूची नुकतीच निवड करण्यात आली आहे. यंदा पुण्याच्या बालेवाडी येथे ३ ते १२ डिसेंबरदरम्यान हे ऑलिम्पियाड भरेल.

या चमूत अनिरुद्ध रेड्डी, वी.व्ही.एस. नायडू, डी. वास्ती, आहवान रेड्डी कुडमुल्ला, चिन्मय तळेगावकर, प्रियरंजन शाह, सी. हर्षवर्धन, देवादित्य प्रामाणिक, दिव्यांश गर्ग, जी. साई तेजा, नंदन भाटिया, शुभम राणा यांचा समावेश आहे. ज्या देशामध्ये ऑलिम्पियाड भरते त्या देशाच्या दोन संघांना

सहभागी होण्याचा मान मिळतो. यामुळे ऑलिम्पियाडसाठी यंदा सहाऐवजी १२ विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली आहे. मुंबईच्या के.जे. सोमय्या महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांच्या एका विशेष समारंभात भारतीय चमू आणि त्यांच्याबरोबर जाणारे मार्गदर्शक शिक्षक यांच्या नावांची घोषणा करण्यात आली. केवळ वाचून शिकण्यापेक्षा प्रत्यक्ष कृती करून विज्ञान शिकणे महत्वाचे असल्याचे होमी भाभा विज्ञान शिक्षण केंद्राचे संचालक प्रा. जयश्री रामदास यांनी सांगितले. ध्येयप्राप्तीसाठी प्रयत्नात

सातत्य ठेवण्याचा सल्ला विद्यार्थ्यांना ऑलिम्पियाडचे राष्ट्रीय समन्वयक प्रा. विजय सिंग यांनी दिला. निवड झालेल्या विद्यार्थ्यांच्या मार्गदर्शनासाठी आंतरराष्ट्रीय ऑलिम्पियाडमध्ये सहभागी होण्यापूर्वी एका विशेष शिबिराचे आयोजन करण्यात येणार असल्याची माहिती प्रा. सिंग यांनी दिली. ऑलिम्पियाडचा हा आंतरराष्ट्रीय उपक्रम म्हणजे नव्या पिढीत वैज्ञानिक दृष्टिकोन निर्माण करणारा एक उत्सव आहे, असे मत के.जे. सोमय्याचे प्राचार्य डॉ. विजय जोशी यांनी व्यक्त केले. (प्रतिनिधी)

भारतीयांनी केली पदकांची लयलूट

स्पर्धेतील विजेते

सुवर्ण पदक विजेते: आहवान रेड्डी, अनिरुद्ध रेड्डी, वी. व्ही. एस. नायडू, वी. वास्ती, देवादित्य प्रामाणिक, दिव्यांश गर्ग, साई तेजा, मनन भाटीया आणि शुभम राणा. रौप्य पदक विजेते: चिन्मय तळेगावकर, प्रिय शाह आणि सी. एच. आर हर्षवर्धन.

मुंबई : सहा विद्यार्थ्यांचा समावेश असलेल्या भारतीय संघाने चार सुवर्ण आणि दोन रौप्य पदकांची कमाई करीत पुणे (बालेवाडी) येथे नुकत्याच झालेल्या दहाव्या आंतरराष्ट्रीय कनिष्ठ विज्ञान ऑलिम्पियाडमध्ये घवघवीत यश संपादले.

भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र आणि जीवशास्त्र या विषयांच्या लेखी आणि प्रत्यक्षिक परिक्षेत भारतीय विद्यार्थ्यांनी एकहाती सर्वस्य राखले. तब्बल ३८ देशांचा सहभाग

लाभलेल्या या स्पर्धेत तैपईच्या संघाने सहा सुवर्ण पदकायत निविवादपणे प्रथम क्रमांक मिळवला. त्याचवेळी स्पर्धेच्या नियमाप्रमाणे यजमान या नात्याने भारताला आणखी एक संघ उतारवण्याची संधी मिळाली होती. भारतीयांनी या संधीचा पुरेपूर फायदा उचलत पदकांची अक्षरशः लयलूट केली.

या अतिरिक्त संघातील सहा विद्यार्थ्यांनी तब्बल ५ सुवर्ण आणि एका रौप्य पदकांची कमाई करीत

एकहाती सर्वस्य राखले. यावेळी भारतीय अणुऊर्जा आयोगाचे माली अध्यक्ष आणि जेष्ठ शास्त्रज्ञ आर. चिदंबरम यांच्या हस्ते विजेत्यांना पदक देऊन गौरविण्यात आले.

प्रा. विनायक काटटे, डॉ. जे. पुरोहित, डॉ. विद्या कामत, प्रिया लागवणकर, जोहार अट्टारी आणि प्रा. पी. जे. साठे यांनी स्पर्धेत पदकांची लयलूट करणाऱ्या भारतीय संघाचे मार्गदर्शक म्हणून जबाबदारी पार पाडली. (प्रतिनिधी)

